

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 1.

1 OCTOBER 1893.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel gedeelte: De Tooneelschool. — Niet-Officiëel gedeelte: Uit de Amstelstad door Jean Valjean (*Vorstenschool*). — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Lucie*). — P. v. D., Tijdsbespiegelingen. — Marcellus Emants, Belangstellenden in den Arnhemschen Schouwburg. — J. V. Jr. Michel Solser. — Correspondentie van den heer M. B. Mendes da Costa en Mr. J. Kalff Jr. over *Molten*.

Officiëel gedeelte.

TOONEELSCHOOL.

In de Commissie van Beheer en Toezicht is de plaats van Prof. G. A. van Hamel, die zitting had als gedelegeerde van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, ingenomen door Mr. J. A. Levy.

De cursus 1893/94 aan de Tooneelschool.

Zaterdag 2 Sept. jl. zijn aan de Tooneelschool van 10—4 uur de toelatingsexamens afgenomen voor den cursus 1893/94. Opgegeven hadden zich daarvoor, in den loop van 't jaar, 22 candidaten. Hiervan schreven echter af, om zich 't volgend jaar eerst aan een examen te onderwerpen, twee, terwijl twee anderen te kennen gaven, dat zij afzagen van hun voornemen zich voor het tooneel te bekwamen. Drie bleven zonder nadere kennisgeving weg, en vier werden tevoren reeds geheel ongeschikt bevonden. Elf adspiranten kwamen dus op; maar van deze werden reeds vóór den aanvang twee wegens onvoldoende voorbereiding teruggezonden. Van de negen overige slaagden twee niet voor de Voorbereid. School en twee niet voor de Vakschool. (Onder deze beide laatsten bevond zich een leerling der Voorbereid. School, die nu dus aldáár de lessen zal blijven volgen). *Jeannette Meijer* en *Willem Denckert* konden niet tot de laagste klasse der Vakschool toegelaten worden, maar werden wel aangenomen voor de Voorbereidende School; *P. Aug. Morin* slaagde voor de Voorbereid. School; *Mej. Kutscheidt-Wilson* en *Mej. Imhoff* voldeden te harer aanneming als hospitanten.

Johanna Vereul, die om tot kl. I der Vakschool bevorderd te worden, herexamen had af te leggen in Nederlandsch en Fransch, wèrd bevorderd.

Maandag 4 Sept. zijn de lessen hervat, met elf leerlingen en drie hospitanten.

Op de Voorbereidende School bevinden zich:

Christine Staas, *Jan van Dommelen*, *Jeannette Meijer*, *Willem Denckert* en *August Morin*;

leerlingen der Vakschool zijn:

1e kl. *Johanna Vereul*, *Jan Wensma*, *Rika Hopper* en *Louis Christijn*.

3e kl. *Caroline van Dommelen* en *Jacques Coorengel*.

NB. De tweede klasse Vakschool ontbreekt dit jaar. De laagste klasse Voorbereid. School is voor dezen cursus gesupprimeerd.

Als hospitanten volgen de vaklessen:

Mej. Kutscheidt-Wilson, *Mej. Imhoff* en wederom de *Hr. Chr. Jaeger*.

De Leerares in Fransch aan de Vakschool, *Mej. S. F. Spengler*, en de *Hr. A. Reijding*, Leeraar in Costuumkunde, hebben hun ontslag genomen en zijn vervangen, respectievelijk door den *Hr. Dr. J. J. A. A. Frantzen* en den *Hr. Gerard Muller*. Afzonderlijk onderwijs in Aardrijkskunde aan de Voorbereid. School wordt niet meer gegeven; vandaar dat aan den *Hr. A. D. Hagedoorn* cerivol ontslag moest worden toegekend.

De in Juli eervol ontslagen en gediplomeerde leerling *H. K. Teune* is geplaatst bij het gezelschap van de HH. Kreukniet en Poolman.

De Directeur van de Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

(Wegens plaatsgebrek moet het Programma van het Onderwijs tot ons volgend nummer blijven liggen).

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Multatuli's Vorstenschool in „het Paleis.”

Waar eindigt gepast zelfvertrouwen en begint de overmoed? De grens is dikwijls moeilijk aan te wijzen.

Voorzichtige broertjes zeggen soms leukweg: De overmoed begint waar het succes ophoudt.

Als zij gelijk hebben, dan heeft de Heer Chrispijn de grens niet overschreden, toen hij als Directeur van de Nederlandsche Tooneelvereniging begon met niets minder dan Multatuli's *Vorstenschool*.

Hij heeft succes gehad en ten deele een verdiend succes, want vooral *als geheel* had de voorstelling van den tweeden September II. veel goeds.

Daarmede willen we niet gezegd hebben, dat we de keus onvoorwaardelijk toejuichen. Zeker, het maakt een ferm indruk, wanneer een jong gezelschap zich aan de vertolking van een werk als *Vorstenschool* waagt, maar voor een ondernemend troepje, dat zich vooral op samenspel wil toeleppen (naar men beweert), zou wel een geschikter stuk te vinden zijn geweest dan Multatuli's werk, waarin enkele personen op den voorgrond moeten treden en waarvan geheel Nederland zeer verzorgde opvoeringen heeft genoten door een gezelschap, dat in den dienst voor Douwes Dekker is vergrijsd.

Te Rotterdam bijvoorbeeld heeft menig een gemeesmuild toen hij hoorde welk waagstuk de Heer Chrispijn ging ondernemen; wie de voorstelling bijwoonde, zal moeten toegeven, dat hij zijn sarcastische belangstelling veilig had kunnen thuishouden, want de opvoering had niets belachelijks. Niets belachelijks, men schatte dezen lof niet te gering; waar het *Vorstenschool* geldt, staat dit gelijk met veel, veel goeds.

In de eerste plaats marcheerde alles vlot, geen gapingen, alles sloot en vol ambitie streken allen zonder onderscheid den zwaren kamp.

Een enkel woord over een paar kleinigheden, afwijkingen van de opvoeringen door het gezelschap Le Gras & Haspels, onbeduidendheidjes als men wil, maar, bij een standaardwerk als dit, niet zonder betekenis. In het tweede bedrijf zong Spiridio het liedje van den nachtuil bij de piano, hetgeen een niet ongeschikte aanleiding schonk om de groepeerings af te wisselen. Halfdonker was het tooneel gedurende de eerste afdeling van het vierde bedrijf; juist, want de kleine lamp kan bezwaarlijk Hanna's kamer geheel helder verlichten. De voordracht van het gedicht kon ons minder behagen; Hanna ging niet vooraf zien of Puf's spruit sliep; ze keek van haar stoel af naar de wieg en stapte er eerst heen, toen Albert zijn stem erg verhief. Waarschijnlijk om te vermijden, dat de Koningin eenigszins naar den achtergrond gewend moest spreken, was in het laatste bedrijf van Huisde vlak tegenover haar geplaatst als rechtergide van de sectie-Hanna-Albert-Herman, terwijl de hofdame aan het tafeltje bij de Koningin zat: een o. i. leelijke schikking en evenals de vorige opmerking in strijd met de aanwijzingen der brochure. Bij het knielen — niet met de handen op den grond — kwam van Huisde . . . maar genoeg; verlaten we dit zijpaadje.

Dat de rol der Koningin te zwaar was voor Mevrouw Schwab kon men vooruit weten. Zij bleek ijverig te hebben gewerkt, maar er sprak te weinig hart uit de ontboezemingen dezer dwepende jonge vrouw. Het was correct, hoewel met niet veel nuances, maar de stem dezer actrice is te klein en te scherp om bevrediging te schenken. De groote scène met van Huisde was het beste en alles te samen genomen, gelet op de verpletterende moeijelikheden die de partij zoo kwistig biedt, een lofwaardig pogen. Zonder van complimentjes-jacht beschuldigd te mogen worden, kunnen we er bij voegen dat we een goede Koningin *zagen*.

De Koning van den Heer Schwab miste het luchtige, ook wel wat het aristocratische; deze vorst had een melancholiek tintje, iets anders dan we gewoon zijn, maar wel te verdedigen, wanneer men de slotwoorden van het stuk als meer wil beschouwen dan een goede bedoeling zonder veel kans op verwezenlijking. De Heer Schwab heeft eer van zijn werk.

Van Huisde was heel, heel zwak, misschien wel de zwakste. Waarom het geestige stukje van blij en schijn, en schijn en blij niet gekopieerd van een kranig voorbeeld, wanneer men er toch niets anders voor kon in de plaats stellen?

Kopiëren is in zulk een geval waarlijk geen schande; dit scheen Von Schukenscheuer (de Heer Van Westerhoven), ook te vinden en hij bootste na, niet zonder succes.

Miralde en Hesselfeld hinderden niet; de laatste sprak zijn:

Louise's Rust is lief gelegen,

niet minder, maar stellig niet beter uit dan we gewoon zijn. Bescheidenlijk speelde de Directeur-regisseur de kleine rol van Spiridio; opgewekt, luchtig, een tikje meer distinctie zou echter niet geschaad hebben.

Mejuffrouw Van der Lugt gaf een zeer goede Hanna; enkele oogeblikken gaf ze te veel en struikelde wel eens over de woorden, maar het doet goed jonge krachten zich eens te zien geven met hart en ziel. Matiging is stellig een groote deugd, bij onze tegenwoordige jeugdige artisten is echter flink durven zeldzamer en daarom moeten we niet dadelijk naar den domper grijpen, al eischt de billijkheid het woordje *te*.

In hoofdzaak geldt hetzelfde voor den Heer Alexander Faassen Jr. (Herman). Indertijd vestigden we reeds de aandacht op dit jongmensch en blijven bij onze gunstige opinie. Nog veel te leeren, maar de kern schijnt goed.

De Heer Ternooy Apèl heeft iets droogs in stem en spel, dat hem op bijzondere typetjes aanwijst; Landsheil viel eenigszins in het genre, Albert al heel weinig en liever had het toch reeds ontooneelmatige vers bekort moeten worden.

Om nog even op de hofkringen terug te komen, Mevrouw Kleij was een passende Koningin-Moeder en Mevrouw Ternooy-Apèl (De Walbourg) nam goed deel aan de handeling, al telt ook haar rol slechts weinig woorden. Puf, Weiss en de vier lakeien waren voldoende, zonder meer.

Ziehier enkele opmerkingen over de verschillende spelers, waarna we willen herhalen dat het ensemble goed was. Als regisseur heeft de Heer Chrispijn een flink stuk geleverd. Natuurlijk verre van volmaakt en we laten liever aan anderen het genoegen nu reeds toost-achtige ontboezemingen en profetiën ten beste te geven. Maar bezwezen mag het heeten, dat met dit troepje wat is uit te richten en gewenscht mag worden dat de Heer Chrispijn zal toonen dit te blijven kunnen. Voor een begin dus waarlijk geen mager resultaat.

En *Vorstenschool* is nu ook door een Amsterdamsch gezelschap opgevoerd; voor zoover ons bekend, was dit nog nooit geschied. Dit blijft een mooi feit, al was misschien het stuk voor dit troepje niet zoo geschikt, een triomf voor Multatuli, dat de kring zich steeds vergroot van hen, die de heerlijke taal bewonderend, elkander toeroepen:

*Hoor hoe z'n kracht, in stormen sprekend,
Met dondrend schuim op rots en klippen brekend,
Of . . . liefstijk marmelend, eeuwen lang
Zich oplost in één enklen zang.*

Rotterdam, 15 Sept. 1893.

JEAN VALJEAN.

UIT DE MAASSTAD.

De Koophandel van Antwerpen bevatte onlangs een zeer vermakelijk opstel, waarvan de N. R. Ct. de meest belangwekkende gedeelten heeft medegedeeld. De schrijver, een

grimmige Vlaming, werpt in het strijdperk een handschoen van niet alledaagsche grootte; *wij willen niet pochen gelijk onze waarde Noorderbroeders*, maar en passant breekt hij toch maar over alles in Holland den staf, om met den kostelijken uitval te besluiten: . . . *maar hij vergeet, of weet niet, dat men er soms in ééne week vier nieuwe stukken op zijne pooten zet, en dit nog al behoorlijk, dus is er toch zoo geen bijzondere reden om te wanhopen. Dat zij het maar eens in Holland beproeven, bijvoorbeeld het gezelschap van J. C. de Vos. Geene maand zouden zij het volhouden.*

Dat nog al behoorlijk op pooten zetten van een stuk is goud waard!!!

Wie aanvaardt de weddenschap? Vier nieuwe stukken in één week, waarom niet zeven? Elke week telt toch zeven dagen.

Wie durft? U, Jan C. de Vos, op wien onze zuidelijke broeder zoo bijzonder gebeten schijnt? Niet? En dan durft u u artist noemen!

De buiging voor het *tooneelgezelschap uit de Aert-van-Nesstraat te Rotterdam* is niet zonder beteekenis.

Wij konden de verzoeking niet weerstaan dezen verbolgen Vlaming even aan te kaarten en wenschen te verklaren, dat hij slecht op de hoogte is, dat het niemand in de hersens zal komen de verdiensten van vele Belgische artisten te ontkennen, zelfs te verkleinen. Gaarne brengt eikien hulde — om ons tot de levenden te bepalen — aan kunstenaars als Beersmans, Jonkers, Cuypers, Verstraete; maar uw répertoire, uw oorspronkelijke stukken . . . neen, geachte zuidelijke broeders, het is misschien een gebrek in onzen smaak, maar dat is geen spek voor onzen bek. Heusch, het is nog zoo gek niet, dat België en Holland gescheiden zijn, al wil men op congressen vaak drinken en klinken op samensmelting en allerlei droomen, die naar wij hopen nooit verwezenlijkt zullen worden.

»Mis, te veel rechts,» zeide een Duitsche Prins, nadat hij een poedel had gemaakt.

»De schijf hangt te veel links, uwe Hoogheid,» antwoordde een hoveling.

Zulk een hoveling is onze Vlaming niet, zelfs is hij niet hoffelijk, want wat hij zegt over *Lucie*, het nieuwe werk van Mevrouw Snijder van Wissenkerke is bar onbeleefd. Dan was men tijdens het Taal- en letterkundig congres te Arnhem wellevender; want, hoezeer men ook op de zittingen de nieuwere letterkunde trachtte over de kling te jagen en den eed van trouw aan het oude hernieuwde, (aan het *oude hernieuwde*, klopt dat?) tegenover de talentvolle schrijfster van *Lotos* werden alle vormen in acht genomen. Zelfs meer.

Want ontdaan van feeststemming en congres-geestdrift, blijft er van *Lucie* helaas niet veel. Het doet ons groot leed dat Mevrouw Snijder dit drama heeft doen opvoeren, dat haar vrienden het haar niet ten sterkste hebben afgeraden. *Lotos* was, trots alle fouten, een fraai, nobel gedicht, *Lucie* lijkt geknutseld, stukgewijs opgepeuterd, wel dikwijls verradende een fijn artistieke hand, maar missende den wijdenden adem van de kunst.

Men heeft het ons aan het eind van het vorige seizoen bijna euvcl geduid, dat we kort waren over een werk, dat ons mislukt toescheen, maar waarlijk, de critiek behoeft o. i. niet als beul op te treden en waar de gebreken helder vooruitspringen heeft zij ze niet nog eens extra na te wijzen.

Dat de handeling niet nieuw mag heeten, is stellig geen overkomelijk bezwaar, maar erger vinden we het dat de personen vreemden voor ons blijven, dat groote en kleine toevalligheden plus voorgevoelens de geschiedenis afspinnen, dat in het eerste bedrijf alles holderdebolder gaat, dat het eerste en het laatste bedrijf beide met een dienstbodenpraatje beginnen; dat de dialoog lang niet zoo frisch is als in *Lotos*; dat alles alleen gericht schijnt op het slotmoment. Maar — en deze *maar* ten goede — dat moment is mooi, machtig mooi. *Lucie*, ten onrechte of gedeeltelijk ten onrechte verdacht, zoekt zich te rechtvaardigen. Men

wil, men kan haar niet gelooven, dat gevoelt ze. Slechts één kan haar rechtvaardigen: Aernout! Maar als ze tot hem wil gaan, treedt zijn vriend naar buiten: Aernout is dood . . .! Hij *kan* haar niet vrijspreken. En met dat vreeselijk, ijle niets blijft ze; de familie weent bij den zoon, zij zinkt ineen voor de gesloten deur, symbool van haar geluk, van haar eer.

Wie zoo iets kan scheppen, moest een stuk als *Lucie* niet laten opvoeren. Maar tevens, van iemand die zoo iets kan scheppen wachten we beter, spoedig, heel spoedig beter.

Hoe ongunstig onze meening over dit drama ook moge zijn, bij betere opvoering had er vrij wat meer van kunnen terecht komen. Ja, de opvoering heeft ons zeer teleurgesteld.

Mevrouw Rössing—Sablailrolles blijft nog een vreemde bij het Tivoli-gezelschap, dat zijn kracht en glorie vond in eenvoudig, intiem samenspel. Zij speelt in geheel anderen stijl, laten we liever zeggen: zij speelt komedie, terwijl de anderen de personen voor ons doen leven. Ofschoon de partij van *Lucie* waarlijk genoeg gelegenheid biedt den toeschouwer te pakken, heeft Mevrouw Rössing ons slechts één oogenblik getroffen, nl. in het tweede bedrijf, wanneer in haar liefde iets moederlijks doorglanst, als ze gemerkt heeft, dat Aernout te laf, te klein is om haar liefde-ideaal te omvatten; dan strijkt ze hem over de haren met iets lief teeders, alsof ze vergeving vroeg, dat ze haar vriend tot het begrijpen van haar hartstocht in staat heeft kunnen achten.

De grime was niet gelukkig en bepaald storend in het laatste bedrijf; aan een dame met zulk een krijtwit gelaat, zou de Heer van Hoogduyne waarlijk niet zooveel complimentjes hebben gemaakt.

Aan het talent van Mevrouw Rössing twijfelen we niet, al zijn haar Nora en haar *Lucie* verre beneden onze verwachting gebleven; zij toone zich nu spoedig kunstenaars door zich bij het gezelschap te doen inlijven, door onnatuur over boord te werpen, niet in de zaal te spelen en vooral ook door haar uitspraak te zuiveren.

De rol van Mejuffrouw Mina Sasbach (Ada) werd gespeeld door Mevrouw Van Biene—Poolman. Waarom? Vergeefs zoekt iedereen het antwoord op deze vraag. Mevrouw van Biene deed haar best, maar kon het jeugdige, gauw jubelende en gauw schreiende bakvischje niet voldoende weergeven.

Mevrouw Van Korlaar was als de liefhebbende, zorgvolle moeder erg goedig lief, maar onnoodig burgerlijk.

Van de heeren valt meer goeds te zeggen. Hun rollen zijn niet bijster belangrijk, maar lof verdient niettemin de Heer Royaards voor zijn hartstochtelijk, fijn beschaafd spel als Aernout, de zwakke jongman, terwijl de Heer De Vos van den ouden heer Van Hoogduyne een verdienstelijk type had gemaakt. Ritmeester De Waert blijft een schim; houvast had de Heer Alex. Faassen weinig, maar hij kon gedistingeerder wezen.

Het nastukje *O, Mijnheer!* waren we niet in de gelegenheid te zien; naar we hoorden, is het een dramatische bewerking van Gondinet's *Oh, Monsieur!* door Mejuffrouw Alida Klein zoo verdienstelijk voorgedragen, en heeft Mejuffrouw Mina Sasbach haar dankbaar rolletje heel aardig gespeeld.

24 September 1893.

JEAN VALJEAN.

TIJDBESPIEGELINGEN.

Het seizoen gaat weer aanbreken — het »groen» ontluikt weer aan de tooneelboomen. De aandacht van velen is erop gespannen, of het frissche natuur zal zijn, die wij te zien krijgen, of broeikasproducten, welken ook deze lente niet zal baten. Maar men gevoelt althans dat er verandering aan de lucht is. Het »Nederlandsch Tooneel» heeft bij zijn zwerftochten langs het Leidsche plein menigen duw

moeten verdragen en kan nu, gesterkt door al of niet welwillende raadgevingen van al of niet bevoegden, aan het werk tigen. Chrispijn (zonder Loman) verbaast de kleine schare van ingewijden met het feit, dat zijn opvoering van *Vorstenschol* »toch heusch nog zoo kwaad niet is.» In Rotterdam woelt de storm in het glas water — een orkaan, niet zoozeer opgestoken en aangeblazen naar aanleiding van den *kunst* als ter oorzaak van den *kunstenaar*. En intusschen vat een bezadigder hand, dan die van den verongelijkten philo-Rus in de Telegraaf — wiens niet altijd even juiste aantijgingen het Tooneelverbond in het afgeleopen seizoen te verduren had — de pen, ten einde in de September-aflevering van *De Tijdspiegel* de malaise te bespreken, heerschende in de gelederen der Tooneelverbonders.

»Lucius» spaart hen niet. Hij heeft reeds zestien jaren in hetzelfde tijdschrift al wat er merkwaardigs voorkomt op het gebied van het nationaal tooneel besproken; hij spreekt dus kalmer en wellicht met meer ervaring en bevoegdheid dan de schrijver van *Dora Kremer* deed. Hij spaart de leden van het Verbond niet en terecht — waar hij meent op te merken, dat zij hun lidmaatschap als een abonnement op eenige deftige tooneeluitvoeringen beschouwen. Maar ook het groote lichaam als eenheid en zijn Hoofdbestuur treffen zijne bedaarde verwijten. Zij zijn in hoofdzaak de volgende:

In de groote verwarring, die er op kunstgebied heerscht, »begonnen met realisme, voortgegaan met naturalisme, en thans tot symbolisme gevorderd,» heeft het Tooneelverbond den grooten weg der ware classieke kunst verlaten. En het Hoofdbestuur en het bestuur van de Tooneelschool zijn met al die winden van leering meegegaan. »Van Zola tot Ibsen, van Ibsen tot Maeterlinck is het groote lichaam »zonder eigen stuur het geschetter der reclameblazers gevolgd.» Zoowel die richtingen als de waardeering laten Lucius onverschillig. Alleen — dat de toongevers met al die nieuwigheden blindelings meegaan, is gevaarlijk voor de groote massa der leden van het verbond, die wel de schoonheden gevoelen van een classiek tooneelstuk, maar wie de excentriciteiten van die tijdelijke verschijnselen koud laten. Vandaar voor een groot deel het verval der afdeelingen. »Wanneer zij (de toongevers) de eenige wetten der schoonheid als uitgangspunt van hun streven hernemen en aan »het gehalte der leden de vroeger betoonde aandacht weer »gaan wijden, houd ik mij overtuigd dat aan den afval wel »paal en perk te stellen is.» Ook bij de opleiding der leerlingen is studie van meesterstukken, die aan de hooge eischen der schoonheid beantwoorden verre te verkiezen boven dressuur op excentriciteiten.

Zonder mij aan een wcerlegging te willen wagen, die op volledigheid aanspraak maakt, (ik mis daartoe Lucius' ervaring) zou ik toch allereerst willen vragen: Waaruit is wel die onstandvastigheid, dat drijven met alle winden van het Hoofdbestuur gebleken? Toch waarlijk niet uit uitingen van den voorzitter op algemeene vergaderingen, waar steeds met vernieuwden aandrang het doel van het verbond door hem op den voorgrond werd gesteld, tot welks bereiking men op nieuwe middelen mocht denken, maar waarbij men toch nimmer — volgens sommigen te weinig — den classieken weg verliet. Uit de handelingen of werken van andere leden van het Hoofdbestuur al evenmin, daar zij deels hun stem niet lieten klinken, deels, zoo zij dat deden, zich alles behalve blinde vereerders der »excentriciteiten» toonden, veel minder hun voetspoor volgden. Ik behoeft dit dunkt mij niet met voorbeelden te staven, want ik geloof dat de volle bewijslast op Lucius rust. Aan hem te toonen, omdat hij aanvalt, uit welke woorden het zou kunnen blijken dat het bestuur het lichaam zonder stuur heeft mede laten drijven met den nieuwen stroom!

Uit het orgaan »Het Tooneel» misschien? Aan het hoofd staat een redacteur, wiens niet gemakkelijke taak het is zijne lezers periodiek op lezenswaardige critieken, beschouwingen en verslagen te onthalen, maar wiens plicht

het niet genoemd mag worden de opinies van het Hoofdbestuur te vertolken; gelijk nog op de laatste vergadering onder algemeene instemming tegen een over de critiek van het blaadje vervolgen lid werd opgemerkt. En ook zelfs uit zijne woorden is moeilijk de symbolist enz. te herkennen. De hoofdbestuurders zelf hebben in dat blad hun woord volgens hem maar al te weinig laten blinken; uit hunne artikelen zal het dan ook niet blijken. Dat het Ibsenisme een belangrijk verschijnsel is en als zoodanig bespreking in het blad eischt, zal Lucius wel niet kunnen loochenen, al laten hem richting en waardeering beide koud! Maar vandaar tot blinde bewondering is de afstand even groot als van Ibsen tot Lucius. Ik zou den laatste wel willen tarten mij het officieel gesproken of geschreven woord aan te wijzen, waaruit de modezucht van het Hoofdbestuur, ja die van een Hoofdbestuurder blijkt. Het is zelfs alsof dat college zich gedurende de laatste jaren een sterke wacht voor de lippen heeft gezet (anders geen gewoonte op tooneelgebied!) om de naturalistische en symbolieke woelingen, die Lucius in hun binnenste veronderstelt, te beletten zich eenen uitweg te banen.

Het zou mij volkomen duister zijn, welke redenen Lucius tot het uitspreken van dit oordeel hadden gebracht, indien ik niet bij nauwkeurige herlezing van zijn artikel een kleine schemering van licht had meenen te ontdekken. In een aangehaalde tirade van den voorzitter wordt geklaagd over het feit dat de werkzaamheden der afdeelingen voornamelijk hadden bestaan in het genieten van gratis-voorstellingen en in het uitreiken van kransen aan tooneel-jubilarissen. In parenthesi voegt de schrijver hieraan toe: »trouwens ook een der voornaamste uitingen van de werkzaamheid des Hoofdbestuur.» En in deze »voornaamste uiting» zal dan ook zeker wel het bewijs gezocht moeten worden, dat het Hoofdbestuur voor de excentriciteiten van den dag partij koos.

Ga ik nu de gelegenheden na waarbij het Hoofdbestuur zich van dezen zijnen plicht kweet, dan bevind ik dat zij bestaan in huldgingen aan Nederlandsche acteurs en actrices en in het uitreiken van een of twee kransen aan Antoine. En zoo kom ik tot de conclusie — ik zie geen andere — dat dit laatste feit voor Lucius voldoende was om de beschuldiging te uiten dat het bestuur het groote lichaam van den eenigen waren weg der kunst heeft doen afwijken.

Indien één feit alleen een voor dit lichaam zoo zware aantijging moet staven, dan dient het wel een enorme misstap te zijn. Wat is daarvan aan?

Antoine is niet gevierd om de tooneelproducten die hij te zien gaf, maar ik zou bijna zeggen, *oudanks* die. Het Hoofdbestuur heeft met zijn huldebetoorn niet willen volgen den weg, die van Zola over Ibsen tot Maeterlinck zou leiden. Het heeft alleen aan het Nederlandsch tooneelpubliek willen zeggen: Ziedaar wat één man met geringe hulpmiddelen vermag in het belang der kunst. De regie en nog eens de regie is het zwakste punt van ons tooneel; daarin moet verandering en verbetering komen; één flink persoon, kunstenaar en heerscher tegelijk, sta aan het hoofd der troepen. Aan geen persoon in Holland komt de krans toe, die de regie lauwert; daarom ontvangt haar de buitenlandsche kunstenaar; mocht zij ook hier eens verdiend worden!

Geen nieuwe richting werd met die bloemen gehuldigd maar een uitnemende, krachtige, artistieke *leiding*. Wanneer men de actrices of acteurs van Antoine complimenteerde, dan zeiden deze: C'est lui! Ons komt Uw lof slechts voor een klein deel toe; aan hem het leeuwendeel! En dit gezegde moge wat overdreven klinken, het getuigt van de groote gaven van den man, die zulk een samenspel als wij aanschouwd hebben, wist tot stand te brengen.

Uitsluitend — en het behoeft voor Lucius geen geheim te zijn, want het werd er nadrukkelijk bij gezegd — gold het huldebewijs van het verbond den voortreffelijken regisseur.

En volkomen was het gerechtvaardigd, want dat huldebewijs was in Nederland niet uit te reiken; door het den vreemde te schenken, ook al voerde hij wat ultra-moderne stukken op, bewees het Hoofdbestuur, dat het ernst was, die niet altijd weer met hernieuwden aandrang deed wijzen op de zwakke zijde van ons Tooneel.

Dat was het, wat op de algemeene vergadering in Utrecht (1891) ten sterkste uitkwam; wat het Hoofdbestuur dreef tot zijn voorstel tot opleiding van eenen regisseur; wat het wenschelijk deed achten den regisseur par excellence te huldigen.

Ik laat in het midden of de opleiding van eenen regisseur, ook al een poging, die Lucius aan de zucht tot het verzinzen van »iets nieuws» toeschrijft, de vruchten zou afwerpen, die de voorstellers ervan verwachten, of Lucius niet wellicht gelijk heeft, wanneer hij vraagt of zulk een onderneming aan het *nationaal* tooneel ten goede zou komen, of velen niet terecht de beschikbare som veel te gering achten. Maar dit is een andere quaestie. Aangenomen dat de regie een zwakke zijde van ons nationaal Tooneel is, ligt het volkomen op den weg van het Tooneelverbond door gepaste middelen daarin verbetering te zien te brengen, en is de poging van het Hoofdbestuur geenszins te wijten aan een schrikbarende zucht tot iets nieuws, maar te danken aan een juiste opvatting van zijn plicht. Dezelfde opvatting heeft het Hoofdbestuur ertoe geleid aan den heer Jan C. de Vos indertijd eenige lesuren aan de Tooneelschool op te dragen, aangezien men in hem algemeen een gestrengen en tevens artistieken leider meende te ontdekken. Dat alles ligt zelfs nog meer op den weg van het Hoofdbestuur dan het bevorderen eener goede tooneelcritiek, al erken ik, dat dit laatste gansch niet van belang ontbloomt is. Lucius echter verwijt het Tooneelverbond, dat het tot de verbetering der critiek in de eerste plaats het initiatief niet nam. Zien wij, wat daarvan is.

In de algemeene vergadering van 1891 bracht de heer Marcellus Emants de tooneelcritiek ter sprake. Men kwam er na besprekingen tot de conclusie, dat, wilde men met eenige vrucht te werk gaan, men zich in contact diende te stellen niet met den Journalistenkring, gelijk de inleider aanvankelijk voorstelde, maar met de schouwburgdirecties en met de critici. Een motie van den heer Simons werd ingetrokken en de zaak is toen op de lange baan geschoven. Waarom? Niet door de schuld van het Hoofdbestuur.

Maar omdat, zoodra het bleek dat men zich met de tooneeldirecties in betrekking moest stellen, de zaak *veroordeeld* was. Tegenover hen mist het Hoofdbestuur alle gezag. Toen het, na voorloopige besprekingen, die op goeden uitslag deden hopen, met groote opoffering van tijd en moeite een contract, waartoe ieder der Hoofdbestuurders zijn steentje had bijgedragen, opgesteld had, teneinde door onderlinge samenwerking der directies het auteursrecht van buitenlandsche schrijvers beter te verzekeren en het recht van opvoering van hunne producten aan niet meer dan één tooneelgezelschap tegelijk te waarborgen — wat geschiedde er toen? Toen krabbelden bijna alle directies als om strijd terug, sommigen met, anderen zonder eenigen uitleg van hunne houding — en het Hoofdbestuur bleef met het contract zitten, daar men met de toetreding van weinigen niet gebaat zou zijn. De meesten deden zelfs geen poging tot »gemeen overleg.»

Dat was: »ce qu'on ne voit pas.» Men kan dan op de algemeene vergadering wel melding maken van zulk eene poging en van dergelijke ondervindingen, maar zij, die den ijver naar de zichtbare resultaten beoordeelen, spreken niettemin van »het uitreiken van kransen» als de »voornaamste werkzaamheid» van het Hoofdbestuur.

Dit echter in het voorbijgaan. De poging tot verbetering der critiek mislukte eveneens in zooverre, dat zij geen onmiddellijke verbetering in het leven riep. Er werd echter de aandacht op gevestigd, in sommige afdeelingen ging een

stem uit het publiek op tegen den dapperen ridder: Recensent, en men leerde wat meer op eigen beenen staan, of liever, men leerde het zweren bij de krant af. Het is nog lang geen volle dag, maar de nacht is toch voorbij. Het Hoofdbestuur echter zou het met geen mogelijkheid door pogingen bij tooneeldirecties of critici zoover hebben kunnen brengen. De verbetering van de critiek is waarlijk niet de schuld der directies, zij is te danken aan de critici zelve en aan het publiek. Het is de vraag welken invloed het zou gehad hebben, zoo het Hoofdbestuur zich inderdaad officieel tot de critici gewend had. Er is uit den aard der zaak geen zoo eigendunkelijk en vitterig wezen als de criticus (algemeen gesproken); en wat zou meer tot vitten aanleiding hebben gegeven dan een zoodanig optreden van het Hoofdbestuur? De heer Simons zeide op de vergadering in 1891, dat hij »geen collega ontmoet (had), die »niet glimlachend over het voorstel sprak.» (Over het voorstel van den heer Emants nl. om zich tot den Journalistenkring in betrekking te stellen). Aan een zelfherziening van de critiek kan het Tooneelverbond niets doen; daaraan helpt nu een Ahasverus weer beter dan honderd mondelinge en schriftelijke aansporingen.

Het Hoofdbestuur deed wat het doen kon: bespreken, de aandacht vestigen. Geen »daadwerkelijke poging misschien,» als Lucius verlangt; — een poging zeker!

Waarom het te wijten is, dat het zoo weinig succes heeft, zoodra het met het werkelijke tooneellevens zich inlaten wil; zoodra het iets anders wil doen dan aandacht vestigen, vragen ter beantwoording oplossen, cereblijken uitreiken? Het is reeds meer dan eens gezegd: Het Tooneelverbond mist het ware gezag. Het is niet het erkende hoofd, niet de machthebbende, de invloedrijke »conférie», die het centrum vormt van al wat in den lande »tooneelt.» Hier klopt niet het hart der tooneelnatie. De directies en vele acteurs beschouwen het als een bond van liefhebbers — gaan hun eigen gang. Zij moeten er dikwijls harde waarheden van hooren, en hun onbepaalde vrijheid, bandeloosheid soms, is hun te lief.

Maar wat het ergste is, gelijk ook Lucius opmerkt: De acteurs »van den kouden grond» winnen het maar al te vaak van de leerlingen der Tooneelschool. Of — als een dier leerlingen wat verder is gevorderd en wat verwachtingen toelaat, dan engageert hem een directeur en hij loopt weg voor het einde van den schooltijd. Een leerling van het Conservatorium zou wel de hoop voor langen tijd kunnen opgeven eenig succes op muzikaal gebied te oogsten, indien hij zoo iets waagde. De tooneelleerling echter niet, hij loopt weg en speelt mee en niemand denkt er aan, dat hij een eigenzinnige en onverstandige deserteur is.

Dat kan wel voor een deel aan de school liggen, maar het ligt het meest aan het gemis van gezag van het Tooneelverbond. Dit vertegenwoordigt noch de acteurs, noch het publiek, noch de tooneelminnaars. De algemeene vergadering geeft een beeld van een groep welwillende belangstellenden, gerugsteund door — honderden begeerigen naar gratis-voorstellingen. Waar zullen die belangstellenden de kracht moeten zoeken, zoo zij werkelijk iets tot stand willen brengen? Bij elkander? — »Die Schaar ist klein» — zoo men er maar bij mocht voegen: »doch grosz ist das Vertrauen»!

Men werpe dan niet de zware schuld op het Hoofdbestuur; veeleer (gelijk, ik erken het, Lucius ook doet) op de massa der leden. Of de middelen die Lucius aan de hand doet om hun peil te verhoogen, doeltreffend zouden zijn, is een vraag, die ik later wellicht nog eens tracht te bespreken. Ik wenschte slechts het bestuur vrij te pleiten van misstappen, die een bezadigd tooneelvriend, daarom een des te gevaarlijker bestrijder het aanwrijft. Mocht mijn bescheiden repliek daartoe hebben bijgedragen!

Leiden, 22 Sept. '93.

P. v. D.

Belangstellenden in den Arnhemschen Schouwburg.

(29 Aug. 1893.)

Het waren eenige deftige heeren uit een onzer groote steden. Zij wisten wel niet wie de Vos was en wie Mevrouw Rössing; maar ik houd hen toch voor belangstellenden in ons tooneel, daar het mij moeite kost aan te nemen, dat deftige mannen alleen, wanneer zij gratis toegang krijgen, naar den schouwburg zouden opgaan. — De heeren hadden hunne vrouwen niet meegebracht. Een zei, dat *zijn* vrouw nooit naar de comédie ging, omdat zij zoo schrok als er geschoten werd en een ander vertelde, dat *zijn* wederhelft van de meeste blijspelen niet hield, wijl ze haar te flauw waren en van de meeste drama's evenmin, omdat ze die te akelig vond.

Zij hadden 't druk over onze artiesten en ook over onze tooneelschool. Aangaande de eerste zeiden zij, dat er van hunne zedelijke verheffing nog niets was gekomen, wat bleek uit het feit, dat zij nergens werden ontvangen en van de laatste beweerden zij dat het ding niet deugde, daar men niets meer hoorde van eenige weinige leerlingen, die groote verwachtingen hadden opgewekt.

Nu weet ik niet goed wat voor zoo'n belangstellenden tooneelvriend het verschil is tusschen ergens en nergens. In het huis No. 10^a Parkstraat den Haag herinner ik me een zeer aangenamen avond te hebben doorgebracht met eenige leden van het gezelschap de Vos en van Korlaar en eenige deftige ingezetenen van den Haag met hunne dames, waarbij, 't is waar, naar een bewijs van goed gedrag niet werd gevraagd. Was dat ergens of nergens? Ik hoop het eerste, daar het mijn eigen woning geldt. Toch zou 't kunnen zijn, dat onze belangstellenden aan hun ergens een eisch van naam, aanslag in de vermogensbelasting of anderszins stelden, waardoor de soort van woningen, waartoe mijn huis behoort, werd uitgesloten en in dit geval moet ik erkennen, dat het er voor onze artiesten slecht zou uitzien, daar nationaal tooneel van »hooger op» al heel weinig te verwachten heeft. Evenwel . . . is 't *dan* juist een bewijs van zedelijke verheffing als men ergens *wel* wordt ontvangen?

En nu de tooneelschool. Heeft ooit een lid van het Tooneelverbondbestuur beweerd, dat daar talenten zouden worden uitgebreid of werd integendeel tot vervelens toe betoogd, dat een school alleen tot ontwikkeling kan strekken van de talenten, die er komen?

Bovendien: wat is de kracht van de bewering: *men hoort er niets meer van?* — *Wie* hoort er niets meer van? — Zij, die alleen gratis-voorstellingen bezoeken? — En *wat* hoort men niet? — Dat de leerlingen tot sterren zijn geworden?

Eer Sarah Bernhard het Théâtre Français verliet om als ster te gaan rondzwerfen had *men* nog niet veel van haar gehoord. Toch had zij, werkende in het uitstekende kader van het huis van Molière, vóór dien tijd zich veel meer dan later verdienstelijk gemaakt voor de kunst. Een ster moge nu en dan volle zalen bezorgen, op den duur doet zij (of hij) aan de kunst en aan haar (of zijn) gezelschap meer kwaad dan goed en de artiesten, van wie *men* — nl. de men, die alleen naar gratis-voorstellingen gaat — weinig hoort, zijn lang niet altijd de minsten der broederen of zustersen.

Belangstellende tooneelvrienden, ik heb er op gewezen, dat u niet eens wist wie de Vos was en wie Mevrouw Rössing. Meende ik daarmee, dat die wetenschap onontbeerlijk is voor een beschaafd man? Volstrekt niet! Ik wilde slechts zeggen: de heeren hebben klaarblijkelijk onze schouwburgen zelden bezocht. Zij schijnen dan ook te gelooven, dat het nationaal bloeien kan, wanneer het publiek thuis blijft. Dat geloof, hoe onzinnig ook, is in Nederland sterk verbeid; dagelijks kan men zeer beschaafde menschen hooren zeggen: »naar de Hollandsche comédie; wie gaat daar nu heen?» En die leer, dat *men* daar niet heengaat, berust dan liefst op een oordeel door *men's* vader een

kwart eeuw geleden geveld, want *men* zelf is nooit gaan kijken of de toestanden soms waren veranderd.

Maar . . . u blijft thuis om de dames, niet waar; om de dames, die niet tegen schieten kunnen en die alles of te flauw of te akelig vinden. — Nu, daar weet ik raad op.

Trekt op uw respectieve budgetten een sommetje uit, groot genoeg om er eenmaal per week van naar den schouwburg te kunnen gaan en noodigt dan den directeur van het een of ander gezelschap vriendelijk uit u te waarschuwen als er geschoten wordt of als een stuk al te flauw of al te akelig is. Ik ben zeker, dat geen directeur weigeren zal dit blijk van belangstelling met een wederblijk te beantwoorden. Eens per week of zes en twintig maal per seizoen is niet te veel; maar indien alle belangstellenden aldus handelen, dan houd ik mij overtuigd, dat de voortgang van ons nationaal tooneel binnen weinige jaren hunne stoutste verwachtingen zal overtreffen. Bevalt u dit »eens per week» niet, zegt dan maar: eens per nieuw stuk, onverschillig of een krant 't mooi of leelijk vindt.

Maar . . . valt ook dit laatste u te zwaar, blijft dan in 's hemelsnaam ook bij gratis-voorstellingen thuis. Aan zand in de oogen gooien en andere huichelarij doen wij in Nederland al meer dan genoeg!

MARCELLUS EMANTS.

Harzburg, 31 Aug. 1893.

MICHEL SOLSER.

Een kort woord ter nagedachtenis van dezen overrompelenden komiek mag hier ter plaatse niet ontbreken. De eenvoudige verschijning van Solser was voldoende om den lach te doen ontstaan. Dat is iets bizonders, men heeft het of men krijgt het nooit. Die eigenschap, waarvan ik de analyse niet op mij durf nemen, bestond in Solser met buitengewone afmetingen. Of men al spreekt van het drooge en korte in zijn optreden, van zijn bewegelijken mond of van andere détails, dit verklaart nog niet hoe juist hij, van zoovele anderen, die dezelfde eigenschappen bezitten, slechts één der weinigen was, die ieder voor zich innemen. Ik zou wel kennis willen maken met menschen, die hem hebben weêrstaan. Zijn orgaan was evenmin sterk als zijn lichaam, hij was klein — alweêr een element van het komieke, hij was ook min of meer geëffemineerd, keurig in de kleêren — was het dat dan? De stukjes, die hij voordroeg — wat een prullen, hoe zouteloos soms, hoe laf! hoe banaal:

»Hij is de groote — ik ben de kleine.»

»We zijn twee nette jongens maar — twee fijne.»

En toch kon Solser het zóo charmant doen, dat we deze onbeteekenende regels herhaardelijk zouden willen hooren. Maar dan is hiermêe ook alles gezegd. Solser zelf bejammerde het niet geschoold te zijn en ik mocht van hem hooren, dat hij gaarne een opleiding voor zijn kunst had gehad. Van dáár, dat hij geen tooneelspeler was en ook nooit zou worden. Hij was aangewezen en verlangde het ook niet anders — om solo-artist te zijn. Het dubbel-optreden met zijn vriend Chrétienni heeft dit — niettegenstaande de goede eigenschappen van den andere — bewezen.

Het laatst, dat ik hem in de *Arme Jonathan*, al hoestende zag meêwerken, acteerde hij met den zakdoek in de hand — weinig vermoedde hij, dat hij daarmee aan velen, die hij meende te vermaken, de droefgeestige aanwijzing gaf van zijn vroegen dood.

Solser, die Israëliet was, werd op 22 October 1865 te Dordrecht geboren en overleed den 28 Augustus jongstleden te Amsterdam.

J. V. Jr.

CORRESPONDENTIE.

Aan Mr. J. KALFF Jr., redacteur van HET TOONEEL,
te Amsterdam.

Amice!

Wat heb je gedaan!

Ik ben pessimist, dat weet je; maar een pessimist, die zich de weelde veroorlooft er af en toe een illusie op na te houden. Natuurlijk is dat heel dom van me; want elken keer dat zoo'n illusie in rook opgaat, wordt mijn pessimisme erger, zie ik alles zwarter in dan te voren. Nu, je begrijpt me al: ik heb zoo pas weer een illusie verloren, en jij hebt daaraan schuld.

Niet dat ik me omtrent jou illusies had gemaakt; o neen; het betrof ditmaal mij zelf. Ik kom er rond voor uit. Ik was pedant genoeg me te verbeelden dat ik recht had mee te zingen in het koor — let wel: ik zeg niet als solist, maar in het koor — van hen die zich een oordeel aanmatigen over de waarde van tooneelstukken, over de vertoonbaarheid ervan, over het spel der artiesten, in één woord: over tooneelzaken. En in die pedanterie was ik versterkt door dat men mij had gekozen en twee jaar later herkozen tot lid van het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond, en door dat mijn mede-hoofdbestuurders mij hadden benoemd tot lid van het Leescomité. En nu, nu maak jij me in eens zonneklaar, dat ik er niemendal van weet. Je hebt dat onbewust gedaan, daarvan ben ik overtuigd; je zou anders, om me te sparen, misschien wat minder apodictisch zijn geweest in je uitdrukkingen; maar des te wissel heb je — ik zeg het nog eens: onbewust — mijn illusie getroffen. Het is met haar gedaan.

Verneem nu hoe dat vernietigingsproces zich heeft toegedragen.

Ik had je toast op de Kon. Ver. *Het Ned. Tooneel* gelezen, bladz. 121 van den vorigen jaargang, een toast, die ongetwijfeld welgemeend was, al leek de wijn, dien je daarbij in je glas had, me wat verschaald, en daarna je raad betreffende de abonnements-Woensdagen, een raad, die me van bewondering voor je vervulde, want er bleek uit hoe grondig ook die kwestie alweer door je was bestudeerd. Dat alles had ik gelezen, toen ik aan den zin kwam die luidde: »Maar dan in 's hemelsnaam geen *Motten* meer!»

Ik verzeker je, kerel, dat ik van mijn stoel rolde; in figuurlijken zin altijd. Verbeeld je, ik, die betrekkelijk zoo weinig naar de komedie ga, was tweemaal naar *Motten* geweest, Zaterdag en Maandags, en had er, wat je noemt, genoten.... »In 's hemelsnaam geen *Motten* meer!» Ik kon mijn oogen niet gelooven; ik dacht aan drukfouten, aan het uitvallen van een paar woorden uit de kopij, waardoor de zin een geheel tegenovergestelde beteekenis had gekregen; kortom ik dacht alles eerder dan dat je dat ernst kon wezen. Maar je volgende woorden: »Het is me een raadsel hoe iemand dat mooi kan vinden!» en de kranige, meer dan glasheldere uiteenzetting, in drie zinnen, waarom het *niet* mooi was, zie, dat alles liet me geen twijfel meer; werkelijk had je een afkeuring bedoeld van het stuk en van het feit dat het stuk was gespeeld, en dus mij, of liever mijn eigenwaan een flinken kaakslag gegeven. Ik begreep dat ik me gecompromitteerd moest hebben door er tweemaal heen te gaan, al gevoelde ik ook nog niet best waarom.

Niet dat ik zelf het stuk mooi heb gevonden of handig gemaakt; verre van dien; maar naar mijn begrip bevatte het een prachtrol, die over het algemeen prachtig gespeeld was door onze talentvolle mevrouw HOLTROP. Zij was het, die me door haar spel er den tweeden avond had heen gelokt, en ik was er toen van daan gekomen in de stellige verbeelding dat zij ook de andere toeschouwers in verrukking had gebracht. Ik dacht dat een stuk met zoo'n rol er in evenveel recht had te worden vertoond als *Narcis*,

of *Kean*, of zooveel andere romantische of salon-melodrama's, waar men heen gaat om het spel van één artiest; maar ik moet me vergist hebben, want jij zegt dat het niet zoo is, en je bewijst dat door van de hoofdpersoon niet geen enkel woord te spreken; dat hoeft ook niet; neen; alleen van een der bijpersonen zeg je iets en wel: »Zoo'n wezen ken ik niet en begrijp ik niet, en zij interesseert mij allerminst; zij ergert mij, anders niet.» En als jij dat zegt, — jij die natuurlijk wezens als de Markezijn de Pompadour uit *Narcis*, of als de Gravin van Koefeld uit *Kean* wél kent en wél begrijpt en je voor die wél interesseert zonder er door te worden geërgerd, tenzij je soms van oordeel mocht wezen dat ook die stukken niet meer mogen worden gespeeld, ook al heeft men een Bouwmeester voor de hoofdrol, — als jij dat zegt, dan is het zoo.

Laten de leden van het Tooneelverbond het dus wel weten. Ik heb studenten gesproken en jonge meisjes, doctoren en getrouwde dames, die buitengemeen hebben genoten, hoewel het stuk uit een roman was getrokken, dien ze niet kenden, en ondanks de vele gebreken ervan; maar wij allen hebben verkeerd gevoeld; jij hebt er ons van overtuigd. Laten dus de zalen leeg blijven als het Ned. Tooneel in Den Haag en elders *Motten* komt spelen! Want mevrouw Holtrop te zien in een rol, harer waardig, gaat niet aan wanneer het stuk uit een aesthetisch en litterarisch oogpunt beschouwd zoo laag staat.

Toen ik eindelijk van mijn ontzetting een beetje was bekomen, wilde ik ook weten, wat je over het spel der artiesten zei. En zie, toen bleek me opnieuw, hoe kranig jij met een paar woorden den spijker op den kop kunt slaan. Er stond: »Voor sommige der optredenden zijn »hunne prachtige rollen in de laatste twee bedrijven te »machtig.» Meer niet. Kan het welsprekender en duidelijker?

Wel kwam — ik kom er rond voor uit — bij het lezen daarvan het duiveltje van den eigenwaan weer een oogenblik bij mij boven, en dacht ik: »Zie, nu spreekt hij in eens »van prachtige rollen, dan moet het stuk toch wel wat »goeds hebben,» maar het duurde niet lang of ik begreep dat achter het woord »prachtig» iets anders schuilen moest wat mij ontging; want zoo inconsequent kon jij niet wezen om werkelijk te bedoelen dat een stuk met *prachtige* rollen nooit had behooren te worden gespeeld.

Maar hoe dat ook zij, wat heb je die woorden handig gekozen! Wat ken je onze artiesten door en door! Een leek had gedacht dat meneer A. en mevrouw B. dat »sommige der optredenden» niet op zichzelf maar op hun mede-artiesten zouden toepassen; jij weet beter, jij begrijpt dat ze jouw woorden terecht beschouwen als orakeltaal en dat zij de bedoelde zinsnede gelezen hebbende zullen zeggen: »Ik ben mij bewust van de onvolkomenheid van mijn talent; misschien, neen, zeker ben ik wel een van die *sommige*; laat ik trachten mij te sterken, opdat niet ook »andere prachtige(?) rollen mij te machtig blijken!» En zoo zal die zinsnede te weeg brengen een prijzenswaardigen naijver onder de artiesten, ze zullen nog meer hun best doen dan tot nu toe, en als jij ze dan bij een volgende gelegenheid prijst, zullen ze binnenskamers uitroepen: »Ik dank u, o redacteur! Gij hebt mij door dat vage »sommige tot zelfkennis gebracht. Eere zij uw scherpzinnige »woordenkeus!»

En wat nu de leden van het Tooneelverbond aangaat; och, die zullen, voor zoover ze het stuk hebben gezien, als onmondigen zonder eigen opinie, evenals ik, zeggen: »Ik heb mevrouw Holtrop bewonderd, en ik heb gevonden »dat mejuffrouw Lorjé haar rol met onovertreffbare crânerie »heeft gespeeld, vooral in het laatste bedrijf; maar ik zal »dat maar voor me houden, want misschien zijn juist zij »tweeën wel die *sommige der optredenden.*» En wie het stuk nog niet hebben gezien, zullen het wel uit hun hart laten er heen te gaan, als het ooit weer ergens wordt gegeven; want ze zweren natuurlijk bij wat hun wordt gezegd door

den redacteur van hun tijdschrift, het eenige vakblaadje in ons land.

Waarom ik je dat alles nú heb geschreven, en in het openbaar? Omdat de woorden, waarmee je mijn illusie den kop hebt ingedrukt, in dit tijdschrift hebben gestaan, en omdat ik er prijs op stel dat de leden van ons verbond op de hoogte komen van hoe verkeerdt mijn oordeel is in tooneelzaken. Ze kunnen dan, wetende welk vleesch ze in den kuip hebben, hun afgevaardigden opdragen, wanneer ik aan de beurt ben van aftreden als hoofdbestuurder, mij niet te herkiezen.

Het is wel jammer dat er een paar maanden moeten verloop tusschen het verschijnen van jouw critiek en van dit schrijven; maar daaraan was nu eenmaal niets te doen. Beter laat dan nooit!

Vaarwel!

t. t.

M. B. MENDES DA COSTA.

Amsterdam, Augustus 1893.

Amsterdam, September 1893.

Amice!

Hebt gij meer illusies omtrent uzelf? Hebt gij misschien de illusie, dat gij fijn voelt, menschelijk leed en menschelijke smart, in het kort: dat gij medevoelt wat een ander mensch op zeker oogenblik voelt? Arme vriend! Dan zal ik u weer een uwer illusies — en ge hebt er zoo weinige! — gaan ontnemen! Ik zou werkelijk te veel medelijden met u gehad hebben en zou zoo wreed niet geweest zijn, wanneer ik niet hoopte, dat ik u eene andere illusie weer terug kon geven. Ge wilt immers wel voortgaan hetzelfde onvoorwaardelijke geloof aan mijne woorden te slaan, dat ge er tot nu toe aan gehecht hebt?

Welnu dan, het is niet een verschil van inzicht in tooneelzaken, stukken, spel of iets anders, zelfs niet eene verschillende opvatting van de taak van een tooneelverslaggever, die ons over *Motten* verschillend doet praten, ook al zijn wij het in vele opzichten eens. Gij hebt bij *Motten* koel zitten kijken, ge hebt logisch nagedacht over de wijze, waarop het gespeeld werd en ge hebt u een gemotiveerd oordeel over dat spel gevormd en het toen goed gevonden, nietwaar? Maar dan kan uw oordeel wel juist geweest zijn! Kom, ja, laat ik maar zeggen: uw oordeel was juist. Ziezo, nu hebt ge *die* illusie tenminste weer terug.

Maar nu iets anders: hebt ge ook met Vere Herbert meegevoeld? Neen, duizendmaal neen, dat hebt ge niet, gij niet en die jonge meisjes niet en die studenten niet en niemand die *Motten* »mooi» heeft gevonden. Als gevoeld hadt, wat Vere voelen moest, dan waart ge het stuk niet tweemaal gaan zien, gij wien niets daartoe verplichtte. Ik heb, toen ik het stuk gezien had, omdat ik er zooveel onbegrijpelijks in vond, den roman gelezen en ik moet u zeggen, dat ik mijzelf, toen ik dat deed, erg braaf, erg verdienstelijk vond. Ik had eigenlijk het idee, dat ik daardoor recht kreeg op een soort medaille van verdienste vanwege het Tooneelverbond. Want ik verzeker u, wanneer ik geen tooneelverslaggever geweest was voor ons Tijdschrift, dan had ik het stuk niet ten einde gezien en den roman niet uitgelezen.

Ik heb in een vorigen jaargang den heer v. d. Pauwert toegegeven, dat er ergens een grens is aan het reëel-afschuwelijke, die ik niet overschreden zou willen zien. Bij

Noodlot en *Blanchette* achtte ik die nog niet bereikt maar *Motten*, hoewel niet reëel en niet naturalistisch, gaat er m. i. ver, ver over heen. Dat stuk vind ik eenvoudig walgelijk, passez moi le mot, en ik heb dan ook mij zelve plechtig beloofd, dat ik nooit weer een boek van Ouida zal lezen. Wat Ouida met Vere Herbert laat gebeuren, vind ik in één woord onleesbaar. Dat iemand voor zijn plezier, als tegenstelling, een pot met drabbig, walgelijk vuil naast een lotosbloem plaatst, kan ik mij nog voorstellen, dat hij dat vuil over die reine, witte, roerend-mooie bloem heengooit, dat begrijp ik niet meer, daar kan ik niet bij. Ik zou zoo iemand aan willen vliegen en ik heb vooral bij het lezen van het boek telkens lust gevoeld om dat Ouida te doen. En wanneer er zoo iemand als Lady Dolly bestond, (het is mogelijk dat het waar is, maar ik heb zoo'n wezen nooit ontmoet) dan zou ik met genoegen de tijdging hooren, dat zij opgehangen of gefusilleerd was.

Nu heb ik mij omtrent u de illusie gemaakt, dat ge ook verontwaardigd kunt zijn, dat ge u ook heftig kunt ergeren, in den trant zooals ik mij geërgerd heb bij *Motten*. Eilieve, kunt gij dan rustig schrijven over wat u zoo geërgerd heeft?

Ik herinner mij, dat ik in het derde bedrijf noch mevrouw Holtrop, noch Tournaire geheel »up to» hunne rollen vond; hen heb ik geloof ik bedoeld, met die »sommige acteurs wier rollen voor hen te machtig waren.» Maar precies weet ik het niet meer, ik was wezenlijk te verontwaardigd. En wanneer ge u niet zoo ergeren kunt als ik, dan beklag ik u.

Adieu!

t. a. v.

J. KALFF JR.

P.S. Ge wilt mij zeker wel toestaan aan dit schrijven aan u een naschrift toe te voegen aan iemand, dien ge tot uw bondgenoot hebt in uwe afkeuring van mijn critiek.

De heer TACO H. de Beer heeft in de Portefeuille van 22 Juli 1893 beweerd, dat er achteruitgang in mijne beschouwingen over tooneelstukken is op te merken. Ik neem volgens genoemden schrijver, tegenover *Motten* een standpunt in, »dat aan den pruijktijd herinnert, dat stuk veroordeelende, omdat er slechte, booze, ontaarde menschen in voorkomen.» Ik wil den heer de Beer gaarne verklaren, dat ik bij mijne beoordeelingen van de personen van een stuk steeds het standpunt inneem van een zekeren Lessing, iemand dien de heer de Beer ook wel zal kennen. Die meneer Lessing vond, dat de menschen in een tooneelstuk niet absoluut goed en niet absoluut slecht moesten zijn, omdat men dat in het leven ook zoo zelden ziet; hij meende, dat het natuurlijker was, wanneer die tooneelpersonen zoowat gewone menschen waren. En al neem ik nu niet graag op gezag iets aan, die meening van Lessing schijnt mij het aannemen wel waard. Zouroff en Lady Dolly zijn nu eenvoudig beesten, geen menschen meer, en Vere is, haar beetje trots daar gelaten, dat op haar witte vleugelen een klein smetje werpt, een engel. Ziedaar mijn oordeel uit den pruijktijd (Lessing leefde immers in den pruijktijd?) verklaard.

Maar ik kan mij begrijpen, dat de heer de Beer het noodig vond iemand op zijn plaats te zetten, die het zoo geheel met hem oneens durfde zijn; volgens den heer de Beer is *Motten*: »voor de dramatische kunst een meesterstuk, (*sic!*) dat niet gemakkelijk wordt vervangen door een stuk van gelijke (*sic!*) waarde»!

J. K. JR.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 2.

15 OCTOBER 1893.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte. Aan H.H. Afdelings Secretarissen. — Programma der Tooneelschool.

Niet-Officieel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*De Salon-luitenant, De Zeven Bruiden, De Bruiloft te Valeri, In Dagen van Strijd*) — J. K. Jr. Een nieuw Conservatoire. — Corrigendum.

Officieel gedeelte.

Aan H. H. Afdelings-Secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U te verzoeken mij vóór 1 November a.s. te zenden eene opgave, bevattende de samenstelling van het Bestuur, den naam van den gedelegeerde bij de vergadering der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en het getal der leden Uwer afdeling.

De veranderingen, die in Uw ledental hebben plaats gehad, worden vóór bovengenoemden datum ingewacht bij den Drukker-Uitgever van het Tijdschrift, den heer Th. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen) Achterburgwal 84, alhier.

Amsterdam. *De Algemeene Secretaris,*
(Heerengracht 305) C. J. VINKESTEYN.
13 November 1893.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE TOONEELSCHOOL
gedurende den Cursus 1893 — 1894.

COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT.

De HH. Prof. B. J. STOKVIS, Voorzitter.
Dr. C. I. VINKESTEYN, Onder-Voorzitter.
Dr. F. L. ABRESCH, Secretaris.
DANIËL DE LANGE.
JEAN BROWNE.
Mr. J. A. LEVY.
Mr. R. VAN DE WERK.
Freule E. J. BICKER.
Mevr. E. GOMPERTZ—JITTA.

NB. De H.H. V. d. Werk en J. A. Levy hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij „Tot Nut v. h. Algemeen,” Freule Bicker en Mevr. Gompertz als id. van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe bovendien behooren Mevr. L. C. Boissevain—Toe Laer en Mw. M. W. A. de Gijselaar—v. Assendelft de Coningh.

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

A. VAKSCHOOL.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. J. CHR. STOETZ . . . (4 u. p. w.) in *Spel op het Tooneel.*
den Hr. A. J. LE GRAS. (2 » » ») » *Id. en Kunst van Grimeeren.*
» » JAN C. DE VOS . (3 » » ») » *Voordracht en Spel.*
Mej. M. SPEET (3 » » ») » *Zang, Techniek der Ademhaling, Uitspraak en Stemvorming.*

den Hr. S. J. BOUBERG WILSON.
(15 » » ») » *Lezen, Voordracht, Geschied. van het Tooneel en de Tooneelletterkunde en Nederl. stijlleer en letterkunde.*

den Hr. GERARD MULLER. (1½ » » ») » *Costuumkunde.*
den Hr. TH. C. SIMONS. (2 » » ») » *Costumeerkunde, Hoogere Mimiek en Teekenen.*

den Hr. W. J. C. DE BLÉCOURT.
(3½ » » ») » *Plastische en Mimische Oefeningen.*
den Hr. J. M. G. E. WITT. (1 » » ») » *Dansen en Oefen. als boven.*

den Hr. J. J. A. A. FRANTZEN.

(2 u. p.w.) in *Fransche Uitspraak, Taal- en Letterkunde.*

Mw. M. J. L. GALLAS-SMITS. (2 $\frac{1}{2}$ » ») » *Hoogd. Uitspraak, Taal- en Letterkunde.*

den Hr. H. F. VOGIN . (1 » ») » *Engelsche Uitspr. en Taal.*

Mej. N. STEMMERIK . . (1 $\frac{1}{2}$ » ») » *Costuumnaaien.*

Aan de Vakschool wordt alzoo 42 uur wekelijks onderwijs gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:	
	I.	III.
Spel op het Tooneel	—	4
Id. en Kunst van Grimeeren	2	2
Voordracht en Spel	3	3
Lezen en Voordracht	5 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Uitspraak, Stemvorming en Ademhaling.	1	1
Zang	—	1
Hoogere Mimiek en Costumeerkunde.	—	1
Plastische en Mimische Oefeningen .	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Dansen, enz.	1	—
Geschied. v. h. Tooneel en de Tooneel- letterkunde	4	2
Costuumkunde	—	1 $\frac{1}{2}$
Nederl. Stijl- en Letterkunde	1 $\frac{1}{2}$	1
Fransche Uitspraak, Taal en Letterk.	1	1
Hoogduitsche Uitspr., Taal en Letterk.	2	1 $\frac{1}{2}$
Engelsche Uitspraak en Taal	—	1
Teekenen	1	1
Costuumnaaien	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
	27 uren	30 $\frac{1}{2}$

NB. De tweede klasse ontbreekt. Het onderwijs in schermen moet nog nader geregeld worden.

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Spel en Grimeeren.

Kl. I. Vóór-oefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz., in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en monologen.

[Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in 't eerste jaar. Studie van blij- en tooneelspelen, of fragmenten daarvan, uit verschillende tijdperken der literatuur en van verschillende volken, ook ter beoefening van stijl- en letterkunde in spel. — Beginselen der grimeerkunde].

Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (classieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costuum en met grime. Samenspel.

II. Zang, Uitspraak en Stemvorming.

Door dit onderwijs tracht men de fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de

ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als »middel" aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend.

III. Lezen en Voordracht.

Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijker oefeningen. Het gelezene wordt veelal geheel of gedeeltelijk uit het hoofd geleerd, en opgezegd of voorgedragen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

Kl. I begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.

Kl. [II], III beoefenen moeilijker verhalend en oratorisch proza, monologen en dialogen uit tooneelwerken, in proza en poëzie, en dichtstukken uit de classieke, de romantische en de moderne school.

IV. Geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde.

Naar aanleiding van de ontwikkeling van het tooneel en de dramatische letterkunde bij de voornaamste volken en in de opvolgende tijden, wordt, tot een juist begrip daarvan, een overzicht gegeven van de mythologie en van de belangrijkste tijdvakken van historie en literatuur, met bijzondere behandeling van die personen, denkbeelden, toestanden en gebeurtenissen, welke voor de kennis der dramatische letterkunde en hare geschiedenis van het meeste gewicht zijn. Dit onderwijs gaat gepaard met cursorische lectuur van tooneelwerken en hunne doórgaande bespreking en verklaring.

Kl. I krijgt een algemeen overzicht van de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde; in

Kl. [II] en III worden afzonderlijke tijdvakken en auteurs meer uitvoerig behandeld, terwijl aan het slot van iederen cursus de techniek (wezen en inrichting) van het drama in zijne verschillende soorten wordt besproken.

V. Costuumkunde.

Het onderwijs in dit vak beoogt den leerlingen begrip te geven van de eischen, welke aan 't costuum op het tooneel moeten worden gesteld,

- als bijdrage tot karakter-uitdrukking,
- als onderdeel der mise-en-scène, tot verhooging van den indruk en weergeving van de stemming, die teweeg gebracht moeten worden,
- als hulpmiddel om van eigen lichaamsbouw alle gebruik te maken.

Te dien einde zal een kort, maar zoo volledig mogelijk overzicht worden gegeven van de geschiedenis van 't costuum, als gevolg van klimaat-, beschavings-, politieke of andere invloeden, terwijl de aldus verkregen historische resultaten steeds in verband met het tooneel en zijne eigenaardige behoeften zullen worden besproken.

Verder zal een groot deel van 't onderricht omvatten de behandeling van 't modern costuum, wederom in betrekking tot de moderne tooneelliteratuur, en tot de met costuum, als onderdeel, te verkrijgen resultaten (kleur-combinatie in eigen costuum en in verband met dat der medespelenden en van décor, enz.)

VI. Costumeerkunde en Hoogere Mimiek.

Alleen de hoogste [twee] klasse[n] ontvangen hierin onderwijs, en wel, wat betreft de mimiek, theoretisch door teekeningen te maken van 't gelaat, met het oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen, groepeerings te vormen, alles naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Waar dit noodig is geschieden de studiën in costume, hoofdzakelijk in de classieke kleederdracht en die van de XVIIde eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

VII. Teekenen,

als afzonderlijk vak van onderwijs beoefend, wil, naast vaardigmaking van oog en hand, de aankwekking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in mimiek en grimeeren. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

VIII. Schermen, enz. Dansen, Plastische en Mimische Oefeningen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlugge, ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke mimische oefeningen gehouden en plastische standen gevormd (tableaux vivants); het hanteeren van wapenen geleerd; moderne en historische dansen, ook kleine pantomimen uitgevoerd. Doorgaans ontvangen de meisjes en jongens dit onderwijs gezamenlijk.

IX. Nederlandsche Stijlleer en Letterkunde.

Kl. I. Oefeningen in Stijl: Spreken, stellen en schriftelijke vertalingen uit het Fransch en Hoogduitsch. — Letterkunde: bespreking der verschillende soorten en vormen; XIXde eeuw.

[Kl. II. Voortzetting der stijloefeningen. — Beoefening der Nederlandsche letteren van de Middeleeuwen en de XVIde Eeuw, in verband met de algemeene literatuur.]

Kl. III. Voortzetting van 't bovengenoemde. Bijzondere behandeling van de XVIIde en XVIIIde eeuw.

X. Fransche en Hoogduitsche Uitspraak, Taal- en Letterkunde.

Veel werk wordt gemaakt van overluid lezen, ten einde eene zoo zuiver mogelijke uitspraak dezer beide talen te bereiken; ook wordt proza en poëzie uit het hoofd geleerd en aangehouden, om woorden, vormen en zinswendingen zich vast in 't geheugen te doen prenten. Alle lectuur wordt eerst besproken, en (mondeling) vertaald. De keus der dramatische werken, welke vooral in de hoogste [twee] klasse[n] worden gelezen, geschiedt in overeenstemming met en naar aanleiding van de lessen, sub. IV genoemd. Waar dit wenschelijk is, worden ook historisch-letterkundige toelichtingen verstrekt.

XI. Engelsche Uitspraak en Taal.

Kl. [II], III. Het onderwijs hierin behoeft slechts elementair te blijven. Kennis der letterkunde is niet vereischt: alleen wordt tot taak gesteld eenvoudig proza te verstaan en, meer in 't bijzonder, voor eene juiste uitspraak gezorgd. — Bij genoegzame ontwikkeling der leerlingen kan het onderricht zich ook verder uitstreken, en bijv. Shakespeare gelezen worden.

XII. Costuumnaaien.

De meisjes van de gezamenlijke klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

B. VOORBEREIDENDE SCHOOL.

Adjunct-Directrice: Mevr. M. J. L. GALLAS-SMITS.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw E. HOLTROP-VAN GELDER (3 u.p.w.) in *Uitspraak, Stemvorming en Lezen.*
 den Hr. TH. C. SIMONS . . (1 » » *) » *Teekenen.*
 » » W. J. C. DE BLÉCOURT (3¹/₂ » » *) » *Plast. en Mim. Oefeningen.*
 » » J. M. G. E. WITT. (1 » » *) » *Dansen en Plast. en Mim. Oefen.*
 Mw. M. J. L. GALLAS-SMITS. (1³/₂ » ») » *Nederl., Fransche en Hoogd. taal, en Geschied.*
 Mej. N. STEMMERIK . . . (1¹/₂ » » *) » *Nuttige en fraaie Handwerken.*

Aan de Voorbereidende School wordt alzoo 23¹/₂ uur wekelijks les gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klasse:
	II.
Uitspraak, Stemvorming en Lezen	3
Teekenen	1
Plastische en Mimische Oefeningen	3 ¹ / ₂
Dansen, enz.	1
Nederlandsche taal	3
Fransche taal	4 ¹ / ₂
Hoogduitsche taal	3
Geschiedenis (Vaderl. 1, Algemeene 2)	3
Nuttige en fraaie handwerken	1 ¹ / ₂
	<hr/>
	23 ¹ / ₂

*) Deze lessen zijn gecombineerd met die der Vakschool.

De 1ste klasse der Voorbereidende School is voor dezen cursus opgeheven.

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Uitspraak en Stemvorming.

Wegneming van dialectspraak en, zoo noodig, ook van organische gebreken. — Ontwikkeling van de stem. — Gehooroefening door spreken en lezen.

II. Lezen.

Ter voorbereiding van de lessen in voordracht, wordt het leesonderricht gegeven als toepassing van de oefeningen in uitspraak en om een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen. Voor een goed begrip der leesstof wordt steeds gezorgd, en het gelezene geregeld, geheel of gedeeltelijk, uit het hoofd geleerd en opgezegd. Met proza wordt begonnen, in geleidelijke opklimming van eenvoudige tot moeilijker proeven; poëzie komt vooral eerst in 't laatst van 't jaar aan de beurt.

III. Teekenen.

Oefening van oog en hand, naast aankweeking van den schoonheidszin, vormen het hoofddoel van het elementair onderricht in dit vak, dat naar voorbeelden, pleistermodellen en voorwerpen uit de natuur wordt aangeleerd.

IV. Dansen, Plastische en Mimische Oefeningen.

Zie de omschrijving hierboven, sub VIII Vakschool.

V. Nederlandsche Taal.

Het onderricht in de taal beoogt uitsluitend een practisch doel. Van de »Spraakunst» wordt slechts geleerd wat noodig is voor het zuiver schrijven en 't begrijpen der moedertaal. Veel zorg wordt besteed aan het tot bewustzijn brengen van de beteekenis der woorden.

VI. Fransche Taal.

Zooveel mogelijk in overeenstemming met de wijze waarop de moedertaal wordt aangeleerd, tracht men de leerlingen zich het Fransch te doen eigen maken door, naar een systematisch ingericht handboek, woorden en zinnen van buiten te laten leeren, en daaraan lees- en schriftelijke vertaaloefeningen te verbinden. Lectuur en mondelinge overzetting van eenvoudige prozastukken en gedichten.

VII. Hoogduitsche Taal.

De taalregels en vormen worden, zoover noodig, met behulp eener grammatica onderwezen, waarbij meer in 't bijzonder op de punten van overeenkomst en verschil met het Nederlandsch wordt gewezen; terwijl door lectuur de woordenkennis aangebracht wordt, en mondelinge vertalingen het begrip van 't gelezene moeten bevorderen.

VIII. Geschiedenis.

Het geheele veld der Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis wordt doorlopen, waarvan echter slechts de belangrijkste tijdvakken, gebeurtenissen en personen in overzicht worden behandeld. De beoefening van dit vak beoogt hoofdzakelijk den grondslag te leveren voor de geschiedenis van het tooneel, aan de Vakschool.

IX. Nuttige en fraaie handwerken.

Hierdoor ontvangen de meisjes onderricht in al datgene wat ze noodig hebben om de lessen in Costuumnaaien aan de Vakschool met vrucht te kunnen volgen.

N.B. De rooster voor de verdeling der verschillende lessen, aan de Vakschool zoowel als aan de Voorbereidende school, is afzonderlijk gedrukt en bij den Directeur verkrijgbaar.

LEERBOEKEN.

Deze e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruike.

De eigenaardige inrichting van het onderwijs aan de Vakschool maakt de opgaaf van het volledig stel te gebruiken leerboeken onmogelijk. Ook is van te voren niet te vermelden, wat zal gelezen, en welke tooneelwerken zullen ingestudeerd worden. Toch kunnen hier de titels van enkele boeken, waarvan gebruik wordt gemaakt, wel worden genoemd:

- A. M. ELGAR, Spreken en zingen.
 HILDEBRAND, Camera Obscura.
 A. KRETSCHMER, Die Trachten der Völker.
 C. KÖHLER, Idem.
 W. QUINCKE, Katechismus der Costümkunde.
 A. VON HEYDEN, Die Tracht der Kulturvölker Europa's.
 Dr. J. TEN BRINK, Kleine Geschiedenis der Nederlandsche Letteren.
 L. M. BAALDE en P. VAN DUINEN, Cours de Lecture. 3e partie.
 ESMEYER en HORN, Die Deutsche Sprache. Zweiter Teil.
 F. M. COWAN en A. B. MAATJES, Practische Inleiding tot den Leercursus der Engelsche taal.
 F. M. COWAN en A. B. MAATJES, Theor.-pract. Spraakkunst der Engelsche taal.
 Stukken van SHAKESPEARE.
 Aan de Voorbereidende School wordt o. a. gebruik gemaakt van:
 DOZY en DE STOPPELAAR, Proza en Poëzie.
 T. TERWEY, Korte Spraakkunst der Nederlandsche taal.
 A. S. SCHOEVERS, Choix de Lecture.
 Id. De Fransche taal: Spreek-, Lees- en Vertaaloefeningen.
 ESMEYER en HORN, Die Deutsche Sprache, Erster Teil.
 Dr. W. J. A. HUBERTS, Korte handleiding tot de kennis der Algemeene Geschiedenis, 2 stukjes.
 J. A. DE BRUIJNE, Vaderlandsche Geschiedenis.

De Directeur der Tooneelschool,
 S. J. BOUBERG WILSON.

Niet-Officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

In het Paleis voor Volksvlijt hoorde ik op Zaterdag 23 Sept. l.l. de directie van de heer Chrispijn, door het publiek zeer roemen. *Vorstenschool* was een goede keus geweest en Von Moser's *Salon-luitenant* viel opnieuw in de smaak van het grote publiek. Als dit afgeluisterd votum meer is dan een praatje in de koffiekamer, dan valt daaruit nog al wat te leeren. O! Zogenaamd groot publiek, ge hebt wat op uw geweten en ge verduwt wat met uw artistieke maag! Maar bewijst niet juist het feit, dat *Vorstenschool*, Doofpot en von Mosertjes tot uw geliefkoosde spijs behoren, dat die maag gezond is? De mensch kan bij brood alleen niet leven en daarom hebben onze directies het tegenover u zo hard te verantwoorden.

Von Moser's stukken trekken u en mij aan, omdat ze ons iets geven, wat we zelf missen.

Ronde grappenmakerij (ik kan niet vinden, dat we hier voor kluchten staan) in het militaire pak — ze is ten onzent in de toneellitteratuur onbekend. De stof zou er in ons leger niet toe ontbreken om ze tot blijspel te verwerken, maar ik geloof, dat de Nederlanders ze niet komies zien. Laat eens een paar stukken met militair element, in onze nederlandse toneelbibliotheek voorhanden, aan u voorbijgaan. *De militaire Willemsorde*, *Eerloos* van Nouhuys en andere, die ge u wellicht herinnert en ge zult er slechts vinden: Ernst das Leben — *ernst* die Kunst. Wie schrijft er eens een goddelijke schutterij-komedie? Waarom heeft De Schoolmeester het niet gedaan? We zouden er om lachen, eerlijker, hartelijker en hollandser dan om Von Moser, die toch ook militair is geweest en zich niet heeft laten weêrhouden door de deftige vrees, die ons wellicht zou doen schromen om de landsverdedigers op-eens en goed-verlicht van de dwaze kant te doen kijken.

Zooals gezegd, de *Salon-luitenant* viel in de smaak. Chrispijn speelde de titelrol; doorgaans goed, had het niet geschaad, als hij van tijd tot tijd wat lachender, schneideriger, fameuzer was geweest. De ernst, die de rol buiten de klucht houdt, ging hem wat beter af. Zij mocht er ook niet aan onthouden worden.

De intrige zal ik u niet oververtellen — ze was niet belangrijk, niet buiten het Von Moserse. Westerhoven zou ik zoo spoedig niet voor een overste hebben versleten als het programma het niet duidelijk gezegd had; hadde hij gediend, wat naar de schijn-overste, die hij gaf hoogst onwaarschijnlijk mocht heten, hij zou het in werkelijkheid niet zover gebracht hebben. De planken promovoren soms al heel onbezonnen. Von Feldt heette de minzieke jongeling, die maar niet kon zeggen, wat hem zo zeer ter harte ging, en ik zag hem met groot genoegen door Ternooy Apèl creëren, zowel in het burgerpak, als als Einjähriger, al gaf hij, wat toch in Duitsland wel hoogst zelden bij de oefeningen zal gebeuren, de luitenant een fidele hand!

De tante (Mevr. Kleij) een rol, waarin het komies element opgevoerd wordt of afdaalt (hoe verkiest u het?) tot — het nachttoilet, mocht maller zijn gedaan, had iets meer kunnen velen, dan de aktrice er aan gaf en ik geloof, dat menige scène daardoor meer relief zou hebben verkregen.

Voor een geroetineerd auteur als Von Moser is het een armoele als we een bis-tafreele in hetzelfde stuk ontmoeten. Het is de eerste keer, dat een dergelijk détail mij frappeert, maar m.i. behoren de dakapoo's niet tuis op de planken. Slechts muziek en dicht zijn uitverkoren (ook de bouwkunst kan en moet het uit prakties oogpunt doen) om ons herhaling van motieven voor te zetten. Hier, in dit stuk, dat los, vlug, vóór ons heen moet worden weggespeeld, hinderde het mij, dat de auteur dezelfde oppasser (Pieter) tweemaal, beladen met boeketten en dus beslist als grappig moment, plaatst tegenover dezelfde kamenier, (Mina) des oppassers beminde, die er — gedachtig aan van Alphen's volgeladen

pruimeboom — vijf, zes bloempjes, voor háár, aan ziet ontroven.

Het decoratief in het derde bedrijf, de binnenplaats eener besneeuwde vesting en de mise en scène waren bijzonder aantrekkelijk. Het kostte soms moeite achter in de zaal goed te verstaan; een verbetering van de akoestiek of iets meer spreken in de zaal — wat ik in ernstige stukken nooit zal verlangen — kan dit wellicht verhelpen.

* * *

Men heeft waarachtig gevraagd of de *Zeven bruiden*, duitse klucht van Schäfer, met koepletten en dergelijke fraaiigheden der Koninklijke Vereniging »Het Nederlandsch Tooneel» waardig waren! De vraag en de bevestiging er van, wanneer men ze ernstig stelt, worden kluchtig. De K. V. H. N. T. heeft toch niet de klucht uitgesloten? Zij is toch geen specialiteit voor het hoge? Wanneer we haar stellen aan de spits van onze toneelwereld, waarvoor ik geen enkele reden kan vinden, dan nog waardeer ik het zoals ik het waardeer, dat een ernstig man ook luchtig kan wezen, dat zij zich tot de klucht wendt, waaraan toch een bijzondere waarde moet worden toegekend, juist in onze nerveuze eeuw.

Of moet het niet een hooggeschatte werking zijn, die het luchtige op ons uitoefent en hebben we die werking niet noodig? Is de tijd soms voorbij, dat de doktoren ons aanraadden ereisjes naar een vrolijke komedie te gaan om onze gedrukte stemming te verdrijven of, huiselijk gesproken: bij wijze van zinneverzetje? Doch hoe dit alles zij, *de Zeven Bruiden* mogen er zijn, het is zeker, dat behalve het luchtige, het ewig-weibliche een grote rol heeft gespeeld bij het sukses van deze onbetekenende zotternij.

Kunnen die dingen niet wat vlotter gespeeld worden? Zij moeten doen denken aan een flink vuurwerk, dat handig in elkaar is gezet en met kalme zekerheid snel wordt ontstoken.

Ik weet wel, dat het uiterst moeilijk is een klucht goed te spelen en vooral een als deze. Herhaaldelijk werd het program geraadpleegd, maar vergeefs, de verwarring is te volkomen. Zelfs de acteurs zijn er ten slotte dupe van. Bij geen enkel hunner sta ik afzonderlijk stil, ik heb ook niemand speciaal opgemerkt, (tenzij de gymnastiekmakende schoolmeester) en dit bewijst wèl, dat er flink doorgespeeld is zo lang het geen pauze is.

Wat er toch in onze hollandse pauze-liefhebberij schuilt, weet ik niet. De muziek, vooral bij de klucht, erken ik als gewonst bijwerk, maar een wals of mazurka zijn spoedig genoeg afgespeeld en elders is men toch achter het scherm steeds veel eerder gereed dan bij ons.

Wat is er toch gaande, dat we al dat gepauzeer niet willen missen? Het buffet? Mij dunkt, dat kan in één pauze genoegzaam bewerkt zijn.

Het sigaartje? Dat kan aan 't buffet worden afgehandeld. Het entr'akte-gesprek met de jongere en oudere dames? Daarvoor offert men buffet en sigaar op.

Rest dus — met het oog op onze gewoonte om aan tabak, wijn of vrouw te offeren — ééne pauze om zich te vertreden. Maar dat is dan ook voor iedereen volkomen genoeg.

Dat de regie mij mocht horen!

* * *

Stukken als *De Bruiloft te Valeni*, Toneelspel naar het duits van Ganghofer en Brociner zijn uit de tijd en het doet mij in zekere mate genoegen niet te weten, wanneer het gemaakt is, want al was dat gisteren, uit den tijd is het toch; daarom is het niet slecht — integendeel, in het soort acht ik dit tooneelspel zelfs goed en dan wijs ik in de eerste plaats op het schilderachtig-bonte, dat in alles doorstraalt, zelfs in de taalkundige verscheidenheid van de namen der personen, het klinkt er frans, duits, italiaans,

russies, latijns, grieks en waarschijnlijk ook wel rumeens, want in Rumenie speelt het stuk, door elkaar.

Oud — overoud is de opzet en het verloop der geschiedenis. Twee door de overlevering histories geworden bedienden brengen u op de hoogte, dat het huis van Demeter Fortunat, de ondergang nabij is, hij gaat gebukt onder schulden en alleen zijn zoon Jonel kan door een huwelijk met Pia Bogdan, die miljoenen bezit, zijn vader, de vroeger zoo rijke Bojaar redden. Die zoon komt als veelbelovend dweepziek advocaat van de studie tuis, juist op het oogenblik dat de boedel in beslag is genomen en verzegeld.

De beminde der jeugd, Sanda, de hartstochtelijke Zigeunerin is ook op het appél. Zij heeft een »fijne» opvoeding genoten, het wilde kind en loopt tans in stede van in haar Zigeuner-gewaad in satijn en zijde rond. Zij heeft Jonel steeds liefgehad en bemint hem nog. De schatrijke man, die haar de opvoeding gaf, Aristide Notara, deed dit om haar te kunnen huwen en deze bruiloft is die van de titel. Sanda weest niet — dat kan zo licht gebeuren in deze soort stukken — dat haar aanstaande echtgenoot de afgevozen vrijer en de moordenaar tevens van hare moeder was. Zij hoort het eerst na haar huwelijk, dat zij sloot om vrij te kunnen zijn en Jonel te heroveren. Dit laatste mislukt en de toestand wordt rijp voor vergif.

De tusschenpersoon, om zo te zeggen de man, die de kruik van dit toneelorgel in handen heeft is Pantasi Tschuku, officier van justitie en gebocheld opium-misbruiker. C'est ça. Zonder deze tusschenpersoon, die hoegenaamd niet gemotiveerd is, tenzij als huisvriend, zou het stuk onbestaanbaar zijn.

Sanda komt tot het besluit, dat haar huwelijk een misgreep was. Tschuku laat zich in dronkenschap de opium, die hij steeds bij zich heeft, ontroven door Sanda, die het vergif wil nemen, doch het nolens volens door haar beschonken gemaal ziet inslikken met de champagne, waarin het was uitgestort.

De gemaal valt met een bons op de grond van de kanapee neer en is dood.

De terechtzitting in het vierde bedrijf brengt alles behoorlijk in orde.

Sanda krijgt een schot in de borst van een der muiltelingen, die als achtergrond dit drama versieren — Dood! Tschuku verdwijnt met de mededeling, dat hij zelfmoord zal plegen — Ook dood.

Dit alles is met afwisselend sukses gespeeld.

Louis Bouwmeester had Tschuku te vertolken en hij heeft dit gedistingueerd en modern gedaan. En in moderniteit waardeert ik voornamelijk soberheid. Een gebochelde met de vergiffenis in de zak is een moeilijk gegeven voor heden-daags toneelspel en ik geloof dat het juister ware geweest het geheele stuk met *vieux jeu* te geven. Nu was er slechts één, die dit deed en dat was A. van Zuylen (Barbu, Sanda's vader).

Het was een moeilijk te verdedigen tegenstelling en een fout, dat ééne prachtstuk van oudspel te plaatsen in de nieuwspelende omgeving. Dat deugde niet, maar het spel zelf was voortreffelijk. Daargelaten, dat de viool waarschijnlijk geen rumeens zigeunerinstrument was, bereikte van Zuylen in de bonte lampenverzameling, die hem om 't lijf hing en de gebruikte borst naakt liet met zijn groot-ogige grime en wraakzuchtig voorkomen door stem en gebaren de hoogte, die hier bereikt moest worden en die pakte.

Er moet een rilling zijn gegaan over de toeschouwers, toen hij in het 2e bedrijf aan Sanda de geschiedenis van haar gemaal en haar moeder vertelde. Ik heb de zweepstriemen hooren gieren en neer zien vallen op de rug van 't slachtoffer tot bloed toe. Het was zeer en zeer mooi.

Dit zeg ik gaarne hoewel ik niet van die soort dingen houd, de voordracht was artistiek-krachtig en goed geproportionneerd, zij deugde evenwel niet in *die* omgeving waar te

modern gespeeld werd. Bouwmeester hield zelfs bij de liefdesdeklaratie zijn lilaatjes aan!

Ik heb dit stuk met zeer veel aandacht gevolgd en meer aange teekend, dan ik hier te berde brengen wil, doch ik durf niet verzwijgen, dat ik de opvoering, als geheel, mislukt acht.

Zeer goed gespeelde toneelen zoals die van Bouwmeester, Mevrouw Frenkel (Sanda) Clous (Jonel) Mevr. van Oliefen (Pia Bogdan) zijn niet genoeg om een goed geheel te verkrijgen. Men bouwt van uitstekende stenen niet *per se* een goed huis.

Een goed geslaagd massaal effect werd in het 2e bedrijf bij het feest verkregen. De stille *firt* van Jonel en Pia was keurig beschaafd, dit zou men vroeger nooit zoo goed gezien hebben als tans nu de regie beter verzorgd wordt, hoewel lang niet goed genoeg.

Opkomst der boeren en muiltelingen liet (als altijd, hier te lande) veel te wenschen, het is te houterig. Men vergat de zegels aan het oog der binnenkomende boeren te ontrekken. Naast vele goedgeslaagde oogenblikken waren er verschillende die koud lieten, langs het publiek heen gingen, o. a. het weerzien van Jonel en Sanda.

Daarentegen als Mevr. Frenkel hartstocht geeft, wij weten het allen, dan hangt de zaal terecht aan haar verschijning en vergeet men volslagen, dat die te oud is voor de rol. Speelster en rol vinden elkaar dan in zich zelf, er staat niet meer een mevr. Frenkel naast of boven de Sanda, de individuen, het reële en het ideële, bedekken elkaar bijna volkomen en het moet, dunkt mij, niemand iets kunnen schelen of dit theoreties juist is of niet, maar wèl is het alweer een fout, dat bij dit grandioze spel niet tevens de zelfbeheersing der speelster groot genoeg is om haar tegenpartij (speciaal Pia Bogdan) te sparen en tot haar recht te doen komen. — Altijd dat noodlottige solo-spel, zodra de kracht van akteur of actrice zeer groot is!

Hoewel, evenals in de vorige bedrijven, ook de gerechtzaal een goed decoratief gaf, Clous als advocaat excellent was, de sociale politiek er bij te pas kwam, toch mislukte deze voorstelling zooals altijd.

Wel zoekt men het drama in de terechtzittingen, maar men schijnt de baret op de planken niet te kunnen verwerken — of er moet heel wat meer en wat beter, voorvallen dan hier, ditmaal.

In dagen van strijd, Toneelspel in 3 bedrijven van Ludwig Fulda, is een stuk dat ik tweemaal zou willen zien en dat verdient lang op het repertoire te blijven. Dit is veel gezegd van een stuk zonder handeling. Een verloving, die om de trots der ouders te bevredigen op, touw wordt gezet en door het meisje, Edith (Mevr. Schwab) verbroken wordt, is alles, wat er overblijft van wat men vroeger onmisbaar rekende voor het slagen eener toneelvertoning. Bij het opgaan der gordijn vinden wij de salon van Bernardi (Westerhoven), de rijke fabrikant, die goed is voor zijn werkluik, maar er niet veel naar omziet, omdat hij door zijn vrouw (Mevr. Kleij) en zijn dochter Edith wordt gedwongen het berlijnse feestleven mee te vieren en voorts, omdat het beheer der fabriek in de goede handen is van Hans Arndt (Faassen), een burgerjongen, die zich zijne plaats door noeste vlijt en toewijding dubbel waardig heeft gemaakt.

Dan vieren de ouders het 22ste jaarfeest der dochter en de fraaiste boeket is van Richard van Otterndorf, (Schwab) die om de hand van Edith zal vragen. Deze Otterndorf, een zoon van een geniaal vader, die psychologie studeerde, wiens werken door zoonlief nooit zijn ingezien, omdat de appél hier wel zóór ver van de boom is gevallen, dit arrogant schepsel, dat na meer dan eens te zijn mislukt, papa's erfdeel in Parijs zoek maakte, raakt na een onderhandeling met de oude Bernardi verloofd met Edith, onder voorwaarde, dat Richard deelgenoot in de zaak worden zal. Deze pijnlijke onderhandeling, waar de vader, door een groot geldelijk offer te brengen, voor zijn dochter een

schoonzoon koopt, met klinkende naam en overigens groot egoïst, is de hoofdschotel van het eerste bedrijf, dat koud als ijs, in alle opzichten koud liet, koud maakte. Die opvatting van de spelers is juist geweest, dit gebrek aan geest, gloed en hart, dit ontzettend waar gedoc om de hand eener vrouw, heeft de schrijver geweld en een gevoel van ongekend, schrijnend misnoegen gaat er uit van dit gedurfd stuk menschen-zijn, waarbij ten slotte ook de jonge Edith, slachtoffer harer opvoeding, waardoor »alles wat voor geld te krijgen was» haar door de ouders is geschonken, meê doet. Otterndorf krijgt haar hand, vormelijk, keurig — doch de kus wordt hem ontzegd, die kan later komen. Zó beheerst de jonge vrouw zich nog niet, dat zij om der wille van een huwelijk, een man, al is zij met hem verloofd, zal kussen, en even vrouwelijk als deze weigering is, even practies is het van hem — Otterndorf, dat hij in dat uitstel van de verlovingskus toestemt. Hij zal zijn zaak zoo spoedig niet bederven. Na dit bedrijf vol cynies, leerstellig gepraat waar de schrijver geen hartstocht bedoeld heeft, waar de goede wil der spelers steeds doorblonk, waar door hen zorgvuldig en korrek werd geakteerd en waar de genoemden alle hun oogeblikken hadden, die hoewel koud, bijster fraai van doen waren, volgt het tweede in de fabriek.

Hierom is het te doen geweest. Fabrieksarbeid en armoede gesteld tegenover salonledigheid en overvloed. De vunze lucht der bewaarplaatsen en het hels gedonder der zware werktuigen tegenover parfumerie en pianomuziek.

Het effect is bij de voorstelling ten volle bereikt. De toneeltoestel, die daverend beukte en werkelijk mooi was, heeft daarin een groot aandeel.

Maar niet minder het uitgehongerde werkvolk; de oude arbeider in tranen, die een *gi/t* weigert — wij vragen geen aalmoes, zeggen immers de socialisten — bracht een manifestatie teweeg — applaus — zo ook op het ogenblik, dat aan Edith in haar keurig toilet — groen met roze — gezegd wordt, dat zij tuis behoort, de wedervraag van een der markontenten: »Fabrieksvrouwen behoren die dan niet tuis?»

Daarbij nog de sensationele kleding en grime der arbeiders — roode das, rood haar, bochel, grijze baard en vooral krijtwit gelaat van een der arbeidsters en het kontrast is te schrill om niet te pakken.

Die witte arbeidster (mevr. de Boer van Rijk) zie ik nòg, het was overdreven. Zij was ziek — zeer ziek, goed! — maar zij leefde toch nog!

We hebben de bekende stellingen, zeer gematigd, opnieuw, tans in levend beeld vóór ons gezien. Men beweerde, dat de eerste rangen ledig zullen blijven, dat het een stuk is voor het schellinkje, doch dat is niet waar. De kapitalisten mogen dit plasties pleidooi gaan bijwonen, al was het slechts om al dat dode geles over socialisme vervangen te zien door iets dat beter spreekt. Doch dan moet het tweede bedrijf niet zo erg worden geschilderd, niet zó bar verschrikkelijk worden gemaakt, om het verzoenend derde beter voor te bereiden en om de emotie, die het publiek van dit tweede krijgt, niet nodeloos te verhogen tot overprikkeling.

Want zonder het derde bedrijf zou ik dit werk, dat ik ten slotte mooi vind, *niet* tweemaal willen zien. Ik ben niet tegen tendenz, maar men behoort die dan ook helder te doen spreken en waar verzoening is bedoeld, moet men ontgaan de klip dat tweedracht wordt gezaaid. Of dit gebeurd is of niet is buiten het kader dezer beschouwing.

Nadat in het tweede bedrijf de werkstaking is losgebroken tengevolge van het heerszuchtig optreden van Otterndorf, die slechts 5 en geen 15⁰/₀ loonsverhoging wil toestaan, komt Edith achter de waarheid en beschouwt zij zich zelf als de oorzaak van de ellende der arbeiders; om háár toch perste haar vader zijn personeel uit.

Nu zij dit weet, stelt zij haar aanstaande op de proef en vraagt hem om harentwille de loonsverhoging toe te

staan. Hij weigert en zij verbreekt daarom het engagement. Dit reken ik tot de best gespeelde episode uit het stuk, met het daarop volgend spel met de verlovingsringen.

De soberheid is hier kracht. De eenvoud groots. Als Edith weg is staat Otterndorf alleen. Verplet en vernietigd. Maar niet zoals men toneelachtig verplet en vernietigd is; Schwab geeft de toestand zooals wij hem zelf in cenzaamheid zouden doorleven.

De verwarring in het kleine huishouden van Bernardi is nu groot. Het verlovingsdinee van 60 couverts moet worden afbesteld. De »pijnlijke situatie,» waarin de familie met van Otterndorf is gekomen, moet geregeld en dit alles is zó echt opgevat door schrijver en spelers, dat ik het schitterend durf noemen. Of het zonder studie is tot stand gekomen wordt het bijna niet opgemerkt, dat hier een fijn georganiseerd geheel is in elkaar gezet, het heeft de schijn, dat de menschen uit eigen beweging, bij intuïtie doen, wat ze doen.

De onzekere bewegingen, de korte afgebroken zinnestjes, de agitatie, het is werkelijk zeer reëel uitgevoerd, de zwijgende lakei speelt ditmaal mee, zijn blikken bewijzen, dat hij met knechtse bescheidenheid zijn verbazing en nieuwsgierigheid verbergt.

Er werd gehoor gegeven aan terugroeping bij open doek, dat men die fout maakte vergeef ik niet.

De vertaling was, voor zover daar gedurende de voorstelling, zonder voorafgaande lektuur, over te oordeelen valt, goed.

Hiermee is, meen ik, genoeg over dit verrassende stuk gezegd en als het niet lang leeft, dan is het omdat het te fijn is voor de gemiddelde schouwburgbezoeker, die (waarschijnlijk) nog niet wil, dat het op de planken zo erg natuurlijk toegaat.

J. V. JR.

EEN NIEUW CONSERVATOIRE.

Wij zijn gewoon met eenigen eerbied te spreken over het Conservatoire te Parijs, waar de meeste groote Fransche tooneelkunstenaars van den tegenwoordigen tijd hun eerste opleiding genoten hebben. Rachel heeft er geleerd en betreurde, dat zij er haar tijd niet beter gebruikt had; de meeste artiesten thans aan het Théâtre-Français verbonden hebben er leeren spreken en reciteeren en nog steeds worden zij, die met diploma het Conservatoire verlaten, bijna zonder uitzondering aangenomen aan het Odéon om na korten tijd het tweede Théâtre-Français voor het ware huis van Molière te vervuilen. Het zal misschien sommigen verwonderen, dat er te Parijs velen worden gevonden, die met dit Conservatoire volstrekt niet tevreden zijn, en dat niet uit oppositie tegen alle opleidingsscholen voor het tooneel, »die toch niets geven», zooals dat bij ons heet, maar om de gebreken, die het beroemde Conservatoire aankleven. Geen beter bewijs, dat zij niet tegen opleiding voor het tooneel zijn, dan het feit, dat zij trachten een beter conservatoire te stichten.

De voornaamste voorstander van het nieuwe, het vrije conservatoire is Charles Morice, de bekende symbolistische dichter, wiens naam reeds meermalen in dit tijdschrift genoemd is. Charles Morice is eenigszins de apostel van zijn geliefde denkbeelden over kunst. Hij heeft zelfs het uiterlijk van den dweeper: een langen vollen baard, lange zwarte haren, die hij voortdurend naar achteren strijkt, groote zwarte oogen, die nu eens zacht, dan weer zeer doordringend zijn, een langen smallen neus en een bleeke gelaatskleur. Ziehier in zijne eigene woorden zijne meening over de roeping, die de poëzie in de toekomst zal hebben te vervullen:

»L'accent religieux de l'art, tel que nous l'entendons, oblige

le poète à des fonctions en quelque sorte sacerdotales. L'Eglise changera de lieu; ce sera le théâtre. Là, le prêtre deviendra l'ordonnateur de pures fêtes. Nous sentons bien quelle énorme besogne ce sera, celle de préparer le théâtre à tant d'honneur; en vérité, les écuries d'Augias... Et, pourtant, il suffit d'adresser nos regards vers cette noble Eglise de Bayreuth, pour comprendre que notre rêve n'est point irréalisable et que d'autres y ont pensé.

Mais surtout, surtout l'important sera de préparer à cette conception de l'art souverain les générations dépravées par de longues et funestes routines. *Le seul salut, c'est l'éducation et je crois bien que tout est à faire.*"

Men heeft de inrichting, die Charles Morice zich voorstelt tot stand te brengen, *Conservatoire* genoemd. Tegen den naam als zoodanig heeft Morice geen bezwaar; hij zou hem echter niet gekozen hebben, om iedere gedachte aan overeenstemming met het *Conservatoire*, dat Ambroise Thomas regeert, te doen verdwijnen. Aan die school, beweert Morice, wordt niet gewerkt, de lessen worden er niet of slechts zelden gegeven, doordat de onderwijzers, voor het meerendeel acteurs, geen tijd hebben of op reis zijn. Wat op het *Conservatoire* geleerd wordt, komt neer op het naar de traditie opzeggen van de verzen van Racine en Corneille; de klinkende verzen van Victor Hugo kunnen de leerlingen niet eens voldoende zeggen. Daarbij komt de naijver van de leeraren onderling, die alleen hunne leerlingen trachten klaar te maken voor een eersten prijs. Die eerste prijzen worden zelfs eenigszins om beurten gegeven aan een leerling uit de klasse van dezen of genen acteur. Dit jaar kreeg Mlle Grumbach, thans verbonden aan aan het Odéon, een eersten prijs; maar aan het *Conservatoire* weet iedereen, dat zij dezen prijs reeds verleden jaar verdiende. Toen was evenwel een andere klasse aan de beurt voor den eersten prijs en Mlle Grumbach moest wachten. Dat de traditie op het *Conservatoire* een factor is, waarmede te rekenen valt, bewijst de verbazing, waarmede Veyret, die verleden jaar het *Conservatoire* verliet, werd begroet, toen hij in een rol van Molière iets nieuws bracht, iets dat hij niet geleerd had van zijn onderwijzer, maar toch iets dat blijkbaar niet slecht was en dus niet kon worden afgekeurd. Diezelfde Veyret heeft onlangs ook op het punt der traditie verschil gehad met Coquelin Cadet. Veyret speelde Scapin in de *Fourberies*, waarin Cadet gewoonlijk de rol van Argante vervult. Veyret, die eerst onlangs lid is geworden van het gezelschap der *Comédie Française*, zeide een woord op andere manier, dan het gewoonlijk in het *Théâtre-Français* wordt gezegd. Cadet, die »semainier" (zooveel als *weekregisseur*) was, maakte den nieuwing op zijne fout opmerksaam, maar kreeg ten antwoord, dat die andere manier van zeggen misschien wel traditioneel was, maar volgens Veyret minder goed dan de zijne. Coquelin weigerde daarop te spelen, zoodat zijne rol door een ander acteur vervuld is.

Om op het *Conservatoire* van Charles Morice terug te komen: de schrijver wenscht in de eerste plaats vier leeraren, die goed betaald zullen worden en dus wel zullen moeten komen. Hij verlangt twee dames en twee heeren als onderwijzers, twee voor het treuspel, twee voor het blijspel. De leerlingen zullen natuurlijk ook op goede dictie hebben te letten maar het komt er nog meer op aan de schrijvers te begrijpen en hunne verzen of hun proza in den geest van den tekst te zeggen.

Morice zal dan ook zelf de lessen bijwonen en commentaren geven op de werken der groote schrijvers; hij wil de leerlingen laten voelen, waarom deze persoon zus en gene zoo spreekt; hij wil de geschiedenis der meesterwerken geven en de leerlingen eerbied inboezemen voor beroemde dichters, wier verzen zij thans zoo vaak bederven door een toegevoegden lettergreep, een effectmakend *oh!* of *ah!*; hij wil hen eindelijk zoo verstandig maken, dat zij zich maar niet dadelijk verstouten een stuk af te keuren.

Eenige beeldhouwers, onder welke Morice reeds Rodin en Carrière, twee beroemde mannen, genoemd heeft, zullen om beurten de houdingen der leerlingen komen beoordeelen en verbeteren en hun meening zeggen over de plastische effecten, die men tracht te bereiken. Concoursen en diploma's worden afgeschafte maar van tijd tot tijd zullen de leerlingen voorstellingen geven.

Van de tegenwoordige schrijvers naderen Ibsen, Maeterlinck en Becque het ideaal van den nieuwen hervormer; maar alle drie trachten nog te veel naar de scène à faire (A vous, Sarcey!). *La situation*, d.w.z. de spannende, interessante toestand, waarin de personen geraakt zijn, welks oplossing eigenlijk het doel van het stuk is, moet geheel verdwijnen. Ook het decor kan niet blijven zooals het tot nu toe geweest is. Een werkelijk landschap krijgt men toch niet op het toneel. Het eenige, waarop het aankomt, is de overeenstemming, die er moet zijn tusschen de omgeving en het voorgestelde.

Een vroolijk toneel moet gespeeld worden in een decor in lichte, heldere kleuren; een treurig tafereel maakt den meesten indruk, wanneer men het ziet spelen te midden van neutrale of donkere tinten.

Het vrije conservatoire zou gevestigd worden in de Bodinière, een gebouw, genoemd naar den eigenaar, een zekeren Bodinier, die in den laatsten tijd zijne zalen voornamelijk leende voor voorstellingen van jonge toneelspelers, die met iets nieuws of iets gewaagds voor den dag kwamen. Bodinier wil gaarne met Charles Morice meegaan.

De Commissie, welke juist nu de hervormingen onderzoekt, die het onderwijs aan het *Conservatoire* op den Faubourg-Poissonnière moet ondergaan, is niet zeer sterk gekant tegen de nieuwigheden van Morice. Zij vraagt wel of het *Conservatoire* dan geniën moet voortbrengen? Zij moet echter toegeven, dat het *Conservatoire* ook wel leerlingen kon opleiden voor andere theaters dan de *Comédie-Française* en het Odéon. Daarvoor zou zij ook de noodige stappen willen doen. Ook wil zij een nieuw vak, de *mimique théâtrale* invoeren, overeenkomende met datgene wat de beeldhouwers van Morice zouden doceeren.

Sommige leeraren van het *Conservatoire* geven Morice gelijk o. a. Dupont-Vernon, de schrijver van een zeer goed werk over voordracht. Deze acteur van het *Théâtre-Français* is de man, dien Morice gaarne aan zijn conservatoire zou verbinden. Hij wil de instelling, waaraan hij thans lesgeeft, niet openlijk critiseeren, maar het blijkt toch, dat hij de denkbeelden van Morice over de dramatische kunst in vele opzichten deelt. Dupont-Vernon vindt het ook zoo erg niet, dat de dichters een aandeel zouden hebben in de dramatische opleiding; op het begrijpen van den auteur komt het toch in de eerste plaats aan.

Een ander heeft het conservatoire, dat onder de leiding van eenige dichters zou staan, niet een vrij maar een anarchistisch conservatoire genoemd. Dichters, zegt hij, zijn de slechtste voordragers. Voor twee of drie menschen mogen zij verzen kunnen opzeggen, voor 200 of 300 toehoorders kunnen zij het niet.

Silvain eindelijk, de bekende acteur van het *Théâtre-Français*, die ook les geeft aan het *Conservatoire*, heeft den hem interviewenden reporter medegedeeld, dat hij gaarne met Morice een wedstrijd wil aangaan in het opleiden van toneelspelers.

Dat is zeker de nieuwste sport!

Wij zullen onze lezers van het resultaat der pogingen van Morice op de hoogte houden.

J. K. Jr.

CORRIGENDUM.

In den zin: »Dat de handeling niet nieuw mag heeten, is stellig geen overkomelijk bezwaar," voorkomende in het verslag uit de Maasstad op pag. 3 van ons vorig nummer, regel 11 v. o. leze men »geen *on*overkomelijk bezwaar."

Verschiijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 3.

1 NOVEMBER 1893.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D :

Officiël gedeelte: Aan H.H. Afdelings-Secretarissen. — Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité. — Uit onze Afdelingen.

Niet officiël-gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*Vader, Mme. Segond-Heber, Tivoli-schouwburg*). — Van Rynswaerde, Van Tooneel te Londen.

Officiël gedeelte.

Aan H.H. Afdelings-Secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U. voor zoover door U aan het door mij in het vorige nummer van dit Tijdschrift gedaan verzoek nog niet is voldaan, te verzoeken mij vóór 10 Nov. a.s te zenden eene opgave, bevattende de samenstelling van het Bestuur, den naam van den gedelegeerde bij de vergadering der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en het getal der leden uwer afdeling.

De veranderingen, die in uw ledental hebben plaats gehad, worden vóór bovengenoemden datum ingewacht bij den Drukker-Uitgever van het Tijdschrift, den heer Th. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen) Achterburgwal 84 Alhier

AMSTERDAM.
(Heerengracht 305)
31 October 1893.

De Algemeene Secretaris,
C. I. VINKENSTEYN.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

8 October j.l. vergaderde het Hoofdbestuur. Ingekomen waren o. a. 1° het rapport der Jury, die bij de laatste overgangs- en eindexamens aangewezen was de proeven in Spel en Voordracht der leerlingen der beide hoogste klassen der Tooneelschool te beoordeelen; 2°. een aanvraag om in aanmerking te komen voor de toelage van f 200.— door de laatste Algemeene Vergadering aangewezen om iemand de gelegenheid te geven eenigen tijd zich in het buitenland op de hoogte te stellen van de régie. Er werd naar aanleiding dezer aanvraag besloten met een beslissing

te wachten tot een volgende vergadering; wellicht zouden vóór dien tijd andere verzoeken van gelijke strekking ingezonden zijn.

Er werd besloten aan een Commissie op te dragen het Hoofdbestuur te adviseeren inzake het organiseren van bijzondere voorstellingen door Afdelingen, waarvoor door de laatste Algemeene Vergadering een subsidie uit de algemeene kas is aangewezen. Tot leden dezer Commissie werden gekozen de H.H. Mendes, Emants en Browne.

Er werd bepaald pogingen in het werk te stellen om de gegevens te verzamelen voor een catalogus der tooneelcuriosa, die zich hier te lande bevinden.

Op verzoek van de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool werd bepaald, dat een schrijven tot de Nederlandsche Tooneeldirecties zal gericht worden, waarin zij verzocht worden in het vervolg geen leerlingen der Tooneelschool te engageeren, zonder den Directeur dier inrichting gehoord te hebben.

Maatregelen werden getroffen tot uitbreiding der bestaande en tot stichting van nieuwe Afdelingen.

Er werd besloten, dat er in de constitutie van het Hoofdbestuur geen wijziging zal komen; tevens werd de Heer L. J. Plemp van Duiveland tot 2n Secretaris aangewezen.

AMSTERDAM,
10 Oct. '93.

De Alg. Secretaris
C. I. VINKENSTEYN.

HET LEESCOMITÉ.

Ter lezing ontvangen: *Het Spionnetje*, blijspel in één bedrijf.
MARCELLUS EMANTS.

31 Oct. '93.

M. B. MENDES DA COSTA.

Uit onze Afdelingen.

Amsterdam. In eene vergadering der Afdeling, waar overigens slechts zaken van huishoudelijken aard behandeld werden, heeft een lid voorgesteld, dat de vergadering zou te kennen geven, dat het haar wenschelijk scheen, dat de

heer Jan C. de Vos zijn ontslag nam als leeraar aan de Tooneelschool. Spreker meende, dat de aanleiding, die hij had, om dit voorstel te doen, bekend genoeg zou zijn.

Na eenige discussie over de vraag of het niet beter was deze zaak in geheime zitting te behandelen en de opmerking van een der bestuursleden, dat de heer de Vos zich in deze vergadering niet kan verdedigen, gaf de heer Gompertz als zijne meening te kennen, dat het hoofdbestuur van het verbond den heer de Vos niet als leeraar zou handhaven, wanneer de geruchten, die omtrent hem de ronde doen, waar bleken te zijn.

De vergadering besloot daarom op deze zaak in eene afzonderlijke vergadering, binnen één maand te houden, terug te komen.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Het doet mij leed deze kroniek te moeten aanvangen met *Vader*, tooneelspel in 3 bedrijven van den Zweedschen schrijver Aug. Strindberg — Vroeger *) heb ik reeds mogen opmerken, dat ik het betreuer, dat over de planken, die moesten dienen tot veredeling, verheffing, streeling van den kunstzin of tot plat vermaak als ge wilt, opnieuw die jammerlijk-ziekelijke lucht waait, die met Ibsen en anderen uit het Noorden tot ons komt.

We treffen in *Vader* een ritmeester aan, die lijdt aan vervolgingswaan, welke in het begin van het stuk nog slechts twijfelzucht is, doch die tot het uiterste overslaat en eindigt in vervolgingsdrang. Zoo schijnt het verloop van dien waanzin steeds te zijn: immers, hij die onophoudelijk meent vervolgd te worden, gaat over tot verdediging en wordt ten slotte aanvaller, querrelans. (**) Intuschen is die krankzinnigheid niet geheel zonder dadelijke oorzaak. Het huwelijk van den Ritmeester met Laura was niet gelukkig; toen zij met hem verloofd was, vervulde zij meer de rol eener moeder, dan die van minnares en na de voltrekking van het huwelijk schijnt bij de vrouw een geslachtelijke weerzin ontstaan te zijn, die nimmer is overwonnen geworden en die zich opgelost heeft in een strijd op leven en dood om het kind Bertha, dat uit dit huwelijk werd geboren.

De moeder, die het wil opvoeden op háár manier, in godsdienstigen zin met sterk mystieken bijmaak, geloof aan spoken en geesten, ziet zich daarin ten zeerste belemmerd door den Ritmeester, die wetenschappelijk vrijdenker is. Reeds heeft de Ritmeester het besluit genomen Bertha te verwijderen uit de ouderlijke woning om haar op een kostschool haar opvoeding te laten voltooien, doch hij heeft buiten den waard gerekend.

Zijn vrouw, met mannelijke wilskracht en boosaardige zucht om de meerdere van haar man te zijn, heeft sedert lang al het mogelijke gedaan om haar echtgenoot onder curateele te brengen en zij ontziet zich niet om zijn twijfel aan zijn vaderschap hunner dochter te versterken! Zij onderschept zijn brieven, zij heeft aan vrienden en kennissen reeds doen weten, dat haar echtgenoot krankzinnig is, Zij tracht dit ook den dokter te doen gelooven en stoot haar kind tegen den vader op. Zonder een beslissende gebeurtenis breekt in het derde bedrijf de krankzinnigheid in duidelijk uitgesproken vorm los en eindigt zij in een beroerte met doodelijken afloop.

Laat ons een oogenblik stilstaan bij de vrouw.

Zij is een half-mannelijke verschijning, die schurkachtig-brutaal haar man overheerscht, zij liegt in een mate, die buitengewoon abnormaal is, in één woord zij is een helsche

megaere, die niets ontziet en opzettelijk haar man in tranen brengt om daarna zegevierend hem voor de voeten te gooien, dat hij gek is.

Van dit type mogen in Zweden en Noorwegen vele representanten voorkomen, hier is zij te zeldzaam om een tooneelfiguur te zijn.

Het gezond gevoel verzet zich tegen een vertooning van twee gehuwden, waarvan de eene in de gevangenis, de andere in het krankzinnigengesticht zou thuis behooren.

Even goed als in de werkelijkheid om idioten wordt gelachen, zoo vindt ook hier het publiek gelegenheid om bij verschillende passages, die ernstig zijn bedoeld, den draak met dezen krankzinnige te steken, die o.a. de kruising van zebra's en paarden te pas brengt bij de afstamming zijner dochter.

Toen ik dit stuk had gezien, vroeg ik mezelf af of de tijd nog niet gekomen was om pokken, cholera of huidziekten te dramatiseren. Want sedert Ibsen zijn we meer en meer dien kant uitgegaan.

Dit stuk verheft niet, leert niet, waarschuwt niet en men zou er genoeg en meê kunnen nemen, dat het eenvoudig *een toestand* gaf, mits deze niet tot de hooge uitzonderingen behoorde. Neemt men echter den toestand voor lief, dan kan de naturalistische uitvoering door den schrijver (van de acteurs spreek ik ditmaal nog niet) niet anders dan geroemd worden. De geleidelijkheid der expositie, het gemotiveerde gaan en komen der personen, de groepeerings der feiten en denkbeelden, het is uit een realistisch oogpunt zeer te loven. De details van den naderenden waanzin, klimmende tot woeste razernij, zijn met meesterlijke zorgvuldigheid hier en daar verspreid en met groote behendigheid aangebracht en het derde bedrijf is één ontzetting voor den toeschouwer.

De goedkoopere rangen vinden hier hun gading. De bezoekers rekken zich over elkander uit om met open monden te likkebaarden van dit aangrijpend te gronde gaan van een menschen — vroeger vernuftigen — geest, tengevolge van het sarren en »pesten" dat de vrouw heeft gedaan.

Het was afschuwelijk te zien, die belangstelling in het dwangbuis, dat ten tooneele kwam en voor velen een nieuwigheid moet zijn geweest. Ik beschrijf die tooneelen niet, den lezer mag ik niet blootstellen aan hetgeen ik afkeur. Wie op zulke dingen belust is, moge ze zoeken, waar ze te vinden zijn. Voor vele dames is dit stuk, waar een onderzoek naar het vaderschap Leitmotiv is, niet aan te hooren. Of Van Kuyk den Ritmeester goed heeft gespeeld, durf ik niet zeggen. Ik ken geen krankzinnigen — maar wèl weet ik, dat zijn spel den lachlust van het publiek niet steeds overwon — als hij het zóóver kan brengen, zal hij ver genoeg zijn om een krankzinnige, als hier bedoeld wordt, voor te stellen.

Mevr. Mulder—Roelofsen bracht het evenmin ver genoeg om haar rol aannemelijk te maken. Mijn opvatting is, dat zij onbewust moet liegen, maar hetgeen de schrijver hier van die vrouw vergt, ligt buiten het kader van elk menschen begrip.

De eenige, die in dit stuk een specialen lof verdient, is Mevr. Huijzers—Rosenveldt, die er volkomen in geslaagd is een devote persoonlijkheid, Margaretha, des Ritmeesters vroegere min voor te stellen.

Zij weet de herinneringen der jeugd bij den Ritmeester op te wekken en haar verhaal, waarmêe zij den furibonden krankzinnige tot bedaren brengt, heeft zij gesproken met dat oudelijk-weeke, dat zeurige »wees-nou-maar-zoet", met een lieve, godsdienstige stemming, met die hartelijkheid van vele oude, bedrijvige vrouwen.

De dokter en de predikant bleven beneden het middelmatige.

Het décor was slecht.

* * *

*) Het Tooneel. Jaargang XIX blz. 47 v.v., 61, 69 en 70.

**) Men dient half-psychiater te zijn om een juist oordeel over deze stukken te vellen.

Het is een verkwikking tusschen onze moderne tooneel-vertooningen in, een klassieke tragedie te kunnen genieten, vooral met een actrice als Mad. Segond-Weber heeft getoond te zijn. De samenspraak, waarmede *Horace* wordt geopend, is geëindigd en daar verschijnt zij, in de rol van Camille met haar fijn en imposant gelaat, stilstaande in de portiek, zwijgende met geheel haar klassieke lichaam, gehuld in de traditioneele witte tunica — en er gaat een schok door de zaal. Het bewustzijn van de superioriteit van deze kunstnares maakt zich oogenblikkelijk van de toeschouwers meester. Het rollen en golven der alexandrijnen krijgt in naar mond het karakter van zegen. Daar komt leven in deze periodieke klank- en maatherhalingen, die bij het lezen zoo spoedig kunnen vervelen en als ze slecht worden voorgelezen, den grootsten liefhebber der klassieke oudheid in slaap zouden wiegen. Hoe men het op den *Phèdre*-avond bij 9 actes tot half één 'snachts heeft kunnen uithouden, is een raadsel — een raadsel echter, dat slechts een oplossing kan vinden in de groote dramatische kracht, die van deze actrice uitgaat. Dat zij la divine Sarah zou overtreffen, komt mij mogelijk voor, dat zij Agar onder zich liet, staat m. i. vast en toch meende ik, dat ook Agar reeds zoo hoog stond. Hoog genoeg om de herinnering aan haar tien jaar en langer zuiver te bewaren.

Hoe lang Mme. Segond-Weber zal voortleven in de hoofden en harten harer bewonderaars, kan wel weinig belang inboezemen, maar onvergetelijk zijn voor mij de hoofdmomenten van haar optreden geweest.

Het samenspel met de kloeke figuur van Mr. Segond, die den *Horace* vertolkte, was meer dan verrukkelijk, er ontstonden plastische groepeeringsen, den beitel eens beeldhouwers waardig. De Climax in het vierde bedrijf, vijfde tooneel, als Camille komt tot:

»Donne-moi donc, barbare, un coeur comme le tien;

»Et si tu veux enfin que je t'ouvre mon âme,

»Rends-moi mon Curiaçe.

wordt ten slotte overweldigend, hartverscheurend en het is onmogelijk, dat men hierbij een toeschouwend kritikus blijft.

Men laat zich meê slepen door dit menschenpaar, dat ons op de zoo bekende verzen van Corneille terug brengt bij de ouden.

Wat een overwinning op ons negentiende-eeuwers, die snakken naar nooit genoten aandoeningen!

Het is altijd jammer, dat deze voorstellingen door sterren uit den vreemde, nimmer een onberispelijk geheel vormen.

Het is hoogst onaangenaam zelfs, hierbij acteurs en actrices te zien meêwerken, die door het contrast zóózeer in den kijker loopen, dat het mocite kost iets onaangenamers daarover in de pen te doen blijven.

Het is zeer onverkwikkelijk de woorden »sort, grandeur, avoir" te hooren verlengen tot »sorre," enz., om die woorden dan nog te hooren zeggen, door alles behalve klassieke monden en ze te zien begroeten door schokkende armbewegingen, als ware het een defecte automatische toestel, die ze voortbracht en waardoor het sublime aan de grens komt van het ridicule: evenmin begrijpelijk, waarom vóórdat wij *Horace* zullen genieten er een gerammel van verzen moet voorafgaan in den vorm van een klucht, die het aanhooren niet waard is.

Wordt dit alles gedaan om de ster des te meer glans te verleenen? Ik ben zoo vrij het uit dien hoofde overbodig te achten.

* * *

Het mag 18 jaar geleden zijn, dat ik voor het eerst en tot op 24 Oct. l.l. ook een ééinig bezoek bracht aan den *Tivoli-Schouwburg* in de Nes. Er moet toen wel een groote impressie zijn geweest in mijn 18-jarig gemoed, dat ik me nu nog, hoewel zwak, herinner: »De badkuur van de familie Ricochet" een klucht met allerlei bijwerk, tot dames in badkostuum toe, die ons bijster vermaakte. De roem van

deze atypische voorstellingen schijnt in het 25-jarig bestaan van dezen schouwburg met goed gevolg te zijn gehandhaafd.

In de met groen en bloemen versierde zaal voert men thans, ter herinnering aan dit zilveren feest, »Het koninkrijk der Vrouwen" van E. Blum op, met te weinig zang om operette te zijn en zonder formeel ballet, maar toch ook met al te veel snaaksche coupletten en jolige kuitenflikkers om binnen de omlijsting van tooneelspel te blijven. In alle opzichten gaat het hier over de schreef. Men maakt er in het onbekende land, waar vrouwen in militairen rok het bestuur over de mannen voeren en de vrouwelijke beroepen door den man in dames-achtig costuum worden uitgeoefend, de meest plaatselijke toespelingen in Amsterdamsch bargoensch! Dit alles kan zeer amusant zijn, als men er van houdt en gaarne getuig ik, dat deze grollen meest van zeer raak gehalte zijn.

De eenvoudigen van geest, die hier hun vermaak zoeken, kunnen terecht, het zijn dan ook niet allen filosofen, die hier de rijen tot den nok toe vullen en soms kan ik met een tintje van melankolieken aard onze beschaafde zucht naar finesse betreuren, daar zij ons ten slotte zou verhinderen van tijd tot tijd nog eens ongepermitteerd pret te hebben.

J. V. JR.

(Wegens plaatsgebrek moest het verslag van *De Schoonheid van Mijnheer Poirier* evenals dat van *Jeugd* tot een volgend nummer blijven liggen.)

VAN TOONEEL TE LONDEN.

I.

Eerst nadrukkelijk zeggen, dat het hier-volgende geene andere pretentie heeft, dan te willen zijn: *notities*, notities voor die-vertrouwen-stellen-in-ons-oordeel - - - -

* * *

Het zijn slechts enkelen onder de kranten-en-tijdschriften-met-tooneelkritieken vullende massa, die niet verblind worden door kunstjes, die zien de hooge, groote kunst in tooneelspeelkunst . . .

(We mogen dat nu wel als aangenomen beschouwen? —)

Voor *die* enkelen blijft het schrijven over tooneelvoorstellingen nog steeds een maar-weinig begerlijk werk, want zelden verheffen ze zich boven het genre: publieke vermakelijkheid, die voorstellingen, heel héél schaarsch wordt onder den sleur van dag-na-dag wisselende vertooningen er ééne gevonden, die ware, voorname kunst geeft — en het doet ons pijn, als we zien door de modder sleuren 'n kunst, die we lief-hebben, die groot kan zijn, omdat ze, 't is zoo goed gezegd, »complex" is van álle kunst, 'n kunst, die groot, hoog *zál* zijn in de toekomst . . .

Hoe te komen tot dat groote, dat hooge? —

Om 's Hemels wil geen theoriën! —

Ze leiden tot traditie . . .

Er is al te veel tijd verknoeid met theoretiseeren over roeping, richting, strekking van tooneel en tooneelstukken!

Heeft het ons een stap verder gebracht?

De een wil realisme, 'n ander roept om mélodrama's en vieux-jeu, 'n derde wenscht klassieken, 'n vierde symboliek en mystiek, — — —

Wij vragen *kunst!* —

Wij hopen op mooi-gevoeld-geschreven tooneelwerken, mooi-gevoeld-gegeven door tooneelartiesten.

Waarom zouden wij niet kunnen genieten van een werk met groote emoties, als Hugo's drama's, en ook van Pierre Quillard's mystiek, van Hamlet en »le Vendeur de soleil", van »Oedipe-roi" en »Das Lumpengesindel" — — — mits die stukken-van-kunst goed-gevoeld en gegeven worden

door *artisten*, artiesten als Mounet-Sully, als Roijaards — —

Wat geven wij om genres! Wij vragen *kunst* — — — —

In Londen is bij de tooneelvoorstellingen nog geen kwestie van kunst. — — —

Ze zijn er te rangschikken onder de volgende rubrieken:

1. Waardeloze stukken, waardeloos spel.

2. Goede, voorname kunst, verhanseld tot kijkspel en erger — — —

De eerste rubriek weer te splitsen in melo-drama's, kluchten en imitaties van de groote klassieken, Ibsen, Fransche schrijvers als Dumas, Sardou — — — —

Van de »kluchten», waarvan »Charley's aunt» al 'n bizonder-fijn specimen is, wensch ik slechts te zeggen, dat ze lager staan dan Duitsche »possen»; ze behooren, de manier waarop ze gespeeld worden bewijst het, in Music Halls thuis — — —

De melo-drama's zijn de bekende universeele, pasklaar gemaakt, gefabriekeerd om publiek beurtelings aan 't lachen en aan 't sidderen te brengen.

We kunnen ook dit modderpoeltje verder stilzwijgend voorbijgaan, om te komen tot wat hier gedacht wordt te zijn voorname moderne kunst — — —

Hoogepriesters van die »kunst» zijn Oscar Wilde, Henry Arthur Jones en Arthur W. Pinero.

Oscar Wilde is in geen enkel opzicht superieur aan z'n beide vakgenooten, al wil hij er voor doorgaan; we zien in hem steeds den charlatan, die voor kunst wil laten doorgaan een handig samengeflamd mengelmoesje van Dumas-conventie en autografen-album-sententies.

Jones en Pinero zijn niet zoo kinderlijk would-be-superieur; 't zijn habiele werkslui, die veel van voorgangers afgekeken hebben.

Jones' laatste werk: »The Tempter», in Haymarket vertoond, doet hier-en-daar aan Faust denken en is in die momenten hoorbaar; verder blijft 't beneden 't middelmatige; men zegt hier dat 't in »verzen» geschreven is; oordeelend naar hetgeen wij bij de voorstelling hoorden en naar de fragmenten, die wij in tijdschriften lazen, komt ons »rijmen van een gelegenheidspoëet» juister voor.

Pinero, der Dritte im Bunde, heeft pas Ibsen gelezen en gezien met het oog van een weinig artistiek-ontwikkeld toeschouwer, zijn laatste drama »The second Mrs. Tanqueray» (St. James' theatre) draagt daarvan sprekende bewijzen.

De schrijver heeft in dit stuk de volgende vraag gesteld en met »neen» beantwoord:

Kan gelukkig zijn een huwelijk tusschen eene tot-watmen-deugd-noeint-terug-gebrachte vrouw-van-slechte-zeden en een man-van-goede-familie, weduwnaar met *dochter of dochters*?

De heer Pinero wil ons wijs maken, dat hij de wereld 'n onschatbaren dienst heeft bewezen, toen hij aantoonde (dacht aan te toonen!) hoeveel onheil 'n dergelijke verbintenis na zich sleept; hij heeft ons wijs willen maken dat ie geblaakt heeft van overtuiging.

We zijn geen dupe geweest; het is duidelijk dat de brave man veel tooneelwerk heeft zien opvoeren, dat de tendenz (de schaduwzijde!) van enkele Ibsenstukken hem door 't hoofd heeft gevoeld.

Zóó is de »Second Mrs. Tanqueray» geworden een kabaalmakend, een van-ieder-wat maakwerk, dat de sublieme karakterteekening van den Noorschen kolos-auteur mist, een stuk waarin zelfs van karakterteekening niets is.

Het tragiesche einde (zelfmoord der vrouw) is dan ook geen gevolg van het tegen-elkaar-bonzen der zoo verschillende levens(!), maar ontstaan door allerlei invloedjes, omstandigheidjes van-buiten-af. . . .

Al die werken, die »moderne» werken worden geheel »en style» gespeeld; would-be-realistiesche-stukken, handig knutselwerk, would-be-realistiesch-spel, handig komedie-gedoe.

Noch bij schrijvers, noch bij vertolkers eenig sentiment. . . . alles met véél »vak»kennis!

Veel vakkennis ook bij regie; tableau-vivant-regie en als zoodanig merkwaardig in het nieuwe Daly-theatre en in Irving's Lyceum.

Irving! Het kan niet ontkend worden, dat oppervlakkig beschouwd Irving in tegenstelling van de andere Londensche theaterdirecteuren wel eenig besef schijnt te hebben van kunst, dat er bij hem groote eerbied schijnt te zijn voor Shakespeare, Tennyson. Maar bij goed-kijken gaan wij twifelen aan zijn artiest-zijn, komen wij meer-en-meer tot de overtuiging, dat het mooie-groote in de tragédies van den meest-grandiozen dramaturg van altijd, aan hem is *voorbij* gegaan.

Hoe anders te verklaren de wijze van opvoeren zooals die in het Lyceum, gehuldigd wordt?

Want 't waren juist die opvoeringen waaraan ik dacht toen geschreven werd de, zin: Goede, voorname werken van kunst verhandeld tot kijkspelen. Bij ons eerste bezoek aan Irving's theater viel dat niet zoo op, alles werkte meê om onze aandacht af te leiden van stuk en spel; het gebouw reeds met z'n fantastisch verlichte corridors, de zaal strak-aristocratiesch met klassieke figuren en karakters versierd had iets van ekskieze wijding, dan de heel bijzondere mise-en-scène, elk moment-feitelijk gevend, een tableau uit vroeger tijden, 'n met oordeel gegroepeerd tableau-vivant, de smaakvolle kleurcombinaties, en onze onbekendheid met het stuk: »Becket.»

Later, toen wij Tennyson's drama lazen, merkten wij eerst hoe weinig bij deze opvoering van Becket kunstwerk was overgebleven, merkten wij pas, dat wat wij gezien hadden, slechts was een subliem cyclorama.

En dat was nog maar Tennyson! Wat moet er bij 'n dergelijke omgeving, inpakking worden van de verzen van Shakespeare! —

Wij hebben het gezien en het heeft ons wrevelig gestemd, toen we het superieure zagen weg-duwen achter 'n rommel-zoo van gekleurde lappen, van zweepende engeltjes, van maskerade-optochten: poppenkast-vertooning voor groot-publiek, dat z'n Shakespeare zoo toch — maar »charming», »lovely» vindt — — — —

Pierre Quillard heeft het gezegd in dien héél belangrijken brief aan de »Revue d'art dramatique»: »le décor doit être une simple fiction ornementale, qui complète l'illusion par des analogies de couleurs, et de lignes avec le drame», want »la parole crée le décor comme le reste», en verder: »Il suffit que la mise-en-scène ne trouble point l'illusion et il importe pour cela qu'elle soit très simple».

Irviug heeft dat niet begrepen, heeft 't niet gevoeld, blozende wangen heeft hij met »rouge» besmeerd, op weelderige lokken 'n vlassen pruik geduwd, z'n acteurs hebben van *menschen* reciteerende-rederijders gemaakt. . . . Soit! — Laat Shakespeare met vuil gegooïd worden, laat hij bedolven worden nu-nog onder de modder. . . . 't kan slechts tijdelijk zijn, hoog-voornaam zal hij *blijven*, hoog-voornaam zal hij staan te midden van grootsten der grooten, als de naam van Irving en die anderen verdwenen is uit de herinnering van die-dàn-zijn. . . .

London S.W. Oct. '93.

VAN RVNSWAERDE.

(Wordt vervolgd.)

BERICHT.

Abusievelijk is bij de verzending van No. 2 aan eenige leden No. 1 verzonden.

Die leden, die nog No. 2 wenschen te ontvangen, verzoek ik beleefd mij dit te willen opgeven.

DE UITGEVER.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSENGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 4.

15 NOVEMBER 1893.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité. -- Niet-Officieel gedeelte: J. Vriensdorp Jr. Uit de Amstelstad (*De schoonzoon van Mijnheer Poirier, Feugd, Frédéric Febvre, Rosmersholm, Slecht gezaaid*). — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*De Erfenis van Mijnheer Plumet, De Ideaal-Vrouw, Rosmersholm, Drie vrouwen voor één man*). — J. K. Jr. Uit het Buitenland — Van Rijnswaerde, Van Tooneel te Londen.

Officieel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ.

Het ter beoordeeling gezonden blijspel *Het Spionnetje* is een salonstukje, dat bij feestelijke gelegenheden in een besloten kring vertoond, wel kan voldoen, maar waarvan het gegeven te onbeduidend is voor de vertooning op een groot tooneel.

Bovendien is ter lezing ontvangen een tooneelspel in 4 bedrijven, waarvan wij den naam niet vermelden mogen. Het stuk bevat wel goede eigenschappen maar kan toch niet ter vertooning worden aanbevolen. Den schrijver is in bedenking gegeven het stuk om te werken.

MARCELLUS EMANTS.

M. B. MENDES DA COSTA.

14 Nov. 1893.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

De Schoonzoon van Mijnheer Poirier, dat gebloemde, chique tooneelspel van Augier en Sandeau, dat ons in 1846 te Parijs verplaatst, dat nog nieuw en fleurig is, dat in allerlei lieve kleinigheden het beeld geeft van adel en opkomende bourgeoisie, dat stuk dat, dichter bij *Bourgeois gentilhomme* dan bij *Janus Tulp*, tusschen beiden instaat, dat in het fransch uitmunt door smaakvollen, eleganten dialoog in den

mond van markies en hertog en even grappige als plat-burgerlijke praatjes van hun tegenvoeters, heeft bij van Lier in handen van de Koninklijke Vereeniging een reprise beleefd, waarin niets uitblonk, niets uitstekends is gegeven.

Voldoende was de voorstelling... voldoende. Het is niet te vergen, dat bij een reprise alles even correct toegaat, maar *De Schoonzoon van Mijnheer Poirier* eischt zóóveel, dat men er, zoowel uit een oogpunt van techniek als in artistieke zin, wat meer werk van had mogen maken. L. Bouwmeester is er niet in geslaagd het hart van Poirier dóór zijn ruwheid heen te doen blinken, misschien, omdat de ruwheid wat al te glorieus werd vertoond.

Er zijn zooveel burgermensen, mensen van allerlei slag, dat men hier in het oog had te houden, dat er verschil bestaat tusschen een rijk geworden lakenkoopman en een dito dito aanspreker.

Er is te weinig gebleken, dat het stuk veeleer geestig dan grappig is. De fijne puntjes, waarop het hier aankomt, waren er meer dan eens af en voor een deel ligt de schuld aan de vertaling, waarbij menige woordspeling verloren moest gaan.

Het zal voor Hollanders niet goed mogelijk zijn hier een franschen geest aan te brengen, maar wanneer we Poirier met Verdelet in een zwijsend trekje buiten hun rol plezier zien hebben en daarna door den eerste het schilderij met den hond verkeerd hooren verklaren, dan is er door een onnoodig verzuim een verlies van een fraai détail te betreuren. (1e bedrijf 6e tooneel.)

Wanneer de costumes in het algemeen geen stijl houden met den tijd, waarin het stuk speelt, dan lacht men om een jas, die wel uit dien tijd schijnt te zijn en weer valt er een defect op te merken, dat den totaal-indruk verlaagt. Een bijeengeraapt ameublement kon er tant-soit-peu mée door; Mackart-boeketten, die toch in 1846 nog niet bestonden en eenige prullige ornamenten kunnen slechts dit nobele stuk bederven, veronfaaien.

Deze reprise had voor de oudere spelers een rustig, vol-

ledig succes kunnen zijn, voor de jongere een welkome gelegenheid tot bravoure, voor de toeschouwers een keurig genot van een fijn samengesteld kunstwerk in ietwat verouderden trant. Waar was de zwier, waar de coquetterie, waar de elegante hoofscheid van deze episode uit den tijd van Louis Philippe?

Ten slotte alleen bij den Kok (Verenet)!

De Hertog de Montmeyran (Brondgeest) heeft het niet vol kunnen houden. In het begin, in het militair costume ging het, later in het 4e bedrijf, bedierf hij veel. Poirier mislukte in de scène na den brief (3e bedrijf 7e toon.) Het was bedroevend te zien, hoe men soms tobde om er door te komen en bij zulk weinig sierlijk geheel zou men zich zeker belachelijk hebben gemaakt met het knielen, dat in dit stuk herhaaldelijk is voorgeschreven, doch dat men — als offer aan de moderniteit gewis — achterwege liet. Of zou het gelaten zijn uit vrees voor hilariteit? Die kan, met wat oppervlakkigheid in ons oordeel, vaak aan de schuld van het goedlachsch publiek worden toegeschreven, doch een tooneelspeler vergete nooit, dat hij door zijn spel deze lachwekkende dingen mogelijk en ernstig moet weten te maken.

En dat kunnen de heeren, als zij goed willen, zeker.

Dat Coquelin dit stuk moderniseerde bewijst nog niet, dat dit juist was — practisch kan het zeker geacht worden, doch voor die richting in de kunst ben ik doof, ik laat dat liever aan Stastok over, die de schilderstukken uit vroeger tijd ten slotte ook belachelijk vond in zijn modern (!) huishouden.

Clous (Gaston de Presles) bleef het best in den toon, zijn persoon leent zich wat minder goed voor de gedistingeerde hooghartigheid van den Markies.

De Boer (Verdelet) daarentegen, was in zijn prijselijke soberheid weer zóó uitermate burgerlijk, dat een betrekking aan zijn bureau zelfs voor iemand, minder dan de Markies de Presles, onaannemelijk zou zijn geweest.

Deze bourgeois waren plattelanders, geen rijkgeworden Parijzenaars.

Toch geloof ik, dat het stuk binnen het bereik der Vereeniging ligt en betreur ik het daarom destemecr, dat dit niet duidelijker is gebleken.

Jeugd, drama in 3 bedrijven van Max Halbe. Vertaling van C. F. v. d. Horst. Regie L. H. Chrispijn. Decoratie J. C. Maandag.

Lang heeft mij dit stuk dwars gezeten, wèl wetende, dat ik niet volstaan kon met de opmerking, dat het mij persoonlijk zoo uitermate had verveeld. Want behalve door die verveling, was ik tevens beheerscht door de overtuiging, dat hier veel belangrijks school onder het saai, taai uiterlijk dezer vertooning.

Halbe is jong auteur en behoort tot de jongeren. Van zijn werken *Ein Emporkömmling* (89), *Freie Liebe* (90) en *Eisgang* (92) is nog het laatste, met weinig succes te Berlijn opgevoerd. De première van *Jugend*, Ein Liebesdrama (*), ging 23 April 1893, 's middags in het »Residenz-theater».

De vertaling en de opvoering hebben misschien hun levenslicht te danken aan de, overigens niet af te keuren zucht, om iets nieuws te geven.

Iets nieuws — eerste, voornaamste verdienste. Pater Hoppe, eerzaam, kalm, bezadigd priester, met open oog voor menselijke gebreken, en als oud-student in de medicijnen, niet onvatbaar voor *wereldsche* opvattingen, woont met zijn nichtje Anna, diens stiefbroeder Amandus en den kapelaan Gregoor in de pastorie samen. Anna, lief en goed — maar wulpsch als haar moeder, van wie zij het natuurlijk kind is. Gregoor, fanatiek, voor niets anders geschikt dan den dienst der heilige moederkerk en de goddelijke leerstellingen. Amandus idioot.

(*) Waarom is deze opzettelijke qualificatie op het programma niet behouden?

Deze menschen hebben samen mis gehouden, koffie gedronken, gepraat over den godsdienst, de huishouding, de levende have, jarenlang, en in den laatsten tijd over het klooster, waar de kapelaan Anna gaarne voor de zonde harer moeder zou zien boeten.

Dit praten en nog eens praten wordt in het eerste bedrijf zoo liefjes-aan volgehouden, totdat er een briefkaart komt van neef Hans, een jongen van 18 jaar, die, opweg naar de academie te Heidelberg, waar hij zal gaan studeren, enkele dagen op de pastorie komt doorbrengen. Hans doet Anna's hart ontvlammen. Tusschen het 2e en 3e bedrijf stijgt de liefde dezer twee halfwas-menschen tot de daad, die ook het eerste menschenpaar ten paradijze uit deed jagen — en de knoop is gelegd.

Amandus wordt jaloersch, omdat hij in zijn eten en drinken achtergesteld wordt bij Hans en hij drijft, dierlijk-juist, zijn jaloezie op tot moordzucht, die hem gemakkelijk in de uitvoering wordt, doordat hij geruimen tijd heeft loopen spelen met een geladen geweer. Hij schiet echter mis, doodt Anna en de knoop is doorgehakt.

Het is voor een tooneelkenner, ook al heeft hij het stuk niet gelezen of gezien, wellicht reeds helder, dat de behandeling van deze sombere jeugd-verschijnselen veel goeds en veel slechts behelst.

De dramatisering dezer stof is met angstvallige nauwgezetheid in het kleingeestige doorgevoerd. Pater Hoppe zegt o.a. dat hij weinig eetlust heeft, dat hij zich het ontbijt goed zal laten smaken, dat hij tegenwoordig meer van bier houdt dan van wijn enz. enz. altemaal kleinigheden, die volkomen levensgetrouw en juist zijn, evengoed als het zwijgen, dat zoo dikwijls in het stuk voorkomt.

Die juistheid is zóó frappant, dat dit huishouden op de planken evenzeer vervelend wordt, als het ten plattelande zou zijn. Maar wie tot leven in de bekrompen drukkende dorpsomgeving verplicht is, is in een andere positie dan een schouwburgbezoeker. Dat het hier alweer een idioot is die onze belangstelling komt vragen, vind ik onaangenaam, maar de voorstelling van den »halfgaren" door schrijver en acteur (v. d. Horst) is uitstekend. Van het oogeblik (in het tweede bedrijf), dat hij het geweer in handen heeft, is de naderende dood voelbaar en de dramatische werking aanwezig — maar daartegenover staan twee grove fouten: ten eerste, dat niemand het spelen met het moordtuig belet en ten tweede, dat het schot een willekeurig persoon treft, door welk treffen niets bereikt wordt. De dood van een der anderen zou even pakkend en even ongemotiveerd zijn geweest als elke dood, veroorzaakt door onvoorzichtigheid, dit in »Gemengd Nieuws" pleegt te zijn. Ten slotte behoefde het schot m.i. niet doodlijk te treffen en om het stuk intact te laten en bovendien het dramatische conflict te behouden, ware het voldoende geweest als er bijv. een spiegel of Mariabeeld was vernield door het schot van Amandus.

De kapelaan Gregoor is door Schwab met veel ingetogenheid en zorg gecreëerd; deze rol, die de donkerste nuance heeft van al de personen, mag den onaangenen indruk te weeg brengen, dien Schwab er met soberheid in gelegd heeft.

Maar om het stuk niet al te zwartkleurig te doen zijn was het niet voldoende, dat Anna (Mej. v. d. Lugt) het met haar levenslust oversprenkelde, ook pater Hoppe had een toontje hooger mogen worden aangeslagen. Hoe goed v. Westerhoven, als Hoppe, over het geheel ook was, hij had voller majeur-accorden mogen laten hooren, dan hij heeft gedaan. Het drama, zoo van alle kanten in mineur, werd vermoedend.

Ook de opgewektheid van Hans (Chrispijn), scheen een overmoed in droefheid te wezen.

Het komt mij zeer verklaarbaar voor, dat de vertooners het inzicht huldigden, dat waarschijnlijk in de bedoeling van den schrijver heeft gelegen, maar ook deze auteur

zal het niet kwalijk nemen, dat de tooneelspeler zijn stuk, dat zich zoo uitstekend *lezen* laat, door een eenigszins blijmoedige opvatting *geschikt* maakt voor een opvoering.

Het publiek moge op deze wijze langzamerhand gewend worden aan naturalisme en realisme.

Zooals ik de voorstelling heb gezien en na lezing, blijft dit drama ten slotte een zeer gemengden indruk maken en dat alleen zou voldoende zijn om het af te keuren.

Goede eigenschappen? — Zeer zeker, ik heb ze opgemerkt en ik erken ze gaarne, maar zij zijn niet groot genoeg geweest om dit stuk, dat buitengewoon zwaar is, te redden.

Het geschiedenisje, dat zooveel onheil in het leven roept, zal in de meeste pastorieën bovendien zeer moeilijk in werkelijkheid, *kunnen* worden afgespeeld en dan besluit ik met mijn laatste grief: een stuk, dat voor realistisch wil doorgaan, moet een gegeven bewerken, dat zeer waarschijnlijk is. Van elk z.g.n. nieuwer werk, dat een uitzonderingsgeval behandelt, kan men zeggen: »On revient toujours à ses premiers amours» en dat maakt ten slotte allen, die zich daaraan met kracht en geweld willen ontworstelen, hoogst belachelijk.

Bij Van Lier in de Amstelstraat heeft een buitengewone voorstelling plaats gehad van Dumas' *Le Demi-monde* met medewerking van Frédéric Febvre, omringd door een groep artisten van verschillende Parijsche theaters zijner waardig.

Wat was dat mooi!

Het is de eerste maal, dat ik de ongeëvenredigde prijzen der zitplaatsen gerechtvaardigd heb gevonden en dat ik mij verzoend heb met iets, wat soms een domme mode der voorname schouwburg-bezoekers schijnt te zijn: het onvoorwaardelijk stellen van vreemde gezelschappen boven de onze. Hier is in de eerste plaats gebleken wat rolvastheid beteekent. Rolvastheid, een kwestie van geheugen, van van-buiten-leeren: schijnt het niet beneden de waardigheid van groote kunst te zijn? Wat heeft een groot artist met dit domme lesjes-leeren te maken, zijn succes is immers door zijn enkel optreden verzekerd? Zoo schijnt het door sommigen opgevat te worden.

Een kenner van muziek zal zeggen, dat het ensemble van Lamoureux eerst verkregen is, nadat door elk executant alle technische moeilijkheden volkomen waren overwonnen.

Zoo moet het in de dramatische kunst evenzeer zijn en voor een groot deel kan het artistieke resultaat van Febvre en de zijnen verklaard worden door de zorg aan het abc der tooneelspeelkunst gewijd.

Op dit degelijk fundament van rolvastheid hebben alle acteurs, de een meer de ander minder, het tooneelspel van Dumas met buitengewone smijdigheid en frisheid gespeeld. De Jalin (Febvre) is aan ons voorgesteld met fraaie gemakkelijheid en minutieuse zorg voor het détail. In het tweede bedrijf mocht de geestige vergelijking van de heele en halve wereld met twee mandjes perziken bijzonder worden geroemd.

De soirée bij de vicomtesse de Vernières (Mme Febvre-Brindeau) was een les aan onze acteurs. Hier heeft men kunnen leeren wat heeren en dames zijn, hoe zij doen, zich bewegen en zich kleeden, wanneer zij zich op een speelpartij bevinden. Levendig en zonder stoornis liep deze voorstelling te midden van een keurig décor af en de terugroeping (niet bij open doek!) tot driemaal toe, was wèl verdiend.

De heer L. H. Chrispijn heeft zich op 3 Nov. l.l. kunnen overtuigen, dat zijn uitnoodiging tot bijwoning van Ibsen's *Rosmersholm* bij de leden van ons verbond in goede aarde is gevallen en dankbaar werd aanvaard.

De nieuwe tooneelzaal van het Paleis voor Volksvlijt, naar ik meen voor het eerst in gebruik, was zeer goed bezet en aan het slot der voorstelling heeft de afdeeling

door een rijk bloemgeschenk getoond, hoezeer de gastvrijheid en het streven van den heer Chrispijn op prijs zijn gesteld. We krijgen zoo langzamerhand het recht tot de bewering, dat de voorstellingen van het pas opgerichte gezelschap steeds zeer goed worden verzorgd. De vertaling heeft op mij gedurende de opvoering een zeer gunstigen indruk gemaakt.

Met weinig illusiën heb ik mijn zitplaats ingenomen, ik verwachtte niet dat Rosmersholm het »doen» zou.

Het tooneelspel komt mij voor te lang en te langdradig te zijn. Vier bedrijven over het magere gegeven, dat in hoofdzaak door drie personen: Rosmer, Rebekka en Kroll moet worden verwerkt, zijn te veel en elk bedrijf, op zichzelf, biedt niet genoeg afwisseling voor een opvoering. Bij lezing van het stuk geeft het genoeg te denken — maar dit denken is (zonder voorafgaande lezing) bij de opvoering onmogelijk.

Iemand, die het stuk niet las, moet dunkt mij na afloop den indruk krijgen van iets waar hij niet goed bij kan en — ik aarzel min of meer om het te zeggen — het lijkt mij een fout, dat een tooneelspel bij het eerste zien onduidelijk is.

Rosmer was gehuwd met Beate, die niet ver van de krankzinnigheid af was, toen zij stierf. Rebekka West nam het toezicht over de huishouding over, vóór den dood van Beate en het is zeker voor een deel aan Rebekka te wijten, dat Rosmers gade zoo vroeg en met gestoorde herenen heenging. Het is geen ernstig gewild drijven van Rebekka geweest — soms werd zij gedreven, (het kwam over haar — Ibsensch) tot het langzaam dooden van Beate, om daarna haar plaats naast Rosmer, als diens echtgenote, in te nemen.

Zoover zijn wij, bij het opgaan der gordijn, gekomen.

Rosmer meende, dat hij en Rebekka in vriendschap samen leefden, doch hij komt tot de overtuiging, dat het wel liefde moet geweest zijn.

De buitenwereld, gerepresenteerd door Kroll, brengt hem er toe Rebekka's hand te vragen; dit zal dan de oplossing zijn en na dit gedachte huwelijk zullen Rebekka en Rosmer hun politieke plannen kunnen voltooien, plannen geheel in strijd met de traditiën der Rosmers.

Maar nu bedankt Rebekka voor de hand van Rosmer. Zij is op Rosmersholm gebroken, haar jeugdige wilskracht is weg. Zij is verdwenen met den weerstand: Beate.

Het paar pleegt daarop dubbelen zelfmoord, in nabootsing van Beate, die het echter alleen deed en met een gil van juffrouff Helseth, de huishoudster, die door het venster het tweetal ziet verdwijnen in den Molenvliet, is dit stuk uit. Iets kwaads te zeggen van Ibsen is een waagstuk, hij die het doen durfde zou zich een keurbende van moderneraars op den hals halen, om heel wat onaangenaams van hen te hooren, maar toch vind ik ook hier dat dramatiseren van drie zelfmoorden in een familie, waar de lach onbekend is en de kinderen nooit hebben geschreid, weer zóó nabij aan het ongezone, dat ik het thema afkeur voor publieke vertooningen, met het voorbehoud, dat ik die afkeuring niet in al haar konsekwentie op mij neem.

Het sombere Rosmersholm heeft veel aantrekkelijks, de behandeling der stof is voor den lezer een bron van groot genot, van veel overweging, van ernstig denken. Ibsen schuift ons een tijdvraag voor het oog op eene wijze, dat we er ons niet van kunnen losmaken.

Elk stuk van Ibsen is een terrein, waar bij onderzoek alles te vinden is: edelgesteente en slijk. Alles is overwogen of wel — zooals sommigen beweren — bij intuïtie neergeschreven, maar dat alles eischt bij de lezing ernstige studie, waaruit volgt, dat bij een vertooning buitengewoon veel verloren gaat.

Daardoor zou het kunnen zijn, dat deze uitvoering voor den Ibsen-kenner een verlies en voor den onkundige geen winst opleverde, waardoor het ondankbare van een voor-

stelling is bewezen. De spelers hebben al hun ijver en lust met hun artisticeit vereenigd om te slagen.

Ijver voor de studie — hun rollen zijn groot en lastig. Lust voor de opvoering — zij vermoeide hen niet.

Artisticeit voor de stemming, die het stuk moet beheerschen — de krachten schoten te kort.

In den beginne bewogen zoowel Chrispijn (Rosmer) als Mej. Beukers (Rebekka West) zich met een zekere gejaagde kalmte, voor zoover dit gezegd kan worden. Zij schenen te zoeken naar die sombere gewaarwordingen, die het uitsterven van een familie en het tenietgaan van een jeugdige wilskracht opwekken, deze acteurs die iets »over" den toeschouwer moesten brengen n. l. die gruwzame bekoering, die bij Ibsen van den zelfmoord uitgaat, zij waren er niet »in."

Herhaald opstaand en gaande zitten, stoelen verplaatsende en gebaren makende vermochten zij niet die preciese gewaarwording te vinden, die het woord Rosmersholm reeds op mij maakt.

Die gewaarwording is niet groot, niet intens. Zij is een pijnlijk-droef gevoel van verlies, het kalm-weenende bewustzijn, dat er zoo weinig vreugde is weggelegd voor die menschen, die zich verbeelden zooveel te beteekenen, het is een subtiel meelijden met een ondergaande onbeduidendheid, die zich zelf heel wat belangrijks waant.

Van dat weemoedige, berustende smartgevoel is bij mij zeer weinig te ontdekken geweest in het ernstige, soms te ernstige, dan weer min of meer melodramatische en vaak zenuwachtige spel der vertolkers, die voor een première stonden.

De fluijstertoon, waarin nagenoeg geheel het vierde bedrijf werd gegeven, scheen mij totaal bezijden de waarheid.

Hier en daar moesten, ter schakeering en omdat het niet al te naturalistisch mag worden, wijzigingen in de intonatie worden aangebracht, doch deze aanstaande zelfmoordenaars zijn onder vier oogen en zij kunnen dus doen, wat de meesten hunner lotgenooten doen, overluid, gewoon spreken.

Overigens valt er met zeer veel lof van de hoofdpersonen te gewagen; het buitengewoon zware werk hebben zij volbracht op een wijze, die deed vergeten, dat het zoo ontzachelijk zwaar was.

Chrispijn had zich een zeer fraaien kop gemaakt, geheel in den toon.

Ook de Kroll van Ternooy Apel was zeer verdienstelijk, hard en gestreng, onaangenaam en onverdraagzaam, juist zooals hij zijn moet.

Schwab als Brendel iets pathetischer, Färber als Mortensgaard meer intrigant en vóóral deze personen buiten de Rosmersche stemming en ik geloof, dat het stuk winnen zal.

Ten slotte een donker bruin décor met zwart en dan geen moderne lamp met kant en geen goud.

Slecht gezaaid (Schlimme Saat van Otto Visscher) door Peka. — Reg. Jos. van Lier, het successtuk van het Lessing Théâtre te Berlijn, dat ik bij van Lier in de Plantage heb zien opvoeren is op-end'-op een burgerstuk, dat door den vertaler bovendien is gelokaliseerd, zoodat het voor den Amsterdamer in belangrijkheid wint: het is immers zoo gezellig, zoo recht gemoedelijk als de stukken spelen in de Kalverstraat bij Buffa, op het Rokin nummer zóóveel en in de nooit volprezen »nieuwe pijp."

Het stuk is van verwarden bouw, doch door den inhoud bij uitstek geschikt voor dit gezelschap,

Juffrouw Hartman is een burgervrouw vol trotsigheid, die haar kinderen heeft bedorven. Het zijn haar Bruno, een onbeteekenend prulschilder, waarvan zij gouden bergen verwacht en Willem, die gehuwd is en twee kinderen heeft, van welken zoon zij de nobele aspiraties ophemelt, doch die intusschen zijn gezin door spel en drank te gronde richt.

Haar pleegdochter Martha heeft een naaiwinkel (atelier heet het tegenwoordig!) en is een zeer mooi meisje.

Zij heeft liefde weten op te wekken bij Bruno, bij Beekman, den commensaal van juffrouw Hartman en procuratiekouder op een groot kantoor en ook nog iets, dat niet geheel liefde is, maar waarvan toch een groote begeerte uitgaat, bij den heer Ferdinand Fok, rijk grijsaard met de bloem in het knoopsgat.

Bruno maakte een »Biddende non" naar het portret van Martha, Fok ziet dit doek bij Buffa, koopt het voor f 3000.— en betaalt contant.

Deze som, voor het huishouden van juffrouw Hartman zeer belangrijk, steekt de lont in het kruit.

Fok wordt bij moeder Hartman feestelijk ingehaald, hij moet op den schommelstoel gaan zitten enz. enz. Bruno kan van zijn geld naar Italie en alles zou op deze wijze geregeld loopen, doch Martha verzet zich tegen het schandelijk drijven van Fok.

Zij gebruikt Beekman als medium, verlooft zich met hem en geeft daarvan aan Fok kennis. Deze trekt zich terug en Bruno het onedele van Fok's handelingen doorziende, wil hem de f 3000.— terug brengen. Zij zijn echter inmiddels door Willem gestolen en verspeeld. De ongelukkige komt terug en schiet zich in zijn wanhoop en angst voor de politie voor den kop. Beekman begrijpende dat Martha hem niet bemint, trekt zich terug voor Bruno. Fok zien we niet meer, de weduwe van Willem vindt een betrekking, waardoor de toekomst harer kinderen verzekerd is en zoo komt alles ten slotte weer terecht.

Tusschen alles door werkt Kolowsky, een kleermaker, de tooneelfiguur, die alles aan elkander past en lijmt, die met en zonder reden overal bij is, geheimen verklapt als 't noodig is en scheeve voorstellingen geeft als 't rijm te pas komt.

Van Nieuwland speelde met de hem eigen brutale overdrijving dezen poolschen israëliet met duitsch accent. Het is hem zoo van harte gegund de menschen te doen lachen om zijn figuur, zijn gang, zijn kleine gebaren en allerlei nietswaardige grappen, dat men vergeet, dat hij van het tooneelspel in de klucht stapt.

Zoo wascht hij zijn handen, doet zijn dasje aan en af met een ornamentiek en een overlading, die soms zijn medespelers in de war brengt. Zijn reusachtigen cylinder maakt hij ten slotte tot een onderwerp van gesprek!

Mevrouw Ellenberger was juffrouw Hartman en met eere. Met groote burgerlijke drukte, met veel ditjes en datjes op haar lijf heeft zij terug gegeven die bekende Amsterdamsche vrouw van tamelijke afkomst in de sfeer der mevrouwigheid. Zij sprak mij op den duur al te luid.

De rol van Martha was in handen van mevr. Potharst-Grader. Zij was doorgaans zeer goed, zij mag echter wel wat meer tijd besteden aan het besluit om zich met Beekman te verloven, het kwam daar aan het eind van het tweede bedrijf wat al te plotseling.

Het spijt mij — maar Potharst kon mij als Bruno niet voldoende boeien.

Zijn toon is te hard, te weinig artistiek om het ook maar voor een enkel oogenblik aannemelijk te maken, dat hij zelfs een slechte Biddende non op het doek brengt. Burgerjongs met aanleg gedragen zich boven en buiten hun omgeving, dat heeft deze acteur in Bruno niet doen gevoelen.

Veltman! Eere wien eere toekomt. Wat een tragische kracht, wat een ijver, wat een bezieling bij de vertolking van Willem! Het moge niet meer zóó verlangd worden, toch blijft hier een kunstopvatting uit-één-stuk te waardeeren. Bij zijn diefstal wordt het avond, de kamer is duister, slechts door het achtervenster schijnt het straatlicht (een zeer keurig effect). Daar komt Willem met het gestolene bij zich en ontmoet zijn moeder. Hij heft zijn hand op tegen die vrouw om haar te dwingen hem niet te verraden. Zooals het door Veltman is gedaan was het *oud* en

alleen omdat het zoo *héél mooi* in dit genre was, is het niet mislukt,

Er was in dit goed ensemble wel het een en ander, dat beter had kunnen zijn, doch waar ik voorloopig nog niet op wijzen wil, omdat ik het gezelschap te weinig ken om mij nu reeds daarover uit te spreken, maar één ding moet mij van het hart.

Het is een fout, die ook elders voorkomt, maar hier was zij nog al in het oogvallend. In het eerste bedrijf schijnen deze artisten de dilettantische behoefte te hebben zich in de zaal te orienteeren en als mensch voel ik, dat daarin een geruststelling of een verpozing is gelegen, maar als criticus zou ik den raad willen geven deze illusie-verstorende ondeugd eenvoudig na te laten.

J. V. JR.

UIT DE MAASSTAD.

Voor de traditioneele representatie voor de leden onzer Afdeling was ditmaal gekozen het goedige onschuldige blijspel van Barrière en Capendu *De Erfenis van Mijnheer Plumet*, sedert 1878 hier niet vertoond en gedurende het vorige seizoen te Parijs met eenig succes uit de bibliotheek opgerakeld. De keus voor den avond in kwestie is steeds bijzonder lastig en wellicht doet het Afdelingsbestuur maar het verstandigst liever zijn toevlucht te nemen tot een stuk waarover de Muze half lachend, half medelijdend haar kopje schudt dan tot een werk waarbij Mejuffrouw zus of Mevrouw zoo in de gelegenheid zou kunnen komen te moeten blozen. In elk geval gaf deze keus den Heer Willem van Zuijlen — zooals men weet weer tot de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten teruggekeerd — gelegenheid mooi spel te laten zien. Zijn Plumet verdient lof; zonder in het ruwe of in het kluchtige te vervallen wist hij de noodige afwisseling aan te brengen, al gelukte hem niet het onmogelijke, namelijk het eentonige van dit blijspel geheel te doen verdwijnen. Als de brave ritmeesters waren de gebroeders Haspels uitmuntend op hun plaats.

Mevrouw Van Kerkhoven-Jonkers releveerde door haar levendig spel niet weinig de tooneeltjes waarin de erfenisjagers hun komplotjes smeden en oomlief krachten te paaien en Mejuffrouw Klein (Pauline) wist met haar glad tongetje en lief spel heel natuurlijk haar willettje door te drijven. Haar smaakvolle toiletjes trokken de aandacht.

Ofschoon wat overdreven geneusd, of misschien juist daarom, werd de Heer De Vries (Martel) erg toegejuicht. Philippe Plumet, vroeger door den Heer Van Zuylen gespeeld, was nu in handen van den Heer Tartaud, goed, voldoende rondborstig, maar nog niet luchtig genoeg.

Allés in alles een goede opvoering; applaudisseeren doet een Rotterdamsch Tooneelverbond-publiek nu eenmaal niet sterk.

* * *

De directie van den Tivoli-schouwburg heeft ons doen kennismaken met een zeer interessant werk van Marco Praga, *De Ideaal-Vrouw*.

Julia (Mevrouw Rössing) is hartstochtelijk verliefd op Velati (de Heer Roijaards), terwijl ze voor haar echtgenoot (de Heer Alex. Faassen) een vriendschappelijke genegenheid blijft koesteren en hem zoowel als hun zoontje met de liefste zorgen omringt. Een huwelijk van drie dus, zoo-praktisch mogelijk voor alle partijen gearrangeerd. De minnaar krijgt genoeg van de liaison en tracht de kluisters te verbreken; naar hij haar zegt omdat het hem tegen de borst stuit zijn vriend te bedriegen, en ook met het oog op een huwelijk. Doch Julia wil niet van hem afzien; evenmin als deze gecompliceerde vrouw haar thuis met man en kind zou kunnen derven, evenmin kan ze afstand doen

van Velati, en eerst als al haar pogingen, haar gebleem en haar toorn, gefaald hebben, berust ze, na met bloedend hart onverschilligheid veinzende den ontrouwe het laffe, lage van zijn handelwijs in het aangezicht te hebben geslingerd.

Meer een situatie dan een handeling; liever hadden we de historie iets vroeger opgenomen gezien, want reeds in het eerste bedrijf is de minnaar afkeerig van Julia's liefkoozingen. Het tooneelspel is sober, met vaste hand opgebouwd. een meesterstuk van techniek, een voorbeeld hoe men zonder loopjes en goocheltoeren een mooi, boeiend werk kan leveren. De dialoog is eenvoudig en vloeiend, de vertaling schijnt vlot; alleen klonk een paar maal het woordje *lekker*, daarbij erg scherp uitgesproken, nog al valsch.

Overbodig te zeggen, dat dit drama met zijn fijne, in-tieme tooneeltjes voor het Tivoli-gezelschap uitnemend geschikt is. De vertooning was dan ook zeer goed.

De Julia van Mevrouw Rössing is een belangrijke stap in de goede richting waarmede we haar van harte gelukwenschen. Wel speelt zij ook tegenover den minnaar nog te veel comédie, terwijl juist het verschillend optreden — lief en hartelijk bij den echtgenoot, fel en hartstochtelijk bij den minnaar — haar karakter verklaren en haar schuld verkleinen moet, maar Mevrouw Rössing speelde weinig in de zaal, was veel natuurlijker en leefde mede. De loodzware rol kwam nog niet geheel tot haar recht, vergeleken met hetgeen zij tot nu toe hier gaf, is echter een groote vooruitgang te constateeren, waarom wij niet op eens alles mogen eischen.

Hoe de Heer Roijaards partijen als die van Velati vertolkt, is bekend; we kunnen volstaan met de vermelding dat zijn spel grooten lof verdient. De groote onbeleefdheid dat hij in het tweede bedrijf Julia geen lucifer geeft, maar het standaardje lomp naast haar zet, komt niet voor zijn rekening.

De echtgenoot werd door den Heer Alex. Faassen verdienstelijk voorgesteld; van zoo'n man kon men aannemen, dat hij niets bemerkt en, waar hem een tipje van den sluier wordt opgelicht, toch niets geloof.

Een eigenaardige figuur in dit tooneelspel is Monticelli, die gedeeltelijk de inzichten van den schrijver nu eens ironisch, straks sarcastisch heeft mede te deelen. De Heer De Vos kweet zich handig van die taak; liever hadden we hem iets flinker gezien.

In den heusch komischen strijd over het zedelijke of onzedelijke van *De Ideaal-vrouw* willen we ons, voor het oogenblik althans, niet mengen. Naar onze meening hebben zij zich vergist, die in alles, en alléén in hetgeen Monticelli vertelt, den schrijver willen herkennen, terwijl Mevrouw Rössing door haar spel hen eenigszins sterkt in deze dwaling. En zeker is het, dat die zedenmeesters een mooie reclame hebben gemaakt voor een verdienstelijk kunstwerk, dat dien steun niet noodig had.

* * *

30 October in Tivoli Ibsen's *Rosmersholm*. Waarlijk aan geestkracht ontbreekt het daar niet, want voegen wij er bij: alle voorstellingen, ook de premières, loopen bij dit gezelschap flink van stapel.

Over Ibsen en zijn werken hebben we bij gelegenheid der vertooning van *Hedda Gabler* onze meening neergeschreven en aangezien deze sedert niet gewijzigd is, behoeven we niet in herhalingen te treden. Alleen een woord over de opvoering.

Het ontzaglijk zware stuk werd, voor zoover we deze personen wagen te beoordeelen, verdienstelijk gespeeld door den Heer Alex. Faassen (Kroll) en den Heer De Vos (Rosmer). Uitmuntend scheen ons de Ulrik Brendel van den Heer Roijaards, heel mooi, terwijl de Heer Van den Heuvel Mortensgard niet kwaad, maar wat onzeker voorstelde.

Voor Mevrouw Van Biene-Poolman is de Rebekka West te zwaar, waarlijk geen verwijt, maar een aanleiding om hulde te brengen aan wat zij gaf; al was het onvoldoende er sprak veel gevoel uit haar spel, dat getuigde van veel studie en toewijding.

Wat weer zoo mooi was, evenals in *De Ideaal-vrouw*: de stemming, dat zoo lastig onder woorden te brengen, maar vooral bij werken als deze twee zoo weldadige iets, waarvan de regisseur De Vos het geheim schijnt te bezitten.

Alleen één vraag: zou een vlugger tempo niet mogelijk en wenschelijk wezen? We denken, zij het lang niet met onverdeeld genot, aan *Spoken* zooals Antoine het doet opvoeren, en kunnen nog niet inzien, dat er zoolangzaam gesproken en gespeeld moet worden om het hoog ernstige van Ibsen's werken te doen uitkomen.

* * *

De pret-muts over één oor getrokken en vast besloten zich eens kostelijk te amuseren, was men naar de Aert van Nesstraat getogen, waar drie dames der Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten om één man zouden kibbelen. Jongens! dat het zoogenaamde zwakke geslacht het in getalsterkte van het leelijke wint, dat wist men, maar *Drie vrouwen voor één man*, zulk een buitenkansje zou haast een Don Juan doen watertanden.

Men ging dan om zich te amuseeren en men heeft zich geamuseerd, hartelijk gelachen om onschuldige grappen en banale verwarringen, om de avonturen van een schilder die niet trouwen mag en een advocaat die trouwen moet, als ze ten minste niet ontferd willen worden, de eerste door een oom die drie vrouwen heeft overleefd en een villa wil verkoopen, de andere door een dito bloedverwant die voor het gemak de bruid alvast meebrengt; om een portierster met een hupsche dochter, opera-bal en Art. 342 B. W.; om de brave familie Carindol; om een juffe van plezier luisterende naar den naam Pigeonnette, om een Canadeeschen planter met diens vlijtig in haar dictionnaire studeerende dochter die de woorden van de liefde al van buiten kent om een kabelbonte verzameling meerendeels onbestaanbare menschen, die, met de haren bij elkaar gesleept, ongemotiveerd allerlei gekheden uithalen, zoolang de Heeren Grenet en Dancourt aan de touwtjes trekken. Wel vond men het laatste bedrijf veel armer aan komische kracht en had men ook de klucht liever zonder pauze zien afspelen, maar nog eens: men heeft hartelijk gelachen.

»En de kunst?» hooren we een zacht stemmetje vragen.

»Dat 's waar, blonde schoone; u hebt volkomen gelijk, we moesten eigenlijk over kunst praten. Welnu, stel u gerust, over kunst een volgend maal.»

8 November 1892.

JEAN VALJEAN.

UIT HET BUITENLAND.

Het Théâtre-Français is in de laatste jaren niet gelukkig met zijne nieuwe stukken. Verleden jaar had *Jean Darlot* slechts een matig succes; zoowel *Par le Glaive!* als *la Reine Juana* zijn door velen het eerste theater der wereld onwaardig genoemd en nu is er een stuk gevallen neen maar, zoo gevallen, als nog zelden aan de Comédie-Française gebeurd is.

De naam François de Curel zal den lezers van onze rubriek »Uit het Buitenland» in vroegere jaargangen niet onbekend zijn. Deze jonge edelman — de Curel is Vicomte — die in zijn prachtig hotel de dagen doorbrengt met letterdige studiën en door zijn vrienden als een goed jager en een joyeux compagnon beschouwd wordt, deed het eerst van zich spreken door een stuk van zijn hand, dat

Antoine opvoerde: *l'Envers d'une Sainte*, een stuk dat zeer de aandacht trok. Op dit eerste werk volgde *les Fossiles*, verleden jaar door het Théâtre Libre gespeeld en dat velen eene opvoering in het Théâtre-Français waard keurden. Toch was het de Vaudeville, die daarna een stuk van de Curel opvoerde: *l'Invitée*, zeer verschillend van zijn wel wat krasse voorgangers. Dit drama behaalde een groot succès d'estime, meer niet. En nu *l'Amour brode*. Het stuk werd door het Théâtre-Français terstond aangenomen; voor de Curel stond de deur open; de barrière van het leescomité was voor hem weggenomen. Het is waar, onder de repetities kreeg deze of gene sociétaire wel een duister voor gevoel; hij waagde een opmerking en vond gehoor bij den schrijver. De Curel maakte van de grootere tooneel-ervaring van zijn interpellant gaarne gebruik en wijzigde hier en daar. Zou het stuk met grootere veranderingen te reddeu geweest zijn? Naar de inhoudsopgave te oordeelen, zouden wij het betwijfelen. De Curel heeft den lust niet kunnen weerstaan zeer bijzondere, zoogenaamd nieuwe karakters te ontleden en uit elkaar te halen. Hij heeft op deze wijze twee menschen gemaakt, zoo vreemd, dat niemand ze begrepen heeft. De auteur bewoog zich niet op een terrein, dat een gewoon mensch kent; misschien zou hij in een roman er in geslaagd zijn, de vrouw die de hoofdpersoon van zijn stuk is, verklaarbaar te maken, op het tooneel bleef zij een raadsel, veel raadselachtiger dan Hedda Gabler. Na twee voorstellingen en na de afkeurende critieken in bijna alle bladen heeft de Curel aan Jules Claretie geschreven, dat hij zijn stuk terugnam, waarop Claretie zeer beleefd antwoordde, dat de deur van het Théâtre-Français voor hem geopend bleef. Of de barrière een volgende maal ook weggenomen zal worden?

In het begin van deze maand heeft het Odéon een reprise gegeven van *Le fils naturel*, van Alex. Dumas Fils. Het stuk dat in 1858 in de Comédie Française reeds een groot succes heeft gehad, dat ook in 1878 stampvolle zalen trok, is ook den Parijzenaar van heden gebleken een meesterstuk te zijn. De stellingen, die Dumas verkondigt, zijn nog niet verouderd en in den vorm, waarin hij ze geeft, zijn ze na 35 jaar ook voor den hardlevenden Parijzenaar nog zeer genietbaar.

Francisque Sarcey schrijft er van, dat het een stuk is om te gaan zien. »Ga er heen als gij het niet kent en ga er weer naar toe als ge het wel kent. *Le fils naturel* is als iets van Augier of Molière, men ziet het tien maal en telkens met genoegen, want men vindt er zonder ophouden telkens nieuwe stof tot nadenken.» Het stuk wordt in het Odéon goed gespeeld o. a. door twee debutanten, die zeer voldaan hebben.

Het is wel hard voor dat arme Odéon, dat stiefkind van den Franschen Staat, telkens te moeten hooren, dat deze of geene goede jonge acteur of actrice, verleden jaar van het Conservatoire gekomen heelemaal klaar is voor het Théâtre Français. Zoo ook nu weer. Het heeft er iets van, alsof de aanstaande pensionnaires en sociétaires van de Comédie Française een stage moeten doormaken aan het Odéon. Als zij dan wat gewend zijn aan het tooneel, dan kunnen zij overgaan. En wat tegenvalt, wat niet aan de eischen van het huis van Molière beantwoordt, dat blijft aan den linker Seine-oever. Het zou eigenlijk niet onbillijk zijn, wanneer het Odéon het groote subsidie had en het Théâtre Français het kleine!

De Vaudeville heeft de groote eer het nieuwe stuk van Sardou, door den grooten man geschreven met medewerking van Emil Moreau, te mogen opvoeren.

Mit Euch, Herr Dokter, zu spazieren
Ist ehrenvoll und ist Gewinn,

zegt Wagner tot Faust: met Sardou mee te werken, als schrijver, directeur of acteur is tegenwoordig niet alleen »ehrenvoll», het brengt ook »Gewinn». Sardou heeft in den

laatstentijd meestal een medewerker gehad. Ditmaal kwam hij aan zijn helper op eigenaardige manier. Moreau had een stuk geschreven, dat sedert eenigen tijd de rondte deed door de theaterbureaux; men vond *Mademoiselle Sans-gêne* niet best, maar ook niet slecht. Moreau stapt er mede naar Sardou en vertelt hem, dat hij een stuk heeft, waarin de hoofdfiguur is een vrouw, die krachtens haar positie in de groote wereld verkeert maar de manieren heeft niet alleen van een minderen stand, maar van een „dame de la halle”.

»Uitstekend”, zegt Sardou, »dat is de vrouw van Lefèvre”.

»De vrouw van Lefèvre?”

»Zeker, de vrouw van den marschalk, madame la Maréchale, die aan het hof van Napoleon was.”

Van het oorspronkelijke stuk van Moreau bleef niet veel over; zijne *Mademoiselle Sans-gêne* werd eene *Madame Sans-gêne*; de personen werden door Sardou aangekleed, Napoleon, de twee zusters Bonaparte, Madame Mère, maarschalken, generaals enz., een pracht van decoraties, kostumes, toiletten, requisiten, alles puur stijl Empire, en het nieuwe stuk van Sardou, lust voor de oogen meer dan voor den geest, was klaar. Toch zijn er alleraardigste tooneelen in het stuk, b.v. waar Madame la Maréchale Napoleon herinnert, dat zij, toen zij nog waschvrouw was, het goed van een luitenant Buonaparte waschte en dat hij haar »drie Napoleons” schuldig is gebleven. De intrige, Napoleon's verdenking van Maria Louise, die met Neipperg eene liaison zou hebben, beteekent weinig. Mme Réjane speelt de wel wat al te onbeholpen gebleven vrouw van den vroegeren sergeant Lefèvre, thans hertog van Dantzig. Zij weet, schijnt het, te veel, dat zij een rol speelt: *elle est trop fine*, maar overigens zeer goed. De verdere bezetting moet uitstekend zijn. Het stuk is onderweg naar de 100ste, misschien naar de 200ste voorstelling.

Sardou treedt evenwel voor het oogenblik eenigszins op den achtergrond: Sarah Bernhardt heeft de aandacht van Parijs gevraagd en niet zooals men een paar vrienden uitnoodigt een kopje thee te komen drinken. Reeds maanden vóór zij te Parijs terugkwam, heeft Sarah van zich doen spreken; op de boulevards heeft men het weken lang gehad over den schouwburg, dien zij met den impresario Grau zal exploiteeren; over haar prachtige bureaux; over haar nieuwigheden: de afschaffing van de claque, de hooge prijzen, den souffleur tusschen de coulissen, de ouvreeses, die hare diensten gratis zullen moeten bewijzen; over het stuk waarmede zij zou openen; over Sarah zelve, die geld verdiend heeft, het bombardement van Rio de Janeiro heeft bijgewoond en ... dikker is geworden.

Thans is aan de algemeene nieuwsgierigheid voldaan en is de Renaissance weder ingewijd, met *Les Rois* van Lemaître, dat velen onzer lezers zeker in romanvorm zullen kennen.

Lemaître schreef eerst het tooneelstuk, dat hem slechts ten deele voldeed. De algemeene denkbeelden, die hij wilde verkondigen over het gekozen onderwerp had hij niet in het stuk kunnen plaatsen. Daarna schreef hij op hetzelfde thema den roman voor *Le Temps*.

Deze werd door Sarah gelezen en zij zeide tot Lemaître: »Faites une pièce et je la jouerai”. Toen maakte Lemaître het definitieve stuk, dat thans is opgevoerd en wij hebben hier dus te doen met een stuk, dat niet uit een roman is getrokken en met een roman, die niet aan een stuk is ontleend, het is een tweelinggeboorte.

Les Rois speelt in 1900 in een door Lemaître uitgedacht Europeesch rijk, waar de absolute monarchie nog bestaat. In het eerste bedrijf doet de oude koning Christiaan voor een jaar afstand van den troon ten behoeve van zijn zoon Hermann. Christiaan, de echte despoot, heeft in zijn kroonprins een zoon, die zeer van hem verschilt. Hermann kent de nooden van het volk, hij begrijpt het volk eenigszins,

hij kan komen in hun socialistische denkbeelden. Hij is gehuwd met eene aartshertogin, prinses Wilhelmine, een strenge dochter uit een despotengeslacht; een platonische liefdesverbintenis bestaat er tusschen den kroonprins en eene nihilistische hofdame, Frida von Thalberg, eene vriendin van de beruchte oude nihiliste Audotia Latanief. In het tweede bedrijf is Hermann tegen zijn zin gedwongen op het oproerige volk te laten schieten en dit grijpt hem vreeselijk aan; daarna heeft hij een verklaring met zijne vrouw, die hem verdenkt van echtbreuk. In het derde bedrijf is Hermann gedrukt en neerslachtig naar zijn Frida gevluht; hij is op het punt met haar de wijde wereld in te gaan om het gehate koningschap af te schudden en verder met haar te leven, wanneer de prinses, die gewaarschuwd is, hem doodschiet met den revolver, waarmede Audotia Latanief gewild had, dat Frida de bij het oproer gevallen socialisten zou wreken. In het vierde bedrijf heeft koning Christiaan de teugels van het bewind weer in handen genomen; door een toeval wordt ontdekt wie den kroonprins gedood heeft, Wilhelmine bekent hare daad en haar schoonvader vergeeft haar, omdat zij gehandeld heeft om het koningschap en zijne waardigheid te redden. De prinses wordt regentes als voogdes over haar minderjarigen zoon.

Sarah heeft — natuurlijk in prachtige toiletten — de rol van prinses Wilhelmine gespeeld, waarin zij betrekkelijk op den achtergrond blijft. Dit heeft men in Parijs zeer gewaardeerd. Of het stuk meer dan een succes d'estime et de curiosité zal hebben, wordt betwijfeld. Gespeeld wordt het zeer goed.

J. K. JR.

VAN TOONEEL IN ENGELAND.

II.

Ditmaal iets over eenige Londensche acteurs en actrices.

En dan beginnen met Henry Irving — — — Een beginnen met Irving *niet alleen* omdat die naam als vastgeroest is aan Engelsch Tooneel en met helle jubelklanken van triomf klinkt door veel landen van Europa en Amerika maar ook en voor-ál door het feit dat we onder de massa rol-opzeggende menschen in het land van Over-sea geen voor-ons-groot artiest hebben mogen vinden en Irving dan-nog, naar het ons voorkomt blijft staan boven de andere Tooneel-Celebriteten van zijn land, van zijn tijd — — —

Zoo schijnt het ons — want indien wij geroepen waren een definitief oordeel uit-te spreken over den man die Shakespeare en Tennyson en Goethe speelt en melodrama's vertolkt, dán zouden wij wenschen hem gezien te hebben in meer rollen, rollen van ander karakter dan die wij thans door den Lyceum-manager zagen vervullen.

Want zoowel in Becket als in Henry VIII is voor hem betrekkelijk-weinig te creëren.

Zijn geheele persoonlijkheid leent zich tot die partijen: de hooge gestalte, voornaam in het kardinalenkleed, de kop met strakke, harde lijnen, lijnen-van-willen, waaraan slechts de haar-omranding en tonsuur van Becket ontbreekt om te worden een priesterkop vol expressie; een priester uit de jaren van al-macht der kerk — — —

En dan het supérieure, het ik-ben-ik —, het rien-que-moi-achtige dat eigen is aan Irvings persoon en optreden — — —

Dit en zijn te waardeeren soberheid, zijn zich-wetenlos-te-maken van echt-vieux-jeu uit een tijd bij ons reeds voorbij, maar hier nog door velen gehuldigd, het is oorzaak geweest dat Irving iets kon toonen, dat leek op »Shakespeare's" »Cardinaal Wolsey," op Tennyson's »Becket" al

bleef zijn geven ook beneden het door-die-rollen-gevraagde.

Maar al vonden wij dus goeds in het uitbeelden van die twee personen, dat Irving zal kunnen speien een Hamlet, een Romeo, een Macbeth, een Lear, 'n melo-drama-rol van groote passie — het schijnt ons ondenkbaar. Want ook hem ontbreekt 't voor die rollen onontbeerlijke: sentiment; ook in hem, evenals in de meesten zijner vakgenooten zien wij een bloedloos métier-tooreelist — en was dit nog niet hinderlijk-opvallend bij Becket, den boven alle passies verheven geestelijke noch in de eerste bedrijven van Hendrik VIII, waar Cardinal Wolsey is de hautaine staatsman, die de wet kan voorschrijven aan Koning Hendrik, aan geheel Engeland —, in de laatste akte van Shakespeare's drama werd 't totaal weg-zijn van sentiment bijtend ergerlijk.

De monoloog, dien Wolsey zegt nadat de ongenade des konings met harde ruwe slagen is komen striemen z'n trotsche ziel, kan, gegeven doer een voelend en kunnend tooneelspeler, zijn van grandiose kracht; — hier werd het een weg-huppelen van doffe klanken, gebed-klanken van een slecht-sprekend predikant, gehoord door een nevel van slaap.

De andere leden van den Lyceum-troep laten wij onbesproken; het zijn handige vak-menschen en alleen Ellen Terry, de altijd nog gracieuze, verdient eenige sympathie.

En nu komen wij aan een heel leelijk figuurtje in de tooneelwereld, 'n akteur over wien wij zeker het stilzwijgen zouden bewaren als niet de leden van het respectabele college »publiek», gesteund door eenige sterk op pas-geboren poezen lijkende kritikasters hem, hun lieveling, hadden geheschen op een glimmend verguld, schitterend versierd voetstuk, een voetstuk dat grappig, opzichtig afsteekt tegen de povere figuur van den dus bedenkelijk hoog geplaatste!

Deze man, de Engelsche Moor, voert het beheer over 't Theatre Royal Haymarket en noemt zich Herbert Beerbohm Tree.

In een boekje getiteld »The imaginative faculty» (a lecture delivered at the Royal Institution, May 26 1893), een boekje waarin enkele voor Engeland klinkende dingen gezegd worden, al zouden wij de denkbeelden, die de auteur hier met eene vermoeiende breedsprakigheid ontwikkelt niet gaarne »nieuw» willen noemen —, heeft hij gezegd:

»It seems to me . . . that the higher aim of the artist is 'to so project his imagination into the character he is playing that his own individuality becomes merged in his assumption. This indeed seems to me the very essence of the art of acting. I remember that when I first went upon the stage, I was told that to obtain any popular success, an actor must be always himself, that the public even like to recognise the familiar voice before he appears on the scene, that he should, if possible, confine himself to what was called one line of business, and that he should seek to cultivate a certain mannerism which should be the badge of his individuality. It seems to me that this is an entirely erroneous and mischievous doctrine.»

Zoo gaat dit lid eener ter-dood-veroordeelde generatie van artiesten voort te spreken over 'n kunst, die zijne door een mist van conventie dicht omwaasde oogen nooit in hare hooge schoonheid mochten aanschouwen

En lezende op het ruime veld der hedendaagsche tooneel-litteratuur de theoriën, die enkelen er rondstrooiden, is hij onbewust zelf reeds den eersten steen komen aan-

dragen, die, in later dagen, met vele andere zal komen neer-hagelen het uit de vereering van kleinen-van-geest, klein-burgerlijke zielen opgetrokken voetstuk — — —

Want hij — parodie op den naam artiest, hij, de niet-voelende vak-komediant, hij heeft immers niets, absoluut niets in zich van het door hem »the very essence of the art of acting» genoemde creatie-vermogen! — —

Hij mist dat vermogen — deel van tooneelkunst — gelijk al 't andere voorname in die kunst van hem is weggebleven.

Met dezelfde toontjes, standjes, trucjes, die hij gebruikte voor den duivel in »The Tempter» en de viveur-tooneelpop Illingworth uit »A woman of no Importance» komt hij Dr. Stockmann (Ibsen: »An Enemy of the people») vermoorden — — —

Bij de onware »personen» in Jones' en Oscar Wilde's stukken hindert dat kunstjes-maken minder —, maar bij Dr. Stockmann! Denk eens aan Dr. Stockmann, die op de vergadering, 3e akte, onder 't spreken Aslaksen's op den katheders-liggenden hoed inslaat! —

Tree maakte door zijn optreden van »An enemy of the people» 'n parodie op een Ibsen-stuk, 'n parodie bijna even onverkwikkelijk als de »Jerry-builder», door 't Independant theatre opgevoerd, 'n uitvoering die ons onbescheiden-veel kwam verklappen van Mr. Grein's eigenlijk doel en streven. — — —

Niet-voelend noemde ik den Haymarket-directeur — zoo is het; z'n eenig geestelijk eigendom: 'n aantal, 'n groot aantal trucs en tcontjes heeft hij verworven in een tooneel-loopbaan van jaren en jaren. Zijn stem is op, heesch klinkt ze; z'n gelaat is zonder uitdrukking, wezenloos staren de oogen.

Van de leden der Haymarket-Company noemen we de tamelijk-knappe Mrs. Tree en Fred. Terry en »als curiositeit de eerste dramatische rol, de mooie miss Neilson, die nog niet behoorlijk spreken kan en wier verzen-zeggen in onze ooren klinkt als 't drop-tikken van een goot, lekkend op zinken platen — uren na regen — — —

We hebben over Irving en Tree uitvoeriger gesproken dan ons oorspronkelijk plan was; moed en lust ontbreken ons thans op deze wijze voort-te-gaan en te bespreken de andere zich-noemende en door publiek genoemd wordende »artiesten» — — —

Trouwens dat hoeft ook niet.

Toen wij schetsten de twee veel-geprezen acteurs hebben wij tevens gekarakteriseerd het komediegedoe van die anderen in de stad van nevel en smook.

Komediegedoe: of korrekkt rol-op-zeggen begeleid door goed-bestudeerde en aangeleerde gebaren — qua vak-kennen vaak knapper dan Irving's spel — of in Tree's trant, *manier*, nu genoeg reeds besproken!

Hooger staan noch de beroemde Ada Rehan en de leden van de Daly-Company (wat zijn hunne vertooningen akelig-korrekkt-koud-levenloos!) noch Mr. George Alexander en zijn troep (St. James's theatre), noch Charles Wyndham, noch Mrs. Bernard Beere, noch Brandon Thomas, die buitendien »Charley's aunt» op zijn geweten heeft!

VAN RIJNSWAERDE,

London S. W., Nov. '93.

(Slot volgt.)

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 5

1 DECEMBER 1893.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD.

Officieel gedeelte: Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Staat van het Verbond.

Niet-Officieel gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*Fromont Junior en Risler Senior, De Dupe, Anne-Mie*). — Jean Valjean. Uit de Maasstad (*Dora, Vorstenschool*).

Officieel gedeelte.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

Het Hoofdbestuur houdt, zooals U bekend is, zich onledig met het verzamelen van gegevens voor het samenstellen van een catalogus van de memorabilia op tooneelgebied, die zich hier te lande bevinden. Het heeft derhalve de eer een ieder, die bovenbedoelde merkwaardigheden in zijn bezit heeft, te verzoeken een afschrift van den catalogus zijner verzameling ter beschikking te stellen van den ondergeteekende.

Namens het Hoofdbestuur,
C. I. VINKESTEYN,
Secretaris.

Amsterdam,
21 Nov. 1893.

Staat van het Nederlandsche Tooneelverbond
OP 15 NOVEMBER 1893.

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall en Mevr. M. E. A. Waller—Schill.
Hoofdbestuur.

Jaar van aftreding.
Prof. Dr. A. G. van Hamel (Groningen), *Voorzitter* . . . 1895
Marcellus Emants ('s-Gravenhage), *Ondervoorzitter* . . . 1895
Dr. C. I. Vinkesteyn (Amsterdam), *Secretaris* . . . 1896
Jean Browne (Rotterdam), *Penningmeester* . . . 1894
Dan. de Lange (Amsterdam) 1804

M. B. Mendes da Costa (Amsterdam) 1895
L. J. Plemp van Duiveland (Leiden) 1896
J. A. Heuff (Tiel) 1894
Dr. F. L. Abresch (Amsterdam) 1896

AFDEELING AMSTERDAM.
596 Leden.

Prof. Mr. G. A. van Hamel, *Voorzitter*.
B. L. Gompertz, *Ondervoorzitter*.
H. K. Westendorp, *Secretaris*.
W. A. van der Mandere, *Penningmeester*.
Mr. A. Fentener van Vlissingen.
C. F. van der Horst.
Jules L. N. de Gijsselaar.

AFDEELING ROTTERDAM.
± 530 Leden.

F. Ebeling, *Voorzitter*.
Jean Browne, *Secretaris*.
J. J. Havelaar J. Ezn., *Penningmeester*.
L. J. Jacobson.
J. Milders.

AFDEELING DEN HAAG.
280 Leden.

Voorzitter.
Mr. T. H. der Kinderen, *Ondervoorzitter*.
Secretaris.
Mr. H. W. F. Struben, *Penningmeester*.
Joh. Gram.
Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissenkerke.
P. A. Haaxman Jr.
Mart. Hymans van Wadenoyen.

AFDEELING DORDRECHT.
60 Leden.

Mr. D. van Tienen Jansse, *Voorzitter*.
P. J. de Kanter, *Secretaris*.

D. Crena de Jong, *Penningmeester*.
 Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.
 Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen.

AFDEELING UTRECHT.

55 Leden.

Dr. L. G. Morell, *Voorzitter*.
 Mr. W. G. F. A. van Sorgen, *Secretaris-Penningmeester*.
 F. L. A. Roeloffs Valk.

AFDEELING GRONINGEN.

48 Leden.

Prof. Dr. A. G. van Hamel, *Voorzitter*.
 Mr. B. ten Bruggen Cate, *Vice-Voorzitter*.
 A. H. Büchler, *Secretaris*.
 Mr. A. W. F. H. Sängner, *Penningmeester*.
 Prof. Mr. N. K. F. Land.
 Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen.
 J. Pik.

Honorair Bestuurslid:

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein.

AFDEELING DELFT.

46 Leden.

J. Post van der Burg, *Voorzitter*.
 G. J. van de Well, *Onder-Voorzitter*.
 Mr. W. F. van der Mandele, *Secretaris*.
 H. Lohr, *Penningmeester*.
 J. A. Kalf.

AFDEELING MIDDELBURG.

32 Leden en 1 Donateur.

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*.
 Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.
 F. M. Wibaut, *Penningmeester*.

AFDEELING HARLINGEN.

21 Leden.

....., *Voorzitter*.
 Mr. A. H. van Kleffens, *waarn. Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING TIEL.

18 Leden.

J. A. Heuff, *Voorzitter*.
 J. L. van Lidth de Jeude, *Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING HAARLEM.

16 Leden.

J. H. Krelage, *Voorzitter*.
 Mr. Th. de Haan Hugenholtz, *Secretaris*.
 M. N. Beets, *Penningmeester*.
 P. J. L. Huet.
 H. F. Waller.

AFDEELING GENT.

7 Leden.

Jhr. De Maere Lionnander, *Voorzitter*.
 B. Block, *Secretaris-Schatbewaarder*.

Aantal Algemeene Leden 23.

Gedelegeerden der Afdeelingen

bij de Vergaderingen der Commissie van Beheer en
 Toezicht over de Tooneelschool.

Amsterdam, Jules L. N. de Gijsselaar.
's-Gravenhage, A. E. H. Ising.
Dordrecht, Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.
Utrecht, Mr. W. G. F. A. van Sorgen.
Groningen, J. Pik.
Delft, G. J. van de Well.
Tiel, J. A. Heuff.
Haarlem, J. H. Krelage.

VERGELIJKEND OVERZICHT.

VAN DEN

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond.

	gedurende de jaren 1891.	1892.	1893.
Amsterdam	610	± 600	590
Rotterdam	515	525	± 530
's Gravenhage	278	297	280
Leiden	± 280	—	—
Utrecht	58	50	55
Dordrecht	50	57	60
Delft	46	46	40
Groningen	48	33	48
Middelburg	32	33	33
Harlingen	27	23	21
Tiel	22	19	18
Haarlem	19	19	16
's Hertogenbosch	10	—	—
Gent	8	8	7
Algemeene Leden	32	27	23
	± 2035	± 1737	± 1733

Het aantal leden van het Verbond bleef dus ongeveer evengroot, de verwachting, die wij verledenjaar uitspraken, dat andere afdeelingen zouden trachten in te halen wat het verdwijnen der afdeeling Leiden ons ontnam, is niet verwezenlijkt. Mogen de pogingen, die het Hoofdbestuur thans in het werk stelt om nieuwe afdeelingen te stichten of het ledental der oude uit te breiden, met een goeden uitslag worden bekroond.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Dat het tooneelstuk aan den roman ontleend wordt komt zoo vaak voor, dat het bijna onplezierig wordt daarover weer iets te zeggen, dat, hoe waar het ook zijn kan, toch nooit nieuw kan wezen.

Bij de voorstelling van dergelijke stukken zullen er drie rubrieken in het publiek zijn te vinden; eerst komen zij, die den roman hebben gelezen en daarom vooral het stuk gaan zien, dan weer diegenen, waartoe ik zelf behoort, die den roman lezen als zij het stuk hebben bijgewoond en eindelijk zij, die hun plaats bij de opvoering innemen zonder ooit den roman te lezen. Deze laatste rubriek acht ik gelukkiger dan de beide andere en als hun wijze van doen overdacht was, dan zou ik zeggen: zij zijn het verstandigst.

Zeer waarschijnlijk is mijn gunstige opvatting van *Fromont Junior en Risler Senior*, zooals het in een vertaling van J. H. Rössing, door de Koninklijke Vereeniging is gegeven, te danken aan onbekendheid met Daudet's roman.

Het stuk heeft mij door zijn levendige kleuren en prettige afwisseling van tooneelen zeer goed voldaan en nu is mij *de roman* tegengevallen, hoewel ik andere werken van Daudet letterlijk heb verslonden.

Bewijst dit niet, dat men liefst met van roman en stuk beiden moet trachten kennis te nemen en tevreden moet zijn met den eersten indruk, onverschillig of men dien van het stuk of door den roman ontving?

Ik acht mij ontslagen van het geven van een overzicht van den inhoud van dit stuk en wil er mij bij bepalen enkele opmerkingen te maken naar aanleiding der opvoering in medio October.

Het ligt in den aard der zaak, dat niet alle personen van den roman voor het voetlicht zijn gebracht en ook, dat van hen, die daartoe uitverkoren zijn er alweer enkele niet tot hun recht komen.

Voornamelijk is dit met de Chèbe's, Delobelle, Claire Fromont en mej. Dobson het geval, Planus daarentegen krijgt te groote afmetingen.

Dit valt ook op, als men den roman niet heeft gelezen.

De plaatsing van Planus is steeds te familiaar, de overige bijpersonen schijnen opgelegde versierselen te zijn.

Die twee dingen, n.l. dat enkele figuren onvolledig zijn en andere te veel op den voorgrond komen, heb ik in hoofdzaak tegen het stuk. Het is overbodig te zeggen, dat de karakterteekening van allen moet verliezen, als men het stuk met den roman vergelijkt; deze opmerking kan men veilig, voor alle stukken uit romans getrokken, generaliseeren. Het meeste heeft Désirée Delobelle geleden onder de metamorphose van romanheldin in theaterfiguur, toch heeft mevr. van Ollefen (met uitzondering van een kort oogenblik, toen zij zich in het 3e bedrijf in privé vermaakte) met allerliefste waardigheid die fijne poëtische stemming in deze jonge vrouw weten te leggen, waardoor zij de meest streelende verschijning van alle werd.

Delobelle door Schulze gecreëerd had veel succes. Terugkomende van zijn onderhoud met Risler is de ijdele man door het mislukken zijner pogingen om van dezen geld voor een opterichten theater te verkrijgen »damné», zoo als het in den roman heet.

Hier is door Schulze een hoog comische uiting schitterend volbracht, met zeer veel talent heeft hij de hoogheidsdenkbeelden van den aftandschen acteur Delobelle vertolkt en het speelt mij voor hem, dat het publiek dit niet meer waardeerde en zoo storend lachte alsof het iets heel gek en niet iets heel ernstigs gold.

Schulze kwam bij open doek nog eens om den hoek van de deur kijken.

Veel meer heb ik over deze uitvoering niet te zeggen. Er is algemeen zeer goed gespeeld. De namen van de dames en heeren op het affiche waren daarvoor borg. Het décor was zeldzaam goed verzorgd, de toiletten waren fraai en het bal op den achtergrond in het eerste bedrijf mocht volkomen gelukt heeten.

Over een stuk als *De Dupe*, toneelspel in 5 bedrijven van Georges Ancey en een jaar ongeveer geleden in het »Theatre Libre» opgevoerd zullen de meeningen zeer uiteen loopen en hoewel ik veronderstel, dat de grondtoon der kritiek afkeurend zal uitvallen, zoo zal ik mij toch daartegen moeten verzetten, zonder mij te laten leiden door de aanplakbiljetten, die na een paar opvoeringen reeds van Groot succes hebben gewaagd.

Vier personen: Mevrouw Viot, haar dochters Adèle en Marie, waarvan de eerste huwt met Albert, hebben mij vijf bedrijven lang onafgebroken bezig gehouden, zoowel om de heldere uiteenzetting van het gegeven als de keurige en juiste analyse van een zeer bekende en brutale liefdes-episode.

Albert — men vergeve mij mijn uitdrukkingen, omdat zij aan het karakter van het stuk moeten doen denken — leeft met een individu, waar hij van houdt. Die vrouw is veertig jaar en jaagt hem op kosten. Om zich finantieel te redden, vraagt hij de hand van Adèle, die hij door koppelarij van de moeder en de gehuwde zuster, tegen Adèle's zin verkrijgt.

Na het huwelijk is Adèle van Albert gaan houden, zinnelijk, hartstchtelijk, in zulk een mate, dat zij de goede verstandhouding met haar moeder er aan opoffert. Haar liefde is het tegenbeeld van Albert's liefde voor de andere. In zijn verhoudingen met deze beide vrouwen is Caroline Albert de baas en Albert beheerscht zijn jonge echtgenoot volkomen.

Er vloeien schandalen en geldelijke verlegenheid uit deze positie voort, Albert heeft »n ongelukkie» met zijn kantoor-kas en de familie stopt het gat. Zoo raakt het erfdeel der jonge vrouw op, dóór de andere. Ten slotte trekt de familie

zich van Adèle, de dupe, af en staat deze — gescheiden van tafel en bed — met een klein jaargeld alleen.

Albert degenereert meer en meer en komt eindelijk 300 francs vragen van Adèle, omdat anders Caroline hem niet meer wil ontvangen. Adèle, onder Albert's invloed, geeft dat geld en verklaart zich zelfs bereid om in *liaison* met hem te blijven verkeeren; haar grootste vrees is, dat hij haar niet meer zou schrijven om het eerste rendez-vous vast te stellen.

Dit is plat en men zou kunnen meenen, dat het niet voorkomt. Maar als men alles weten kon, wat verzwegen wordt op dit gebied, dan zouden ons spoedig de haren te berge rijzen over den machtigen, vwoestenden invloed, die een ongeoorloofde verbintenis, als hier is geschetst, kan teweeg brengen. De besten, de voornaamsten zijn er door te gronde gegaan. Maatschappelijke positie, fortuin, goede naam van vrouw en kind, alles en alles is vernietigd door haar, die zich »cramponneeren» aan haar slachtoffers.

Zoo is Albert. Nu, bij het opgaan der gordijn, is hij slecht, maar dat is hij door Caroline geworden — meer is er niet. Die Caroline drijft hem tot zijn mariage de raison, tot zijn diefstallen, tot zijn klaploopen op het karig inkomen der vrouw, die hij heeft bedrogen en die hij waardeert, hoogacht en liefheeft op een andere wijs, dan die verschrikkelijke blonde vrouw van 40 jaar.

Dat afs-huwelijke is het, wat hier in 5 bedrijven ons zoo kalm en waar voor de oogen wordt getooverd: waarom zou dit stuk dan afgekeurd moeten worden? Van den kansel kan de waarschuwing gedaan worden, waarom niet van de planken? Maar wat is hier: het verpletterende verschil?

Dit stuk bewijst ons het hopelooze van een strijd, aangebonden met een dergelijke ijzersterke liefdesverhouding, als ze zoo heeten mag. Van den kansel zal ons de hoop overblijven.

Is het stuk daarom gemeen?

Is deze bespiegeling soms niet moreel?

Ik durf het niet zeggen.

De rotte toestand is er, hier en daar, overal, in Parijs waarschijnlijk menigvuldiger dan bij ons. Hij wordt op artistieke wijze onder de oogen gezien en ik geef mij gewonnen, ten spijt van andersdenkenden.

Albert is een bekend type, Caroline en Adèle zijn dit ook. Hij is de willoze minnaar, die het nooit nauw neemt, nergens meê. Caroline is het ondier, dat één doel heeft: leven ten koste van wien ook. Adèle is het schaperige jonge vrouwtje, dat er altijd en overal inloopt. De moeder van Adèle en haar zuster zijn praktische, weinig nobele menschen. Zij zijn dupe geworden van Albert, zij zagen een goede partij in hem en drongen hem aan Adèle op. Nu hij tegenvalt, trachten zij hun vermogen te redden uit de handen van Albert en bieden Adèle een levensonderhoud aan. Het is niet verheven, maar is het slecht? Wat zouden wij doen? Wat is er in uw omgeving gebeurd als dat treurige vernietigingswerk niet meer te stuiten was?

Zoo staan we dus voor nuchtere feiten en het grootste bezwaar tegen stuk en opvoering zou kunnen zijn, dat men dit onderwerp niet gaarne en alleen als 't hoognoedig is, aanroert. Maar is dit niet een struisvogelpolitiek?

De lezer is gewaarschuwd — hij behoeft het stuk — als 't na 't verschijnen van dit nummer nog gegeven wordt — niet te gaan zien. Maar mocht hij niet te spoedig vervaard zijn voor een zeer duidelijke uiteenzetting van mooie liefdes-psychologie, dan ga hij er heen.

Hij zal Henri Poolman aantreffen als Albert. Leuk, met kalmte, soms brutaal, als hij zich zelf dupe van den toestand acht, dan weer verlegen, als hij om de hand van Adèle of later om haar geld komt vragen, onrustig als hij door zijn vrouw wordt opgehouden terwijl Caroline hem wacht, grappig als hij zich als »familie-vrijer» manifesteert, altijd verlopen en steeds bij de zaak om dezen cameleon-mensch

naar den aard weêr te geven — heeft Poolman zich een monument gesticht, waarmeê ik hem complimenteer. De vele rug-effecten, die hij aanbrengt, missen hun werking niet. Adèle was in handen van mej. Aug. Mulder. Zij was meestal geheel thuis in haar rol. Vooral in het eerste bedrijf was zij allerleefst naief, toen het de kleur van haar baljapon gold, waarin haar aanstaande zich zoo jammerlijk vergiste. Zij had er in het laatste bedrijf, haar mooiste, iets ziekelijker mogen uitzien en niet zooveel malen »en toch” moeten zeggen.

Mevr. Viot (Mw. Poolman) en Marie (Mw. Van Dommelen—Beersmans) hadden iets meer deftigheid kunnen leggen in de personen, die geacht worden in een zeer gefortuneerd milieu te leven. In het algemeen hielden de vier acteurs hiermeê te weinig rekening.

Misschien is deze fout te redden door van al de bedragen, die in het stuk worden genoemd één nulletje weg te laten.

Het is merkwaardig, dat het publiek vele plaatsen belachelijk vindt, zonder dat zij het zijn, dat in dit stuk van nieuwere richting alleenspraken voorkomen en tusschen de bedrijven telkens jaren verloop.

Als ik er een tweeden titel voor moest geven, zou die luiden »of de macht van het geslachtsleven” en de eenige bedenking tegen dit mooi gebouwde en technisch zoo volkomen »af” tooneelstuk, zou dan zijn de vraag of de tijd reeds dáár is om dergelijke onderwerpen zonder »gesloten deuren” te behandelen.

Over de reprise van *Anne-Mie*, zoogenaamd drama van Rosier Faassen, door het Hollandsch Tooneelgezelschap, een enkel woord.

Van de 17 opvoeringen, die ik sedert het begin van dit seizoen heb bijgewoond, was Anne-Mie de eerste oorspronkelijke en uit piëteit ben ik er heen getogen, want dit blij-eindend drama trok mij niet bijzonder aan. Het is een over 21 jaren uitgerekte, bekende, romantische geschiedenis. Wij worden van tooneel in tooneel gesleept, hooren herhaaktelijk dezelfde, eindelijk vervelend wordende geschiedenisjes der beide verstooten natuurlijke kinderen Lise en Jan Schuif, bijgenaamd de Nikker en de enkele fraaie tooneelen, het plaatselijk karakter en het liedje over het »heulen” kunnen dat niet goed maken.

Speciale vermelding verdient Mevr. Dons—Albregt voor haar innemende Lise, vooral voor de vrijage met Koenraad Deel (Ducaju) en de scène in het 4e bedrijf met haar moeder Anne-Mie (Mevr. Ellenberger). Het is curieus, dat het spel van Ducaju en Mevr. Ellenberger aanmerkelijk verbeterd, zoodra Mevr. Dons—Albregt hun vis à vis is.

Potharst speelde Schuif uitstekend. Het is bijna een solo-rol en dus niet moeilijk, maar den acteur mag de lof niet onthouden worden, dat hij den ontevreden, norschen trek, die Schuif kenmerkt, steeds-door met goed succes heeft volgehouden. Een der acteurs slechts, n.l. Kaart, in een zeer klein rolletje, sprak dialect. Dit is natuurlijk onzin.

Het laatste bedrijf, dezer vrij middelmatige vertooring, waarin de souffleur soms het hoogste woord had, werd allerbespottelijkst ontsierd door een totale verwarring van groene en rode, op- en ondergaande lichten, waarvan men niet weten kon of het zonnen waren of manen.

UIT DE MAASSTAD.

Dora, tooneelstuk in 5 bedrijven van Victorien Sardou, door X. IJ. Z. Nooit te Rotterdam vertoond.

Aldus de advertenties, aanplak-biljetten en programma's. Of de kunst er bij zou verloren hebben, indien deze juffer Rotterdam was blijven mijden, wagen we te betwijfelen.

Zeker er zijn nog tal van menschen, die behagen scheppen in goocheltoertjes op het tooneel, in bonte verzamelingen personen of poppen met het meest avontuurlijke

verleden; die zich willen ergeren aan de ijselijke wandaden van dames en heeren voorzien van het etiket *slecht* om daarna jubelend een traantje te plengen wanneer die van het oude merk *goed* triomfeeren; die het inktzwart der hel wenschen naast het lieleblank. . . zeker, zulke menschen zijn er nog en veel zelfs. Zij hebben de Tivoli-zaal flink gevuld, zij hebben genoten en met dankbaar gemoed en geestdriftige handen en voeten, twee, drie, vier keer laten »halen”, wanneer het dalende scherm hen terugsmet in de werkelijkheid.

Voor zulke toeschouwers zijn de salon-draakjes ongetwijfeld een welkom gerecht, maar of de kunst met deze diertjes gediend is. . . ja erger, of men door het opvoeren van stukken als *Dora* niet met de eene hand afbreekt wat de andere met zooveel zorg heeft opgebouwd, ziedaar een andere vraag.

Sardou's tooneelhandigheid verloochent zich in dit drama niet, al handelen de *slechte* menschen tamelijk onhandig; maar hoe serieus hij zijn arbeid opvat, blijkt eens goed in het tweede gedeelte. Het vierde bedrijf eindigt bijna al met een zelfmoord en wordt gevolgd door een blijspel-acte, op zichzelf beschouwd aardig in elkaar gezet, maar die jammerlijk uit den toon valt en een vroolijk nastukje overbodig maakt!

Toch hadden we veel dat ons in *Dora* hindert door de vingers kunnen zien, wanneer het tooneelstuk kranig gemonteerd, nauwkeurig ingestudeerd en zeer goed gespeeld was geworden. En dit was niet het geval; integendeel, wanneer men den lof van Tivoli verkondigt, zal men verstandig handelen deze opvoeringen te vergeten. Zelfs de vertaling. . . X. Y. Z. kan heel wat beter werk leveren.

De titelrol is veel te zwaar voor Mevrouw Van Biene; waar zij innige liefde had te vertolken wist zij soms te treffen, maar in de groote scènes was zij er dikwijls heelemaal naast. Het wordt o.i. tijd nog eens met nadruk te waarschuwen haar niet alle mogelijke rollen op te dragen. Mevrouw Van Biene heeft uitnemende kwaliteiten, steeds speelt zij vol toewijding en daarom juist zou het zeer te betreuren wezen, wanneer zij daalde onder den last van partijen geheel buiten haar empooi.

De Heer Royaards speelde den André nog al sterk melo-dramatisch; daarvoor is zeker veel te zeggen, maar dan moet ook alles in dien stijl worden gedaan.

Van het laatste bedrijf hadden Mevrouw Rössing (Gravin Zicka) en de Heer De Vos (Lucien) meer kunnen maken; beider spel viel echter, niettegenstaande het gemis van voldoende kleur, te prijzen.

De Heer Erfmann onderscheidde zich gunstig als Tekli, maar de Heer Alex. Faassen bracht van Baron van der Kraff heel weinig te recht.

En nu weer spoedig kunst in Tivoli!

* * *

De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstukken hebben weer Pech. Door ziekte van Mevrouw Beersmans moest de première van een interessant tooneelstuk van de Zweedsche schrijfster Alfhild Agrell, met het geestige *Albumblad* als nastukje, worden uitgesteld. Dus oude paartjes uit den stal gehaald. Morgenavond twee bedrijven *Vorstenschool* met mejuffrouw Alida Kolein als Louise. Na haar heldenstukje onlangs te Nijmegen, waar zij — insgelijks wegens bovengenoemde treurige reden — onverwacht tot Koningin werd uitgeroepen en zonder eenige voorbereiding het tooneel moest betreden, verdiende zij het wel ook in Rotterdam weer eens den scepter te zwaaien. En mochten die herhaalde troonsbestijgingen dreigen haar overmoedig te maken, daarop weet men raad. Na afloop moet ons actricetje weer *Examen* doen; helpt Mevrouw Van Eysden welwillend als steeds een handje, dan komt ze er door. Op gevaar af van verkeerd begrepen te worden, zeggen we den fabeldichter na: On a souvent besoin d'un plus petit que soi.

27 November 1893.

JEAN VALJEAN.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 6.

15 DECEMBER 1899.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD:

Niet-officiëel gedeelte: Uit de afdeelingen. — J. Vriesendorp Jr. Uit de Amstelstad (*Armen en Rijken, De zoon van Lagardère, Mlle. Reichenberg en Mme. Favart, Tournée Ernestin, De Talisman*). — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Een Fabriekskind, Muurbloempjes*). — Uit het Buitenland. — K. W. van Rijnwaerde, Van Tooneel te Londen. — J. K. Jr., De laatste stukken van Hauptmann.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. De leden der Afdeeling Amsterdam waren op 14 December bijeengeroepen tot een vergadering, uitgeschreven op verzoek van eenige leden, die op de laatste afdeelvingsvergadering de vraag ter sprake hadden gebracht of het wenschelijk was, dat de heer Jan C. de Vos, na al hetgeen er volgens de geruchten met hem is gebeurd, leeraar aan de Tooneelschool bleef.

Op de vergadering lichten de Voorzitter en de heer Gompertz de meening van het Bestuur toe, dat van oordeel was, dat de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, saamgesteld uit dames en heeren, die voor hun taak ten volle berekend zijn, het vertrouwen van het afdeelvingsbestuur verdient en geheel in staat is in dezen te oordeelen.

Het Bestuur zou, wanneer voorstellen gedaan werden, slechts één voorstel daartegenover plaatsen n.l. dat om een motie aan te nemen, waarin de vergadering haar vertrouwen in de C. v. B. en T. uitsprak en voor het overige overging tot de orde van den dag. Slechts bij deze motie kon het Bestuur zich neerleggen.

De heeren Goudsmit en Homeyer zeiden in hoofdzaak, dat de heer Jan C. de Vos zich tegenover een zijner artisten zoo heeft gedragen, dat hij niet meer de achting van

de leerlingen der school kan genieten, en dus als leeraar niet mag worden gehandhaafd. Zij meenden, dat het Tooneelverbond vooral moet zorgen, dat de naam van de school zoo goed mogelijk blijft en dat degenen, die minachtend over het tooneel spreken, daartoe geen reden kunnen vinden in dingen die met de Tooneelschool in verband staan. De heer de Vos heeft een oud-leerlinge der school geslagen en zooiets mag niet onopgemerkt worden gelaten.

Nog merkte de heer Boelen op, dat hetgeen geschied is, niet op de school zelve plaats heeft gehad en dat men aan de C. v. B. en T. kan overlaten toe te zien, of wat buiten de school geschiedt een reden is om een leeraar der school, die als leeraar zijn plicht doet, te ontslaan.

De motie van den heer Goudsmit, waarin naast vrouwen in de C. v. B. en T. de wenschelijkheid werd uitgesproken, dat de heer De Vos als leeraar zou worden ontslagen, werd verworpen met 33 tegen 10 stemmen, terwijl 2 aanwezigen buiten stemming bleven; daarop werd de bestuursmotie, die volle vertrouwen in de C. v. B. en T. uitdrukte, aangenomen met 29 tegen 13 stemmen, terwijl 3 blanco-stemmen werden uitgebracht.

UIT DE AMSTELSTAD.

Het streven der Nederlandsche Tooneelvereniging Directie L. H. Chrispijn, zou er op gericht zijn om goede volksstukken ten gehore te brengen en geen draken, althans ik meen mij te herinneren, dat iets dergelijks door de directie zelve werd gepubliceerd. Het is moeilijk te zeggen, waar »het goede volksstuk» eindigt en waar de draak begint, maar het is bijna zeker, dat hoe beter men het volksstuk maakt, hoe minder volk men trekken zal, want het volk trekt juist naar den draak. Is hieraan iets te doen?

Er moet een kunstuiting worden opgespoord met bijzondere eigenschappen. Het stuk moet leerend zijn en frap-

pant helder. Een dogma van algemeene en bevredigende strekking (bijv. dat eerlijk het langst duurt) zij er de tendenz van. De bouw van het stuk moet afwisselend en bont wezen, vele verschillende tafereelen, veel décor, veel costumes, beesten of machines op de planken, dat alles kan en moet het omvangrijke omhulsel zijn van de kleine, ware kern. Die kern moet telkens blijken of vermoed kunnen worden, om aan het eind in een moreele, ethische of logische apotheose schitterend alleen te staan.

Dat zou ik gaarne in een volksstuk bij elkaar hebben onder de mits, dat het geen prulwerk was.

Aan al die eischen heeft *Armen en Rijken* (L'homme de peine) van Felix Piat, natuurlijk niet voldaan, maar veel van dien aard was toch aanwezig. De 8 tafereelen van dit drama spelen op een plein met volk, waar paard, rijtuig en kruiwagen hun plaats vinden, in een arbeidersbovenwoning met strijkkachel, op een kantoor, in de fabriek met smeltkroezen en gasvlammen, in den salon van een demimondaine en nog elders.

Zestien personen van zeer verschillend allooi staan als sprekers op het programma, een bal, gala-toiletten, een bed met een worgscène en een zelfmoord, niets ontbreekt, behalve — de kern.

Een man uit het volk en zijn vrouw zullen aan dit stuk geen touw kunnen vastmaken, want de armen staan hier niet en wél tegenover de rijken, de goeden worden meer gestraft dan de kwaden en van twee der personen weet men niet of zij goed of kwaad zijn.

Voor zoover de ruimte dit toelaat, zal ik trachten dit duidelijk te maken.

Gabaurd (Chrispijn) heeft een fabriek, waar goud wordt verwerkt. De meesterknecht Jacques Durand (Schwab) is er de man van vertrouwen. Jules Gabaurd (Faassen) leeft weelderig, buiten echt met Louise (Mevr. Schwab), de dochter van Durand en om dit leven te bekostigen, bestelt Jules de fabriek zijns vaders en tracht hij tegelijkertijd een rijk huwelijk te sluiten met de zuster van Deligny (Ternooy Apèl), den compagnon van Gabaurd. De meesterknecht wordt van den diefstal verdacht, doch alles komt uit.

Het thema is uitmuntend geschikt voor een volksstuk.

Maar hoe komt het, dat Deligny ignobel genoeg is om zijn zuster te koppelen aan een man, dien zij niet lief kan hebben en alweer zoo nobel(?) is om te zeggen, dat het huwelijk niet door kan gaan, zoodra Jules weigert kwitantie te geven voor hetgeen hij stal? Hoe kan Louise er eerst in toestemmen, dat haar vader om haar gelukkig(?) te maken, den diefstal als den zijne (schriftelijk!) erkent en daardoor haar huwelijk met den waren dief mogelijk maakt, terwijl zij later die schriftelijke bekentenis ten koste van haar leven terughoudt?

Zie! dit alles is zoo onduidelijk, dat het volk er niet wijzer door kan worden en het mij (als criticus) sterk heeft mishaald.

Jacques Durand en Gabaurd zijn beiden absoluut »goed» gedacht. Zij worden zwaar gestraft, zonder dat zij iets kwaads deden, in hun dochter en hun zoon, die beiden losbandig leven en door moord en zelfmoord sterven. Jules Gabaurd is absoluut slecht en onttrekt zich aan de straf door zelfmoord. Deligny en Louise hebben geen karakter.

We missen het leerende element geheel.

Het goede van de uitvoering was de afwisseling en op vele plaatsen het spel der acteurs. Daarom trent in nadere bijzonderheden te treden acht ik ongeoorloofd. Bij een stuk als dit is elke opvatting goed mits zij duidelijk genuanceerd zij en daarin zijn de vertolkers niet te kort geschoten.

Nadat ik de 8 tafereelen van *Armen en Rijken* met zekere opgewektheid had bijgewoond, ben ik den volgende avond met heldenmoed op hetzelfde thema doorgaan om de 7 tafereelen van »De Zoon van Lagardère» van het Hollandsch Tooneelgezelschap te beoordeelen.

Dit stuk is heel wat beter.

Het schijnt dat Lagardère, de vader, een van die voornamen was, waarmee ons volk door vertaalde romans familiaar is geworden, van wien de lezers dier vetbeduimelde boeken zijn gaan houden met ontzag. Als mijn zegsman juist was ingelicht, komt hij voor in »De Gebochelde.»

»Als je nu dien Henri Lagardère zoo goed van nabij »kent, wel! dan wil je toch wel eens weten hoe het met »zijn zoon is afgelopen!»

Dat is een zoo voor de hand liggende gedachtengang, dat ik op grond daarvan reeds succes zou durven voorspellen aan »De Kleinzoon van Lagardère» mits we hem te zien kregen in 9 tafereelen met een voorspel en een apotheose. Doch we hebben voorloopig onze aandacht te bepalen bij den zoon, wiens carrière al reeds was gemaakt door zijn papa. Menigeen ging er heen »omdat-ie z'n vader zoo goed gekend had.»

De kern van dit stuk is de doodelijke haat door De Peyrolles (Veltman) gezworen aan alles wat Lagardère heet.

Het voorspel, spelende in een kerkerachtige slotkamer behelst den moord op vader de Lagardère, uitgevoerd door gemaskeerde handlangers, die voor »goud het snoode wit volvoeren,» in welk voorspel tevens de ondergang van den zoon Philippe de Lagardère beraamd wordt.

Dit voornemen wordt schijnbaar volvoerd en in de volgende 6 tafereelen wiegelt de Peyrolles zich op het zalige bewustzijn dat ook de zoon, ditmaal »in de zilte golven zijn graf heeft gevonden.»

In het laatste bedrijf de ontkenning. De zoon is niet dood hij is ergens »aangespoeld», hij sluit na een zeer afwisselend bestaan, een rijk huwelijk en de verrader wordt gestraft. Hier is dus de moraal.

De *entourage*, met het *milieu*, waarin dit alles voorkomt, voldoet aan de strengste eischen van het volksstuk. Wij krijgen een bosch met een jacht op een konijn, de degenstoot van de Nevers, een herberg met een lied op het bier, met een minder goed geslaagde zwijgende biertafel, een buitenverblijf met een zomertent, gewone zaal en een feestzaal met goed décor en fraaie costumes en een prachtig kerkhof met grafmonument, waaruit het kistje met het pseudo-lijk van den zoon van Lagardère te voorschijn wordt gehaald.

Daarbij komt, dat er goed is gespeeld. Veltman, Potharst, (vader en zoon Lagardère), van Nieuwland in een groote bijrol, zij wedijverden in spel en grime om het stuk tot zijn recht te doen komen. Lamberts, in een minder belangrijke rol, heeft mij gefraspeerd door zijn deftig en sonoor dramageluid, dat hooger scheen te staan, dan dat van zijn omgeving en daardoor bijzonder echt was.

De zaal was vol, de belangstelling groot en het drama, dat meermalen gegeven is, had veel succes, waarschijnlijk omdat het van tijd tot tijd en terecht, als klucht werd opgevat.

Een zuiver oordeel te vellen over de nog steeds *éblouissante doyenne* van de Comédie Française Mlle Reichenberg en haar kunstzuster Mme Favart, niet minder schitterend in haar emplot, is mij ten gevolge der vele bijomstandigheden en de enkele maal, dat ik haar zag, in *Le monde où l'on s'ennuie*, niet goed mogelijk.

Het totaal-succes staat vast, de voorstelling was verrukkelijk, maar welk aandeel hebben daarin de genoemde dames, die lang niet de vlaggen waren om een minder goede lading te dekken, gehad?

Als men alle invloeden zou willen wegnemen, zou men moeten beginnen met dien van het stuk: een juweel van Pailleron. Dan zouden de volle zaal, met de zoo zelden verschijnende Amsterdamsche beau-monde, waarvan velen toilet hadden gemaakt, twee boeketten (hoe jammer, dat er geen derde was voor Mlle Villars), de vette letter op het affiche en de verhoogde prijs moeten worden weggedacht,

om te weten, wat er aan artisticeit zou zijn overgebleven.

Die opgeblazen mooigheden bevallen mij maar weinig, tenzij men alles opvat als een *soirée amusante ou ennuyante* al naar *le monde*, waaronder men zich wil rangschikken. Het is voor mij een vraag van veel belang deze coëfficiënten van het enthousiasme te elimineeren.

Het is een jammerlijke onderdrukking onzer eigen productiën, die wèl gemotiveerd kan zijn, maar niet in de mate, waarin wij plegen te offeren op de uitheemsche kunst-altaren. En nu tot de zaak.

Ik geloof niet, dat men de doyenne zou hebben opgemerkt als men niet geweten had, dat zij het was in de rol van Jeanne Raymond, de sous-préfète. Een poging tot applaus bij haar eerste opkomst (waarschijnlijk uit den boekettenhoek) échouerde. Men had haar zóó spoedig nog niet als »ster" herkend en dit pleit zeer voor haar omgeving, die door de reclame voor de hoofdpersonen gemaakt, ten onrechte is onderdrukt.

Wanneer ik de dames Reichenberg en Favart met twee muziekinstrumenten mag vergelijken, dan acht ik, dat zij tot elkander staan als piccolo tot contrabas.

Als men van deze instrumenten houdt en zij treden, zooals in *Le monde où l'on s'ennuie* niet te zeer op den voorgrond, dan is er in het contrast veel geestigs gelegen. Schraal, dun en hoog van toon en toch liefvallig stond Mlle Reichenberg tegenover Mme Favart, die bar, zwaar en brommend maar toch kranig haar partij van de oude wereldsche Duchesse de Réville vervulde. Naast die twee, als behoorden ze tot een trio, stond Mlle E. Villars in de charmante rol van Susanne. Háár eerste opkomst pakte wel, van haar ging wel degelijk die electricische gewaarwording uit, als er iets goeds verschijnt. Zij had evenzeer op de affiches een vette letter verdiend als de andere twee. Deze actrice is kennelijk jonger dan haar collega's, maar lang niet minder en de amusante scène met de migraine heeft zij als echte gamine, met lieve, infantile impressie gecreëerd. Het was zeer juist, dat men haar de beste partij in het stuk deed spelen en ik zou de voorstelling alleen om haar reeds als »extraordinaire" hebben kunnen billijken. De »monologues dits par Mlle Reichenberg": *L'amour frileux*, *C'est le vent* en *Comment j'ai aimé Pierre* waren als een stortbui na een heerlijk vuurwerk. Een stortbui heeft zijn vóór, maar hij moet op tijd komen.

Alleen omdat er zoo'n eigenaardige theatrale verwarring heerscht in *Paljas* en ook omdat het niettegenstaande dit theoretisch bezwaar zooveel succes heeft, wil ik een woord over dit stuk zeggen. Stel u maar voor: er is een reizende italiaansche comedianten-troep, waartoe behooren Canio en zijn vrouw Nedda. Aan die vrouw verklaart Silvio, een bewoner van het dorp waar de troep een voorstelling zal geven in het eerste bedrijf, zijn liefde en dit wordt door Canio opgemerkt, die er jaloersch om is. In het tweede bedrijf geeft de troep een voorstelling, die zeer nabij aan de werkelijkheid komt. Ook de comedian Tonio is verliefd op Nedda, die hem echter heeft afgewezen. Nu gebeurt op het dorpsstoneel iets eigenaardigs. Canio vraagt aan Nedda, die doorspeelt, den naam van haar minnaar en het lachen van Nedda doet hem zoozeer zijn spel vergeten, dat hij haar doorsteekt.

Stervende noemt zij Silvio, die onder de toeschouwers is, als haar minnaar en ook deze wordt door Canio doodgestoken.

De heer Pauwels speelt Canio als hoofd van den troep, in die kwaliteit speelt hij *Paljas* op het dorpsstoneel, al spelende valt hij uit zijn rol, wordt weer Canio en als hij thuis komt is het weer de heer Pauwels.

In het tweede bedrijf gaat eerst het gewone scherm op, daarna dat van het dorpsstoneel en dan worden de planken van dat tooneel en van den Parkschouwburg ééne gewone schouwplaats.

Er zijn toeschouwers in de zaal en toeschouwers-acteurs, op de planken, er zijn acteurs-toeschouwers op het tooneel en acteurs-acteurs op het tooneel-tooneel!

Is dit niet al te gecompliceerd?

Toch heeft de op waarheid gegronde opera bij haar eerste voorstelling het kranig gedaan, de muziek immers heeft al zooveel theater-onzin goedge maakt en dit volle, drukke en bonte stuk heeft bovendien de bizarre aantrekkelijkheid van diepe smart te vertoonen in het verkleedpak der groote dwaasheid, dat de bedoelde eigenaardigheid er geheel door op den achtergrond geraakt.

De Salon des Variétés heeft, na reprises van *Nora*, dat op weg is klassiek te worden en waarin de eerste vertolkster nog steeds de titelrol vervult, zich in den laatsten tijd — zeker als verademing na *Vader* en *De Dupe* — op de klucht geworpen.

De *Tournée Ernestin* waarmeê naar ik hoop — de Salon nog weer eens de in alle, misschien vóóral in de huidige omstandigheden, zoo welkome kaswonderden zal zien gebeuren, is van Leon Gandillot en vertaald door N. Smits, naar het handschrift.

Zij bevat een pétillante persiflage op sterren, en hun malle arrogantien.

Al had menigeen gedacht, dat bij den stroom der vele vreemde gezelschappen zich nog een heusche Ernestin in Amsterdam zou vertoonen, hij behoeft niet bang te zijn dat de tooneel-Ernestin hem zal teleurstellen.

Twee jongelui, Gaston en Lucette, zijn door hun ouders verloofd, doch zij houden niet van elkaar. Op hun feest zal Ernestin, vergezeld door de diva Nelly Rosier, de soirée opluisteren door enkele zangnummers.

Gaston wordt verliefd op de diva, Lucette op Ernestin en het pas-verloofde paar besluit gezamenlijk met Ernestin meê te gaan om de tournée in Amerika te volgen. Zij engageeren zich dus bij den troep, wij zien ze met de boot vertrekken en maken het groote succes, dat hun in de republiek Santa-Baccarat ten deel valt, meê.

Er breekt een oproer uit en Ernestin wordt president der republiek. Enkele dagen later wordt hij afgezet, de troep spat in twee deelen uiteen en de twee helften vinden elkander in de nijpendste armoede terug. De groote Ernestin als negerzanger en de diva als heilsoldaat!

Alleen het eerste bedrijf was geen salonvertooning zooals het behoort. De losse deftigheid ontbrak en in het algemeen had alles (spel en pauze) een vlugger tempo mogen hebben, maar voor de rest is er dol-amusant gespeeld.

Poolman chargeert alleraardigst den charmanten door dames geliefkoosden Ernestin, mejuffrouw Ude had veel werk gemaakt van de diva, die zich steeds vergeefs door ieder het hof laat maken en de dunne linten, »de Serpentina's", die na het vierde bedrijf ter opluistering van Ernestins benoeming tot president der republiek, over de toeschouwers warrelen, voltooiën nog meer dit stuk tot een pret voor rijp en groen, voor Jan en alle man, ten minste wanneer men gaat, met de goede bedoeling om niet al te kieskeurig, maar royaal en onschuldig vermaak te zoeken.

Het is een voorrecht te kunnen besluiten met een vondst door het Nederlandsch Tooneel gedaan.

Een stuk, frisch en blij, koninklijk-naief, helder en vrij van analyse, vooral vrij van pathologische complicatie en vrij van het modern-gewilde.

Een stuk van open karakter, van kinderlijke liefvalligheid en toch van gezonde filosofie en fijnen humor.

Een stuk vol levenswijsheid en van verrassenden eenvoud.

De Talisman!

Ludwig Fulda stelde het in vier bedrijven samen naar een oude fabel en Fiore della Neve verzorgde de vertaling in verzen,

De opvoering werd door nieuwe costumes en decors zoo aantrekkelijk mogelijk gemaakt en in Berlijn beleefde het stuk honderd opvoeringen.

Astolfo, koning van Cyprus, is een trotsch en almachtig heerscher, hij waant zich den Goden gelijk.

Maar zie, daar komt Omar, die zich uitgeeft voor kleermaker en den vorst zegt, dat hij hem iets maken kan wat hij nog nimmer bezat.

Wat dat is?

Een kleed, rijk en fijn, doch met de bijzondere eigenschap, dat slechts zij die goed en wijs zijn het zullen zien: de talisman.

Het kleed heet spoedig gereed te zijn, doch de vorst aarzelt het in oogenschouw te nemen, want mocht hij slecht of dom zijn, dan zal de kleedij voor zijn oog verborgen blijven en aan die schande wil hij zich niet blootstellen. Hij zendt zijn hofmeester Niccola vooruit, en deze — hoewel hij niets ziet, want het kleed is er niet — erkent na eenige aarzeling dat het prachtig is, immers domheid of slechtheid bekennen tegenover zijn vorst wil hij niet. De rijks grooten volgen zijn voorbeeld en de koning ten slotte ook. Nu zal hij op den kroningsdag het kostbaar gewaad in een optocht aan zijn volk vertoonen, zoo zal de vorst dan de goeden kunnen schiften van de kwaden, de wijzen van de dommen. Doch ook het voorbereide volk beweert het kleed te zien en juicht het toe, hoewel zij strijden over de kleur ervan.

Zóó heerscht er tot in alle kringen van het Cyprische land een huichelachtig vleiend bedrog, totdat Rita, de dochter van den mandemaker Habakuk, de waarheid zegt en de koning na een langen inwendigen strijd zich voorneemt de goddelijke waarheid in 't vervolg te dienen.

Clous was de koning; hij heeft met Mevr. Holtrop, Madalena, de dochter van een der rijks grooten, de fraaie verzen in een hooge opvatting van vorstelikheden en met bezieling gezegd, de kleine, door grime zwak verwijfde, in een nobel costume gestoken gestalte, maakte den juisten indruk van zwakkelijke grootheid.

Als hij in den optocht in onderkleeren verschijnt heeft hij met diepgevoelden takt het indecente weten te vermijden en de belachelijke censuur, die in Duitschland over deze onderbroeksvertooning den banvloek heeft uitgesproken, gemaakt tot de bespottelijkste der hypocriten. Het schein mij toe, dat de acteur zich in het vierde en laatste bedrijf ten gevolge van zijn ingespannen en uitmuntend gehandhaafd spel iets te zeer vermoeid had.

De Habakuk van Schulze had wel iets beter kunnen zijn, er waren gedeelten waar hij hujgde en haalde, waar hij sjouwde en zwogde over de verzen als een dansende boer. Toch heeft hij in het algemeen den ouden mandemaker zeer sprookjesachtig terug gegeven en op de meeste plaatsen van zijn spel was hij een buitengewoon aangename komische figuur.

De Boer was, toen ik hem hoorde als Niccola, niet goed bij stem, dit zal naar ik verwacht, andere avonden beter zijn, nu sloeg hij tot in het kraaijerige om.

De Jong speelde den kleermaker correct — als hij niet tegenover mevr. Holtrop staat — zelfs kranig en fier. Maar als die beiden de verzen zeggen, dan komen die van De Jong, niet zoo goed meer voor — dit pleit meer vóór mevr. Holtrop dan tegen De Jong.

Mevr. van Ollefen als Rita, was om te stelen. Kan men zich ook poëtischer combinatie denken, dan dat de eenige die de waarheid durft zeggen in een leugenachtige omgeving, is een lieve jonge-meisjesmond?

De rijks grooten zijn niet allen even krachtig van dictie, maar toch zeer schoon.

Het bijwerk muntte uit, de sprekende bijrollen waren soms aandoenlijk mooi, stil spel, volksgroepingen, de moorsche stijl van het décor, de artistieke kleurenpracht, deden mij aan de Meiningers denken.

Nog enkele kleinigheden: een terugroeping bij opendock heeft mij gehinderd, de kleerhanger kwam mij wat houterig voor, »spiegeleieren» en »truffelgebakken» in de vertaling schijnen anachronismen, althans koffiehuisstermen en »erkennen leeren» is niet Hollandsch, het décor in het laatste bedrijf hield geen gelijken tred met dat der overige. Maar wat beteekent dit bij den totaalindruk, die zoo heerlijk was? Wat is er toch een »wijsheid frisch en echt» in de leer dat »rijkdom geen geluk aanbrengt.» Oogenschijnlijk laf, is de sage door de vertooning boeiend geworden en kunnen we hier in allen ernst getuigen, dat dit is een spel voor oud en jong, voor ieder die gezondheid heeft en smaak.

UIT DE MAASSTAD.

De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstenen gaven 1 dezer een reprise van *Een Fabriekskind* (Die Haubenlerche), een kostelijke opvoering.

Alle kwaad heeft zijn baat, zegt het spreekwoord.

Dikwijls een dom laf leugentje, een ondoeltreffende pleister, hier o. i. een waarheid.

Genoemde reprise hadden we toch stellig te danken aan de minder vroolijke omstandigheden in ons vorig opstel aangeduid.

En het is zoo goed, zoo nuttig tooneelstukken terug te zien, nadat ze eenigen tijd niet zijn opgevoerd; het zou en voor het publiek, en voor de artisten hoogst wenschelijk wezen dat er bepaalde repertoire-stukken bestonden waar rond zich de nieuwe konden groepeeren om voor zoover deze laatste de vuurproef doorstonden, bij de keur-kern te worden gevoegd. Zulk een repertoire zou werken als olie op de onstuimige kunst-zee wier golven nu vaak zoo dreigend woest fantastisch rollen, dat de meest ervaren stuurman soms de kluts kwijt raakt. *Vorstenschol, Galeoto, Aleid, de Kiesvereeniging van Stellendijk, Vriend Fritz, Stadslucht* kunnen als repertoire-stukken bij de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstenen worden beschouwd, maar hoeveel zijn er bij te voegen, vergeleken met het ontal tooneelproducten, die kwamen, twee, drie, vier opvoeringen beleefden en gingen den weg van alle stof?

Zou *Een Fabriekskind* c. q. een plaatsje verdienen in zulk een keur-gaanderij? Wanneer we het tooneelspel scheiden van de opvoering, kunnen we deze vraag moeilijk bevestigend beantwoorden. Bij de eerste vertooningen hier ter stede in October '90 was onze meening niet bepaald gunstig en sedert is deze weinig veranderd, al erkennen we gaarne dat von Wildenbruch's arbeid veel moois bevat, wanneer men meer op de stukjes dan op het stuk let, wanneer men de edelsteentjes zoekt in de eenigszins lompe kroon.

Wat de voorstelling van den 1sten adelde is ongetwijfeld de voortreffelijke vertolking. In 1890 was ze goed, zeer goed als men wil; maar nu de spelers zich geheel thuis gevoelen in hun rollen, nu de kleuren hebben doorgewerkt, en alles precies past en sluit, nu was ze een kunst-uiting van den eersten rang. En zoo iets is niet mogelijk bij een eerste of tweede opvoering, zoo iets kan men alleen verlangen, wanneer men het vormen van een repertoire in de hand werkt door niet weg te blijven omdat men het stuk reeds kent of — en dat gebeurt waarlijk dikwijls — alleen omdat het niet nieuw is.

In het begin was de Heer de Vries (Herman) nog niet op dreef, te leuk blasé; waar b. v. Vrouw Schmalenbach het moet uitgillen over zijn jolige grappen, klonk zijn stem saai, zoodat Mevrouw Burlage lachte. . . . nu ja, omdat het in de rol staat, maar het klopte niet. Doch het leeuwewerk (Mejuffrouw Klein) jubelde zoo rein levenslustig, Ilefeld 1) (de Heer van Eysden) geraakte zoo prettig in

1). Waartom dat »Mijnheer Ilefeld» en »Juffrouw Smalenbach?» Het kinkt erg dwaas!

vuur over zijn »scheppend» talent, dat die foutjes vergeten werden. De zware redeneeringen van Mijnheer August bleven moeilijk door te slikken pillen, al speelde de Heer Tartaud heel verdienstelijk, minder breed dan vroeger en al deed Mevrouw van Eysden haar best om de schetsmatige figuur van Julia leven in te blazen.

Het tweede bedrijf ging heerlijk; dat waren prachtige tooneeltjes tusschen Vrouw Schmalenbach en Oom Ale (door den Heer J. Haspels beter dan ooit voorgesteld). Het aanzoek van den fabrikant om de hand van het fabrieksmeisje blijft een zwak punt van dit tooneel maar de Heer Tartaud maakte het zoo aannemelijk mogelijk. En als dan Leentje binnenkomt, het groote nieuws verneemt, eerst in lachen uitbarst, daarna aarzelt, weigert en toch toestemt om moeder te redden; als we haar schuw en angstig tegenover August, diep bedroefd tegenover den ongelukkigen Ilefeld zien, dan leven we mee, dan verzoenen we ons met alles, bijna zelfs met het schelle behangsel dat in het begin de oogen pijn deed.

Wat erg lang is het derde bedrijf. De eerste tooneelen zijn wel vermakelijk en als de schrijver gewild had, zou een geheel stuk te bouwen zijn geweest op den strijd in Julia die — zelf verliefd op August — het fabrieksmeisje manieren moet leeren. Maar dezen strijd heeft von Wildenbruch slechts eventjes aangestipt en Julia doet nu alleen dienst om August aan het slot de kans op een huwelijk te doen behouden.

De scène met den voddenmajoor miste haar uitwerking niet, die tusschen August en Ilefeld werd met gloed vertolkt en het slot-tooneel, wanneer Herman Leentje overhaalt tot zijn onzalig plan was meesterlijk. Daarin gaven Mejuffrouw Klein en de Heer de Vries superieure kunst te genieten, evenals in het laatste bedrijf, den strijd tusschen den Don Juan en het onschuldige leeuwerikje. Met groote kracht trad de Heer Tartaud bij de bevrijding op; dat het stuk zakt nadat August Leentje met Ilefeld heeft hereenigd, is niet de schuld der vertooners, maar van den acteur die zich met één gelukkig paar niet tevreden stelde en ook August wilde beloonen.

Nu, na een drietal jaren aan het tooneel te hebben gewerkt (het leeuwerikje was haar debuut), is Mejuffrouw Klein haar sympathieke maar lastige partij geheel meester en en vertolkt zij die meesterlijk; de andere spelers hebben de hunne ook geheel in hun macht, kortom de opvoering van *Een Fabriekskind* mag thans worden aangemerkt als staal van mooi spel en voortreffelijk samenspel waarmede dit gezelschap zijn ouden roem krachtig kan handhaven en wij geven de directie in ernstige overweging het niet bij deze enkele voorstelling te laten.

* * *

Het leven een reis, het leven een bal.

Een reis van het onschuldige Patertje-langs-den-kant, schitterende oogjes, lachende mondjes, mollige armpjes, ronde bloote beentjes tot de Danse Macabre, geklikklak van dorre beenderen, gekreun en tandgeknars, geslijp van de almachtige zeis.

Maar niet alle dames dansen op een bal en de misdeelden, die de wanden der balzaal orneeren in plaats van zich te mengen in het gewirwar, noemt de wereld half spottend, half medelijdend muurbloemen.

En hen, die geen cavalier weten te bemachtigen om den levensdans te dansen, zou men insgelijks zoo kunnen doopen, oordeelen Blumenthal en Kadelburg, schrijvers van *Stadslucht, De reis naar Turkije*, ook van *Muurbloempjes*.

Beklagenswaardig zijn de jonge dames echter niet die zij ten tooneele voeren, knappe flinke deerns die duchtig de handen uit de mouw weten te steken en een levensgezel vinden zonder dien te zoeken.

Serius schijnen genoemde schrijvers het ook niet te meenen met den titel van hun blijspel; de naam klonk aardig, dit was het voornaamste argument en met een paar draad-

nageltjes werd hij gespijkerd aan het werk. Het uithangbordje lokt tot binnentreden en wie binnen is zal het zich niet berouwen; hij of zij is er niet ingelooopen.

Hoe vindt men *Muurbloempjes*?

Bijna overal hetzelfde antwoord: Aardig, maar niet zoo goed als *Stadslucht*. Het antwoord herinnert aan de geschiedenis van Jeanne en Anna, de eerste héél, de andere gewoon mooi. En wanneer iemand Anna's schoonheid roemde, klonk het dadelijk: O, maar Jeanne is veel mooier! Mijn God, Anna kan toch wel mooi zijn, al wint Jeanne het van haar en *Muurbloempjes* toch wel een goed stuk wezen, al staat het beneden *Stadslucht*. Anders zou het een ramp voor een auteur zijn ooit een heel goed stuk gemaakt te hebben!

Erg is het dat Blumenthal en Kadelburg hun Jeanne blijkbaar zoo mooi vonden, dat ze die oudere lieveling trachten te plunderen om Anna op te sieren, m. a. w. dat ze hun eigen werk met kleine variaties kopiëerden en nu mogen goede oude bekenden een gunstig onthaal vinden, het feit wijst niettemin op zwakheid, het dreigt te voeren tot achteruitgang.

Een paar voorbeelden. De geheele figuur van Martin Bolz, tweelingbroeder van Bernard Gempe, ten overvloede door den vertolker precies zoo getypeerd en gekleed. Verder het tooneeltje tusschen Wormann en Spangenberg in het derde bedrijf, al is de uitroep aan het slot: Maar dan gaat het mij ook heelemaal niet aan! teekenend.

En behoeft *Muurbloempjes* deze onartistieke bespreking? Volstrekt niet en het is nog een open vraag wie van de twee het zou winnen, wanneer we *Stadslucht* met *Muurbloempjes* gingen vergelijken.

De geschiedenis van den ouden vrijer is wel vermakelijk en wordt onderhoudend, zonder te veel onwaarschijnlijkheden, verteld. Wormann wordt vertroeteld door een oude huishoudster, kibbelt voortdurend met zijn compagnon Marberg en leidt een kalm gewoonten-leventje als zijn neef Paul hem op het idee van trouwen brengt. Een kandidaat voor de plaats van echtgenoot is gauw gevonden in de flinke lieve Franciska Spangenberg, die zich voorbeschikt dacht muurbloempje te blijven en bij de firma een betrekking als boekhoudster heeft gekregen. Eigenlijk houdt ze veel van den neef en deze veel van haar; maar Paul moet de dochter van Marberg trouwen om de firma intact te houden en zoo stemt Fransje zuchtend toe. Edith Marberg, die uit leuke berekening, om niet te blijven zitten, Paul haar jawoord heeft gegeven met de volle wetenschap dat haar aanstaande niet dol verliefd op haar is, overigens een geschikt persootje, merkt al spoedig hoe de zaken staan, doet dit den ouden Wormann begrijpen en weet Fransje en Paul te vereenigen. De oude vrijer wascht zich de pomme uit het haar, waarmede een kapper probeerde hem te verjongen, bestelt de mooie huwelijkskoets met blauwe dekens en lachende engeltjes af en is eigenlijk dolblij dat hij niet behoeft te trouwen, want wat hij in de weinige dagen van zijn verloving al te lijden heeft gehad, is ruim voldoende om hem te doen inzien dat voor hem de tijd van trouwen voorbij is en hij beter doet twee jongelui gelukkig te maken en zelf een muurbloempje te blijven.

Onschuldig vroolijk is alles behandeld en aan aardige tooneeltjes, goed sluitende gesprekken, typische gezegden (hier en daar te breed uitgesponnen), ook aan wijze Germaansche lessen en sentimentaliteits-marsepein geen gebrek. In het tweede en derde bedrijf komen zelfs hoog komische situaties en is het soms of het blijspel een hoogere vlucht niet nemen, doch adelaars zijn de schrijvers niet en deze momentjes treffen bijna pijnlijk, wanneer men vlak daarna moet dalen tot . . . nu ja, niet geheel tot den grond, maar tot laag bij den grond.

De Heer D. Haspels, uitmuntend gegrimeerd, een prachtig kopje, speelt voor Wormann . . . neen, is Wormann van top tot teen. Het is een genot dien kunstenaar te volgen

in zijn avonturen; geen momentje wordt verwaarloosd; zijn komplimentjes aan het hupsche Fransje; de ontboezeming aan de huishoudster als hij Paul napraat; de standjes met zijn compagnon; het gesprek met Spangenberg; zijn hangen en verlangen, terwijl de neef voor hem pleit; zijn verschijning op het bal waar Marberg hem als een zieke behandelt; de scène van den zoen, het is alles treffend goed, zonder overdrijving, een der mooiste creaties van onzen geliefden karakterspeler. En dan moet een beetje rol-onvastheid in het begin door de vingers worden gezien.

Als Spangenberg is de Heer Rosier Faassen voortreffelijk in zijn verhaal van het huwelijksbureau, dat hoogst onlogisch te berde gebracht, onfrisch, oudbakken en arm aan geest, eenvoudig mooi voorgedragen een stukje kunst werd.

Ook de overige rollen worden goed vervuld (bravo, Mevrouw Van Kerckhoven!), alleen moest minder onderstreept worden. Dit hinderde bijvoorbeeld in het eerste optreden van Fransje; die onbewuste ondeugendheden werden zoo bewust gezegd en ontsierden het aardige gesprek. Zoo ook waar Paul in zijn pleidooi voor oom diens grijze haren er bij haalt. Ook het *mijn zoon* van Spangenberg in het laatste bedrijf. Dat het publiek dergelijke nadere aanduidingen gemakkelijk vindt, is mogelijk, maar het moet zich daarvan leeren spenen, want deze verduidelijkingen vloeken tegen de kunst en maken een toch al niet fijn gevoeld blijspel onnoodig grover.

Muurbloempjes zullen bij de Vereenigde Rotterdamse Tooneelisten stellig niet vermuffen in de bibliotheek, maar welig tieren en geuren aan het voetlicht voor flink gevulde zalen. Gisteren was de schouwburg vol, alsof de geliefde *Twee Weezen* verstopperij speelden en werd hartelijk gelachen en daverend geapplaudisseerd!

11 December 1893.

JEAN VALJEAN.

UIT HET BUITENLAND.

VAN TOONEEL TE LONDEN.

III.

DE INDEPENDENT THEATRE SOCIETY.

Toen ik de Juli-voorstelling van het Independent Theatre ging bij-wonen, was ik vrij-wel overtuigd iets supérieurs -- iets supérieurs aan de vertooningen der Londensche »vaste» gezelschappen -- te zullen vinden -- -- --

En toch was mijn weten van de Society en van haren stichter-directeur slechts beperkt, zéér beperkt -- -- --

Ik had van den heer J. T. Grein wel-eens kritieken gelezen, kritieken door »de Portefeuille» gepubliceerd, doch dat was geweest in een tijd van-al-jaren-voorbij en ik hechte thans nog weinig waarde aan den indruk, den gunstigen indruk, dien ik destijds gekregen had van de bedoelde artikels, artikels die hadden kunnen getuigen van Mr. Grein's al dan niet bevoegd-zijn -- -- --

Maar onder den invloed van verslagen-vol-juichklanken, die ik van de voorstellingen der Society in Hollandsche bladen gelezen had, van het weten dat Spoken en andere Ibsen-stukken er waren opgevoerd, van de mij gegeven verzekering, dat het Independent Theatre zou huldigen het streven van Antoine en de zijnen -- zonder zich, gelijk het Théâtre Libre, bijna uitsluitend te bepalen tot het opvoeren van producten eener naturalistische kunstrichting, onder den invloed van dit alles en van nog veel meer was bij mij een denken gekomen, dat de vertooningen door Mr. Grein's stichting, te midden der officieele en conventionele komedievoorstellingen in de stad van mist en smook, iets zouden brengen, dat, -- het ware onbillijk en misplaatst van de slechts luttele jaren bestaande Vereeniging reeds in-elk-opzicht-goede opvoeringen te verlangen -- toch zekerlijk zou blijf geven van zuivere, zuiver-artistieke bedoelingen, zou doen verblijdende beloften.

Ik stelde mij voor, dat de man die, we zien het aan

zijn optreden, o zoo graag wil doorgaan voor tooneel-specialiteit, die heet te hebben grooten eerbied voor dramatische kunst, én het waagde voor een nog geheel onder de conventie der imitatie-romantiek en fransche zoogen, echtbreuk-drama's bedolven publiek Ibsen-stukken op-tevoeren, dat hij genoeg pieteit zou hebben voor de werken van den Noorschen auteur en andere schrijvers, om alléén opvoeringen te dulden, die hoog-genoeg zouden staan om eene appreciatie der vertoonde werken mogelijk te maken.

Derhalve dacht ik te zullen vinden eenige waarachtige artiesten, jonge artiesten, die op de andere tooneelen van Engeland's hoofdstad beklemd door het knellende dwang-buis eener sleurhoudende régie, régie van bloedlooze reken-menschen, hier-pas, hier op een »vrij» tooneel zouden kunnen ontwikkelen hun de toekomst-verheugende talent -- --

Maar bovenal verwachtte ik te zullen zien staan aan het hoofd van deze onderneming: een artiest, verwachtte ik dat de régie zou zijn van artiesten -- -- --

Mij dunkt het was niet overdreven-veeleischend, mijn verlangen wat eerbied te mogen vinden voor tooneelkunst bij menschen, die eerbied vragen aan anderen -- -- --

Ik kan niet zeggen dat de voorstellingen van de Independent Theatre Society aan mijne verwachtingen hebben beantwoord -- -- --

Laat ik mijn denken over de beteekenis der Vereeniging hier in korte woorden preciezen.

Ik beschouw Mr. Grein's instelling als een heel aardig toevluchtsoord voor acteurs, die graag hoofdrollen spelen en daartoe door hunne directies -- de tooneelspelers van het Independent Theatre zijn leden der andere Londensche gezelschappen plus enkele »unemployed» -- nooit in de gelegenheid worden gesteld, *niet* omdat zij eene andere, betere richting volgen dan de door officieele kritiek gehuldigde, maar door hunne uit alles sprekende ongeschiktheid, hun gebrek aan talent, aan vakkennis zelfs -- -- --

Ik heb onder de menschen die ik in de vijf stukken, waarvan ik de vertooning op twee avonden kon bij-wonen, zag optreden, geen enkelen aangetroffen, dien ik den naam artiest zou willen geven, ik heb er -- laten we nog-eens 't oog wenden naar het Theatre Libre ('t Independent Theatre huldigt immers Antoine's streven!) -- nòch gevonden een Mme Henriot, nòch een Mme Barny, nòch een Mme Nau, een Janvier of Gémier -- -- --

En als we nu weten, dat het waar is wat Royaards gezegd heeft in zijn merkwaardig stuk over tooneelkunst, dat »Het Théâtre Libre alleen leeft van het waarachtig artiest-zijn van een man uit zijn midden, den directeur Antoine» (de Tribune No. 155), als wij weten, dat de genoemde artiesten, wat zij geworden zijn, voor een groot deel te danken hebben aan dien Antoine, dan zien wij ook tevens de groote manque in Mr. Grein's stichting -- -- --

En het Independent Theatre mist niet alleen de leiding van een zoo waarachtig kunstenaar als André Antoine, het mist alle leiding -- -- --

Dat klinkt nu wel als »grote woorden» klinken, in de regelen, die hier volgen, hoop ik m'n uitspraak behoorlijk te motiveeren -- -- --

Ik oordeel naar de opvoering van de volgende stukken: »A question of memory» door Michael Field, »le Pater» door Coppée, »Het Wiegie» ('t bekende Vlaamsche blij-spelletje), »Dante» door een schrijver wiens naam mij, o jammer, ontschoten is en -- »the Jerrybuilder» (a parody door Mrs Hugh Bell -- -- --

Van die dingen is »A question of memory», waarvan twee Engelsche dames de schrijfsters zijn, 't eenige groote, ik zeg niet belangrijke, werk; het is gebouwd op een hoogst dramatisch brokje Hongaarsche geschiedenis -- --

De opgaaf is der beide dames te zwaar geweest, zij zijn er niet in geslaagd de historiesche en de zich-gedachte figuren leven in te blazen; de dialoog is verward, gezwollen klinkt hij -- -- --

Een mediocre diletantwerk, »A question of memory”, dat niet, evenmin als »Dante” — een heel goedig stukje in verzen — »Het Wiegje” en »Le Pater” bij ons genoeg-bekend, op een »Vrij Tooneel” behoorde opgevoerd te worden — — —

Wat »the Jerry-builder” betreft, ik wensch in 't midden te laten of deze parodie 'n al dan niet goede is — te oordeelen naar het grinneken van een groot deel der toeschouwers, zou men zeggen, dat 't al héél »moppig” was — mij heeft het zien ridiculiseeren van een werk, dat in mijne appréciatie zóó hoog staat als »the Masterbuilder”, pijnlijk aangedaan.

En nu het spel: de menschen, die in »Het Wiegje” optraden, waren rederijkers, niets meer; de opvoering van »Le Pater” door niet-franschen in de taal van Coppée gegeven, bracht me terug naar de fransche lees-lessen op middelbare scholen — alleen de akteur, die Jacques Leroux speelde en van den communard een melodrama-figuur-van-beteekenis maakte, verstoorte de illusie. . . .

De vertolkers van Michael Field's drama waren — een meisje, dat zich miss Hall Caine noemt en eenig talent bleek te hebben, uitgezonderd — deels zich in niets van diletantanten onderscheidende beginners, deels infaam-slecht spelende talentlooze vakmensen; en daar noch van artistieke leiding, noch zelfs van »zaakkundige” regie eenig spoor te vinden was en derhalve al die menschen blijkbaar speelden naar eigen goed-dunken, kregen wij voor onze oogen eene vertooning, die waarlijk verbazend was van slechtheid. . . .

* * *

Nu zullen er zeker onder mijne lezers gevonden worden enkelen, die ons zullen willen herinneren aan het zoo kort-bestaan van Mr. Grein's stichting, aan de vele hinderpalen, die zijn uit-den-weg-te-ruimen voor-en-al-er men in het kunst-looze Engeland-van-dezen-tijd waarlijk-zuivere Tooneelkunst zal kunnen brengen; . . . ik zal hun antwoorden, dat als ik werkelijk bij de Society had gevonden een streven, een sérieux streven naar het supérieure, dat dan mijn schrijven zekerlijk een gansch ander karakter zou hebben gekregen; ik zal hen antwoorden met een vragen: Wat kan eene vereeniging, die meer dan twee jaren bestaat en zelfs geen »Het Wiegje” behoorlijk op te voeren weet; een vereeniging, waarvan de regisseur zoek is en de acteurs niet meer zijn dan diletantanten en niet-vakmensen, wat kan eene dergelijke vereeniging beloven voor de toekomst?

En de heer J. T. Grein, die natuurlijk wel zal volhouden het streven te hebben, waarvan ik hierboven sprak, en dat ik noch bij hem, noch bij de zijnen mocht vinden — hij mag aan zijne instelling zooveel geld en moeite hebben ten offer gebracht als hij ons verzekert, hij mag nog-zoo luid rondbazunen, dat hij groote liefde koestert voor tooneelkunst — na hetgeen ik gezien heb van den man, die Ibsen heet te bewonderen en het meest-superieure werk van dien meester, het sublieme »Baumeister Solnesz” liet paskwiliseeren — vraag ik mezelf af of zijne stichting en de instandhouding van de »Independent Theatre Society” niet is te beschouwen als een bevrediging van eigen eerezucht, als een jagen naar glorie van een eigen-ik.

Daarom en door het feit, dat in Holland den heer Grein door velen de meest-zuivere bedoelingen worden toegedicht, door het feit dat velen mijner landgenooten hem beschouwen als de man, die de ook te Londen sluimerende tooneelkunst tracht te wekken — heb ik het bovenstaande geschreven — — —

Mocht ik mij in de intenties van den Independent Theatre-directeur hebben vergist!

Londen, 26 Nov. '03. K. W. VAN RIJNSWAERDE.

Verbetering. In mijne vorige notities staat: »generatie van

artiesten” (blz: 28, 1e. kolom onderaan), moet zijn: »generatie van acteurs.”

In den *Figaro* van 3 December l.l. verhaalt Jean Thorel die met Antoine en Ajalbert naar Berlijn is gegaan om er de merkwaardige opvoering van *Hannele Mattern's Himmelfahrt* bij te wonen — het een en ander omtrent den tegenwoordigen toestand der Berlijnsche theaters. Hij is zeer getroffen geworden door de groote verscheidenheid der vertooningen. »Met minder schouwburgen dan te Parijs”, zegt hij, »speelt men er drie maal meer stukken.” Elk groot theater heeft een uitgebreid repertoire, dat telkens wordt aangevuld en vernieuwd. Men gelooft te Berlijn veel minder dan te Parijs aan »het publiek” en tracht eenvoudig allerlei soorten van publiek te voldoen. Verder noemt Thorel als navolgenswaard, de zoogenaamde cyclussen van vertooningen: tijdens hij te Berlijn was, gaf het Schauspielhaus een volledigen Goethe, de opera een volledigen Mozart-cyclus. »Dit vertegenwoordigt een belangrijke hoeveelheid arbeid, en dit onderstelt tegelijkertijd een publiek dat zich niet alleen wil vermaken, maar dat ook verlangend is iets te leeren, ten einde steeds juister te kunnen oordeelen, steeds dieper te kunnen voelen.” — Ook bij het regelen der mise-en-scène vindt hij deze twee elementen terug waarvan hij een diepen indruk heeft gekregen: veel arbeid, veel nauwgezetheid. Wat, meent hij, daarentegen de Franschen gunstig onderscheidt van de Duitschers, is dat zij in opvatting en uitvoering, breeder, grootscher werk leveren: »nous pouvons faire plus large et plus grand.” Als voorbeeld noemt hij de opvoering der *Wevers* te Berlijn en te Parijs in het *Théâtre Libre*. »Te Berlijn, veel realisme in de uitnemend geschikte tafereelen. Maar slechts een flauwe weerklink van dien geweldigen kreet van smart, van die uitbarsting van wanhoop die men bij Antoine heeft kunnen hooren.”

Onder Jean Thorel's hoogst interessante indrukken en mededeelingen vermelden wij nog den persoonlijken invloed dien de Deutsche keizer op de opvoeringen van het Schauspielhaus uitoefent. Menigmaal woont de keizer de repetities bij en geeft dan dikwijls zijne opmerkingen ten beste. Hij dringt er vooral op aan dat de artisten »natuurlijker” moeten spelen.

DE LAATSTE STUKKEN VAN HAUPTMANN.

De laatste stukken van Gerhart Hauptmann, met welke wij ons hier bezighielden, waren *De Wevers* en *Professor Crampton*. Na die beiden heeft Hauptmann reeds weer twee stukken geschreven, die beide te Berlijn en in andere steden van Duitschland zijn opgevoerd, doch waarvan nog slechts het eerste, *Der Biberpelz*, in druk is verschenen. *Hannele*, dat is ten slotte de titel geworden van het stuk, dat eerst *Hannele Mattern's Himmelfahrt* zou heeten, zal weldra worden uitgegeven in een pracheditie en zal dan als Kerstmis-cadeau worden geannonceerd. Wat wij er hier over zullen mededeelen is dus ontleend aan verschillende kritieken en besprekingen in Deutsche dag- en weekbladen.

Beginnen wij met *Der Biberpelz*.

»Hauptmann onwaardig!” »Als het er niet buiten opstond zou men niet gelooven, dat het van Hauptmann was!” Zulke beweringen hebben wij omtrent *Der Biberpelz* in menigte gehoord, en een groot deel der toeschouwers en vele critici hebben bij de opvoering dezen zelfden indruk gekregen. »Een fijne satire!” hebben de bewonderaars gezegd en bij de voorstelling te Berlijn hebben zij getracht het gefluit en gesis, waaronder het scherm na de derde en de vierde acte daalde, te onderdrukken. Maar ook de grootste bewonderaars van Hauptmann's talent hebben toegegeven, dat zij teleurgesteld zijn door *Der Biberpelz*.

Het schijnt mij toe, dat wij ons allen vergist hebben toen wij *College Crampton* een hors d'oeuvre noemden, want *Der Biberpelz* sluit zich bij Hauptmann's vorige werk zeer goed aan. Na het sociale drama *Vor Sonnenaufgang*, de familiedrama's *Das Friedensfest* en *Einsame Menschen* kwam *De Waber*. In dit stuk, waarin de massa de hoofdpersoon is, heeft de schrijver reeds enkele personen met eenige trekjes meesterlijk geteekend, den smid, den dominé, den ouden Hilse. Op dien weg ging hij voort, toen hij *College Crampton* schreef maar daar bepaalde hij zich tot één karakter, dat hij zeer mooi uitwerkte. En nu is Hauptmann voortgegaan met het teekenen van typische personen; hij maakt nu lichte penteekeningen zou men zeggen; ook *Crampton* was een penteekening, waarin hij een figuur bijzonder zorgvuldig heeft geteekend, terwijl zijne vroegere werken groote schilderijen kunnen genoemd worden. *Der Biberpelz* is geen afgerond stuk, het heeft geene intrige, de schrijver herhaalt zich; hij is bezig de streepjes en trekjes in zijn teekening telkens wat juister en scherper aan te halen. *Der Biberpelz* is een titel, dien het stuk draagt, omdat een stuk nu eenmaal een titel hebben moet. Van dien pels is maar weinig sprake. Moest het stuk een naam hebben naar hetgeen er in behandeld wordt, dan zou het *Ambtenaars-vaanwijsheid* moeten heten. De personen zijn: de burgemeester van een dorpje aan de Spree, baron von Wehrhahn, een pedant, eigenwijs, dom heer, met zijn klerk en een veldwachter die zich laat omkopen. Daartegenover een bende gauwdieven: vrouw Wolff, schoonmaakster bij den burgemeester zelf, huichelend, lastig, haar man en kinderen bevelend en regeerend met een groot woord over de beschaving die zij bezit en haar kinderen aanbrengt, een volleerde diefegge; Wolff zelf, bang en onder de plak van zijn vrouw; een schipper, heler van al het wild, dat de Wolffen stroopen; een spion van den burgemeester, die desnoods ook met den vijand heult. Verder een pruttelend dorpsbewoner en een ernstig geleerde, die op kamers woont.

Het stuk bestaat uit een reeks typische tooneeltjes, waarin de verschillende personen elkander ontmoeten; eerste en derde bedrijf bij Wolff, tweede en vierde in het gemeentehuis.

In het eerste is voornamelijk quaestie van een houtdiefstal en een gestroopte ree, in het derde van een pels van beverbont. In het tweede en vierde klachten bij den burgemeester, die om die diefstallen weinig geeft, maar het oog heeft op den geleerde, dien hij verdenkt van socialistische neigingen en gaarne uit het dorp zou verwijderen, hoofdzakelijk om een plasdankje voor zijn ijver te krijgen.

Al het belang steekt dus in de personen, die voor typeering bij een opvoering een prachtige gelegenheid geven. Van alle rollen is iets goeds te maken. Vooral vrouw Wolff, eene *maitresse femme* uit een der laagste standen der maatschappij, die den baron-ambtenaar alleraardigst voor den gek houdt, maar ook de burgemeester en Wolff kunnen zeer mooi gespeeld worden.

Der Biberpelz is dus een stuk leven, zeer realistisch geteekend, waarvan men zich alleen kan afvragen, of het wel belangwekkend genoeg is om vier bedrijven te vullen. De toestand is niet dramatisch, zooals in *Einsame Menschen* of *Das Friedensfest*; de tafereelen zijn veel minder pakkend dan in *De Waber*, maar in het waar teekenen van personen met al hun kleine eigenaardigheden, hun belangetjes en behoeftetjes, in het maken van het uiterlijk en innerlijk portret van deze dorpsmensen heeft Hauptmann zich een meester getoond.

En na dit stuk een »Traumdichtung», een stuk met engelen, met de geesten van afgestorvenen, met een persoon, die tegelijk Christus en de dorpschoolmeester is! Dus geen realisme meer?

Over *Hannele* is zeer verschillend geoordeeld. Men heeft het een kindervertooning genoemd; men heeft van griezelen gepraat; men heeft gezegd, dat de schrijver tus-

schen het eerste en tweede bedrijf in plotseling van realist idealist is geworden, maar men heeft ook gezegd, dat Hauptmann in *Hannele* streng realist gebleven is. Dat een stuk, waarin een droom aanschouwelijk wordt voorgesteld, niet noodzakelijk idealistisch behoeft te zijn, zal wel niemand beweren. De schrijver van zulk een stuk vraagt den toeschouwer, dat hij mee zal leven wat de droomende in zijn droom beleeft, en heeft de toeschouwer er in toegestemd zich een oogenblik in de wereld der droomen te verplaatsen, dan kan de auteur weer geheel de realist van vroeger worden. De vraag is dan maar, of hij niets in deze droomenwereld zal laten gebeuren dan wat de droomende werkelijk in zijn droomen zal kunnen zien; of deze door indrukken, ontvangen toen hij wakker was, zich een voorstelling kan maken van hetgeen de schrijver hem in zijn droom laat zien. Aan die voorwaarde, zoo beweren eenige critici, heeft Hauptmann streng voldaan. *Hannele* is een bedeesd, zenuwachtig meisje van veertien jaar, met een levendige fantasie, die zich graag bezig houdt met sprookjes, die zij op school en bijbelsche verhalen, die zij op de catechisatie hoort. Het moederlooze kind wordt door haar stiefvader, een dronkaard, mishandeld en moet drankcenten voor hem bij elkaar bedelen. Komt zij zonder geld thuis, dan wordt zij geslagen. De schoolkinderen bespotten het schuwe kind, niemand geeft om haar dan de schoolmeester en als zij in haar droomerijen is verzonken, dan is zij vervuld met hare gestorven moeder, met den meester Gottwald, met den Heer Jezus.

Op een kouden avond springt *Hannele* uit wanhoop in een bijt in het ijs; een boschwachter haalt haar nog bijtijds uit het water en de schoolmeester brengt haar thuis. En nu, nadat in de eerste tooneelen op even realistische wijze als in *Der Biberpelz* het milieu, waarin *Hannele* leeft, is geschilderd, met al het dorpsgespuis, met den dronken metselaar, den stiefvader, met dokter en diakones, nu droomt *Hannele* en zien wij haar droomgestalten binnenzweven; zij neemt afscheid van de aarde. Haar moedertje komt haar te gemoet met vele andere engelen in lange, witte gewaden en met groote vleugelen. Maar ook de vormen van aardse dingen zijn haar bijgebleven: de dwaze dorpskleermaker komt haar kleeren aanmeten en haar stiefvader komt en wordt weggejaagd door dien zachten man, die te gelijk de schoolmeester is en de prins uit haar sprookjes en de Heer Jezus, en in koor klinkt het den dronkaard tegen: Moordenaar! en de ellendeling loopt weg om zich op te hangen. Dan komen er steeds meer engelen en zij toonen *Hannele* de hemelsche stad, waar zij weldra zal binnengaan; een oogenblik later is *Hannele* dood.

Ook *Hannele* schijnt te veel uitgewerkt te zijn, even als *Der Biberpelz*. Het is een stuk in twee bedrijven; met één had de schrijver kunnen volstaan. Vooral het eerste bedrijf wordt te lang gevonden. In *Hannele* wordt alleen het denken van een meisje in haar laatste levensuur gegeven en dat was geen stof om een geheel avond te vullen. Zola heeft hetzelfde onderwerp behandeld in *Le Rêve* en het is merkwaardig, dat er zooveel overeenkomst is in de wijze van behandeling dezer stof door deze twee schrijvers uit de naturalistische school. Bij beiden een meisje, op den leeftijd, waarop de liefde kan ontwaken, een meisje, dat leeft in droomen, dat hare godsdienstige gevoelens dooreenmengt met wat zij voor menschen voelt. Alleen gaf Zola eene geheele levensgeschiedenis, waar Hauptmann slechts een sterfbed liet zien.

Hannele moet met groote zorg worden gemonteerd, om eenigszins de illusie te geven, die de schrijver wil, dat het maken zal. Dat schijnt zoowel te Berlijn als te Weenen, Mannheim en andere plaatsen gebeurd te zijn en bij de meeste voorstellingen heeft *Hannele* dan ook succes gehad. Dat het stuk te Parijs zal worden gespeeld, is bekend. Zullen wij het ooit te zien krijgen?

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 7.

1 JANUARI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel Gedeelte: Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Het Leescomité.

Niet-Officiëel Gedeelte: Uit de Afdelingen (Amsterdam, Groningen). — J. K. Jr. L'Oeuvre. — J. Vriesendorp jr. Uit de Amstelstad (*Pelléas et Mélisande, L'Ennemi du Peuple*).

Officiëel gedeelte.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.
L. S.

Het Hoofdbestuur houdt, zooals u bekend is, zich onledig met het verzamelen van gegevens voor het samenstellen van een catalogus van de memorabilia op tooneelgebied, die zich hier te lande bevinden. Het heeft derhalve de eer een ieder, die bovenbedoelde merkwaardigheden in zijn bezit heeft, te verzoeken een afschrift van den catalogus zijner verzameling ter beschikking te stellen van den ondergeteekende.

Amsterdam,
27 Dec. 1893.

Namens het Hoofdbestuur:
C. I. VINKESTEYN,
Secretaris.

HET LEESCOMITÉ.

Ingekomen zijn drie stukken: *De invloed der vrouw*, drama in 4 bedr., *De trein van 7.54*, blijspel in 1 bedr. en *De mantel der aristocratie*, zedenschets in 3 bedrijven

28 Dec. '93.

MARC. EMANTS.
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. Verbetering. De heer Goudsmit verzoekt ons mede te deelen, dat hij niet — zooals ons verslag van de vergadering der afdeling in het vorig nummer kon doen vermoeden — het feit genoemd heeft, dat volgens hem

aanleiding had moeten geven tot het ontslag van den heer de Vos als leeraar aan de Tooneelschool. Hij had zelfs niet het oog gehad op het feit, dat de heer Homeyer aangehaald heeft, wèl op iets anders, voorgevallen tusschen den heer de Vos en een zijner tooneelspelers.

GRONINGEN. Den 11den November bood het Bestuur onzer Afdeling den leden een soirée aan in den foyer van den Nieuwen Schouwburg.

De avond werd geopend met een causerie van den Voorzitter, Prof. Dr. A. G. van Hamel, die op de meest boeiende wijze sprak over de opvoering der Fransche tragédie in de XVIIde eeuw. Daar de tijd voor deze openingsrede slechts kort was, kon de Voorzitter op verschillende punten niet uitweiden, vooral niet op het gebied der costumkunde, hetgeen dit voor heeft, dat zijn hooggeleerde eene bespreking hierover toezeide voor een volgende keer. Zeker mogen wij den heer Van Hamel een woord van dank niet onthouden voor dit nieuwe blijk van toewijding en belangstelling in onze Groninger afdeling.

Mevrouw Holtrop—Van Gelder en de heer Clous hadden bereidwillig gehoor gegeven aan het verzoek van het Bestuur dien avond voor onze leden optetreden. Mevrouw Holtrop droeg voor den bekenden engelenrei uit Vondels „Gijsbreght van Aemstel”, »Waer wert oprechter trouw” enz., vervolgens fragmenten uit »Ellen” van Fr. Van Eeden, en het »Sprookje” en gedichten van Hélène Swarth. Dat de aangename, lieve stem van Mevrouw Holtrop, die zich juist zoo goed tot het zeggen van verzen leent, de algemeene sympathie opwekte, behoeft nauwelijks gezegd. Als bewijs hiervan kan dienen de bloemenmand, die haar ten deel viel. Beide artisten gaven voorts een scène uit Daudet's »l'Obstacle”, de scène waar Madeleine haar liefde voor Didier tracht te onderdrukken, nadat men haar de onware erfelijkheid van de in Didier's familie voorkomende krankzinnigheid heeft onder 't oog gehouden, terwijl zij toch ten slotte toe moet geven aan de onweerstaanbare

kracht, waarmede zij zich tot hem voelt aangetrokken. Aangrijpend werd dit tooneel weergegeven, hetgeen niet weinig wil zeggen, als men bedenkt dat het gespeeld werd zonder decoratief op een podium, dat in den foyer was was opgeslagen. De avond werd besloten met *Een Huwelijksreisje (Après la nocé)* van Dreyfus, naar een zeer goede vertaling van den heer Clous. Het vroolijke stukje werd met entrain gespeeld.

Niet alleen aan dramatische kunst was de soirée gewijd. Mejuffrouw Wilhelmine Hoek zong eenige liederen en de cavatine uit de opera »Semiramis» van Rossini. Het was de eerste keer dat zij in Groningen optrad, doch haar zuivere en innemende stem zal het den Groningers tot een groot genoegen maken haar andermaal te hooren.

Ten slotte een welgemeend woord van dank aan den heer Kunst, die zoo vriendelijk was de piano-begeleiding op zich te nemen en daardoor de afdeeling zeer aan zich verplichtte.

Een prettige verdoening was het voor het Bestuur den foyer goed bezet te zien; dit was tevens een bewijs dat aan de levensvatbaarheid der afdeeling niet behoef gewaanhoopt te worden, te meer niet, daar drie tooneeldirecties en de schouwburg-commissie den leden der afdeeling in dit seizoen gratis toegang verleenen tot drie voorstellingen. Het Bestuur is hiervoor dan ook zeer erkentelijk. Dit zal zeker geschikt zijn om hen op te wekken, die liefde voor de kunst geen voldoende reden tot toetreding achten.

A. H. BÜCHLER, Afd.-Secr.

L'OEUVRE.

Le théâtre du rêve. . . . Welk een naam voor het tooneel, dat men zich in onzen tijd zou willen wenschen en droomen! Maar ook, welk een ijdele wensch, welk een ij, niet-te-grijpen nevelbeeld!

Zoo schijnt het — en toch is daar iemand, die zich zulk een theater droomt, die trachten wil het te bereiken en die zeker doen zal wat menschenkracht en menschenvolharding doen kunnen om zijn droomen-theater te stichten! Ik spreek over Lugué-Poë.

Of hij slagen zal? Wie dien man aanziet, zou het mischien in het eerst op zijn gezicht niet lezen. Lugué-Poë heeft den goedgeigen, vroolijken lach van een eenvoudig en waar mensch; hij heeft de oogen van een dreamer, maar van een dreamer, die een zweeper kan worden, en dan geven zijn mond en kin en zijn breed voorhoofd iets zeer beslits aan dat gezicht, en dat besliste wordt nog sterker, wanneer Lugué-Poë het hoofd achteroverbuigt, en een bevel geeft; dan voelt men, dat er met dezen jongen man niet valt te spotten.

De directeur van »l'Oeuvre» zal een moeilijken strijd hebben, wanneer hij zijn denkbeelden wil verwezenlijken. Hij zal vooral hebben te strijden tegen onverschilligheid, tegen belachelijk-making, tegen den sleur van menschen, die kunst noemen wat hun vader en grootvader kunst noemden, alleen omdat deze er dien naam aan gaven. Er zal om die »Shakespeare's uit België, Noorwegen, Rusland, Duitschland» gelachen worden en in naam van het gezond verstand, van de duidelijkheid en klaarheid, die al wat een Franschman zal bewonderen, moet aankleven, zullen Lugué-Poë en zijn onderneming worden terzijde gesteld. Zeker, er is een kring van jonge letterkundigen en andere artiesten, die de voorstellingen van Lugué-Poë bijwonen en luide toejuichen, maar er zijn vermoedelijk vele redenen voor deze toejuichingen, naast de bewondering voor het streven van Lugué-Poë zelf. En aan den anderen kant zullen deze jongeren met hun aanhang van politiseerende en betoogende vrienden Lugué-Poë en zijn *Oeuvre* misschien geen goed doen, hem zeker niet de waardeering verschaffen van »rustige burgers.» die wel eenigen zin hebben voor kunst.

Trouwens Lugué-Poë stelt zich, zooals ik zeide, niet voor te blijven bij de soort der stukken, die hij thans geeft. Hij heeft een stuk van Maeterlinck gespeeld en een paar

stukken van Ibsen en van Hauptmann's *Einsame Menschen* is door bekende omstandigheden alleen de generale repetitie gehouden; hij wil stukken geven van Marco Praga (*De Ideaal-vrouw* en *De Kuische Zusjes*, zooals de heeren de Vos en Van Korlaar dit stuk onlangs in een circulaire noemden) van Björnson, van Tourgueneff, Ibsen's *Bouwmeester Solness* en andere. Maar dit alles is slechts een inleiding. Die stukken uit den vreemde hebben voor een gedeelte iets bijzonders, zooals ook de Musset's *Lorenzaccio*, dat de reeks dit jaar zal besluiten, naar een *théâtre du rêve* leiden maar zeer enkele van hen.

Wat Lugué-Poë zich droomt, zijn groote schouwspelen, waardoor de vreemdste fantaisiën van dichters verwezenlijkt zullen worden; vertooningen, die zullen zijn samengesteld uit tragische en komische tafereelen, dansen, mimische voorstellingen, tot, zoo noodig, clownsprongen toe, alles vergezeld van en afgewisseld door muziek; geen tooneel dus waar moreele of sociale stellingen worden gehoord, maar half-fantastische, féerieke voorstellingen van wat dichters zich gedroomd hebben.

Wij zijn in zulk een droomen-theater wel ver van een realistisch milieu, van realistische décors en costumes. Maar daarom zal er niet minder werk gemaakt worden van décors en costumes. De décors zullen zeer mooi moeten zijn, Lugué-Poë heeft reeds getracht schilders aan zich te verbinden, die geen ware landschappen of binnenhuizen zullen schilderen maar decoraties in den somberen of den ernstigen, den mysterieuzen of den godsdienstigen, den vroolijken of den dwazen toon van het stuk; de geest van het stuk moet reeds spreken uit het decoratief. Vuillard, die de beide achterdoeken voor *Pelléas et Mélisande* schilderde, Cérusier, Lautrec en anderen worden reeds als décorateurs genoemd. Maar veel verder is Lugué-Poë nog niet. Hij tast nog in het halfduister; met behulp van een soort poppentheater, dat hij zelf vervaardigt, wil hij proeven nemen en allerlei trucs, als beweegbare décors, het effect van spiegelbeelden enz. probeeren, die zoo na mogelijk de illusie van de wereld der droomen moeten geven. Hij zoekt, als zoovelen in dezen tijd, voor wie het realisme heeft afgedaan of nooit bestaan heeft, naar iets anders, naar iets dat liefelijk en schoon en verheven zijn zal, naar licht en poëzie, naar oplossingen of verklaringen van het vreemde, het raadselachtige in het leven en hij hoopt, dat dichters de zieners zullen zijn, die, wat zij ontdekten hebben, in schoone vormen voor het tooneel geschikt, zullen gieten.

Van hetgeen ik door hem zag opvoeren kan alleen *Pelléas et Mélisande* gebracht worden tot de richting, die Lugué-Poë wil inslaan. Bij die voorstelling bleek, dat de directeur van l'Oeuvre Maeterlinck geheel heeft begrepen en dat hij zijne acteurs, die Mélisande, Arkel en Yniold speelden bijna even ver gebracht had als hij zelf is. Zooals zij zich bewogen over het tooneel waren deze acteurs geen levende, echte menschen, het waren de decoratieve figuren, die in een stuk van Maeterlinck het best passen. Eenmaal, terwijl hij een slip van het bloemen-achterdoek in de opgeheven hand hield, geleek Golaud in zijn lang gewaad, het hoofd met de in den nek hangende haren eenigszins gebogen, op een figuur, zooals Carloz Schwabe ze teekent en van Mélisande, zoo als zij zat op den rand van den put of zich over het water heenboog zou ik hetzelfde kunnen zeggen. Hier was een begin van het door Lugué-Poë gedroomde *Théâtre du rêve!*

Terwijl l'Oeuvre zijn dubbel doel: goede uitheemsche stukken van niet-realistischen aard aan de Franschen te vertoonen en een idealistisch-symbolistisch tooneel te vestigen met alle kracht najaagt, zien wij ten onzent de tooneelgezelschappen voor leege zalen spelen, wanneer zij een stuk geven, dat iets boven het gewone peil staat en een week lang volle zalen trekken met draken uit de oude doos of spektakelstukken, *Gier-Wally*, *Keraban de stijfhoofdige*, *De Graaf de Lavernie!* De Salon des Variétés gesloten, nadat eerst de

ongelukkige directeur den moed om langer tegen den stroom op te roeien had verloren en de artisten, voor gemeene rekening spelende, blijken zich evenmin te kunnen staande houden.

Wie helpt ons tooneel er weer boven op? Wie zal in Amsterdam een tooneel stichten, dat de aandacht verdient van allen wien de Kunst ter harte gaat? En deze zijn er in Amsterdam, dat is bij de voorstellingen van l'Oeuvre geleken. Schilders, die nooit den schouwburg bezoeken, litteratoren, die het tooneel voor goed schenen te hebben afgezworen, zijn gekomen om *Pelléas et Mélisande* of *Rosmersholm* te zien, omdat zij gehoord hadden van den waarachtigen kunstenaar, die aan het hoofd van dit gezelschap stond, omdat de ten onzent zooveel gelezen tijdschriften den jongeren in Frankrijk hun hadden medegedeeld, dat daar iets werkelijk artistieks te zien was.

Zal het Nederlandsch Tooneel ons in den Stadsschouwburg iets anders voorzetten — iets anders kunnen voorzetten — dan *Gier-Wally* en de *Bibliothecaris*? Zal Chrispijn in den Salon het kunnen houden, wanneer hij voortgaat op den weg, waarop hij met zijne opvoering van *Jeugd* den eersten stap heeft gezet?

Zou men, ernstig strevende naar een zeer hoog ideaal, niet nog eens kunnen beproeven vrienden en beschermers te vinden, die uit eerbied voor het schoone streven in de eerste plaats, en daarna uit bewondering voor het goede en schoone, dat men zeker zou bereiken, trouw bleven en meer vrienden wierven voor hun troetelkind, telkens meer, totdat Amsterdam kon bogen op een waarachtig artistiek tooneel? Is er iemand, die het voorbeeld van Lugné-Poë wil volgen? Zijn er tooneelvrienden, ware tooneelvrienden, die een Hollandschen Lugné-Poë zouden willen helpen?

J. K. Jk.

UIT DE AMSTELSTAD.

Pelléas et Mélisande van Maurice Maeterlinck.

Mélisande. Ne me touchez pas! Ne me touchez pas!

Golaud. N'ayez pas peur . . . Je ne vous ferais pas . . . Oh! vous êtes belle!

Mélisande. Ne me touchez pas! ne me touchez pas! ou je me jette à l'eau! . . .

Dáár in die woorden ligt het karakter van het slecht begrepen, moeilijk te appréciëren drama, dat Lugné-Poë met zijn Théâtre de l'Oeuvre ons heeft gebracht.

Water, vloeibaar bij een temperatuur ver onder nul, wordt bij de minste aanraking ijs.

Ne me touchez pas!

Maeterlinck's drama zal bij elke opvoering verliezen en zelfs bij die door Lugné-Poë is er spot geweest in de gemoeiden van velen.

Wanneer men niet fijngvoelig genoeg is om tot in het uiterste waar te nemen, dan openbaart zich de lach bij deze symphonie van subtiele gevoelens.

»On entendrait dormir l'eau; c'est le bruit de la nuit ou le bruit du silence; on entendrait marcher les mouches sur les portes;»...

Het normale gehoor weigert zijn dienst, alleen abnormaal (hooger georganiseerd?) luisteren kan tot dergelijke uiting komen.

De kunst vervalt in een uiterste! zoo spreekt de gemiddelde mensch en hij heeft gelijk. Maar deze kunst is niet voor hem.

De draak! ook deze deugt voor den gemiddelden kunstminnaar niet.

Haast durf ik het niet zeggen — ne me touchez pas! — maar *Pelléas et Mélisande* staat rechts evenver van het gemiddelde stuk, als de draak links daarvan afwijkt.

De draak: mannelijk, zwaar, volbloedig, bombastisch en druk fortissimo; de nieuwere uiting vrouwelijk, ijl, anaemisch, simpel en stil pianissimo: een nimf.

De draak om te bevechten, de nimf om bij het eerste grijpen uit medelijden toe te geven aan haar: »ne me touchez pas!»

En — les extrêmes se touchent — beiden romantisch, in tal van tafereelen spelende in vorstelijke omgeving, in kasteelen, bosschen, bij de grot en den put, met lang gol-

vend blond haar, met een weefspoel en met een gouden ring aan den vinger, maar bij den draak zijn de kloppingen van het hart de mokerslagen van een stoomhamer gelijk, in de nimf vinden wij als aequivalent voor die aandoening: »ces petites mains que je pourrais écraser comme des fleurs.»

De etherische en subtile maagd Mélisande — Elle ne pouvait pas vivre . . . Elle est née sans raison . . . pour mourir; et elle meurt sans raison. — Zij huwt Golaud en bemint daarna Pélleas, doch deze liefde, waarvan wij niet weten of zij schuldig was, is zóó zwak, dat zij aan vriendschap grenst.

Daarom — bravo voor Lugné-Poë — vinden we op het programma achter de mannenrol van Pélleas een damesnaam: Mlle Arsel.

Dit opzettelijk travesti bewijst, dat het stuk begrepen werd door de vertolkers, hadden zij een mannelijk acteur in den Pélleas gestoken, dan zou de greep al weer te forsch zijn geweest en het verband tusschen Pélleas en Mélisande te ruw zijn geworden; de vermijding van alle ruwheid, is zóózeer een eisch van het stuk, dat ik het zelfs betreuren moet mijn pen ditmaal niet te hebben kunnen neerleggen in een vrouwenhand. Doch al kan ik u niet zeggen, wat ik gevoel dat noodig is voor een juist begrip van dit stuk, ik zit nu eenmaal op het bankje der getuigen en ben genoodzaakt mijn in verhouding ruwe begrippen te plaatsen tegen dat breekbare, donzige, als kantwerk uitgevoerde kunststuk aan.

Over de uitvoering in haar geheel ben ik niet tevreden. Goed is geweest het zeggen dezer stamelende liedjesteksten. Tot vier keeren toe hooren wij dezelfde woorden*), als halfzang uitgesproken, ons in de ooren klinken, goed was ook het onhoorbare opkomen (»on découvre» de personen heet het in den tekst), goed waren de costumes in zwakke vale, slecht-uitgesproken kleuren, goed in één woord de buitengewone eenvoud van spel, het gebrek aan gebaar, het afwezige van groote intonaties en harde klemtönen in volkomen tegenstelling met de eischen van den draak.

Uitnuntend was het spel van Mélisande (Mlle Bady) met den ring, die in den put valt. Dit onnoozele feitje werd daardoor dramatisch moment, en zeer aantrekkelijk, voor mij zeer nieuw, was het tooneel, waarin Golaud (Lugné-Poë) door zijn op zijn schouder geplaatst zontje Yniold (Georgette Loyer) de gelieven Pélleas en Mélisande door een venster van het kasteel laat bespieden en zich laat vertellen wat er tusschen hen voorvalt.

Onvergetelijk moeten die sympathieke voordrachten voor de meesten der toeschouwers zijn geweest, en ik geloof, dat tegenstanders van dezen kunstvorm zich toen wel gewonnen hebben moeten geven.

Maar foutief was het ontbreken der bedienden, armen, enz. in den tekst voorgeschreven, tenzij men het zou willen verdedigen op dezelfde gronden, waarop het supprimeeren van de koren der tragedie goedgevonden kan worden.

Slecht waren décor en verlichting, hinderlijk hoorbaar de souffleur en veel te zwaar het voorscherm, dat 18 maal op en neer moet. Dit had van gaas moeten zijn, de personen hadden spiegelbeelden moeten wezen en de stemmen hadden als uit een andere wereld, niet direct van de planken tot ons moeten komen. De opvoering sleepte, duurde te lang en werd onaangenaam gestoord door allerlei geluiden van klappende stoelen en grappen uit den engelenbak.

Maar de uitvoering en misschien ook deze bespreking kunnen leiden tot kennismaking van het werk door lezing in de binnenkamer en geheel alleen.

Dan zullen de bedoelde gewaarwordingen tot u komen stil en langzaam maar met verrukkelijke lieftalligheid.

Alle stukken van Ibsen * * * eene studie en voorzichtigheid in de beoordeeling, wanneer men niet tevreden kan zijn met de gebruikelijke groote termen, die veelal op tekortkoming van het juiste begrip wijzen.

*) Blz. 151, 3de uitg.: »La vérité, la vérité, la vérité, la vérité.

In zijn meeste stukken behandelt Ibsen een hoofddenkbeeld en meestal is dat belichaamd door minder gezonde menschen.

In *Nora*, de verhouding tusschen echtgenooten en Nora zelf is zenuwlijderes, in *Rosmersholm* het uitsterven van een familie, ook Rosmer is niet normaal, in de *Vrouw der Zee* een liefdesdwang op Ellida, wier moeder krankzinnig was, in de *Wilde Eend* de erfelijkheid van hoogheidswaan-zin en zelfmoord tot in drie geslachten, in *Spoken* nog iets ergers.

Deze werken zijn nooit dadelijk helder, zij moeten bij ons besterven, dan gaan we de menschen dezer tooneelstukken kennen en hen begrijpen.

Met *Een Vijand des Volks* kan gerust een uitzondering gemaakt worden, dit stuk is duidelijker dan de meeste andere. Het thema, door Ibsen óók in de *Wilde Eend* bewerkt, is: het gevolg van het zeggen van de waarheid. Dat dit de droevigste en onverwachtste gevolgen kan hebben weet ieder, maar hij leze Ibsen op dit stuk en het wordt hem veel helderder. In de *Wilde Eend* is Gregor de man, die voor de waarheid strijdt en daardoor een huisgezin ongelukkig maakt, in *Een Vijand des Volks* Dr. Stockmann, die door de toepassing van dit edele beginsel zijn eigen glazen, letterlijk en figuurlijk, ziet ingooien.

Ten tweede behandelt Ibsen, door den mond van dien-zelfden dokter, de vraag wie de waarheid heeft: de eenling of de »compacte» meerderheid? Hier is evenmin twijfel. De bekwaamsten zijn in de minderheid, maar, ook ten aanzien van deze kwestie zal u veel licht zijn opgegaan als ge *Een Vijand des Volks* gelezen of gezien hebt.

Dr. Stockmann, de hoofdfiguur, drinkt misschien iets te veel en zijn broeder burgemeester Stockmann is bijna totaalonthouder (6, 9, 14*). Ik wil dit vermelden hebben, omdat niettegenstaande het zeer duidelijk is gezegd er niet genoeg de aandacht op gevestigd is. De punch is bij den dokter niet van de vloer (9, 14, 83, 85), hij biedt Thomsen, den agent van het matigheidsgezelschap sherry en bier (31) aan, hij heeft behalve bier, sherry en punch nog arak, rum en cognac (14), in huis, zelfs het publiek, in den vorm van »een tweede heer» (83), mompelt dat de dokter niet vrij is van alcoholismus en ten slotte wordt onze aandacht in het algemeen op deze aangelegenheid gevestigd door genoemden Thomsen en den driemaal optredenden dronken man, die in het vierde bedrijf zijn alleenstaande stem tegen de motie uitbrengt.

Dit is niet toevallig aangebracht. Het verklaart almede de minder goede verstandhouding der beide broeders, waardoor de botsing tusschen de maatschappij en den dokter aangewakkerd wordt.

De dokter, is een eerlijke, waarheidslievende, openhartige figuur, die zich zelf niet meer corrigeert en daardoor de gevolgen van zijn doen en laten niet zoo zeer totaal uit het oog verliest, als wel ze niet eens onder de oogen krijgt (37); hij werkt en praat maar door, hij spreekt met mooie, groote woorden, voelt zich martelaar en heeft ten slotte in de wildste onbezonnenheid *de waarheid* en zijn vaderstad zoo lief, dat hij nog liever de laatste zou zien te gronde gaan, dan haar op den bodem der leugen zou willen zien bloeien. (82).

Ibsen spreekt ook nog over de afstamming van den dokter (81,83) en door Stockmann zelf wordt beweerd dat de Stockmanns voorgesproten zijn uit een nietswaardigen ouden zeeroover uit Pommeren, terwijl de buitenwacht, »de eerste heer» spreekt over erfelijke krankzinnigheid in de familie.

Men zie in Dr. Stockmann dus vooral geen denker, zoo als ik hem heb hooren noemen, hij is niet meer dan een fraseur(†). wiens opvliedigheid en verkwisting, die steeds met hoogheidsdenkenbeelden gepaard gaat, volkomen ver-

klaard kunnen worden uit de gegeven aanwijzingen. Zoo iemand kan als wetenschappelijk man de fout begaan, zijn meest zeer doordachte opmerkingen te plaatsen in een losbandige volksvergadering, aldus zijn paerlen werpend voor de zwijnen, en dit er bij te zeggen ook. Hij zegt de vergaderden in het gericht, dat ze niet weten wat ze doen maar niet, dat hij het hun vergeeft.

Dat dit stuk een zelfverdediging zou behelzen is mogelijk, maar ik acht het onwaarschijnlijk. Gaarne neem ik aan, dat de meesten Dr. Stockmann zullen vereeren en zeggen: dat is onze man, veel meer dan zijn broeder, maar in *het stuk* is aangetoond dat zulke mannen uit hun betrekking worden ontslagen, dat men hen uitjouwt en de glazen bij hen insmijt. Dat zij ten slotte landverhuizer willen of moeten worden, omdat het langer verblijf in hun vaderstad onmogelijk is.

Merkwaardigerwijze vinden wij het reizen en dan weer niet reizen behalve hier, ook in *Rosmersholm* en *De vrouw der zee* terug, terwijl ik niet onaardig vind, dat Ibsen een der meest afgezaagde trucs (het laten liggen van hoed en stok, 62) heeft gebruikt, zij het dan met een dubbel doel.

Als iets moois in al zijn stukken heeft mij ook hier getroffen fen het ontbreken eener conclusie evenals bij de feiten om ons heen. Deze en de stukken van Ibsen geven te denken, wij moeten dan zelf weten of zij iets bewijzen en wat er wordt aangetoond.

Het opgewonden spel van Lugné-Poë in de titelrol heeft mij eerst verrast, ik had mij een goedigen, dikken dokter gedacht, maar een magere kan natuurlijk even goed. Deze type van Lugné-Poë in lange en bleeke vertooning stemt weinig overeen met zijn lekker eten, maar er zijn zeer veel personen, die daarbij mager blijven. Het militante karakter van den dokter is vijf bedrijven lang, schitterend, vermoeiend haast, volgehouden.

Zóó zijn zij wel, de menschen, die de wereld naar hun hand willen zetten, in al hun opgewondenheid en eerlijke doordraverij. De Mohamedanen hebben een spreekwoord, dat een heel ander soort menschen teekent: De zon gaat zonder ons toedoen ook onder. En dezen indruk maakte de broeder des dokters als tegenstelling. »Ge kunt wel gelijk hebben maar dat moet ge niet zoo allemaal aan de groote klok hangen» is de nuchtere tegenstelling, door Ravet zeer wel in zijn opvatting van de rol van den burgemeester uitgedrukt.

De overige acteurs, behalve de man die de rol van Morten Kill speelde, hebben met halve tinten een schoonen, rustigen achtergrond gevormd voor het teekenachtige broederpaar, hier en daar misschien al te rustig, maar de vergadering met behulp van »plusieurs jeunes littérateurs et étudiants d'Amsterdam» heeft dit ten volle vergeed.

Om figurant te zijn is het niet voldoende te weten waar men heeft te staan en te gaan, ook daar kan sprake zijn van bezieling en deze is van den directeur van het Théâtre de l'Oeuvre overgegaan op ieder die met hem in aanraking is gekomen, van acteurs en figuranten af tot den verst-afzittenden toeschouwer toe. Het is een groot voorrecht dat ons het vooruitzicht is geopend hem aan het eind van dit seizoen terug te zullen zien.

J. V. Jr.

ADVERTENTIËN.

Zooeven verschenen:

DE TOONEELKIJKER,

KORTE INHOUD

— VAN —

Zeventig beroemde Opera's.

Prijs gebonden f 1.25.

Haarlem.

DE ERVEN LOOSJES.

*) Deze Cijfers in den tekst verwijzen naar bladzijden van de duitsche vertaling, No. 1702 Unive rsal Bibliothek.

(†) O! die fransche woorden.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 8.

15 JANUARI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D :

Officiëel Gedeelte: Aan de Afdelingspenningmeesters.

Niet-Officiëel Gedeelte: Uit de Afdelingen ('s Gravenhage). — J. Vriesendorp Jr. Uit de Amstelstad (*Het Testament van Cesar Girodot, De Bruiloft van Kloris en Roosje, Keraban de Stijfhoofdige, Veltman in Nathan de Wijze.*) — Jean Valjean. Uit de Maasstad (*Dokter Müller, Het Albumblad*). — J. K. Jr., Twee schrijvers over tooneelkritiek. — Maatschappij Apollo. — Variùm. — Boekaankondiging. — Ingezonden: L. Simons Mzn. Van Rijnswaerde re Grein, met antwoord van K. W. van Rijnswaerde. Advertentie.

Officiëel gedeelte.

Aan H.H. Afdelings-Pennigmeesters

De Afdelingen Dordrecht, 's Gravenhage, Groningen, Haarlem, Rotterdam en Utrecht hebben contributies aan de Algemeene Kas overgemaakt.

Ondergeteekende neemt de vrijheid de Penningmeesters der overige Afdelingen te herinneren aan de verplichtingen hun bij Art. 5 der Statuten opgelegd en noodigt hen uit de verschuldigde gelden te storten, hetzij bij hem, hetzij bij de Crediet-Vereeniging te Amsterdam.

De Algemeene Penningmeester,
JEAN BROWNE,

10 Januari 1894.

Rotterdam, Wijnhaven 15.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AFDEELINGEN.

'S GRAVENHAGE. Tot voorzitter der afdeling is gekozen Mr. P. G. Snijder van Wissenkerke, terwijl als secretaris is opgetreden Mr. A. G. N. Swart.

UIT DE AMSTELSTAD.

De laatst doorleefde maand is op het gebied onzer eigen dramatische kunst al bijzonder onbelangrijk geweest, wellicht omdat tusschen dit en het voorlaatste nummer het Kerst-

feest en de jaarswisseling zijn gevallen. Al schijnt oppervlakkig deze periode, waarin het van Zondagen heeft gewemeld, bij uitstek geschikt voor een verpoizing op artistiek gebied, toch mag men niet vergeten, dat slechts de »uitgaanders», de minder goede groep van kunstminnaars, zich in die dagen een biljet voor den schouwburg koopen. Deze Zondagen leveren ons dan ook meestal weinig nieuws, de reprise van een kasstuk is van alle directiën een daad van koel verstand en wie zou haar, bij in het algemeen ongunstige geldelijke resultaten niet van harte gunnen, dat zij op de een of andere, meest geschikte wijze haar best deden om een zilvervloot binnen te halen.

Toch was het een roezemoezige tijd, dien wij thans achter den rug hebben.

Het tragisch einde van den heer Kreukniet was de indirecte oorzaak van het uiteengaan van zijn gezelschap, dat tot nu toe met afwisselend succes den Salon des Variétés bespeelde en wel is in hoofdzaak de herinnering aan het verleden droevig, omdat juist het gezelschap, dat zich door zijnen *Doofpot* een onsterfelijken amsterdamschen roem wist te verzekeren, het deksel van dit alles-opslokkend huishoud-artikel zich ten slotte boven zijn eigen hoofd zag sluiten.

Maar de Salon blijft niet ledig.

De Nederlandsche Tooneelvereeniging onder directie van L. H. Chrispijn, het reizen in de provincie moede, zal de plaats van Kreukniet en Poolman in het kleine gezellige zaaltje aan de Amstelstraat bezetten. De Tooneelvereeniging blijft tevens het Paleis voor Volksvlijt bespelen en hoewel zij zich dus herhaaldelijk zal hebben te verplaatsen van het eene gebouw naar het andere, zij blijft in Amsterdam en de tijd en energie, die te loor moeten gaan door voortdurend reizen per spoor, zullen nu besteed kunnen worden aan de kunst, waarvoor deze vereeniging blijkt veel over te hebben.

Toch acht ik haar te zwak om met succes en in Amsterdam twee schouwburgen te bespelen. Het is echter thans een slechte tijd om over het slagen van kunstondernemingen

vonnis te vellen, daartoe moeten kunstenaar en kunstminnaar in een gelukkiger gemoedstoestand verkeeren dan in den laatsten tijd bij de enorm lage temperaturen, die wij hebben meegemaakt het geval heeft kunnen zijn. Want ik acht de kunst, de tooneelspeelkunst niet het minste, in hooge mate afhankelijk van de temperatuur. Het zou mij te ver voeren u hier te leiden over de ontelbare wegen der land- en volkenkunde, bovendien — en dit doet wel zeer beslist de deur toe — zou ik daartoe niet in staat zijn op dit oogenblik, maar ik twijfel niet of na een ernstige vergelijkende studie, zouden wij allicht een wet vinden in dezen geest: »De kunstuitingen krijgen, hoe meer men den aequator nadert, een opgewekter, duidelijker, opener en blijer karakter, totdat zij in het naïeve en kinderlijke verlopen.»

Deze stelling is echter van zóó problematisch gehalte, dat ik U verschooning vraag haar te hebben neergeschreven, want behalve de temperatuur zullen er nog wel andere invloeden zijn, die zich op de kunst doen gelden; maar hoe dit zij, er is één ding, dat ik mij niet uit het hoofd laat praten, namelijk, dat beneden een zekere temperatuur de productie van kunst en nog iets lager zelfs het kunstgenot onmogelijk worden. Het komt mij voor, dat het minimum dezer dagen bereikt is.

Het eenige opmerkenswaardige nieuws zou dan zijn de opvoering van *Het Testament van César Girodot* door de Koninklijke Vereeniging. Op 6 Januari is het stuk van Belot en Villetard in een vertaling van M. B. Mendes da Costa zeer koel ontvangen, buitengewoon koel.

Een leege zaal en elke poging tot applaus nà de bedrijven volkomen mislukt.

Alleen bij open doek werd Jacq. de Boer in het derde bedrijf teruggeroepen; hij met mevr. Chr. Stoetz en Brongceest: pa. ma en zoon Girodot hebben dit stuk gered.

Er schijnt van Het Nederlandsch Tooneel maar zelden iets volkomen geslaagds te kunnen uitgaan. In een onzer provinciesteden waren ze opgetreden, de koninklijke artisten en ook dáár was men ontevreden over het ensemble. Zelden wagen ze zich aan iets nieuws, aan iets buitengewoons. Waarom toch niet? Waarom toch altijd stukken, waarover zoo weinig valt na te denken, waarom steeds-door die lichtverteerbare kost?

Het Testament van César Girodot valt geheel in het gewone genre en is niet slecht. Het zou 's zomers een veel grooter succes hebben gehad.

Het denkbeeld van den erfplater Girodot om een universeelen erfgenaam te doen kiezen door zijn 9 naaste verwanten is wat gezocht, maar de verwickelingen, die er uit voortvloeien waren wél drie bedrijven waard en vele komische, enkele zelfs geestige effecten waren er het gevolg van. De Boer was excellent en vol ambitie, hij overtrof zich zelf; mevr. Chr. Stoetz en Brongceest stonden hem braaf ter zijde, maar verder ging alles zoo dood gewoon, zoo min of meer sleurig, dat het volkomen begrijpelijk was, dat het publiek niet meê ging.

Van Schoonhoven bleef van Schoonhoven en was alleen door zijn snuiven de Massias van het stuk; Mevr. Frenkel-Bouwmeester idem: door haar toiletten kon men reeds weten, dat zij Hortense Lehuchoir voor stelde. Zoo waren de meesten.

Den heer Smits mag ik wel speciaal bedanken voor zijn dragelijken notaris. Meestal komt de tooneel-notaris er treurig af. Hooge hoed en boord met witten strop, lange zwarte jas en uitgestreken gelaat, zóó ziet men gewoonlijk deze figuur binnen komen, hij neemt plaats zonder groeten, ontvouwt zijne portefeuille, neemt pen, papier en inkt en zet zich in de houding van iemand, die op het eerste commando »overgaat tot het verlijden der akte».

Ditmaal was er beterschap te bespeuren, de notaris was spotvrij.

De bruiloft van Kloris en Roosje besloot den avond.

Traditioneele kunst heeft mijn sympathie niet. Het is geen kunst, evenmin als de handdruk op nieuwjaar een ernstige

beteekenis heeft. Maar er is te veel goedigs en gemoedelijks in deze usantie om lang stil te staan bij een opvoering, die voor de artisten tot op heden een genot schijnt te zijn, al komt mij de vertooning van werkelijk genoegen op de planken wat *louche* voor.

De Nieuwjaarswensch is, in navolging van vele vorige wenschen uitgesproken door den heer C. R. H. Spoor en mevr. Chr. Stoetz in de bekende »karakters» van Thomasvaer en Pietermel. Hier kan ik mij voorstellen, dat voor deze degelijke acteurs het zeggen der gelegheidsrijmen met hun toepasselijkheid op amsterdamsche toestanden een intieme vreugd oplevert, die zij zich met het klimmen hunner jaren niet gaarne zouden ontzeggen. Ook bij het publiek wordt dit geapprecieerd en zoo werkt deze periodieke vertooning ernstig mede om de verstandhouding tusschen publiek en tooneelspeler te verbeteren.

Bij het Hollandsch Tooneelgezelschap hebben de heer C. P. T. Bigot en mevr. Albregt—Engelman, evenzeer geliefde acteurs, zich van de taak der Nieuwjaarswenschen op loffelijke wijze gekweten.

Het is te hopen, dat dit viertal nog lang op onze planken zijn lauweren moge plukken.

Evengoed als het te koud was voor de tuinscène in Girodot's testament, zoo was het ook niet warm genoeg voor de reis, die *Keraban de stijf hoofdige* (of een Hollander in de klem) meende te moeten maken langs de kusten van heel de Zwarte Zee om van Constantinopel naar Scutari te komen.

Waarom stak hij den Bosphorus niet over? Keraban was te stijfhoofdig om de 20 para's tol te betalen, die het bestuur voor het overtrekken van deze door Byron en Webb beroemd geworden zeeëngte verkoos te heffen.

Het is een echt Verneansch motief, dat eerst gediend heeft voor Verne's roman en daarna aan den heer Peijpers om er een tooneelspel à Grand Spectacle van te maken.

Een echt Zondagstuk is het geworden en de directie Chrispijn had een dankbare taak, toen zij ons in het Paleis voor Volksvlijt meer decor dan kunst heeft laten zien.

De heer Maandag weet ons zeer mooie achterdoeken te vervaardigen. Een Turksch watergezicht en een schitterende rotspartij waren de hoofdmomenten.

Maar wat mij eigenlijk gezegd gehinderd heeft, is dat we Chrispijn te paard (wat 'n knof!) tusschen een helsch salvo uit Turksche vuurroeren en Schwab of ten minste zijn strooien namaaksel in een kruiwagen langs de gespannen koord over den Bosphorus hebben zien rijden.

Ik acht deze acteurs daarvoor te hoog en toen ik zoo-even het gezelschap zwak noemde, meende ik daarmede, dat zij geen belangrijke komische krachten bezitten. Als de directie voort wil gaan met het geven van mooie volksvertooningen, die de kas zullen vullen, wat ik hoop dat hun toekomst zal zijn, dan moeten zij zich in die richting versterken en als ik mijn zin kreeg zou zij die komische elementen kunnen ontleenen aan het op non-activiteit gestelde gezelschap van Kreukniet en Poolman. Daardoor zou er hier ter stede één gezelschap minder zijn, wat ik voor de kunst beter acht. Elk gezelschap heeft, om voltallig te wezen, in zijn nasleep een groep spelers, die beter deden een meer prozaisch beroep te kiezen. Deze scharen zich om een of twee bijzondere persoonlijkheden die den gang naar den schouwburg wettigen, maar daardoor is de kunst al heelslecht gediend.

In elk gezelschap moest elk speler goed zijn, meer dan voldoende.

Een slechte knecht, één ridicuul figurant kan ons de illusie benemen en een effect totaal bederven. Als nu de beste krachten van Chrispijn en Poolman zich tot één groep vereenigden, dan hadden we in Amsterdam precies elk wat wils.

De Koninklijke Vereeniging voor hen, die nooit buiten de schreef gaan, deftig en regelmatig, altijd voornaam.

Van Lier in de Plantage als de compleetste drakenfabriek, voor de groote massa, die rillen en beven wil.

En het gecombineerde nieuwe gezelschap voor de nieuwe kunst, waaraan zij beiden blijken veel te hechten, doch die voor ieder op zichzelf een te zware taak was.

* * *

Veltman had juist zijn 70sten verjaardag gevierd toen hij voor zijn benefiet-voorstelling *Nathan de Wijze* koos. Om meer dan eene reden moet dit worden gewaardeerd.

Zijn vereerders zullen wel allen jonger zijn, zij brengen hem dus het respect, dat zij den ouderdom door alle eeuwen heen schuldig waren maar ook de »jongeren», zelfs wanneer men ze zich niet anders denken kan dan met den bijmaak eener min of meer gewettigde verwaandheid, zij moeten hem den tol betalen, dien ieder aan artistiek gevoel en ongekenden ijver schuldig is. En is er zelfs in onzen veteraan niet veel van het jongere merkbaar, is niet zijn keuze voor het benefiet, het geven van Lessing's klassiek gedicht niet een bewijs, dat hij, waar hij het voor het zeggen heeft, zich losmaakt van het geroutineerde comediespelen? Ik ken Veltman slechts kort, ik zag hem weinige malen, maar steeds en helaas in ridderrollen, in hooggeplaatste tooneelfiguren, meestal met den degen op zij en stevels tot over de knieën.

Dit waren, naar mijn opvatting, niet de rollen voor Veltman geknipt, voor die meestal jeugdige helden was Veltman hoezeer hij ook alles deed om het te verbergen, te oud van uiterlijke persoonlijkheid.

Wat een groote zelfkennis sprak er dus uit zijn wensch om Nathan te vertolken, Nathan, die lichamelijk oud een jong en nobel hart met buitengewone denkkraft vereenigt!

Nog meer bewondering dwingt deze acteur ons af, wanneer we hem, dien het toch als ieder ander, vooral bij een benefiet, te doen moet zijn om een recette, niet zien aarzelen een stuk te geven, dat zeer ver staat boven het gehalte van het publiek, dat om zijnentwille alle rangen, behalve den eersten, komt bezetten, en dat niet hoofdzakelijk uit geletterden bestaat.

Hij heeft de roeping van het tooneel ook in deze omstandigheden hoog willen houden door een stuk te kiezen, dat veredelt en leert. Een stuk, niet om met den smaak van een groot publiek mee te gaan, maar om dien smaak te verheffen en ten slotte een stuk, waarin de exploitatie van een liefdesverhouding tot zóó kleine afmetingen is teruggebracht, dat dit juist er de zwakke zijde van uitmaakt.

Fraaie en talrijke bloemstukken gaven uiting aan de algemeen gevoelde hoogschatting van Veltman's kunst.

Wanneer het waar is, dat Veltman's gehoor niet scherp meer is en hij dus noch souffleur, noch medespeler goed verstaan kan, dan begint men eerst recht te begrijpen wat een ijver, welk een studie en hoe groot een nauwgezetheid er vereischt worden om een rol als Nathan zoo flink en zonder stoornis af te spelen.

Of nu de schepping van Veltman geacht kan worden aan de strengste eischen te voldoen, wil ik hier niet beslissen. Aan een rol, die door de grootste acteurs is gespeeld, worden eindelijk eischen gesteld, die voor de gewonere acteurs dergelijke stukken ontoegankelijk zouden maken — en al is het betere nog steeds de vijand van het goede, zoover zal toch niemand het willen trekken, dat hij niet zeer dankbaar zou zijn voor het goede. al viel het betere hem ook niet ten deel.

Ook aan de andere acteurs stelt *Nathan de Wijze* zware eischen.

Het best zijn die overwonnen door mevr. Potharst — Grader als Recha. Deze actrice had een paar dagen geleden in de titelrol van *Stella* een indruk op mij gemaakt, die mij niet juist het beste deed verwachten voor Recha, Nathan's aangenomen dochter. Zij heeft die minder goede verwachtingen glansrijk beschaamd.

De Tempelier van Potharst had goede oogenblikken, zoolang hij buiten Recha's tegenwoordigheid blijft en dit is nagenoeg het geheele stuk door, maar de korte en

daardoor moeilijke liefdescène (3e bedr. 2e toon.) is door toedoen van dezen acteur belachelijk geworden en dat moet ze heusch niet zijn! Als de heer Potharst zijn uitspraak kon verbeteren en om één détail te noemen de / tusschen de klinkers niet als *v* uitsprak, zou hij aan het publiek een grooten dienst bewijzen. In strijd met Kollewyn's beweringen daarentegen liet mevrouw Ellenberger als Sittah, de zuster van den Sultan, ons de *n* hooren overal waar zij geschreven staat. Het zou dubbel jammer zijn als de bedoeling hiervan was de voordracht verhevener te doen schijnen, want dit kunstmiddel klinkt ons meer als versleten tooneel-idioom dan als rethorische versiering in de ooren.

Maar ook in het overige schoot Sittah te kort. Eentonig, zangerig en slecht, zonder accent of gebaar heeft zij de verzen der goede vertaling gezegd en daardoor zijn de tooneelen met haar broeder, den Sultan (Morrien), die eveneens beneden het goede bleef, volmaakt bedorven.

De heer Lamberts in de kleine rol van den Patriarch heeft opnieuw een zóó gunstigen indruk op mij gemaakt, dat ik hem gaarne in een voornamer emplooi zal zien optreden.

Bijzonderen lof verdient de vlugge opvolging der 12 tafereelen, waardoor de totaalindruk dezer interessante opvoering aanmerkelijk is verbeterd.

J. V. JR.

UIT DE MAASSTAD.

Moeten we de dooden laten rusten?

Bijna zou men geneigd wezen het wicht van één avond niet in zijn rust te storen, waar de bakkers zelfs weinig moeite deden om het kind lief en snoezig te doen vinden, misschien als moderne Spartanen het kort leventje moedwillig nog korter maakten.

Maar zoo erg is *Dokter Müller* van den Italiaan (?) G. M. Scalingo o. i. niet, al heeft deze ziekenvriend, die bij zijn vriend een handig voorsnijder blijkt te zijn, om zelf op de been te blijven veel vrienden noodig.

Het onderwerp kan belangstelling wekken, doch is merkwaardig onhandig behandeld.

Dokter Müller wordt bij een zijner vrienden, Negri ontboden die zwaar gewond is thuisgebracht. Op Negri's schrijftafel vindt hij een brief die hem intieme betrekkingen tusschen zijn vriend en zijn vrouw verraad. De gewonde moet een gevaarlijke operatie ondergaan. Tweestrijd bij Müller. Zal hij wraaknemen en den patient vermoorden, of weigeren de operatie te verrichten, of zijn plicht als geneesheer volbrengen? Tweestrijd, ja, maar plomp, een vraag met fel-duidelijk antwoord als er lang over gezeurd wordt, zooals in dit drama. Nog verneemt de echtgenoot dat Negri getracht heeft zelfmoord te plegen en niet is overvallen gelijk men beweerde. Welnu, het plichtgevoel triomfeert; alleen doet Müller Negri beloven, dat hij bij herstel zich tegenover zijn beminde laf en laag zal gedragen; de vrouw moet walgen van wat ze eens aanbad. De minnaar herstelt en houdt woord; hij huichelt al wat in zijn hartstocht mooi was te vertrappen en doet het laagzinnelijke opvlammen. Vol afschuw vlucht de vrouw en.... de echtgenoot stort binnen en in zijn woede, Negri's belofte vergeten, schijn voor waarheid nemende, doodt hij den ellendige, juist nu deze zijn plicht — zwaarder, ontzettend veel zwaarder dan die van den dokter — volbrengt. Neen, dit barre en tamelijk grove maar logische slot geeft de schrijver niet; alles verloopt tam en wel. De echtgenoot en de minnaar maken de rekening op, zij blijkt te sluiten, de kwitanties worden gewisseld, minnaar af. Een bectje geklaag, gekibbel, gejammer van de echtelieden en aan den horizon rijst voor de vrouw de ster der hope: binnen korteren of langeren tijd zal zij mogen deelen in de smart van haar man. Prosit!

Men denke zich hierbij eenige overtollige bijfiguren: een

vriend die langdradig beweert en verklaart wat een doodgewoon mensch alledaagschheden zou noemen; een juffertje in het eerste bedrijf verloofd, in het derde getrouwd (dit huwelijk alleen om genoemden vriend — haar man — gedurende den tijd tusschen de twee laatste bedrijven uit Napels te verwijderen) en de echtgenoot van een zee-officier, heelemaal zonder doel. Dan kan men zich een vrij juist beeld maken van dit tooneelspel in drie bedrijven, dat echter, brutaal-vlug behandeld, verlost van het eerste bedrijf, ontlast van allerhande prullen, geperst in twee korte actes, naar onze meening zeer genietbaar had kunnen wezen. Want de kern is zoo kwaad niet.

Zooals in het begin gezegd, voorzagen de vertooners misschien met kennersblik dat *Dokter Müller* slechts een klein getal opvoeringen zou beleven; zij hadden zich althans weinig moeite gegeven en kenden hun rollen niet te best. De verslaggever van een der groote bladen oordeelt dat dit hun, bij het vele dat zij te leeren hebben, nauwelijks kan worden kwalijk genomen. Voor een oogenblik willen we deze gemoedelijke, tevens gevaarlijke bewering overnemen, maar dan blijft nog het zonderlinge verschijnsel, dat het euvel zich niet het sterkst openbaart bij hen die het meest te leeren hebben.

Wat een keurig stukje is toch Meilhac's *Albumblad!* Een snoezig fijn steentje, dat de werker eerst na onverpoosden arbeid zal willen afleveren en waaraan hij zelfs na lange, ijverige bewerking altijd nog plekjes zal ontdekken waaraan hij te weinig zorg besteedde. Een troetelkindje voor heel begaafde en beschaafde dilettanten om gedurende de wintermaanden te koesteren, een kostbaar fragiel porseleintje, dat met zekere devotie wordt bewonderd. Onze groote schouwburg is wel wat groot voor zulke kleine stukjes en onze spelers hebben niet veel tijd, zegt de genoemde verslaggever. Welnu, dan moeten we erkennen, dat er veel goeds was in de vertooning. Mejuffrouw Klein (Julie) had haar rol — trouwens wel de aardigste — reeds vroeger gespeeld en daardoor veel voor; ze heeft het er uitstekend afgebracht.

En zoo sukkel 1893 naar zijn einde. Veel stof tot dankbaarheid heeft het niet gegeven. Het was en bleef een dwalend zoeken op tooneelgebied; veel overdrijving, veel schelden, veel beeldenstormerij: grootendeels symptomen van wrevelige, moedeloze onmacht. Soms werd een leelijk jong eendje een zwaan, maar dikwijls bleek een hooggeroemde ster een gloeiende spijker. Onlangs werd hier een tableau vertoond: *L'art dans le marasme*. Het had een tijd-beeld kunnen wezen, maar een jammerkreet, een bespotting of een dreigement?

Hier knielt een vrome voor het altaar in het oude dorpskerkje; ginds zoekt een ander zijn geloof in kleuren en klanken; een derde dwaalt door hospitalen, bordeelen, het bagno en tracht het mooie in het kwade te ontdekken, terwijl een vierde met een knuppel gereed staat u met doorslaande bewijzen aan te toonen dat de kunst vrij is.

En allen streven naar hetzelfde einddoel.

Het zijn vaak de beste elementen die elkander op leven en dood bekampen. Dat is juist zoo treurig.

Wie is krachtig genoeg die versnipperde krachten te vereenigen en krachtverspilling tegen te gaan? Wie zal het ware licht ontsteken?

Soms meent men door de vuchte nevels de zon te ontwaren Korte vreugde. Het was een potje Bengaalsch rood of een huis waarop kwaadwilligen den rooden haan pilaastten.

L'art dans le marasme.

Zal 1894 uitkomst brengen?

Wie het gelooft is gelukkiger dan wij.

29 December 1893.

JEAN VALJEAN.

(Door plaatsgebrek kon dit stuk in het vorig nummer niet worden opgenomen.)

Twee schrijvers over tooneelcritiek.

L'art dans le marasme.

Op een andere plaats in dit blad kan men van Jean Valjean de verzuchting vinden, dat het met de tooneelkunst bij ons treurig gesteld is en weinig hoopvol voegt onze medewerker er aan toe, dat 1894 in dit opzicht wel niet veel verbetering zal brengen. Al zijn wij minder pessimistisch gestemd dan de schrijver der Maasstadsche kronieken, dat de teekenen der tijden niet op grooten vooruitgang wijzen moeten wij hem toegeven, ook al hebben wij in den laatsten tijd wel enkele hartverheugende verschijnselen waargenomen.

De troost is schraal, maar het is toch altijd eene soort troost, wanneer wij kunnen zeggen, dat het elders niet beter is, dan bij ons. Wij hebben dan tenminste metgezellen bij onzen tocht langs den moeilijken, vervelenden weg, die maar zelden een aardig en slechts bij hooge uitzondering een mooi kijkje geeft.

En tochtgenooten schijnen wij te hebben, wanneer wij nagaan wat in het buitenland over den toestand van het tooneel wordt geschreven. Het moge vreemd klinken, toch is het een feit, dat nergens meer dan in Frankrijk geklaagd wordt over het verval van het tooneel. Wij zeggen dat het vreemd klinkt: in het Théâtre-Français wordt sedert weken met groot succes Sophocles' *Antigone*, door Vacquerie en Meurice in het Fransch vertaald, opgevoerd. Van deze opvoering wordt veel goeds verteld: Mounet—Sully mocht de rol van Creon zeer mooi gespeeld hebben; als hij met zijn klinkende stem de eerste regels sprak:

Oui, j'entends que son corps, sans terre sur les os,

Serve à rassasier les chiens et les oiseaux.

C'est dit

is er een rilling door de zaal gegaan en de vroegere Roomsche Katholieke priester Hyacinthe Loyson heeft van deze voorstelling geschreven, dat zij hem een der zuiverste en meest dramatische indrukken van zijn leven heeft gegeven en dat zij hem overtuigd heeft van het nut en de noodzakelijkheid van het tooneel als opvoeringsmiddel van het volk. Zelfs nu Mounet—Sully zijn groote rondreis door Frankrijk, Italië, Oostenrijk, Rusland en Amerika heeft ondernomen, waarop Mevr. Segond—Weber hem vergezelt en hij, als Creon, door zijn broeder Paul Mounet is vervangen, blijft *Antigone* menschen trekken en in den smaak vallen van het Parijsche publiek. Het is waar, nieuw is *Antigone* nu niet bepaald, en ook *le Fils Naturel* van Dumas, dat nog steeds in het Odéon wordt gegeven, is geen specimen van *hedendaagsche* tooneelschrijfkunst; *Les Rois* van Lemaître heeft zich met Sarah Bernhardt en in haar nieuwen schouwburg, de Renaissance, maar een maand kunnen staande houden, in twee schouwburgen gaat Napoleon, die in Frankrijk tegenwoordig zoo in de mode is, avond aan avond over de planken en noch Sardou's *Madame Sans-Gêne*, noch Martin-Laya's *Napoléon* met zijn veertig of vijftig tafereelen is een meesterstuk. Antoine heeft door allerlei omstandigheden zijn pogingen om een vasten schouwburg te bespelen verijdeld gezien en *l'Oeuvre* is een instelling, waarover wel veel wordt gesproken in enkele kringen maar die zeer zeker geen verandering zal brengen in de Fransche tooneelschrijfkunst, zoolang hij slechts stukken geeft van buitenlanders. Het eenige nieuwe, dat bepaald opgang maakt zijn grappen als *Champagnol malgré lui*: de laatste farce van Georges Feydeau, *Le fil à la patte*, die zoo juist met groot succes voor het eerst is gegeven, schijnt een even goed kasstuk te zullen worden als hare voorgangster, zoodat de directie van de Nouveautés zich de weelde heeft kunnen veroorloven den schrijver het kruis van het hem door de regeering geschonken Legioen van Eer in brillanten aan te bieden.

Zelfs Henry Fouquier, de chroniqueur van den Figaro, die gewoonlijk nog al tevreden is over hetgeen hij ziet, schrijft dat het publiek naar iets anders verlangt, dan de

oude conventies: »Elles ont des points essentiels, que la jeune école a le tort de mépriser. Mais elles gardent des banalités sur qui on ne peut plus compter, quelque habileté qu'on y mette.»

Veel strenger oordeelt Zola in een Causerie théâtrale, getiteld *La Critique et le Public*, die onlangs in de »Annales politiques et littéraires» was te vinden. En volgens hem moet de oorzaak van den treurigen toestand, waarin het tooneel zich bevindt, voornamelijk gezocht worden in de critiek. Van de wijze, waarop de critici oordeelen, geeft Zola een gemakkelijke beschrijving:

»Il faut que je confesse un de mes gros étonnements. Quand j'assiste à une première représentation, j'entends souvent pendant les entr'actes des jugemens sommaires, échappés à Messieurs les critiques. Il n'est pas besoin d'écouter, il suffit de passer dans un couloir; les voix se haussent, on attrape des mots, des phrases entières. Là, semble régner la sévérité la plus grande. On entend voler ces condamnations sans appel: »C'est infect! c'est idiot! ça ne fera pas le sou!»

Et remarquez que les critiques ne sont que justes. La pièce est généralement grotesque. Pourtant, cette belle franchise me touche toujours beaucoup, parce que je sais combien il est courageux de dire ce qu'on pense. Mes confrères ont l'air si indigné, si exaspéré par le supplice inutile auquel on les condamne, que les jours suivans j'ai parfois la curiosité de lire leurs articles pour voir comment leur bile s'est épanchée. Ah! le pauvre auteur, me dis-je en ouvrant les journaux, ils vont l'avoir joliment accommodé! C'est à peine si les lecteurs pourront en retrouver les morceaux.

Je lis, et je reste stupéfait. Je relis pour bien me prouver que je ne me trompe pas. Ce n'est plus le franc parler des couloirs, la vérité toute crue, la sévérité légitime d'hommes qu'on vient d'ennuyer et qui se soulagent. Certains articles sont tout à fait aimables, jettent, comme on dit, des matelas pour amortir la chute de la pièce, poussent même la politesse jusqu'à effeuiller quelques roses sur ces matelas. D'autres articles hasardent des objections, discutent avec l'auteur, finissent par lui promettre un bel avenir. Enfin les plus mauvais plaident les circonstances atténuantes.»

Vanwaar die plotselinge ommekeer? De criticus heeft den tijd gehad na te denken, hij heeft rekening gehouden met zijn eigene gevestigde overtuigingen; hij is welwillend geworden tegenover den auteur wiens naam nu eenmaal gevestigd is of die een confrère, een goede kennis, misschien wel een vriend van hem is; hij heeft bedacht, dat het toch niet geeft of hij al vrijuit spreekt en openlijk zijn afkeuring uitsprekt. Maar er is iets anders, dat nog erger is: de tooneelkroniek, zegt Zola, heeft geen methode. Meestal wordt de beoordeeling geschreven, een uur na middernacht, haastig, door een slaperigen verslaggever, op wiens copie de zetter reeds staat te wachten. Wanneer het een eisch van den tijd is, dat men 's morgens reeds leest over de voorstelling van den vorigen avond, dan behoefde dat verslag toch niet te bestaan uit banaliteiten, in weinige regels kon men een gemotiveerd oordeel geven, waarop volkomen te vertrouwen was. Maar het publiek is soeverein, gaat Zola voort; de meeste critici vragen wat het publiek van het stuk denkt, zij willen niet schrijven tegen de meeningen van het publiek in en het publiek dat onder hun invloed staat, gaat door op den eens ingeslagen weg, zoodat niet meer te zeggen is, wie begounen is, bij wien de schuld ligt, bij de critici of bij de toeschouwers. Men begrijpt dat Zola van dergelijke overwegingen niet gediend is. Zie hier het slot van zijne causerie:

»Mon opinion est que la critique doit constater et combattre. Il lui faut une méthode. Elle a un but, elle sait où elle va. Les succès et les chutes deviennent secondaires. Ce sont des accidents. On se bat pour une idée, on rap-

porte tout à cette idée, on n'est plus le flatteur juré de la foule ni l'écrivain indifférent qui gagne son argent avec des phrases.

Ah! comme nous aurions besoin de ce réveil! Notre théâtre agonise, depuis qu'on le traite comme les courses, et qu'il s'agit seulement, au lendemain d'une première représentation, de savoir si l'oeuvre sera jouée cent fois, ou si elle ne le sera que dix. Les critiques n'obéiraient plus au bon plaisir du moment, ils n'empliraient plus leurs articles d'opinions contradictoires. Dans la lutte, ils seraient bien forcés de défendre un drapeau et de traiter la question de vie ou de mort de notre théâtre. Et l'on verrait ainsi la critique dramatique, des cancons quotidiens, de la préoccupation des coulisses, des phrases toutes faites, des ignorances et des sottises, monter à la largeur d'une étude littéraire, franche et puissante.

* * *

Een methode. Bestaat er een methode, bestaan er regels voor het schrijven van tooneelcritieken?

Ontkennend wordt deze vraag beantwoord door W. L. Courtney in een interessant artikel over *Dramatic Criticism* in een der laatste nummers van de *Contemporary Review*. Absolute regels zijn niet te geven, zegt de schrijver; wij hebben andere begrippen van wat mooi is, dan de Grieken, de Romeinen, de menschen uit den tijd van Elizabeth. Zoo ruim mogelijk opgevat kan het drama genoemd worden de voorstelling van den mensch op het tooneel, maar moet de mensch eenvoudig beschouwd worden als een natuurproduct? moeten wij dus eischen, dat hij op het tooneel wordt gebracht zooals hij werkelijk is, in al zijn kleine dagelijksche bezigheidjes, met zijn gewontetjes en meeninkjes? of is de mensch de heer, het ideaal der schepping? moet hij gegeven worden met al de grootheid en verhevenheid waarmee wij hem kunnen teekenen? Ziedaar vragen, die zeer verschillend beantwoord worden en dit verschil in de antwoorden bewijst reeds, dat absolute regels, principes omtrent de beoordeeling van een tooneelstuk niet bestaan kunnen.

Maar evenmin mag de criticus zich laten leiden door zijn persoonlijke smaak en daardoor alleen. Dan wordt zijn beoordeeling »a sort of barometer of the critic's state of health, or the strength or weakness of his digestion. And if this is what so-called »Impressionism» has brought us to, it ought to be called individual freakishness and not criticism.» De criticus moet aan eenige eischen voldoen, zal zijn oordeel iets beteekenen: hij moet gevoel hebben voor nabootsing, hij moet zich kunnen indenken in het werk van den schrijver en in de manier, waarop hij zijn doel heeft willen bereiken, hij moet de neiging hebben alles te doorgronden, het moet met allerlei gevoelens van anderen kunnen meegaan, hij moet zelf gevoelig wezen. Hij moet kennis hebben van het tooneel van verschillende tijden en volken, hij moet den ontwikkelingsgang van het tooneel gevolgd hebben, hij moet op de hoogte zijn van alle onderwerpen, die op het tooneel behandeld worden. Courtney citeert in zijn artikel een uitspraak van Henry James, die de taak van den criticus aldus heeft omschreven: »There is something sacrificial in his function. inasmuch as he offers himself as a general touchstone. To lend himself, to project himself and steep himself, to feel and feel until he understands, and to understand so well that he can say to have perception at the pitch of passion, and expression as embracing as the air, to be infinitely curious and incorrigibly patient and yet plastic and inflammable and determinable, stooping tot conquer and serving to direct» — ziedaar een schoone, een benijdbare taak.

Maar zeer opmerkenswaardig, een woord dat velen ter harte mogen nemen is het gezegde van Courtney, dat de criticus moet kunnen bewonderen en zijne bewondering, zijn enthousiasme door anderen moet laten deelen. Wat

er werkelijk goed is in het stuk moet hij op den voorgrond stellen en ook anderen laten zien, eveneens met het spel: »the real critic ought to be not the flippant faultfinder, or the fawning adulator, of the artist, but his veritable helper, his interpreter, his brother." Wanneer zij deze regelen opvolgen, zouden vele critici ten onzent heel anders schrijven dan zij nu doen. Aan den anderen kant kunnen wij gerust zeggen, dat men niet van iederen auteur of acteur de helper, de broeder zou willen zijn. En Zola's strijdleuze: het tooneel verbeteren, het in de goede richting sturen door onverbiddelijk, maar met steekhoudende argumenten af te keuren wat slecht is, is vooral bij de beoordeeling van het spel der acteurs tegenwoordig voor ons tooneel het beste wachtwoord; de nationale tooneelschrijvers, die onze aandacht vragen zijn in den laatsten tijd maar zeer weinige. Wanneer zullen wij weer eens op het goede in een oorspronkelijk Nederlandsch stuk kunnen wijzen?

Zoo wordt ons uitgangspunt weer zoowat ons eindpunt, wel een beetje: *l'art dans le marasme!* J. K. JR.

MAATSCHAPPIJ „APOLLO.”

Beschermvrouw: H. M. de Koningin-Regentes.

De Raad van Bijstand der Maatschappij »Apollo” noodigt U uit, door middel van bijgaand biljet in te teekenen op de voorstelling van:

»DE MARKIES DE VILLEMER”

van George Sand, vertaling van C. F. van der Horst, te geven in de kleine zaal van het Paleis voor Volksvlijt, door de Nederlandsche Tooneelvereniging onder directie van den Heer L. H. CHRISPIJN, op *Vrijdag 2 Februari 1894*, 's avonds te 8 uur.

Hoewel het doel der Maatschappij, het verleen van jaarlijkschen onderstand aan weduwen en weezen van kunstenaars en kunstenaressen, voorzeker reeds tot inteeekenen zal opwekken, zij nog alleen vermeld, dat de voortreffelijke regie des heeren CHRISPIJN eene goede opvoering doet verwachten.

De voorstelling zal uitsluitend voor inteekenaren toegankelijk zijn.

Uw inteekenbiljet wordt bij voorkeur ingewacht bij den Secretaris, 144 Prins Hendrikkade.

De Raad van Bijstand der Maatschappij »Apollo”:

Mr. S. A. VENING MEINESZ, *Eere-Voorzitter.*
 H. TH. BOELEN, *Voorzitter.*
 W. A. VAN DER MANDERE, *Penningmeester.*
 M. MERENS, *Secretaris.*
 F. J. ARNTZENIUS.
 A. N. J. FABIUS.
 JUSTUS VAN MAURIK JR.
 W. G. NIEUWENKAMP.
 Prof. Dr. B. J. STOKVIS.
 W. STUMPF.
 M. J. WALLER.
 A. C. WERTHEIM.
 S. J. BOUBERG WILSON.
 C. M. MENNE, *namens »D. V. G.”*
 J. W. SCHREUDER, *namens de Studenten-Tooneelvereniging.*
 JAN LA SEUR, *namens »Hooger zij ons Doel”.*
 D. J. STEMLER, *namens »Vondel”.*

Deze circulaire, vergezeld van een inteekenbiljet, waarop men stalleplaatsen à f 2.—, plaatsen parterre à f 1.—, kan bestellen, wordt in grooten getale te Amsterdam verspreid. Ons werd zij toegezonden met verzoek haar af te drukken met een aanbevelend woord.

Aan dit verzoek voldoen wij met het meeste genoegen. Of *De Markies de Villemer* valt binnen het bereik van de

krachten der Nederlandsche Tooneelvereniging zal moeten blijken — dat de lust om iets goeds tot stand te brengen bij dit gezelschap groot is, daarvan zijn wij in elk geval overtuigd -- hoe het zij, eene poging om de kas te stijven van de Maatschappij Apollo, welke de kunstenaars, die, toen zij jong waren, ons zoo dikwijls hebben laten genieten of aangenaam bezig gehouden, een eenigzins lichter ouden dag wil bezorgen, verdient ieders steun. De Raad van Bijstand heeft ditmaal de toegangsprijzen zoo laag gesteld, dat men voor eene plaats ongeveer evenveel betaalt als bij een gewone tooneelvoorstelling. Het publiek kome dus op in grooten getale: alleen een goed bezette zaal kan de Maatschappij »Apollo” een aanmerkelijk voordeel doen hebben van deze voorstelling.

VARIUM.

Wanneer zijn er voor het eerst actrices opgetreden? Deze vraag is niet voor ons land, maar voor Frankrijk beantwoord in een boek over het tooneel van Germain Bapst, dat onlangs verschenen is. In de 15de eeuw speelden vrouwen, zelfs in de Mysteriën slechts zelden mee en dan nog alleen in kleine rollen, groote waren haar te vermoeiend en bovendien, daar zij slechts zelden konden lezen, ook te moeilijk te leeren. Eene uitzondering maakte een meisje, de dochter van »Dediet de glazenmaker,” die in 1468 te Metz, tot aller verbazing een rol van 2300 verzen speelde.

Maar de eerste actrice van beroep moet geweest zijn een zekere Marie Fairet, die in 1545 een notarieel contract maakte met haren directeur, genaamd l'Esperonnière, waarbij zij op zich nam een jaar lang te spelen in »des anticailles de Rome ou austres hystoires, farces ou soubresauts,” en wel zóó »que chacun qui y assistera y prendra joieuseeté.” Zoowel het zeer uitgebreide emplot, dat zij op zich nam, als deze laatste zinsnede wijst er op, dat deze juffer het noodige zelfvertrouwen bezat.

En, wat was de gage van deze veelzijdige kunstenaar? Twaalf livres per jaar! Maar het sterkst is zeker, dat Marie Fairet zich verplichtte, wanneer zij na de voorstellingen geschenken mocht ontvangen, die te deelen met de vrouw van l'Esperonnière, een zekere Gaillarde!

Autres temps, autres moeurs! Want:

In Palmer's theater te New-York is dezer dagen eene voorstelling gegeven van Shakespeare's *As you like it*, waarbij alle rollen, ook die van mannen, door vrouwen werden vervuld. De voorstelling had een groot succes... geldelijk: de beau-monde van New-York was zoo nieuwsgierig naar deze opvoering, dat zij 5000 gulden opbracht

BOEKAANKONDIGING.

Wanneer het boekje, dat wij ter aankondiging ontvingen, veel koopers vindt, zal den uitgevers van operateksten een niet onbelangrijke concurrentie worden aangedaan. *De Tooneelkijker*, door Charles Annesley, naar de 8ste Engelsche uitgave bewerkt, bevat den vrij uitvoerigen inhoud van een 70-tal opera's, waaronder de nieuwste niet vergeten zijn. Ook geeft *De Tooneelkijker* over de meeste opera's en hare componisten eenige korte maar zakelijke opmerkingen. Een zeer bruikbaar boekje!

(Uitgave der firma Erven Loosjes te Haarlem).

Ingezonden.

Van Rijnsuaerde re Grein.

Waarde Heer Kalff!

Hoe het komt weet ik niet (vermoedelijk ligt de schuld bij mij doordat ik vergeten heb den uitgever mijn veranderd adres op te geven), maar sedert ik hier woon heb ik uw tijdschrift, vroeger het mijne, niet meer in handen gekregen. Althans niet tot dezer dagen, toen ik het blad van 15 dezer

ter lezing ontving om een artikel over het Independent Theater alhier. En het was zeker door die tijdelijk uit het oog verliezen van het orgaan, dat ik, na dit artikel gelezen te hebben, in het eerst niet begreep wat er met uw blad gebeurd was. 't Was toch geen Asmodee of Argus geworden, waarvan achter het schild der pseudonimiteit geniepige aanvallen op het karakter van personen gedaan worden? Ik kon mij niet denken dat een blad, door u geredigeerd, tot zulk een laagte zinken zou.

Er moest iets anders achter steken. En zoo ben ik tot het beter inzicht gekomen, dat u, kennend den schrijver van dat artikel, den jongen man en zijn gebabbel niet *au sérieux* genomen hebt en er op rekende dat uw lezers dit vanzelf ook zouden doen. Nu weet u intusschen hoe lezers zijn: meest kijken ze zoo'n nummer even door, letten alleen op de algemeene strekking en — komen daardoor tot een indruk, die, of voor den schrijver, of voor zijn sujet minder aangenaam is. Zoo heb ik al gehoord van menschen, die dit stukje gemeen noemden en den schrijver zelf een minder vereerenden titel gaven, en anderen die, zonder kennis van een van beiden, op *zijn* gezag verklaarden: die Grein moet toch een echte cabotin zijn. Nu ben ik — 't zal straks blijken hoe — persoonlijk in het geval tusschen beide heeren betrokken en omdat ik bovendien nog oude connecties tot dit orgaan heb, acht ik het een daad van gerechtigheid en menschlievendheid het heele geval tot zijn juiste proporties terug te brengen.

De zaak is, dat de heer Mijnsen een jonge man is van heel goede bedoelingen en veel enthousiasme voor de kunst. Maar — hij heeft het gebrek van verlegen en onhandig te zijn. En gelijk al zulke menschen slaat hij er van door zoodra zij met de pen in de hand voor het papier zitten en zich dus uiteten kunnen, zonder gevaar van door hun verlegenheid belemmerd te worden. Zoo heeft hij ons verleden jaar geamuseerd met zijn naïeve verklaring in het dagblad De Amst., dat hem door de bijwoning der voorstellingen van Antoine een openbaring gebeurd was van wat tooneelspelen nu eigenlijk beteekende, onmiddellijk gevolgd door zijn ter dood veroordeelend vonnis van de Kon. Ver. (Cet âge est sans pitié). Lezers van de Portefeuille hebben mij verteld, dat hij daarna in dit weekblad verder heel revolutionnair te keer is gegaan, en dit eigen Tooneelverbondsorgaan heeft in het voorjaar zijn even hooggestemde heiligverklaring van een jonge actrice gebracht, die zich op dat moment niet weinig met deze onverwachte hulde in dusgenoemde »nieuwegidsnavolging» verlegen moet gevoeld hebben.

Toen is van dezen zomer iets gewichtigs met hem gebeurd: een tijdelijke verplaatsing naar Engeland. Met de heilige boeken van het jongste Holland: de Nieuwe Gids en de Mercure de France in zijn koffer, is hij naar Londen getogen, in de hoopvolle verwachting van aldaar niet minder ideale ervaringen op te doen en artistiek litteraire connecties aan te knopen, dan dr. Byvanck's boek over Parijs als een Duizend en een Nacht den jeugdigen adept der litteraire kunst in die wonderstad belooft. Ongelukkigerwijs is in het grijze Londen van dit onrustig schitterleven der litteraire cercles, der artistiek-revolutionnaire groepjes niets te vinden; en het tooneel, tot nu toe des heeren v. R.'s bizondere liefde, bood er minder kans op kunstgenieten dan Parijs vóór Antoine.

Het heele bezoek aan Londen moest den naar litteraire- en kunst-eroties dorstende tot een droeve teleurstelling worden, en van het oogenblik dat ik den heer M. er ontmoette, heb ik er hem, volgens mijn langer ervaringen, onmiddellijk voor gewaarschuwd. Maar — — verwachtingen der jeugd blijven taai. Er was in Londen een instelling, van wier aard en wezen de heer M. zich een gelijksoortige openbaring van tooneelspeelkunst gedroomd had, als hem door Antoine's gezelschap was gebeurd. Er was hem de verzekering gegeven (door wien?) dat het Independent Theatre

het *streven* van Antoine zou *huldigen* (?), zonder zich te bepalen tot het opvoeren van producten eener naturalistische richting. Dit nu was in zooverre correct, als deze instelling inderdaad evenals Antoine vóór alles de auteurs, die in de financieele theaters niet aan het woord konden komen, de gelegenheid wilde bieden hun stukken opgevoerd te zien, en tevens door het vertoonen van representatieve voortbrengselen uit het buitenland den Engelschen auteurs den weg wijzen. Voor het overige stond het door de omstandigheden nader bij de Berlijnsche Freie Bühne dan bij Antoine's stichting, omdat de ondersteuning van het publiek niet voldoende was om een eigen gezelschap te kunnen vormen en in Londen evenmin als in Berlijn de leiders niet tevens zelf scheppers en vormers waren. De regie, die tegenover de zeer zelfstandige Engelsche auteurs moeilijk viel, bleef er bij den tooneelpracticus én de auteurs (of vertalers). En omdat — gelijk ik zoo juist uitvoeriger in de Haarl. Courant heb uiteengezet ¹⁾ — alles in Engeland nog ver ten achter is, moest ook de beste voorstelling van het Independent voorloopig een uitsluitend Engelsche betekenis behouden.

Er wachtte onzen Hollander, die van de Society en haren stichter blijkens zijn eigen bekentenis weinig of niets wist ²⁾ en die toch zulke hooge verwachtingen van kunstgenot had, dus onvermijdelijk een nieuwe teleurstelling. Maar het ongeluk vervolgde hem. Tot tweemaal toe trof hij het heel slecht. Eerst op die matinee, die zeker wat stukkenkeus en uitvoering betrof, wel het ongelukkigste was dat hier in Grein's stichting gedaan is. Er kwam bij dat de heer M. nog niet zoo verengelscht was om evenals de vervaardigster van de Jerry-builder, (zelf een Ibsenite), William Archer (de Engelsche vertaler van Ibsen en raadsman van Grein in dezen) en Grein zelf, smaak te vinden in de vermakelijke parodie op (de uiterlijkheden van) *Bygmester Solness*. Ik zelf houd ook niet van deze dingen, al vond ik 't stukje heel goed in zijn soort. Toen volgde, nadat de heer M. dus al erg ontgoocheld was, de uitvoering van »A Question of memory» door Michael Field. Dit stuk was zeker niets beter dan de heer v. Rijnswaerde er van gezegd heeft, maar als hij geweten had dat de auteur zich in Engelsche litteraire kringen een grooten naam met enkele boekdrama's verworven heeft, zou hij begrepen hebben dat het Independent, om het doel waarmee het was opgericht, dat onder den naam en dus verantwoordelijkheid van den auteur gespeelde stuk niet had mogen weigeren 't Is niet prettig, zoo'n vertooning bij te wonen, maar als de heer v. R. wel eens Fransche couranten leest, zal hij weten dat het aantal der mislukte avonden ook bij Antoine voor die der gelukkige niet onderdoet. Intusschen, met al deze dingen na zooveel teleurstellingen rekening te houden, is van geen jong enthousiast te vergen en het was dus heel begrijpelijk dat hij de behoefte voelde eens ronduit te zeggen, hoe execrabel hij die twee voorstellingen gevonden had. Inmiddels was hij, van inzender van ingezonden stukken in dit orgaan, tot regelmatig medewerker opgeklommen. Dan voel je je, dat kan niet anders. Dan ben je niet tevreden met te zeggen wat je kunt, je wilt méér doen: algemeene oordeelvellingen uitspreken. En als je dan nog verlegen bent en dus heel moedig met de pen, dan sla je door. In kalm nadenken zou de heer v. R. zelf

¹⁾ *Noot tijdens correctie.* Zie nummer van 4 Januari.

²⁾ Dit is geen valsche nederigheid van zijn kant. Zijn stuk bewijst het overal. Hier een bewijs: »Wat kan een Ver. die meer dan twee jaar bestaat en zelfs geen »Het Wiege» behoorlijk op te voeren weet», schrijft hij. Wel, wie weet dat het I. Th. voor elke opvoering nieuwe krachten moet aauwerven, zal dadelijk inzien, dat het resultaat van één bepaalde vertooning niets te maken heeft met den duur van het bestaan der Ver. Zoo logisch redeneeren moet de heer v. R. ook kunnen. Dat hij dit schreef bewijst dus, dat hij van dit voor de instelling zeer fundamenteele feit geen kennis droeg. Hij zou er trouwens anders ook wel een ander gebruik van hebben gemaakt, om zijn oordeel over haar te motiveeren.

hebben ingezien, dat het toch al te gek is, over een heele reeks van voorstellingen te oordeelen, na er maar twee gezien te hebben en nog veel meer, dat, al vond hij het werk van Grein zoo onbeduidend als 't maar zijn kon, hij daarom van iemand omtrent wien hij zelf zegt niets te weten, niet mocht gaan insinueeren, dat die geen zuivere bedoelingen heeft en, bewust van eigen onmacht, zonder eenig ideaal streven, dit laatste tot dekmantel van zijn gloriezucht gebruikt. Al laat hij er ook zoetsappig op volgen: »mocht ik mij in zijn bedoelingen vergist hebben», de conclusie omtrent Grein's karakter blijft — voor zoover het verwijt niet naïef is, want immers in elk streven naar een ideaal ligt egoïsme van zelfvoldoening om het helpen benaderen dáárvan — een leelijke geniepigheid.

Maar — al heeft hij het bar gezegd, hij heeft het zoo bar niet gemeend. Ik kan het bewijzen. Juist na het einde van »A Question of memory», heb ik den heer M. op zijn verzoek aan den heer Grein voorgesteld. Nu zal natuurlijk geen man van karakter persoonlijke aanraking zoeken met iemand, dien hij voor zoo'n cabotin houdt als de heer v. R. zegt 't den heer Grein te doen. Hij moet dus, al schrijvend, zichzelf voorbij gerend zijn. Een tweede bewijs. »Hij (Grein) mag aan zijn instelling nog zooveel geld hebben ten offer gebracht als hij *ons* verzekert», schrijft v. R., en stelt dus daarmee Grein voor als iemand, die *publiek* op die offers pocht. Maar wat is het geval? Bij een bezoek van den heer M. in Londen heb ik hem, toen ik gehoord had dat hij Grein van financiële berekening met het Independent beschuldigd zou hebben, in *vertrouwen* verteld dat Grein er in tegendeel geld bij had ingeschoten; en dat de heer v. R. nu Grein van publieke pocherij op dat verlies beschuldigt, kán dus alweer niet anders wezen dan een bewijs hoe zijn pen geregeld met hem op den loop gaat.

Nam men den heer v. R. *au sérieux* men zou, nog in verband met het feit dat zijn stuk geschreven is een maand na die tweede voorstelling en eenige dagen vóór een heel gelukkige derde, op grond van dit alles tot de gevolgtrekkingen moeten komen — dat de heer v. R. een raar rolletje gespeeld heeft. Maar dat is malligheid! De eerzucht van den heer v. R. en zijn geringe kennis van zijn sujet hebben hem zich onhandig doen vergalopperen. En het zou mij niets verwonderen of in het volgend nummer van »Het Tooneel» waarvoor dit schrijven wel te laat zal komen, zal ik al een uit eigen beweging geschreven apologie vinden voor wat een leelijke geniepigheid zou kunnen schijnen. Krasse dingen heb ik zelf ook dikwijls gezegd en ik denk er niet in het minst aan mij met de *faits et gestes* van den heer Grein als directeur van het Independent te vereenzeligen. Er is tusschen hem en mij niet alleen verschil omtrent het ideeel-wenschelijke, maar ook in aanleg, in zooverre als zijn enthousiasme zich in hoop op beter met het hier voorloopig bereikbare weet te vinden, terwijl mijn meer absolute neigingen mij zeker al lang van verdere pogingen zouden hebben doen afzien. Maar dit neemt niet weg dat ik zeer nieuwsgierig blijf te hooren hoe de heer v. R. zijn motie van wantrouwen tegen den heer Grein goed zal praten en het gelukkig voor hem vind dat hij dit alles niet in het Engelsch geschreven heeft. Hij had misschien een leelijke actie wegens *libel* uitgelokt, die hem een welverdiende les zou zijn geworden om geen persoonlijke deducties te maken als nu tegen den heer Grein. Wat ik persoonlijk in den laatste vooral waardeert is dat hij zich geeft zooals hij is, vrij van de nadoenerige artistiekeerigheid, die nu bij menschen als van Rijns-waerde in de mode is en waarboven ik een eerlijke opechtheid verre verkies, al geeft zij ook mij niet alles wat mijn hart begeert.

LONDEN, 31 Dec. '93.

L. SIMONS MZ.

Het doet mij bepaald zéér veel genoegen dat de heer Simons voor wiens veelzijdigheid als kritikus ik steeds een meer dan gewonen eerbied gevoeld heb, het au fond met

mijne opinie over de Independent Theatre Society zoo volkomen eens is.....

Ook verheug ik er mij over dat deze heer die, blijkens zijne belangwekkende ontleding van mijn innerlijk wezen, gedurende zijn verblijf te Londen bepaald-ernstige psychologische studiën moet hebben gemaakt, mij schijnt te beschouwen als »een man van karakter» met goede bedoelingen» al heb ik het »gebrek» (alweer volgens den heer S.) verlegen en onhandig te zijn.

Het wil mij voorkomen dat ik het met dit »man van karakter» voorloopig goed doen kan, te meer daar wij allemaal wel lastige eigenschappen of gebreken zullen hebben die ons, het is waar, soms danig kunnen hinderen; ik weet dat de heer Simons de zijne heeft, zoo goed als ieder ander, al wensch ik ze hier niet op te sommen omdat volgens mijne opvatting dergelijke personaliteiten niets met de zaak: de beteekenis van het Indep. Th., te maken hebben.

Ik zou dus kunnen volstaan met den heer S. dank te zeggen voor zijne woorden, ware het niet dat er in zijn artikel een paar vlekjes voorkomen die het werkelijk ontsieren, terwijl ik hem tevens zou willen vragen om uitlegging van den volgenden zin, die mij niet geheel duidelijk is.

»In kalm nadenken zou de heer v. R. zelf hebben ingezien dat het toch al te gek is, over een heele reeks van voorstellingen te oordelen, na er maar twee gezien te hebben.»

Ik veronderstel namelijk dat de Heer S. van dezen zin geene letterlijke opvatting zal wenschen; dit zou mij tenminste ten hoogste verbazen van den man die, nog in Holland zijnde, vaak na ééne voorstelling door een of ander Buitenslandsch gezelschap gegeven, zoo positief oordeelde.

En nu de vlekjes.

Eerstens eene kleine onnauwkeurigheid in den hierboven geciteerden zin; als de heer S. er toe zou komen mijn artikel over het Indep. Th. nog eens te herlezen dan zou hij bemerken dat ik niet geoordeeld heb over de »reeks» voorstellingen van deze vereeniging, maar over hare beteekenis voor tooneelkunst.

(In mijne overtuiging dat een Indep. Th. brekende met de conventie noch in dramatische litteratuur, noch in tooneel-speelkunst, geen reden van bestaan heeft is het artikel van den heer Simons mij intusschen komen versterken.)

Verder vind ik: »Juist na het einde van »A question of Memory» heb ik den heer v. R. op *zijn* verzoek, aan den heer Grein voorgesteld»: indien de heer S. eens met zijn geheugen wil te rade gaan dan zal het hem zeker duidelijk worden dat ik nooit den wensch heb uitgedrukt aan den heer Grein te worden voorgesteld, doch dat hij (S.) het was die mij een kennis-maken met den Independent-Theatre-directeur feitelijk opdroeg.

Weigeren deed ik niet uit beleefdheid tegenover den specialen vriend van den heer Grein.

Dien avond werd ook over geld gesproken.....

En ten slotte, want daar de heer S. verder geen feiten noemt en ik dus niets meer heb te weerleggen, nog even zeggen dat het mij eene groote gerustheid geeft te weten dat, mogen dan misschien Mr. Kalf en vele lezers van dit tijdschrift zijn en mijn geschrijf niet »au sérieux» genomen hebben een man als de heer L. Simons Mz. blijkens zijn *uitvoerig* artikel in deze niet met hen is méegegaan.

A'dam. 11 Jan. '94.

K. W. VAN RYNSWAERDE.

ADVERTENTIËN.

Heden verscheen:

DE TOONEELKIJKER,

KORTE INHOUD

— VAN —

Zeventig beroemde Opera's.

Prijs gebonden / 1.25.

Haarlev.

DE ERVEN LOOSJES.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 9.

31 JANUARI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

Officiëel Gedeelte: Het Leescomité.

Niet-Officiëel Gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*Meisjesoogen, De Lotgevallen van een arm jong Edelman.*) — D. H. Joosten, Het Tooneel in Nederland. — Ingezonden: L. Simons Mz., Van Rijnswaerde re Grein, met antwoord van Frans Mijnsen. — Advertentie.

Officiëel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ.

Van de in No. 7 van dit tijdschrift vermelde stukken is *De invloed der Vrouw* afgekeurd.

De trein van 7.54 heeft meer verdienste dan het voor eenigen tijd ons ter lezing gezonden *Het Spionnetje* van denzelfden schrijver. Nochtans heeft ook dit stuk ettelijke gebreken die het, zooals het daar ligt, voor een vertooning minder geschikt maken; en daar bovendien de inhoud vrij onbeteekenend is, hebben wij den schrijver den raad gegeven liever dan het geheel om te werken dit blijspel als een oefening te beschouwen en zijn krachten aan een nieuw onderwerp te wijden.

De mantel der aristocratie heeft zeer goede eigenschappen. Wij hebben de schrijfster aangeraden een en ander in haar stuk te veranderen alvorens het ter vertooning aan te bieden.

Voorts is nog ingekomen *De molenvliet*, tooneelspel in 2 bedrijven. Schrijver of schrijfster van dat stuk verzoeken wij ons *onder pseudoniem* op te geven een adres, waarheen wij onze correspondentie kunnen richten.

Ten slotte is ons nog toegezonden *Van niets iets*, tooneelspel in 3 bedr.

MARCELLUS EMANTS.

M. B. MENDES DA COSTA.

29 Jan. '94.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Om *Meisjesoogen*, een blijspel van Francis Stahl in den Salon door de Directie Chrispijn gegeven, heb ik herhaaldelijk moeten lachen en zoo ik mij daarvoor zou moeten schamen, ben ik bereid dit op de eerste aanmaning te doen. Maar ik vond het allerzotst om juffrouw Themel (mevr.

de Boer van Rijk) met insectenpoeder tot aan den zolder te zien opspringen en haar in appelflauwte te zien vallen als de ritmeester haar *niet* ten huwelijk vraagt, het was koddig om Gustaaf (Ternooy Apel) onder zijn declaratie een toren van theekopjes te zien samenstellen, het was loonend om Ilse (Mej. v. d. Lugt) »Het Breistertje» van Hutschenruijter te hooren zingen, het was begriepelijk, dat de Ritmeester (v. Westverhoven) haar om nog-één-zoentje-maar vroeg en het was bijzonder smakelijk om Mej. Brakensiek op de planken zoo lustig tulband te zien eten, iets wat zij waarschijnlijk achter de coulissen heeft voortgezet, zóo natuurlijk was het; maar veel meer heb ik van dit stuk niet onthouden en wensch ik er ook niet van te zeggen, als men mij maar niet kwalijk neemt, dat het me tòch wel geamuseerd heeft.

Er zijn zoo van die oogenblikken, waarin men zich afvraagt in welke richting wordt tegenwoordig het tooneel ten onzent gekoersd, eigenlijk bekruipt mij persoonlijk die vraag herhaaldelijk, wie zou ook niet benieuwd zijn met het doel der reis, wie zou niet gaarne weten waar we zullen belanden, doch hoezeer ik mij op den uitkijk degeestelijke oogen vermoei of ze zelfs nog wapen met de beste tooneelkijkers, ik zie niet in, dat er met ons tegenwoordig tooneelschip enig land is te bezeilen en dan moet ik een greep doen uit een paar veronderstellingen. Het zou kunnen wezen, wat ik het liefste aanneem, dat mijn oogen en kijkers niet deugen, het kan ook zijn, dat ons schip een wrak is of slecht wordt bestuurd, maar het minst waarschijnlijk is ook nog mogelijk n.l. dat er geen kusten zijn en we dus altijd in het ruime sop der grenzelooze onvolgzaamheid zullen blijven rondzeilen, om, zoodra wij tegen een of andere klip stooten, ons te troosten met de illusie »Land!»

Is de romantiek een dier klippen of is zij, zooals zij uitgangspunt geweest is, ook weer doel geworden?

Dat laatste geloof ik graag, maar ik acht het een dwaasheid op zijn minst, er een *nieuwe* richting in te zien.

Wie zich van de romantiek, de illusien der liefde, weet los te maken is een groot man, maar hij zal op litterarisch

gebied den droevigen dood der onmacht sterven om in de wetenschap, het groote, edele vervangingsmiddel voor de liefde, te vinden wat hem past.

De romantiek heeft ons eigenlijk nooit geheel verlaten.

In het opvoeren van Miss Multon en *De Lotgevallen van een arm jong Edelman* kan ik ternauwernood erkennen een stap, die de afmeting zou hebben van »beweging» in de romantische richting, ook al kunnen we in den laatsten tijd op meer stukken van dien aard wijzen, veel meer hecht ik hieraan de nuchtere en prozaische beteekenis van stukken uit de oude doos, die, bij gebrek aan geschikter, niet aan beter materiaal, worden opgeschommeld. Die arme jonge edelman van Octave Feuillet was in 1868 al eenige jaren oud en is dus nu zoowat dertig. De vertaling was toen van P. A. Manus, de muziek van I. M. Coenen.

Dezer dagen zag ik de vertaling van A. Ising Jr. spelen door Het Nederlandsch Tooneel.

Bij de voorstelling in 1868 *) waren de 7 tafereelen uitdrukkelijk genoemd: 1. De zolderkamer; 2. Het kasteel van Arz; 3. Het Park; 4. De bouwvallen van den Toren; 5. De Familiepapieren; 6. De dood van den Kaperkapitein; 7. Het Testament; doch nu bij onzen zoogenaamden terugkeer tot de romantiek heeft men dit kennelijk opzettelijk nagelaten, alsof men zich er voor schaamde.

Wat de bezoekers zich het sterkst herinnerden van de voorstelling in '68 was het 4° tafereel en het publiek van thans is door datzelfde melodramatisch opgeschroefde tooneel, waar Maxime Odiot zijn leven waagt om den naam eener vrouw (niet eens haar eer) te redden, opnieuw volslagen »gepakt».

Er is dus bewezen, wat bewezen moest worden.

De romantiek heeft aan het einde der 19^e eeuw nog niets van haar groote aantrekkelijkheid verloren en nog steeds wordt, bij de meesten het verstand, de geest beheerscht door het hart, het gevoel.

Zoo zijn we en zoo zullen we — laat ons dat hopen — nog langen tijd blijven.

Maar al gevoel ik veel voor romantiek, ik vind toch voor de zooveelste maal het tooneelstuk uit den roman getrokken een onding. Het eerste tafereel van *De lotgevallen van een arm jong Edelman* is er bijgelapt en geeft niet meer dan een vervelende expositie, al kregen ook enkelen door het goede spel van Clous (Odiot) en Mevr. Chr. Poolman (juff. Vauberger) de tranen in de oogen.

Het tafereel in het park is een volslagen défilé der niet-handelende personen voor Maxime Odiot en als zoodanig buiten het kader van hetgeen men op het tooneel eischen kan.

Dan hebben we nog een ouwerwetsche praatknecht, het verbanden van papieren en een oud-zeekapitein, die allervreemdsoortigst toegetakeld, voor ons plezier, op het tooneel komt sterven, zonder meer te doen dan eenige klanken uitstooten, die zijn krankzinnigheid zullen bewijzen.

Het tafereel werd door van Schoonhoven gespeeld en met daverend applaus bekrond. Mevr. Holtrop-van Gelder speelde Marguérite met veel meer verdiend succes.

*) In den reeds lang verdwenen schouwburg te Dordrecht bij I. D. van Peere, in de Wijnstraat.

J. V. Jr.

HET TOONEEL IN NEDERLAND.

Zoodra een jaar ten einde spoedt breekt de tijd aan der retrospectieve beschouwingen. Zooals de koopman aan het einde van ieder jaar zijn balans opmaakt, zoo haalt iedereen zich voor den geest wat in zijn werkkring voorviel gedurende het verstreken tijdperk of wat hij zich herinnert uit de kringen waarin zijn gedachten zich hebben bewogen, waarin hij belang stelt. Zoo doet nu op voor mijn geest, wat in Nederland voorviel op tooneelgebied.

Dat is, helaas, een kaleidoskoop, arm aan kleuren en arm aan afwisseling. De geschiedenis van het tooneel in Nederland heeft weinig belangrijks, weinig lichtpunten aan

te toonen in het nu vervlogen jaar. Geen beoefenaar van het tooneel en geen tooneelvriend heeft den toestand rooskleurig genoemd toen 1893 aanbrak en geen hunner zal bij de intrede van 1894 durven bekennen dat er verbetering is waar te nemen of ook maar te verwachten. Wie dus waarachtig hart heeft voor het tooneel mag zich wel afvragen: waaraan ligt de schuld en hoe is er verbetering te bereiken?

De eerste vraag is niet zoo moeielijk te beantwoorden, maar het antwoord op de tweede vraag zal iedereen in verlegenheid brengen. Immers wie *het* middel weet om ons tooneel op te heffen, om den toestand waarin het verkeert te verbeteren, die zoude niet gezwezen hebben, wanneer hij de gave van den profeet of de overtuiging van den hervormer bezat. Ontegenzeggelijk is in de latere jaren de tooneelcritiek veel vooruitgegaan en de meeste invloedrijke dagbladen en tijdschriften hebben het woord verleend aan mannen van kennis en van goeden wil die min of meer onomwonden de feiten hebben aangetoond. Hebben zij daardoor het recht verworven zich ware vrienden van het tooneel te noemen, zij hebben nog niet de voldoening mogen smaken hun vriend op den rechten weg te helpen.

Waaraan ligt de schuld? Aan tooneelspelers en -speelsters is Nederland rijk. Er zijn vele, betrekkelijk te vele tooneelgezelschappen in Nederland — dat toch altijd een klein, een zeer klein land is — en al die tooneelgezelschappen bezitten kunstenaars van talent, het eene meer, het andere minder. Ijver en volharding vindt men overal, want alle tooneelgezelschappen werken aanhoudend en geen enkel dommelt in op behaalde lauweren of rust zelfgenoegzaam op behaalde winsten. Geldelijke voorspoed, die in kunstzaken dikwerf den prikkel naar vooruitstreven afstompt, is bij geen enkel tooneelgezelschap in Nederland de reden van stilstand of achteruitgang.

Gebrek aan oorspronkelijke tooneel-litteratuur is er wel bij ons, niet zoozeer wat het aantal als wel wat het gehalte der moderne oorspronkelijke tooneelstukken betreft, maar — omdat Nederland een klein land is — staat het toch niet ver ten achter bij den nabuur. Frankrijk was sedert jaren de bron waaruit frissche, jonge tooneelwerken vloeiden, die dan welig tierden op alle planken van het beschaafd Europa.

Duitschland leverde menige vrucht, die gretig door alle landen werd geplukt, al waren het meestal gewone pruimen, in tegenstelling tot de donzige perzikken op Frankrijks bodem geteeld.

Uit Engeland, Rusland, Italië en Spanje voerde Nederland tooneelvruchten in, die menigeen goed smaakten, maar Scandinavië alleen leverde iets dat »uitstekend», »bizar» mag genoemd worden en dat waard werd bevonden nieuwe cultuur te worden. Trouwens wanneer een eeuw een man als Henrik Ibsen voortbrengt, hebben de Muzen slechts stof tot dank.

Bezat Nederland de evenknie van den genialen, diepzinnigen Noor, dan — ik ben er zeker van — zoude zijn geest de geheele tooneelwereld doordringen en de nu zoo dorre vlakte in weelderige gaarde herscheppen. De bodem is vruchtbaar genoeg om het zaad te ontwikkelen.

Het bezit van uitstekende, oorspronkelijke tooneel-litteratuur is echter niet volstrekt noodzakelijk voor de opheffing van ons tooneel.

Het komt mij voor dat de schuld van den bestaanden toestand daaraan ligt, dat bedrijf meer doel is van kunstuiting bij de tooneelgezelschappen — ik zeg niet bij de tooneelkunstenaars. Wat wil het publiek? vraagt de tooneelbestuurder en niet: wat eischt de kunst? Op zich zelve beschouwd is dit reeds een veroordeeling van den ingeslagen weg, maar het is buitendien een misgreep omdat in de plaats van »het publiek» kan gezegd worden: »de massa». Wanneer een tooneelgezelschap zijn eigen publiek had, een

kleine, vaste kern van schouwburgbezoekers, dat alleen smaak vond in één enkel genre, dan kan de tooneeldirectie, binnen dien engen kring blijvend, iets zeer volkomens, zeer geacheveerds geven in dat genre en werkelijk iets goeds bereiken als de smaak van haar publiek beschaafd en veredeld is, althans niet grof of gemeen. Maar moet het tooneelbestuur werken voor de af- en aanstroomende massa en die naar de oogen kijken, dan wijkt belangstelling voor nieuwsgierigheid en liefde voor het tooneel ontaardt in prikkeling der zinnen. Moet dus de ingeslagen weg veroordeeld worden, de misgreep is duidelijk aan te toonen. In vroeger tijden waren het de vorsten en de hooge adel die voornamelijk of uitsluitend de kunst beschermden en hun invloed daarop deden gelden, maar de stroom der tijden heeft aan den alles overheerschenden invloed van vorst en adel veel afbreuk gedaan, zoodat nu de kunstbescherming zich in veel ruimer kring beweegt.

De waarachtige kunstvrienden worden reeds gevonden in menigen stand van de maatschappij en zij behooren niet meer uitsluitend tot de aristocratie van geboorte, zeker niet tot de aristocratie van geld, maar zij vormen den kring der aristocratie van den geest.

Het tooneelbestuur moet trachten dien kring te winnen voor schouwburgbezoek en zijn voorstelling te brengen onder den invloed van die aristocratie van den geest. Zij die kring klein en te beperkt in aantal om regelmatig een schouwburgzaal te vullen, dat is geen bezwaar, misschien alleen maar een moeilijkheid in den aanvang te overwinnen. Zoo als een vorst zijn smaak, de richting van zijn geest, willens of onwillens, bewust of onbewust door zijn onderdanen ziet volgen, zoo zal de massa langzamerhand den weg inslaan, dien de uitgelezenen aanwijzen en zich zelve opheffen, beschaven, veredelen door aanvankelijk napraten en meêdoen.

Niet het publiek moet den weg wijzen, het wijkt af, slaat zijpaden in en verdwaalt.

De kunstenaar, in deze de kunst-instelling moet voorgaan, voorlichten maar moet niet een eenzaam pad betreden en weg zoeken in nevelen door niemand nog betreden, neen, volgen, waar de pioniers der beschaving voorgingen, zich aansluiten aan de richting die de aristocratie van den geest als de ware erkent.

Een schouwburg-bestuurder, laat mij liever zeggen de leider van een tooneelgezelschap moet boven alles zijn: kunstenaar, een artistiek-ontwikkeld man, maar hij heeft geen scheppend kunstenaar te zijn; het is allicht in de praktijk beter wanneer hij niet scheppend is. Hij moet geen nieuwe wegen banen, geen nieuwe paden zoeken, hij moet den weg betreden die door de allerbeschaafdsten en de meest-ontwikkelden van zijn land als de rechte weg wordt aangetoond. Hij zal dan staan in het eerste gelid maar nooit tirailleur worden. Hoogstwaarschijnlijk zal zijn kunst-richting, althans zijn kunst-uiting niet dezelfde blijven in den loop der jaren, maar juist daarom zal hij meêleven het leven van zijn tijd. De tooneelspeelkunst moet bedoelelen den toeschouwer te verplaatsen in den tijd en in den toestand die worden voorgesteld, zij moet den toehoorder aan zich zelf ontrukken en meevoeren naar het leven dat op de planken in beeld wordt gebracht. Zoo moet ook de leidende kunstenaar het publiek opleiden, grootbrengen in den geest van de kunst, die actueel is, van de litterair-dramatische richting die den toon geeft.

Is hij man van smaak en waarachtig artistiek ontwikkeld, dan zal hij zich niet laten misleiden door tijdelijke afwijkingen die in iedere kunstuiting zijn voorgekomen en nog zullen voorkomen. Hij zal de zon altijd herkennen ondanks voorbij-drijvende wolken.

Zoo heb ik — al schrijvende — bij mijn streven om aan te toonen waar de schuld ligt van den ongunstigen toestand waarin ons tooneel verkeert, onwillekeurig een denkbeeld geopperd om verbetering te verkrijgen.

Zoude het onbereikbaar zijn in Nederland een tooneel-

gezelschap saam te brengen dat meêleefde met de dramatische kunst van zijn tijd, dat nooit een nieuw werk voor het voetlicht bracht omdat het nieuw is, maar de nieuwe werken speelde om de nieuwe richting te leeren kennen, dat de uitstekendste werken van het verleden ten tooneele bracht om aan te toonen wat de grondvesten zijn waarop de kunstontwikkeling rust en rusten moet en dat, — zoo veel doenlijk — oorspronkelijke moderne werken in zijn repertoire opneemt om door die beste van alle leerscholen de Nederlandsche auteurs aan te moedigen en te ontwikkelen totdat een hunner de onsterfelijkheid verovert?

Amsterdam Januari 1894.

D. H. JOOSTEN.

Ingezonden.

Van Rijnswaerde re Grein.

Waarde Heer Kalfj.

Het nummer van »Het Tooneel», me zoo juist toegezonden, bezorgt me een dubbele teleurstelling. Ik had stellig gerekend, dat de heer v. R. gretig gebruik zou hebben gemaakt van de gelegenheid, die mijn stuk hem aanbood, om zich een eervolle retraite te verzekeren. Dan had hij zijn karakter in eer hersteld en mij de moeite en onaangenaamheid bespaard hem het vuur aan de schenen te leggen. 't Is waar, wie zijn eigen naam angstvallig verbergt, behoeft niet bang te zijn zich te compromitteren. Maar ik had gehoopt dat de heer v. R. zich boven dit voordeel van zijn schuilwinkelspelletje zou stellen en niet verwacht, dat hij zijn toevlucht zou nemen tot wat ik in den leelijken zin van het woord als advocaterij beschouw. Hij is aan woorden blijven hangen en heeft getracht zich er handig uit te draaien. Voor de vernuftige wendingen en den sierlijken draai van zijn stukje wil ik hem mijn compliment niet onthouden; maar eerlijkheid zou mij liever geweest zijn.

Laat ik nu even de puntjes op de *z's* zetten.

A. De heer v. R. heeft gemeend uwe lezers te moeten inlichten omtrent de werkzaamheden van het Ind. Theatre.

Ik heb aangetoond, dat hij alleen had mogen spreken over twee voorstellingen en dat hij niet genoeg op de hoogte was van zijn onderwerp om hem tot algemeene conclusies recht te geven.

De heer v. R. schrijft nu, — behalve een opmerking omtrent mijzelf, waarover aan het slot even — dat hij *niet* heeft geoordeeld over de »reeks» voorstellingen der Ver., maar over hare (d. g. de Vereeniging?) beteekenis voor tooneelkunst. — Dat is klare muggenzifterij. »Over de beteekenis der Ver. voor de tooneelkunst» heeft de schrijver geoordeeld na twee voorstellingen. Ik beweer dat dit oppervlakkigheid is. Uit de dan volgende niet zeer duidelijke zinsnede van den heer v. R. blijkt dat hij het Indep. Th. beschouwt als niet brekende met de conventie in de litteratuur en in de tooneelspeelkunst. Ik beweer nu, dat hij, om daarover te kunnen oordeelen bekend moet zijn

a) met hetgeen op dit oogenblik in Engeland de tooneelconventie is, omdat die in Frankrijk, Duitschland en Engeland, evenals in ons land verschilt door volksaanleg, historie en tijdelijke omstandigheden;

b) met wat het I. Th. tot nu toe gedaan heeft.

En ik stel vast:

a) dat het I. Th. heeft gespeeld:

»Spoken», Thérèse Raquin, Een bezoek (Brandes), The Duchess of Malfi (Webster), *Widowers' Houses* (Shaw), *The Strike at Arlingford* (Moore), *Alan's Wife*, Leida — plus enkele kleinere stukken, plus Goudvischje, plus de door v. R. opgesomde, plus ten leste »The Black Cat» terwijl nog op het jaarprogramma staan: »De wilde Eend» en »De Erfgenamen Roubourdin».

Neem nu dit middengroepje er uit, dan blijven er 11 groote stukken, verreweg de meerderheid, die wat hun

verdere verdiensten ook mogen wezen, absoluut behooren tot het onconventionele genre, dat in de gewone theaters niet gecultiveerd wordt.

Heeft de heer v. R. dat lijstje gekend? — 't Is gedrukt in het prospectus van dit jaar en dus licht te krijgen? — Zoo ja, hoe komt het dan, dat hij er over gezweven heeft; of hoe rechtvaardigt hij zijn oordeel? — Zoo neen, waarom schrijft hij dan zonder kennis van zaken? — De oorspronkelijke Engelsche stukken, door mij onderstreept, zijn in druk. Heeft hij die gelezen? — De verdere vragen als hierboven.

b) Wat het spel betreft.

Dat dit over het algemeen, voor zoover ik er over kan oordeelen, beneden de eischen blijft; maar toch als in *The Black Cat* voor modern Engelsch spel zich onderscheidt door onconventionalisme.

B. De heer v. R. heeft zich niet vergenoegd met het Ind. Th. een brevet van onvermogen te geven; hij heeft

- a) het doen voorkomen alsof de heer Grein publiek pocht op de door hem aan geld en moeite gebrachte offers.
- b) de lezers van »Het Tooneel» gewaarschuwd, dat zij niet moeten gelooven aan de zuiverheid der bedoelingen van den heer Grein.

Ik ben tegen deze verdachtmakingen opgekomen, maar zoo welwillend geweest ze toe te schrijven aan de teleurstellingen van den heer v. R. in Londen, zijn verlegenheid, zijn zwakke memorie. Doch hij neemt van die aantijgingen niets terug. En ter rechtvaardiging van het eerste antwoordt hij, gewag makend van een kort onderhoud, dat hij in de loge met den heer Grein gehad heeft, met deze zinsnede:

»Dien avond werd ook over geld gesproken.»

Pardon, mijnheer v. R. — Dat is geen eerlijk antwoord.

De vraag is: Heeft de heer Grein zelf dien avond tegenover u gepocht, of gesproken over zijn offers aan tijd en geld? Het kán zijn dat er over geld gesproken is in dien zin, dat het volbrengen van alles zoo moeilijk is om den onvoldoenden financieelen steun van het publiek. Maar dat was niet uw beschuldiging. En u sprak bovendien ervan dat de heer Grein dit *ons* verzekert. Dit is in uw stuk geen plur. maj.; het beteekent dus *publiek*. Nu herhaal ik heel categorisch mijn vraag: waar heeft de heer Grein publiek over die geldelijke offers gesproken, in den zin bijv. als de Kon. Ver. in haar jaarverslagen en annoucen tot het Haagsche publiek?

Hier zijn de letterlijke termen van het prospectus voor 1893/94, die de heer v. R. heeft *moeten* kennen. Zij zijn de korte weerlegging van heel zijn beschuldiging van aanstellerij, eerezucht, pocherij op gebrachte offers:

»In announcing the Third Season of the Independent Theatre, Mr. J. T. Grein wishes once more to recapitulate its object, which is to produce Plays which, instead of being of a class calculated to attract the ordinary play-going public, are distinguished by such literary merit as will necessarily interest the more cultured section of society. These performances entail an inevitable and very considerable expense; and it is for this reason that the Society is compelled to appeal for further support to all well-wishers of the literary drama. Every subscription received is devoted to the benefit of the Society. The Society in no way works for profit.»

Over zijn aanval op de zuiverheid der bedoelingen van den heer Grein zwijgt de heer v. R. in zijn antwoord aan mij geheel. Dat is het makkelijkste. Ik sommeer hem nu, die óf met een verontschuldiging terug te nemen door te bekennen dat hij geen zweem van bewijs of rechtvaardiging er voor had óf zijn bewijzen voor den dag te brengen. Ook menschen, die men niet geheel *au sérieux* neemt, kunnen we niet toelaten publiek te lasteren, vooral niet wanneer zij schrijven onder een *pseudoniem* dat het publiek omtrent de belangrijkheid van den schrijver misleiden kan. En ik heb in dezen gaarne de partij opgenomen van den

heer Grein, met wien ik, zooals de heer v. R. zeer juist doet uitkomen, op vriendschappelijken voet verkeer. Dit is al het minst, dunkt me, wat men van vrienden verwachten mag, vooral wanneer de aanval van dien aard is, dat men er niet zelf op kan antwoorden zonder zich te vernederen.

En nu ten slotte — laat de heer v. R. zich er weer over verheugen als over een onderscheiding dat ik zoo uitvoerig antwoord; ik heb te weinig tijd om kort te zijn — even de twee persoonlijke kwesties.

De heer v. R. beweert dat ik hem de kennismaking met den heer Grein heb opgedrongen. Dit is natuurlijk een grapje; ik kan althans niet aannemen dat hij zulk een dunk van zich zelf heeft om te gelooven dat ik er bijzonderen prijs op kon stellen Grein de eer van zijn kennismaking te bezorgen. Hij weet trouwens wel beter, dat ik hem, toen hij mij gezegd had Greins kennis wel te willen maken, beloofde hem even voor te stellen. Na eenige maanden was dat de eerste gelegenheid. Had v. R. me dien avond gezegd: liever niet! ik zou *mijn* beleefdheid natuurlijk niet zoo ver hebben uitgestrekt. Doch ik neem graag aan, dat zijn »beleefdheid» hier over zijn lateren wensch gezegevierd heeft, en hiermee elke gevolgtrekking van dit zich laten voorstellen terug.

Of ik zelf vaak na één voorstelling van een buitenlandsch gezelschap positief geoordeeld heb? Mij dunkt ik kan de geheel ongelijke gevallen gerust aan den lezer overlaten. Ik heb, als criticus, veel tekortkomingen gehad, maar me dunkt dat mijn lezers eer te klagen hadden over een streven naar te veel degelijkheid dan over het omgekeerde. Maar al kan de heer v. R. mij bewijzen, dat ik zelf niet altijd heb toegepast, wat ik hem nu als regel voorschrijf — ik zal gaarne zien dat hij ook hier bewijzen weet bij te brengen voor zijn beweringen — dan nog zou ik niet mijn voorschrift, maar wel mijn eigen gebrekkige toepassing ervan afkeuren.

En hiermede ben ik eindelijk uitgepraat. Lang van stof te zijn is een oud gebrek van me, en als denk aan de beteekenis van het onderwerp, dat mij nu bezig houdt bij de vele belangrijke, die dagelijks zich aan mij opdringen, zou ik mij schamen zooveel tijd, inkt en papier verknoeid te hebben; maar ten slotte blijft elke weerlegging van verdachtmaking-zonder-grond een onderdeel van den besten strijd, dien we kunnen voeren, en het kan bovendien voor den heer v. R. niet dan nuttig zijn, vroeg te leeren, dat hij moet kunnen bewijzen wat hij beweert, al is het ook onder een albedekkend pseudoniem.

L. SIMONS.

Amice Redacteur!

Merci! — Het lust mij niet *nog* eens in debat te treden; de intelligente lezer moge zelf de konklusie trekken.

De heer S. schijnt niet meer zuiver te zien in den nevel van »Engelsche konventie.»

Mijn *persoonlijke* meening over den heer Grein en zijn kunstinstituut blijft onveranderd al schoolmeestert de heer S. er nog zoo op los. — Gegroet!

A'dam, 28/1/94

FRANS MIJNSSSEN.

De Redactie verklaart de debatten over deze zaak gesloten.

ADVERTENTIËN.

Heden verscheen:

DE TOONEELKIJKER,

KORTE INHOUD

— VAN —

Zeventig beroemde Opera's.

Prijs gebonden f 1.25.

Haarlem.

DE ERVEN LOOSJES.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSENGRACHT 949.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 10.

15 JANUARI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD.

Niet officieel gedeelte: J. Vriesendorp Jr. Uit de Amstelstad
Duitsche voorstellingen, Henri van Kuyk) — Jean Valjean, Uit de
Maastad (*De ongelooovige Thomas, Wildzang Het Kattelbelletje, Numa
Roumestan, Vorstenschool*) — Het vrije Tooneel. — Bericht.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

De Duitsche voorstellingen onder Directie van *Julius Fiala* staan in drie opzichten boven onze Nederlandsche uitvoeringen.

Het samenspel is beter, aan de accessoires wordt meer zorg besteed en de kleine rollen, het struikelblok van al onze Amsterdamsche gezelschappen, laten niets te wenschen over. Maar overigens was het net als bij ons. Eigenlijk nog iets erger, want de Duitschers geven in hoofdzaak oudien kost.

Heimath werd in ons nummer van 1 April 1893 onder drie titels besproken; het werd in Amsterdam door twee gezelschappen opgevoerd en in Rotterdam door Jan C. de Vos.

Aan de beschouwingen van onzen redacteur en die van Jean Valjean heb ik niets toe te voegen en ik heb er geene te bestrijden.

Magda van Agnes Höfgen vierde in het derde bedrijf haar grootsten triomf. Het gemengde karakter der ondeugend geworden moeder en gevierde actrice, waarin van tijd tot tijd het goede kind tot zijn recht moet komen, heeft zij met vereischte opgewondenheid teruggegeven.

Over het algemeen miste deze voorstelling gloed, doch ik ben niet gerechtigd dit aan de spelers te wijten. Het is de schuld van het stuk. Het was jammer dat Schwartz en Dr. von Keller in het 3e bedrijf „er uit” zijn geweest. De rolvastheid liet ook op andere plaatsen te wenschen over. Heffterdingk was niet vervelend en dat, geloof ik, is het hoogste stand punt, waartoe deze rol is op te voeren. de creatie van Julius Bennemann verdient daarvoor specialen lof. Zijn mimiek kwam mij op alle plaatsen bewonderenswaardig juist voor.

Gustav Lemaître, de regisseur, ging met Schwartz

buiten emplooi; Crusius in *Grossstadtluft* daarentegen was geheel onder zijn bereik. — hij leek zelfs op Crusius-Jacq. de Boer — maar het diepgaand karakter van Magda's vader vereischte meer schakeering, dan er door hem is ingelegd.

De overige rollen kunnen in het algemeen geroemd worden om de gemakkelijke van beweging, die de artisten uit den vreemde op het ongewone tooneel hebben vertoond.

Van de Duitschers heb ik behalve *Der Königs-lieutenant* van Karl Gutzkow, een stuk dat in Duitschland veel aantrekkelijker moet zijn dan hier, omdat de jonge Goethe er in optreedt, successievelijk nog gezien:

Zwei glückliche Tage (v Schönthan en Kadelburg), den veelvertoonden historischen draak *Narciss* (Brachvogel) en *Die Haubenlerche* (von Wildenbruch) hier te lande beter bekend onder den nietszeggenden naam van *Het Fabriekskind*.

Evenmin als in *Der Königs-lieutenant* heeft Fiala mij in *Narciss* kunnen boeien, misschien omdat hij de melodramatische trucs versmaadde en het stuk moderniseerde. Fiala spreekt goed en duidelijk, zonder hijgen en halen, maar — hoewel hij juist daardoor aantoonde een beschaafd kunstenaar te zijn, heeft hij zóózeer de hebbelijkheid zich in zijn kalme en waardige omgeving op den voorgrond te dringen, dat hij uit de lijst springt en hindert.

Want juist onder zijn medespelers zijn uitstekende krachten, het gezelschap heeft mij dan ook, zoodra Fiala, die als ster poseert, niet mee doet, bewezen, dat men werkelijk door afwezigheid kan schitteren.

Gustav Lemaître, als Crusius in *Grossstadtluft*, Lüttchen in *Zwei glückliche Tage* en Onkel Ale in *Haubenlerche*, is een komiek van gemoedelijke prettigheid, een joviaal speler, die aanstekelijk lacht en ook zijwend meedoet, een eigenschap, die deze gedisciplineerde Duitschers allen bezitten.

Otto Rembe is een elegante jeune premier, die veel handiger zijn hof maakt, dan de mij bekende Nederlanders.

Het is zoo moeilijk om op het tooneel dragelijk te vrijen, er behoort zooveel tact en kieschheid toe om de alledaagsche bezigheid van den eersten boer den besten te stylisee-

ren, zelfs of misschien juist in het blijspel, dat, als er maar wat meer dames de voorstellingen hadden bijgewoond, ik er mij verzekerd van mag houden, dat Rembe op velen van haar nóg aangener indruk zou hebben gemaakt dan op mij.

Nu ik slechts kan bevestigen, wat ik van Agnes Höfgen, de eerste jonge vrouw heb gezegd, wil ik behalve deze veelzijdige actrice nog vermelden Berthy Berndt.

Zij is geen schoonheid, zij heeft geen postuur, maar haar gezichtje is passable en haar taille spotvrij.

Met haar bekrompen materiaal weet zij echter een indruk te maken, die zich ver verheft boven de impressie, die ik heb verkregen van onze mooie en elegante meisjes op de Hollandsche planken. Meer geest, meer vernuft, meer tinteling van spel, meer gloed van hartelijkheid en innemend bedoelen, dan het rolletjes-opzeggen, waarop we hier en daar onthaald worden.

Om haar zullen de heeren, die ruikers aanbieden, niet naar den schouwburg gaan, maar wel de kunstkenner, die weet te waardeeren zonder verliefd te worden.

Haar voornaamste optreden was in de hoofdrol Lene van *Die Haubenlerche*.

Toegegeven de dankbaarheid van die rol, viel er toch zóoveel te waardeeren, dat ik geneigd zou zijn om bij een volgende gelegenheid mij eerst te vergewissen of haar naam op het programma voorkomt.

De uitvoeringen verdienen een beter bezoek, dan waarop zij tot negtveertien bogen en al is rolvastheid niet de eerste eigenschap van dit gezelschap, het heeft zooveel goeds, vooral wat het samenspel betreft, dat ik de verantwoordelijkheid van een »Gaaf dat zien!» geheel op mij neem.

J. V. JR.

HENRI VAN KUYK.

Wij komen in ons bondsorgaan vaak te laat naar de tegenwoordige gejaagde opvattingen der pers en dit telaar-zijn kan soms een beweegreden wezen om te zwijgen, ook dan wanneer men *Het Tooneel* beschouwt als een welkome legger voor later of een gids voor de provincie.

Al is het reeds veertien dagen geleden en dus in menig opzicht oud-nieuws, zoo komt het mij toch voor, dat het jubileum-van Kuyk hier vermelding verdient.

Groot artiest schijnt van Kuyk niet te zijn geweest en dien indruk heeft hij bij de enkele malen, dat ik hem zag optreden, ook op mij niet gemaakt.

Zijn beste vrienden schijnen er eveneens zoo over te denken, hij was meer regisseur dan acteur, meer werkman en denker dan gevoelsmensch of schepper.

Hij trilde niet van dien nerveuzen gloed, die anderen meeslept en pakt, die bedwelmende artisticeit, waar de kracht van de van-huis-uit-artisten in schuilt.

Zijn loopbaan beginnende als onderwijzer eerst op een diaconie school en later in een strafgevangenis te Rotterdam, moet hij een anderen aanleg hebben gehad, dan dien ik zoo-even bedoelde. Een goede opvoeding en het talent om die op anderen over te brengen zijn de grondslagen van elk métier. Zij zeggen niets van kunst.

Dat weet van Kuyk óók.

Hierin ligt zijn verdienste, dat hij bij zijn vele goede eigenschappen bescheiden en ijverig bleef, wat men van volbloed kunstenaars zelden zeggen kan.

Die bescheidenheid heeft hem bij zijn benefiet niet verlaten, wat zeer practisch is geweest. Hij verkoos Loris Ipanoff te spelen uit Sardou's *Fedora*, een rol van geringe beteekenis, omdat het stuk ter wille van de hoofdrol is geschreven, hij speelde die rol ook vroeger, 122 malen en het schijnt, dat die in zijn empoel wel bijster goed paste.

Het licht, dat toen uitging van mevr. Frenkel--Bouwmeester in de titelrol, heeft hem ook op den avond van zijn benefiet beschenen.

De hoofdpersoon van het feest koos een stuk, waarbij

de twijfel rechtmatig kon rijzen of de ovaties hem, dan wel zijn verdienstelijke commère zouden gelden.

Zou deze bescheidenheid niet bijna vernederend wezen, wanneer zij bestond bij iemand, die minder degelijk kunstenaar was dan van Kuyk? Na zich aan den draak ontrokken te hebben is van Kuyk met zijn tijd meegegaan en evenals bijna elk onderwijzer, bezweken voor de opgewonden aantrekkelijkheid der Multatuli-vergoding.

Die periode is achter den rug en het is verklaarbaar, dat de van Kuyk van heden het werk van den van Kuyk van toen — ik bedoel de dramatisering van den Max Havelaar — bij zijn benefiet heeft verloochend.

Maar waardoor van Kuyk dan niet uitblinke, hij heeft toch voor Amsterdam de groote verdienste gehad van nieuwe kunst te geven. Onder zijn leiding zijn in den Salon de stukken vertoond, die de directiën der platgetrapte conventie nog steeds met bewonderenswaardige nauwgezetheid vermijden.

Die baanbreken heeft den beneficiant juist aan het einde van de kwart eeuw, die hij aan het tooneel verbonden was, weinig geluk, in den daagschen zin van het woord, bezorgd — zijn gezelschap ging immers teniet.

Toch kan hij zich verzekerd houden, dat zijn pogen groote waardeering heeft gevonden bij de strevers naar opheffing van ons tooneel.

De connectiën, die van Kuyk in Antwerpen had aangeknoopt, hebben hem op zijn zilveren feest evenmin vergeten als de vrienden uit de Amstelstad.

Wat een enorme bloemenvrucht heeft men op zijn herinneringsdag voor hem geplukt!

Antwerpen gaf aan onze regeeringspersonen een goed voorbeeld door officieele hulde te brengen aan van Kuyk en zijn kunst.

Wellicht heeft Thorbecke zich in zijn graf omgedraaid!
J. V. JR.

UIT DE MAASSTAD.

In een kermisgrap deed Rossier Faassen het publiek een recept aan de hand om coupletten in elkaar te flansen. Daar kwam in van flauwen kost eten, streng verbod van zout, enz., om zoodoende in de gewenschte nare, laffe, slappe stemming te geraken. Het zou ons niet verwonderen, wanneer de fabrikanten van *De ongeloofige Thomas* deze wenken gevolgd hadden, want een treuriger, onbeduidender prul laat zich moeilijker denken. Zooals meer bij de Deutsche kluchten, is het grond-idee niet onaardig*), maar daarmee is ook al het goede afgehandeld. De geschiedenis wordt niet uitgewerkt, neen, de schrijvers bejveren zich alleen hun arbeid vol te stoppen met alle toepasselijke en ontoepasselijke naar bier en pijpenwalm riekende geestigheden, een paar idioten worden den toeschouwer voor menschen opgedrongen, de maffe, vaste tooneeltypen ontbreken niet, de verliefde jongeling krijgt aan het slot zijn bruidje en de planken zijn weer verrijkt met een heerlijk kunstgewrocht dat in alle Deutsche theaters met uitbundigen bijval wordt opgevoerd en weldra, heel gauw vertaald, ook in ons landje op het programma prijkt met de geijkte aanbeveling: LACH-SUCCESS.

Het is of er in de laatste jaren een soort wedstrijd wordt gehouden, wie het lafste stuk zal schrijven. Telkens hoopt men het laagste punt bereikt te hebben. Mis! Een volgende klucht winst het weer van haar voorgangsters in zouteloosheid. En het publiek lacht, schaterlacht soms, het jubelt, het juicht Moet men die menschen benijden of beklagen? Beklagen moet men zeker de mooie kunst die door zulke gedrochtjes wordt gecompromitteerd, beklagen de spelers die aan dergelijk geknoei hun talent

*) Kwade tongen durven zeggen dat het gestolen is uit een Engelsche grap, getiteld . . . *De man zonder hoofd*. Wreed toeval! Zonder hoofd!!

moeten verbeuzelen, vermorsen, misschien verwateren, beklagen ook de directies wanneer zij tot die wankunst hun toevlucht moeten nemen, omdat nu eenmaal de mensch niet enkel van lauwerblaren kan leven. O, Tivoli, tantae molis erat Romanam condere gentem

De opvoering van *De ongelovige Thomas* was goed, wel wat ruw en slordig. In het laatste bedrijf, het beste, veraste de heer Roijaards met een heel aardige charge; ook de heer Van den Heuvel speelde verdienstelijk. Mejuffrouw Sniijders maakt vorderingen al trekt haar optreden nog te veel de aandacht om redenen buiten de kunst en een nieuweling, de heer Vermaes, een jong manneke, deed erg zijn best en schijnt goede hoedanigheden te bezitten.

Hoeveel hooger dan die Duitsche kluchten staan toch de Fransche! Neem b. v. *Wildsang* (Tête de Linotte). Natuurlijk ook daar veel zots en onbestaanbaars, maar wat is het stuk knap, handig gebouwd, wat hebben de schrijvers voet bij stuk weten te houden en het onlogische logisch weten te ontwikkelen. Champanet, de hoofdrol, is door den heer Willem van Zuylen uitmuntend gespeeld, een kranige creatie. De dames Van Eysden (Celeste) en Van Kerckhoven (Elmire) gaven prettig, opgewekt spel, alleen kon het warhoofdje wat minder dramatisch wezen. Om den heer De Vries werd braaf gelachen, doch deze opvatting van den Portugees was wel heel vrij! Het is een kluchtspel-figuur, zeker, maar deze Don Ruy Gomar verdiende een plaatsje in het circus. Het lastige tweede bedrijf was door den regisseur zeer verdienstelijk en scène gebracht.

De vertooning van *Het Kattelbelletjen* kon ons niet behagen. De Prosper Block is voor den heer Van Zuylen minder geschikt. En mevrouw Van Eysden? Zij werkte met haar bekende groote toewijding, zij gaf veel goeds, volkomen waar, we ontkennen het volstrekt niet. Maar, wanneer Suzanne eens bij het nastukje plaats had genomen in de zaal en Françoise in *Vrouwen-Emancipatie* had zien spelen, wat had ze dan veel kunnen overnemen van deze haar goed bekende. Moet een blijspel breeder en zwaarder worden gespeeld naarmate het meer bedrijven telt? We gelooven het niet.

Voor het benefiet van het troetelkindje der Rotterdamsche schouwburgbezoekers ging *Numa Roumestan*. Het was een mooie avond, stampvol en de feeststemming liet niets te wenschen over, maar het stuk is wel wat erg uitgebreid. Talrijke bloemgeschenken toonden opnieuw hoezeer de ijver en de toewijding van Mevrouw Van Eysden-Vink gewaardeerd worden. Pruttelmeijer zou kunnen vragen of deze elk jaar terugkeerende bloemenstroom niet een beetje sleur wordt en misschien zelfs zijn schaduwzijde heeft, ook of een onderscheiding in bepaalde, goed vervulde rollen niet op hooger prijs zou moeten worden gesteld. Laten we hem mopperen en hopen we liever dat de geurige huldeblijken allen zullen prikkelen tot ernstig streven om ook die sympathie te veroveren en — wat wellicht nog meer inspanning kost — haar te behouden. Jeugd en schoonheid zijn heel lieve plantjes, maar steviger gewassen worden gekweekt door studie en ambitie. In dit opzicht is het publiek tamelijk scherpziend en tot zekere hoogte draagt elke acteur den maarschalkstaf om deze victorie te bevechten in zijn ransel.

De Rosalie behoort tot de beste vertolkingen van Mevrouw Van Eysden. In het begin van het eerste bedrijf was zij te dramatisch en de Heer Van Zuylen (Numa) te schreeuwerig, in de groote tooneelen gaven beiden echter veel moois en het geheel verdient veel lof.

Hortense werd door Mejuffrouw Klein zeer sympathiek voorgesteld, vooral in het laatste bedrijf; in de eerste acte zouden we nog meer vuur en geestdrift wenschen: „Hortense is zoo jong, zoo levenslustig” (Rosalie, 4e bedrijf). Valmajour is moeielijk op het tooneel te brengen, maar de welgedane figuur van den Heer Van Zuylen Jr. leent er zich heelemaal niet toe. Waarom speelde de Heer Van

Eysden deze rol niet? Maire is een belangrijk baantje, Valmajour hier belangrijker.

Een schaduw op de vertooning wierp Tante Portal; na de verzoening aan het slot verscheurde zij de stemming op pijnlijke wijze. Maar verbetering is niet te wachten zoolang het publiek — en helaas, niet alleen het galerijpubliek — juicht bij het: Werda! Deugniet! enz., bij het baldadig bederven van de aardige rol door overgrootten ijver.

De Heeren Roijaards en De Vries zullen met het aanstaande seizoen Rotterdam verlaten, naar men beweert; zij worden opgeslokt door de Koninklijke Vereeniging. Voor de Maasstad een verlies, te sterker te betreuren, omdat het zachtst genomen twijfelachtig is of zij daar zullen vinden wat ze zoeken. Zoovelen gingen dien weg, vervuld van de schoonste droomen. De droomen bleven droomen, zij sluimeren nog.

Geen officieel benefiet, maar toch een soort eere-avond heeft Mejuffrouw Alida Klein gisteren gehad. Zij trad op als Koningin Louise in Multatuli's heerlijk werk en haar talrijke vrienden — en vriendinnetjes niet te vergeten — brachten haar hulde door daverend handgeklap en prachtige bloemgeschenken.

Bloemen!

Ik zie ze graag . . . dit is een gunstig blijk

Waar bloemen zijn, is 't leven minder dor . . .

't Was aardig Mejuffrouw Klein die woorden nu te hooren zeggen.

Zijn we in 't algemeen gesproken geen voorstanders van benefieten die zoo licht voeren tot overdrijving, nadjiver enz., nu eenmaal dit systeem nog gehuldigd wordt, verheugen we er ons in — evenals de visschers: als er schepen moeten stranden, dan liefst ook op deze kusten — dat ook aan ons actricetje een dergelijk feest werd bereid, en nog wel: gevraagde voorstelling. Want waar is het begin van den cirkel: weinig groote rollen, weinig ambitie, weinig applaus en dan weer, weinig groote rollen, enz.? Niet versagen, nooit desespereeren klinkt heel mooi; wellicht zijn er middelen om lusteloosheid te voorkomen, middelen die krachtiger werken dan de best gemeende en sierlijkste preeken. Misschien was deze voorstelling zulk een middel. We lazen op een der kaartjes Multatuli's woorden:

Ik stel aan allen niet denzelfden eisch,

Maar doe een hoogen eisch aan een minister.

Verzeld van mooie bloemen, de overdenking waard.

De opvoering was zeer goed, al leed het laatste bedrijf wel een beetje onder de zeer verklaarbare emotie der koningin; Mejuffrouw Klein kan dat beter. In de eerste acte gaf zij veel moois; we stippen aan haar gezegden over Van Weert en het droomverhaal, fijn gevoeld, fraai genuanceerd.

Als Hanna was Mevrouw Van Kerckhoven—Jonkers subliem; het is of haar vertolking telkens nog wint aan gloed en kracht. De Heeren De Vries (Herman) en Le Gras (Von Schukenscheuer) speelden zeer gelukkig, kortom het was een mooie avond, een uitmuntend geslaagde combinatie van frissche jeugd en nobele kunst.

10 Februari 1894.

JEAN VALJEAN.

HET VRIJE TOONEEL.

Eenigen tijd geleden zijn wij verrast met een veelbelovende mededeeling, die in de meeste bladen in nagenoeg de volgende bewoordingen was vervat:

Te Amsterdam heeft zich een gezelschap gevormd, met het doel zooveel mogelijk oorspronkelijke en moderne werken op te voeren. Elk stuk van een beginnend auteur zal, als het maar eenigszins geschikt voorkomt, opgevoerd

worden, om zoowel de pers als het publiek er mede in kennis te brengen en het te laten beoordeelen. De regie berust, verzekert men ons, in bekwame handen. Aanvankelijk zal men beginnen met de jongste successtukken, omdat wegens onbekendheid met de oprichting van een dergelijk gezelschap zich nog geen schrijver heeft aangemeld. Het personeel bestaat uit dames en heeren, die te voren als dilettanten reeds optraden. Het gezelschap zal verschillende steden van ons land bezoeken. De directie van *Het vrije Tooneel* is gevestigd Swelincstraat 14.

Aan het opgegeven adres hebben wij een veertien dagen geleden nog vernomen, dat zich na de publicatie verschillende schrijvers hadden aangemeld.

Het repertoire bestaat voorloopig uit goede bekenden: *Galeotto*, *Droevé min*, *Eerloos*, *Nora* en *Blanchette*.

De eerste voorstelling zou gegeven worden te Harlingen met *Zijn meisje komt uit* en *Een kop thee*, op 4 Februari jl.

Nadere bijzonderheden wenschte men nog niet bekend te maken; de directie zal liever de indrukken in de provincie afwachten, alvorens in Amsterdam op te treden.

Hoezeer wij elken stap in de bedoelde richting toejuichen, moeten wij toch verklaren, dat eene poging als thans gedaan wordt door acteurs, die zeker geen ervaring hebben van het optreden voor het groote publiek, met een regisseur, wiens naam niet genoemd wordt, door een gezelschap, dat zich niet terstond aan het oordeel van Amsterdam durft onderwerpen, zelfs in gewone stukken, ons zeer gewaagd voorkomt. In ieder geval, ons land telt wanneer het gezelschap blijft bestaan, een troep meer, wat niet wenschelijk is, en wanneer de poging mislukt, een aantal niet geslaagde tooneelspelers meer, die op de arbeidsmarkt in dit vak het aanbod weer komen vermeerderen. Het is mogelijk, dat het nieuwe gezelschap iets goeds tot stand brengt, maar wij zouden niemand willen aanraden op zulk een wijze te beginnen aan de oprichting van een *Vrij Tooneel*.

UIT HET BUITENLAND.

Wil men een staaltje aan tooneelkritiek, zooals die in Duitschland wordt geschreven? De Vossische Zeitung bevatte onlangs het volgende bericht: »In den Koninklijken Schouwburg speelde gisteren de heer Adolf Müller van het Thalia-theater te Hamburg Muley Hassan in Schiller's *Fiesko*. De heer Müller werkt alleen met zijn lichaam. Hij liep als een wezel, maaide met zijn armen door de lucht, wiegelde op zijn beenen en vertrok zijn lichaam als een elastieken pop. Ik verwachtte ieder oogenblik, dat hij zich met een van zijn beentjes bevallig achter het oor zou krabben. Daarbij siste hij de woorden zonder klank of kleur tusschen zijn tanden door, zoodat hij zelfs op kleinen afstand dikwijls niet te verstaan was, enz.»

Dat noemt men in goed Hollandsch: er geen doekjes om winden.

Dat diezelfde Vossische Zeitung niet gemakkelijk is, wanneer het geldt een Fransch stuk te bespreken, dat zij niet mooi vindt, is te begrijpen. Haar verslag over de eerste voorstelling van Pailleron's *Cabotins*, dat cenige dagen geleden voor het eerst is gespeeld door de Comédie-Française, begint met de woorden: »*Cabotins* noemt Pailleron zijn nieuwe stuk, maar ik vrees, dat niemand deze benaming meer verdient dan hijzelf.» En dan gaat het blad voort te betoogen, dat Pailleron de groote trom heeft laten roeren voor zijn werk, dat hij geposeerd heeft door de première van zijn stuk telkens uit te stellen enz. De geschiedenis van *Cabotins*, den eigenlijken inhoud van het stuk noemt de correspondent der Vossische een *Vorstadt-Melodrama* een *alter theatralischer Rumpelkasten*, het is d'Ennery, »d. w. z. Charlotte Birch—Pfeiffer met harde kopermuziek.» En vraagt nu een onzer lezers of het billijk is een verslag over

een Parijsch stuk te zoeken in een Duitsche courant, dan herinneren wij aan de woorden van Zola, aangehaald in een onzer laatste nummers: de Parijsche tooneelverslaggevers zijn niet onpartijdig, zij schrijven geen afkeurende kritieken over den man, die zich met een vroeger werk een wereldberoemden naam heeft gemaakt, ook niet over den man, met wien zij de volgende week te zamen zullen dineeren bij een gemeenschappelijken vriend. En toch, wanneer men, na eerst de meening van dezen Duitscher eens gelezen te hebben, de kritieken der Parijsche bladen aandachtig nagaat, dan merkt men heel goed, dat het toch wel ergens aan hapert. Dan heet het, dat de band tusschen de intrige en de Cabotins, die den naam aan het stuk geven, wel wat los is, dat de oplossing wel wat gezocht is, enz. Maar daarna vervallen de beoordeelaars weer in den bewonderenden toon, en gaan voort te praten over de heerlijke Cabotin-typen, die Pailleron geteekend heeft. Trouwens onze Duitscher keurt evenmin alles onvoorwaardelijk af: Pégomas, een reporter, die secretaris wordt van een candidaat voor de kamer en door zijn handigheid en onbeschaamdheid weldra zelf in de plaats van zijn heer gekozen wordt en bovendien het Legioen van Eer krijgt, deze Pégomas, de ergste Cabotin, wordt in de Vossische een onbetaalbare figuur genoemd en het blad voegt er bij, dat de Féraudy deze rol onbetaalbaar heeft gespeeld. En nog een bewijs, dat de Fransche bladen al zeggen zij het niet, met Pailleron's nieuwste werk niet zoo bijster zijn in genomen, vinden wij in de wijze, waarop de schrijver voortdurend wordt aangeduid: de auteur van *Le monde ou l'on s'ennie* heet het bijna voortdurend, soms ook: de schrijver van *La Souris*. Is het niet als wilde men den roem door Pailleron met vroegere stukken behaald, weer in herinnering brengen, om hem zoo te kunnen voorstellen met den glorie-schijn, dien zijn nieuwe werk hem niet zou bezorgen?

J. K. Jr.

BERICHT.

De Raad van Bijstand der Maatschappij »Apollo» deelde ons eenigen tijd geleden mede, dat tengevolge eener ernstige heeschheid des heeren Chrispijn, waardoor de repetitiën niet haar gewoon verloop konden hebben, de voorstelling ten voordeele der Maatschappij »Apollo» van »de Markies de Villemer» in de kleine zaal van het Paleis van 2 Februari tot 21 Februari a.s. is uitgesteld.

De intekening voor deze voorstelling blijft alsnog opengesteld, terwijl de lijst daarvoor op aanvraag van het Bestuur, bestaande uit de heeren H. Th. Boelen, voorzitter, W. A. van der Mandere, penningmeester, en M. Merens, secretaris, aan belangstellenden wordt toegezonden.

ADVERTENTIËN.

Heden verscheen:

DE TOONEELKIJKER,

KORTE INHOUD

— VAN —

Zeventig beroemde Opera's.

Prijs gebonden f 1.25.

Haarlem.

DE ERVEN LOOSJES.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonneementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 11.

1 MAART 1894.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D.

Officiël gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité.

Niet Officiël gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*De Ongeloovige Thomas*, *Matinée Sophie Bos*). — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Der Vrouwen Vriend*, *Koningen*). — J. K. Jr., Uit het Buitenland. — J. V. Jr., *Het Verval*. — J. K. Jr., *De Rechtbank op het Tooneel*. — Ingezonden: D. H. Joosten, *De Tooneelvereniging*. — Bericht.

moeten worden ingezonden bij een der ondergeteekenden onder *pseudoniem* met opgave van een adres waarheen eventueel de correspondentie gericht kan worden.

Februari 1894.

MARCELLUS EMANTS,

Parkstraat 10A, Den Haag.

M. B. MENDES DA COSTA,

Prinsengracht 724, Amsterdam.

Officiël gedeelte.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Op de vergadering van het Hoofdbestuur van Zondag 4 Februari j. l. werd o. a. medegedeeld, dat er geen aanvragen waren ingekomen van Tooneeldirecties of artisten om in aanmerking te komen voor de subsidie, door de laatste Algemeene Vergadering bestemd voor de opleiding van een regisseur.

Voorts waren ingezonden eenige gegevens voor de samenstelling van een catalogus van Nederlandsche tooneelmemorabilia. Het leescomité deed verslag van zijn werkzaamheden; met genoegen constateerde het, dat het gehalte der ter beoordeeling ingezonden stukken in den laatsten tijd zeer verbeterd was. De subcommissie tot voorbereiding van een modelvoorstelling bracht rapport uit over haar bemoeiingen; zij werd door de vergadering diligent verklaard. Ten slotte werd bepaald aan de a. s. Algemeene Vergadering eenige kleine wijzigingen in het Reglement der Tooneelschool voor te stellen.

AMSTERDAM,

De Algemeene Secretaris

Februari 1894.

C. I. VINKESTEIJN.

HET LEESCOMITÉ.

De stukken *De Molenliet* en *Van niets iets* zijn afgekeurd. Ingekomen is *Een gedwongen huwelijk*, tooneelspel (?) in 4 bedrijven.

Het Leescomité wijst er nogmaals op dat de stukken

Niet-officiël gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Al sedert een paar maanden leven we in een periode, die men deftigheidshalve een tijdperk van fusie zou kunnen noemen, doch die men verstaanbaarder, alhoewel minder gekuscht, met een »warboel» zou kunnen vergelijken.

Verschillende bladen en minder openbare uitingen der publieke opinie hebben ons in de laatste weken al heel wat tegenstrijdige berichten gebracht.

Het tenietgaan van bestaande gezelschappen, herlevende in een anderen vorm, de oprichting van nieuwe groepen met vooruitstrevende bedoelingen, het aanwerven van grasgroene krachten en het verplaatsen van beproefde acteurs, de verkoop en het te huur aanbieden van Schouwburgen, dat alles heeft herhaaldelijk stof gegeven tot entre-filetjes op vandaag om ze morgen weër tegen te spreken. Hier- van lijkt mij het belangrijkste, dat Rotterdam ons een groote concurrentie schijnt te zullen aandoen, nu de heeren Le Gras en Haspels den Artis-Schouwburg geregeld zullen bespelen en de heeren De Vos en Van Korlaar ook van tijd tot tijd weer hier zullen komen. Dit moge voor de Amsterdamsche gezelschappen minder aangenaam zijn, het publiek heeft (o. a. bij *Koningen*) getoond klaarblijkelijk zeer veel belang te stellen in vertooningen van Rotterdamsche gezelschappen. Het kan een spoorslag zijn voor de onze om het hoofd omhoog te houden en de intellectueele meerderheid van Amsterdam, die men zoo gaarne beweert, te bewijzen.

Matinée Sophie Bos.

(18 Februari 1894.)

De mededinging kan niet anders dan in het belang der kunst zijn, ook al moesten bestaande gezelschappen er door te gronde gaan of de moed daardoor ontzinken aan hen, die plannen voor het oprichten van nieuwe koesteren.

Moge uit de fusie een edele wedstrijd ontstaan om het beste te leveren!

Dan kan daartegenover het wisselen van standplaats door enkele acteurs niet dan van bijkomstig belang zijn.

We zullen den heer Poolman aan Rotterdam moeten afstaan, dat ons den heer Royaards, misschien *nolens volens* uitlevert, zonder zich op een strafbepaling te kunnen beroepen.

Vreemde ruil!

In de plaats van den grappigen, humoristischen karakter-speler een Shakespeare-vertolker. Het Nederlandsch Tooneel, dat den heer Royaards engageerde, doet ons watertanden naar het beste, het edelste wat er te geven valt, temeer nu het den heer Clous behield.

Hier werd in elk geval een overwinning behaald, het zij door de Koninklijke Vereeniging op den heer Clous, hetzij door Clous op zichzelf.

Het zou onwillevend zijn nader op deze kwestie in te gaan, maar ieder moet dankbaar zijn, dat hier kennelijk het artistieke doel hooger is gesteld dan bedoelingen van dezen of genen.

De overige wijzigingen in personeel ga ik met stilzwijgen voorbij.

Onzekerheid omtrent al hetgeen er geschreven en verteld wordt, zij hier mijn beste verontschuldiging. Min of meer althans schaar ik mij in dezen draaikolk van allerlei, aan de zijde van *De ongelooovige Thomas*.

Thomas in triplo.

Zoo gaarne had ik U den Amsterdamschen tweeling bespaard — een van de broertjes is inmiddels bij van Lier overleden — en aan den Rotterdamschen *Thomas* in ons vorig nummer de ruimte gelaten, die hem zoo van harte gegund is, maar de *Thomas* van den Salon steekt, nu weer in het Paleis, nog zóó brutaal den kop in de hoogte, boven al het gewar van zijn omgeving uit, dat ik hem niet meer kan negeeren.

Waar hij verschijnt doet hij de menschen zoo onbedaarlijk lachen, dat het toch eigenlijk een lust is.

Het lachen namelijk, want ik neem aan, dat het begint in den engelenbak en dan trapsgewijze u tot in het balcon aangrijpt.

Ge geeft u geen rekenschap meer van uw opgewektheid en het is mogelijk, dat ge lacht — omdat de anderen u daarin zijn voorgegaan.

Dan is er voor ons in het stuk alleen een trapsgewijze comiteit, zooals men zich amuseert met het gezicht van den boer, die zich in het paardenspel om de clowns vermaakt.

De lezer bespare mij goedgunstig een ernstiger beschouwing van dit stuk of bijvoorbeeld een vergelijkende studie der beide bezettingen.

Zoo neme hij er genoeg en meê, dat ik mij niet uitlaet over de vraag of Schulze dan wel van Westerhoven zich beter heeft ingedacht in het karakter van den titelrol, hij vergeve mij, dat ik niet beslist meld of Jacq. de Boer, dan wel Ternooy Apèl de beste der twee levensverzekering-agenten is geweest. *De ongelooovige Thomas* is er nu eenmaal, wie er meer van wil weten, leze de bladen; de Berlijnsche sedert 17 December 1893, de onze van het begin van Februari, is hem dit te dor, dan ga hij het stuk zien, hier of in Rotterdam, woont hij te ver van deze plaatsen af, welnu dan kan hij van zijn schouwburgbestuur misschien iets gedaan krijgen, want het ligt beslist in de toekomst van *Thomas I, II of III* om een der dankbaarste kermisklanten van 1894 te worden.

De kranten hadden door mede te deelen, dat mej. Bos zonder emplooi was, min of meer onkiesch, het karakter van liefdadigheid aan deze morgenvoorstelling gegeven en de namen van Louis Bouwmeester en C. J. Schulze hadden voor het overige, zoodanig niet voor het voornaamste deel, de aantrekkelijkheid ervan zoozeer verhoogd, dat de groote zaal van Odeon geheel gevuld werd door belangstellende toehoorders.

Een *matinée dramatique*, zooals deze ochtendvertooning in volslagen Fransch werd genoemd, heeft vóór, dat men niet vermoed is van het dagwerk en dus scherper hoort en ziet dan 's avonds; ook het blanketsel kan niet zoo dik worden opgelegd en de toiletten kunnen minder verdragen.

Wie een *matinée* geeft verzorgt haar dus met nog iets meer aandacht dan een avondvoorstelling verdient.

Er was een publick, dat de kunst van zeer nabij gadeslaat, niet de pretmensch en gorden zich om halftwee in den morgen reeds tot het bijwonen van dramatische kunst aan.

Daardoor is het waarschijnlijk gekomen, dat men niet hoorbaar ontevreden is geworden en dat met beschaafde kalmte nota werd genomen ten eerste van het niet optreden van Bouwmeester, die van schorheid niet kon spreken en een briefje had geschreven en ten tweede van het achterwege blijven, om »bekende» of »bepaalde» redenen van *De zelfmoordenaar* van Piet Paaltjens, voor te dragen door Schulze.

De eene zoowel als de andere teleurstelling gaf gegronde stof tot ontevredenheid en vooral de laatste was de aanleiding tot veronderstellingen, die men naar het schijnt, juist had willen vermijden.

De indruk van de *matinée* heeft hieronder zeldzaam geleden.

Wel was het programma innerlijk en uiterlijk goed verzorgd, ook werden de geleden teleurstellingen zooveel mogelijk vergoed, maar wat ik er zoo vurig gehoopt had te vinden, ontbrak.

Voor jonge acteurs en actrices is het meestal zeer moeilijk een eenigszins belangrijke rol machtig te worden bij het gezelschap, waaraan zij zijn verbonden. Eens — op 17 September 1890 — is het aan Alida Klein bij hooge gratie vergund geweest, ter kermis van 's Hertogenbosch, Louise uit *Vorstenschool*, welke rol zij ook nu van tijd tot tijd vervult, te spelen, maar dit is wellicht een unicum.

Als regel voor de jongeren slechts het uitschot. Daardoor blijft hun licht — als het er is — onder de korenmaat.

Wat zou nu meer zijn aangewezen op deze *matinée*, dan dat de jonge actrices, de dames Sophie Bos en Joh. Wertwijn, haar licht eens flink hadden laten schijnen in een paar moeilijke fragmenten, uit verscheiden tijdperken der kunst, om aan dit bijzondere, mag ik zeggen élite-publiek, eens duidelijk te bewijzen, dat zij iets beters machtig zijn, dan wat haar gewoonlijk wordt opgedragen? Hun pogingen zouden ook bij mislukking zijn gewaardeerd als een uiting van bijzonder goeden wil.

Nu zijn we helaas nog even wijs.

Sophie Bos trad op in *Een les* (Alfhild Agrell) een Zweedschen dialoog en in *Het wonderkind* een grapje van Ludwig Fulda, beiden in één bedrijf en betiteld met den veel te wijschen naam van blijspel; zij droeg voor: *Blonde lokken* (Flora della Neve), *Een morgen bij de duinen* (de Genestet), *Klachte der Prinsesse van Oranjen over 't Oorlog voor 's Hertogenbosch* (P. C. Hooft) en *Stervend jaar en Leven* van Héléne Swarth.

Alles goed en wel. Er was eenvoud en distinctie in spel en voordracht, enkele momenten waren zeer goed, maar voor haar eigenlijken tak van dienst, de dramatische kunst, was het niet belangrijk genoeg en omtrent haar capaciteiten

in die richting heeft de declamatrice-actrice ons in het onzekere gelaten.

Mej. Wertwijn reciteerde: *Ondine* (Prudens van Duijse), *Rijtoertje* (van Zeggelen), *Teleurstelling* (Mevr. David) en *Een kennismaking* (Mme Thénard). Haar rolletje in *Het wonderkind* had hoegenaamd niets te beteekenen. Zij maakte het dus nog erger dan mej. Bos in zake haar kunst en in haar voordracht bovendien niet beter.

Het laatste stukje, uit het Fransch, droeg zij te wild en te opgewonden voor, het scheen veeleer dat een frissche boerenmeid een dwaze historie met een boerenjongen vertelde, dan dat een Parisienne een los en geestig verslag gaf van een goddelijk ridicul figuur, in de loge van een schouwburg door haren aanbieder gemaakt.

Mij dunkt, deze dames hebben het aan zichzelf te wijten als men haar geen belangrijke emplooiën toevertrouwt en wanneer zij dit willen logenstraffen, laat haar dan een heuschelijk-dramatieke ochtendvoorstelling aanbieden aan het Amsterdamsche publiek, dat wel gaarne opnieuw zal komen luisteren.

J. V. Jr.

UIT DE MAASSTAD.

In den Tivoli-schouwburg ging *Der Vrouwen Vriend*, van Dumas fils, een in ons land nagenoeg onbekend werk van den geestigen causeur. De heer C. F. van der Horst had voor een vlotte overzetting gezorgd. Liever hadden we in dit door en door Parijsche stuk niet over *tientjes* hooren praten; en was het een vrijheid die de Heer Roijaards zich veroorloofde, toen hij van comprometteeren sprak, of schreef de vertaler het woord zoo? Maar dit zijn kleine kleinigheden; de vertaling, behalve van den titel, mag als zeer verdienstelijk geprezen worden.

Het succes van *l'Ami des Femmes* was ontmoedigend gering, hetgeen bepaald te betreuren valt, want kan men het toneelspel uit den tijd, breedspakig en vermoeiend overladen schelden, het blijft een genot zich te verlustigen aan het schitterende vuurwerk van paradoxen, brutale waarheden, geestig woordenspel en vernuftige wendingen. Wij hebben althans de vertooning met groote belangstelling gevolgd en meenen, dat met eenige reclame verdere opvoeringen nog heel wat publiek kunnen trekken. Maar bijna uitsluitend domme kluchten keurt men eenige slagen op de groote trom waardig! Misschien denkt de directie aan den goeden wijn, die geen krans behoeft; op toneelgebied lijkt ons dat spreekwoord evenwel niet bijster juist. Een zweep zou nog toepasselijker wezen dan een trom, maar als verboden wapen gauw geconfisqueerd worden.

Ja, het is heel jammer, dat niet meer personen *Der Vrouwen Vriend* gingen zien, want al trapt men het stuk onmeedoogend in een hoek, alleen het spel van den Heer Roijaards is een gang naar den Schouwburg overwaard. De hoofdrol, De Ryons, verpletterend lang, is buiten kijf een mooie triomf voor dezen knappen artist; zeer beschaafd, uitmuntend rolvast (hier waarlijk geen kleinigheid!), fraai schakeerend, los en vrij zich bewegend, ketende hij van het begin tot het einde de aandacht. Wij stellen deze vertolking naast het beste dat de Heer Roijaards geleverd heeft en waardeeren dat hij, voor zoover het in dit stuk mogelijk is, een mensch heeft laten zien en niet den raisonneur als een spreekmachine met woorden en denkbeelden deed goochelen. Zijn taak was te zwaarder, omdat hij door de dames zeer onvoldoende werd ter zijde gestaan; enkelen bewezen niet het geringste begrip van hun rol te hebben. En de toiletten!! Zelden, gelukkig! zagen we zooveel gebrek aan smaak tentoongespreid. Tegenover dergelijke partners *l'ami des femmes* te spelen, dat is heel moeilijk en het te doen zooals Roijaards het deed, dat is kranig. Bravo!

De Heer Erfmann was als De Montègre bijzonder goed op dreef, al is de rol hem te machtig; de Heer Holkers

(Des Targettes) had zich een mooien kop gemaakt en de Heer Van Warmelo (De Chantrin) zeurde heel gemakkelijk over zijn baard en het rooken.

* * *

Les Rois van Jules Lemaître is eveneens door den Heer Van der Horst vertaald, lang niet zoo gelukkig als het hierboven besproken stuk; we hoorden het leelijke *moordenaarster, getroosten* voor *troosten, had geweest*, het Duitsch klinkende *onderkennen*, enz. Een zonderling mengselte van vervelende en pakkende toneelen; een reeks duo's; een drama dat iets nieuws belooft en eerst goed wordt wanneer het in het ouderwetsche sop terugtuimelt; bijna in elk bedrijf een goed slot, *in het midden*, daarna een paar toneelen die den indruk trachten weg te doezelen; holle vormen, in plaats van personen, maar heel handig zóó gekozen dat elke toeschouwer ze naar eigen smaak kan volstoppen; een kinderachtig gebruikmaken van voorvalletjes uit de nieuwere geschiedenis terwijl het toneelspel omstreeks het jaar 1900 speelt; de arbeid van een stukken-maker, niet van een kunstenaar.

En niettemin hebben de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten, naar onze meening, verstandig gehandeld met *Koningen* (waarom niet het meer algemeene en juistere woord *Vorsten* gekozen?) op te voeren. Het onderwerp is een soort mode in de letterkunde op het oogenblik en nog al gewild; velen vinden het pikant in het doen en laten van zulke hooge heeren te worden ingewijd (!) en onder de vaan van de kunst dwaalt men ongemerkt naar de draken, aan welke reeds zoo menig gekroond hoofd den glans van zijn kopbedekking heeft moeten leenen, naar de draken, waarvan het publiek meer houdt dan het ronduit durft bekennen, dan het vermoedelijk zelf weet.

Daarbij stonden de kansen voor succes hier gunstiger dan te Parijs, waar vorsten voor een goed deel museum-artikelen zijn geworden en waar men een oproerig juilende menigte die de gebouwen dreigt te bestormen en den boel kort en klein te slaan, zoo'n zeldzaamheid niet zal vinden. Verder is *Koningen* een kostuum-stuk en een noviteit in deze schrale tijden. Waarlijk, welke bedenkingen men ook tegen het drama moge opperen, de keus was alleszins gerechtvaardigd en zelfs te prijzen.

In Alfanië dan regeert de goede, oude koning Christian, door den Heer D. Haspels mooi voorgesteld. Hij gevoelt zich te oud voor het staatsbestuur en benoemt tot regent zijn zoon Herman (de Heer Tartaud), een onpraktisch jongman, gevernist met vage denkbeelden van volksvrijheid, slap groeje der beschouwingen van koningin Louise in *Vorstenschool*. Prins Herman, over wiens plannen de oude koning al dadelijk ongerust is, staat verder onder den invloed van de schoone Frida van Thalberg (Mejuffrouw Klein), een nihilistische zweepster, die bovenbedoeld vernisje gelegd heeft en den prins blijft aanvuren vóór alles de vriend van het verdrukte volk te wezen. Zij zijn innig aan elkander gehecht, een reine, nobele liefde. Meest tegenover Herman staat zijn vrouw Wilhelmine (Mevrouw Van Kerckhoven-Jonckers), als vertegenwoordigster van het oude koningschap bij de gratie Gods, het volk beschouwende als een onmondige massa die overheerscht moet worden, en vast besloten de kroon van Alfanië voor haar zoon te verdedigen. Zij heeft haar echtgenoot lief, maar de vorstin komt in de eerste plaats. Verder ontmoeten we nog den tweeden zoon van Christian, prins Otto (de Heer De Vries), een verloopen sujet, die zijn leventje wijdt aan het spel en de vrouwen. Zoo wordt in het eerste bedrijf de toestand aangegeven: de dalende zoon van het koningschap, een moede grijsaard, een noble, maar wilszwakke prins, diens ellendige broeder en tenger zootje, prinses Wilhelmine door haar pal staan voor het oude dreigende den ondergang te verhaasten. De avond-

schemering valt en Frida droomt van een nieuwen dag, van een vrij en gelukkig volk, mooi maar heel vaag.

Met moed is prins Herman aan den arbeid getogen, maar het gelukt hem niet den tegenstand der bezittende klasse te overwinnen, en telkens neemt hij andere ministers. Zijn kieswet wordt verbleekt tot een schijn-vertooning (O, minister Tak, we schrijven 1900! Wil Lemaître hier voor ongeluksprofeet spelen?), en het volk mort en wordt ongeduldig. Een groote betooging zal uitdrukking geven aan de heerschende ontevredenheid en zonderling genoeg treedt nu Herman op, doende wat tegenwoordig nog de burgemeester als hoofd der politie doet, n.l. optochten, met of zonder vlaggen, toelaten of verhinderen. Men kan zijn grooten ijver bewonderen, de goede man bemoeit zich met alles! De meest mogelijke vrijheid heeft hij bevolen, maar de berichten worden steeds ongunstiger. De oproevanen zijn ontplooid en aan het hoofd der bende trekt een volksmanster, die Herman juist op verzoek van Frida genade heeft geschonken. De menigte nadert het paleis en wil het park binnendringen. Doof voor de beden van zijn vrouw, laat de prins de poorten openen. Daar worden steenen geslingerd naar het vertrek van zijn zoon, het oproer is volkomen. Nu zal Herman handelen; ze hebben het zelf gewild, de redelooze beesten! De trommen worden geroerd; een geweer-salvo knettert en doet de menigte uiteenstuiven; dooden en gewonden, waaronder vrouwen en kinderen En de dwaze prins, vergeten dat regeeren vooruitzien is, waagt het, zijn vrouw, die hem voortdurend gewaarschuwd heeft, verwijtend te vragen, of ze nu tevreden is, nu zijn kroon met bloed bezoedeld is! Men moet het hooren om het te gelooven!

Het bedrijf, dat bij het geweer-salvo had moeten eindigen, gaat steeds voort. Prinses Wilhelmine is ontroerd neergeszonken en poogt zich met haar man te verzoenen. Herman beweert dat het oogenblik daartoe slecht gekozen is; hij is beu van het staatsbestuur en zal tijdelijk rust en vrede zoeken op een zijner landgoederen. Daar bevindt zich Frida van Thalberg! Dat weet Wilhelmine; Otto heeft het haar medegedeeld, om zich op zijn broer, die hem lintjes weigerde, te wreken. Herman gaat dus naar Frida, naar zijn minnares, naar haar mededingster! Zij slingert het hem in het gelaat. Herman bezweert dat Frida zijn minnares niet is en snelt driftig heen. Wilhelmine zal hem volgen.

En hiermede eindigt, Goddank! de korte, kinderachtige regeering van den onhandigen regent. De derde acte is gewijd aan het romantische. We zijn op het buitengoed, waar Frida vertoeft. Eerst maken we kennis met den trouwen Gottlieb (de Heer J. Haspels) en diens knappe maar lichtzinnige kleindochter Kate (Mevrouw Van Eysden-Vink), die weldra door prins Otto zal verleid worden. Dan verschijnt Frida in opgewonden stemming Herman's komst verbeidende. Een brief brengt haar een ontzettende mededeeling. Herman is na het oproer vogelvrij verklaard en zij is aangewezen om het vonnis te voltrekken. Zij haar vriend dooden, nooit! Maar zij zal hem redden, zonder de verplichtingen aan haar partij te verzaken. De prins komt in moedelooze stemming. Frida troost hem. Een mooi liefdes-duo volgt. Herman dringt aan, zij weigert, maar wil hij verlaten en vergeten wat hem zoo zwaar drukt, wil hij met haar vluchten, ver, ver weg, ja dan zal Frida de zijne wezen voor eeuwig. Bezwijmeld door haar hartstochtelijke innigheid en meer dan ooit onder haar magnetischen invloed, stemt Herman toe. Hij heeft haar lief, hij zal de booze wereld ontvluchten, hij wil slechts zijn en leven voor haar. Frida heeft haar doel bereikt. Daar zien de gelukzaligen op Wilhelmine staat tegenover hen, een revolver, die ze op tafel vond liggen, in de hand. Een kreet van ontzetting. De geliefden willen vluchten. Een schot. Herman stort ontzield ter aarde.

Deze derde acte, niet zeer oorspronkelijk, maar knap gebouwd in het tweede gedeelte, is door Mejuffrouw Klein mooi gespeeld. Dat de dweepster te weinig naar voren treedt, is niet haar schuld; die motieven zijn te zwak aangegeven. Maar tegenover Herman, in het schilderen van een toekomst vol liefde en geluk, wist zij tonen te vinden, die van hart tot hart gingen. Ook de Heer Tartaud, die als zonderling bestuurder met zijn figuur soms geen raad wist — waarachtig geen wonder! — sprak met veel warmte *). Mevrouw Van Eysden was een aardige Kate, zoowel in uiterlijk als in spel, en de Heer De Vries, hoewel veel te scherp gegrimed, stond haar goed ter zijde. Het zonderlingst in dit bedrijf is wel het eerste optreden van prinses Wilhelmine; haar lange ontboezemingen in de kamer van Frida zijn in hooge mate onwaarschijnlijk; erg gezocht is ook het tooneeltje tusschen Freule van Thalberg en Gottlieb (door den Heer J. Haspels met zijn eigenaardig talent voorgesteld).

Er is intusschen een heele opruiming gehouden. Herman hebben we zien vallen en in het begin van het laatste bedrijf vernemen we, dat Frida zich uit liefdeswanhoop in den vijver heeft gestort en Otto door Gottlieb is neergeschoten na zijn rendez-vous met de mooie Kate. Drie dooden, het wordt nogal drakerig, niet waar? De oude koning ondervraagt Gottlieb en zijn kleindochter; door een tweetal oude tooneel-trucs, de een van zijn vinding, de ander een toevallige toevalligheid, komt hij achter de waarheid. Hij laat den houtvester met Kate vrij en koopt hun stilzwijgendheid. Daarna dwingt hij diep geschokt Prinses Wilhelmine tot bekentenis. Die bekentenis is een mooi gedeelte en wordt door Mevrouw Van Kerckhoven, in de andere bedrijven niet zoo gelukkig, met groote innigheid vertolkt. Zij wist, dat een koningin niet als een gewone vrouw aanspraak kan maken op liefde; zij had er in berust, al hield zij zielsveel van haar echtgenoot. Maar toen zij zag, hoe Frida haar niet alleen haar man wilde ontmoeten, maar hem ontrouw predikte aan zijn kroon, die kroon welke zij gezworen had met al haar krachten te verdedigen, toen was ze voor niets teruggedeinsd. Zij had Frida willen treffen, den onzaligen invloed waaronder haar man stond willen vernietigen; Herman had zich voor haar geplaatst, hij was gevallen. En nu vraagt ze haar vonnis.

Christian heft haar op. Hij laat het jonge prinsje als koning uitroepen en benoemt tot regentes haar die getoond heeft dat zij de kroon boven alles weet te beschermen, boven alles en zoo noodig ten koste van alles.

Fraai tot hier en stellig het nobelste denkbeeld in het geheele drama. Maar de schrijver is niet tevreden; het prinsje moet met zijn gouvernante nog even binnenkomen, een zegenwensch in ontvangst nemen en het volk buiten moet nog even juichen; er moet geprobeerd worden den goeden indruk van het werkelijke slot en zeer mooie slot te verzwakken.

Zooals we begonnen: *Les Rois* lijkt ons een zonderling mengseltje, een meening die we hebben getracht nader aan te duiden, terwijl we een andere wijze van behandeling volgden dan we gewoon zijn. In het mengseltje zal wel ieder wat van zijn gading vinden en in de vertooning is ook nogal veel goeds, al biedt het drama door zijn slappe karakterteekening slechts aan weinigen gelegenheid iets bepaald moois te laten zien. Maar die weinigen hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt, voor zoover het binnen hun krachten lag. Met vorstelijke pracht gemonteerd (wat men hier niet verlangen mag) had de indruk groter kunnen wezen, doch dat er geen majesteit straalde van het tooneel, is de groote fout van hem die *Koningen* dacht

*) Het spel aan het slot klopte niet met het verhaal van Prinses Wilhelmine in het laatste bedrijf. Waar schuilt de schuld?

te kunnen schrijven, doch te ver beneden zijn onderwerp stond. De toegang tot het paleis werd hem ontzegd; toen heeft hij door de ramen naar binnen gegluurd.

20 Februari 1694.

JEAN VALJEAN.

UIT HET BUITENLAND.

Sarah Bernhardt heeft van het stuk, waarmede zij hare nieuwe loopbaan in de Parijsche tooneelwereld begonnen is, slechts weinig plezier gehad: zooals zich reeds spoedig liet aanzien, behaalde *Les Rois* in de Renaissance niet meer dan een succès d'estime. Groot succes daarentegen voor *Phèdre*, dat de wereldberoemde actrice weer zeldzaam mooi moet hebben gespeeld; veel bijval ook voor *la Dame aux Camélias*, indertijd zeker de mooiste rol van Sarah Bernhardt, dat terstond te voorschijn gehaald is, toen *Les Rois* minder publiek trok. Intusschen werd *Izeyl*, het nieuwe stuk, dat thans sedert eenige weken dagelijks wordt gespeeld, ingestudeerd. Over *Izeyl*, een drama in vier bedrijven, door Armand Silvestre en Eugène Morand, wordt zeer verschillend geoordeeld: Sarcey zegt ervan, dat het blijkbaar geschreven is om Sarah in alle mogelijke posities te doen uitkomen en schitteren, en dat het als stuk met deze bedoeling minder beteekent, dan de handig in elkaar gezette exportdrama's van Sardou: *Tosca* en vooral *Theodora*. Anderen oordeelen gunstiger: het zijn vooral zij, die de inkleding van het stuk, de hooge, verheven gedachten, die er in geuit worden, den mooien vorm bewonderen. De inhoud is de volgende: *Izeyl*, de beroemdste courtesane uit Kaplavastou, wordt hartstochtelijk bemind door den jongen prins Scyndia, die voor de schoone »marchande de sourires" alles over heeft, zoo zelfs, dat hij uit den tempel van Khali, den heiligen drievoet steelt, waarop het eeuwige vuur brandde, alleen om hem aan haar voeten te leggen. Het volk, dat verneemt, welke heiligschennis ter wille van de alles betooverende *Izeyl* is gepleegd, wil haar steenigen: *Izeyl* wordt echter in bescherming genomen door de prinses Harastrî, Scyndia's moeder, tevens de moeder van den nieuwen koning Siddartha, die *Izeyl* zelfs een rechtvaardige straf niet waard acht. De courtesane buigt het hoofd onder deze beleediging, maar zweert, dat zij zich op Harastrî, welke zij niet kent als de moeder van Scyndia, zal wreken, door de liefde te winnen van Siddartha, den jongen koning. Maar Siddartha is geen gewoon mensch: hij heeft even als koning Herman in *Les Rois*, veel nagedacht over alle menselijke ellende en hoopt, dat hij, door goed en wijs te regeeren, veel van deze ellende zal kunnen verzachten. Maar bij zijne kroning wijst een priester, een »yoghi", hem op zoo veel smart, die geen mensch kan lenigen: de ongelukkige, die met miljoenen anderen honger lijdt; die andere, die een ongeneeslijke ziekte heeft: een derde, die zijn dierbaarsten, eenigen bloedverwant heeft verloren, kunnen door hem, den koning, niet worden geholpen. Dan besluit Siddartha, dat hij niet als koning over een groot land, maar als priester van een godsdienst van zachtheid en onderwerping zal beproeven de menschen gelukkig te maken: hij verscheurt zijne kleederen en gaat de woestijn in, gevolgd door eene groote schare, welke hij de nietigheid van al het aardsche en liefde voor den dood en het Nirwana zal prediken. Want al zeggen de schrijvers het ons niet, Siddartha is Boudha.

Izeyl zoekt den man, dien zij verleiden wil, op in zijne eenzaamheid, maar de vrouw, aan welke nog geen man weerstand heeft geboden, vindt bij den profeet geen liefde: hij heeft slechts medelijden met het verloren schepsel, dat hij zou willen redden. En als een andere Maria Magdalena begint *Izeyl* Siddartha lief te krijgen, niet zooals zij anderen heeft liefgehad, maar met eene reine liefde, die meer het ideaal van den profeet dan hem zelve geldt. Vol vreugde voldoet *Izeyl* aan zijn bevel zich los te maken van al het

aardsche en zij gaat te voet naar huis, om al hare schatten aan de armen te geven en haar paleis af te staan om er hulpbehoevende zieken te verplegen.

Scyndia, intusschen koning geworden, heeft *Izeyl* niet vergeten. Nauwelijks is zij terug, of hij zoekt haar op en zoekt hare gunsten te verkrijgen eerst door smeeken, dan door bedreigingen, eindelijk met geweld; als *Izeyl* verneemt, dat Scyndia haar onverklaarbaren tegenstand toeschrijft aan hare liefde voor Siddartha en zich op dezen wil gaan wreken, neemt zij een mes en stoot het Scyndia in de borst. Als daarna Harastrî bij *Izeyl* komt om de bewijzen van haar berouw te krijgen, vertelt deze de oude vorstin wat gebeurd is, ontdekt tot haar schrik, dat de doode de koning en de zoon van Harastrî is en wordt op last van Harastrî weggevoerd om gepijnigd te worden.

Op de folterplaats wacht *Izeyl*, die haar gruwelijke straf heeft ondergaan, wier ledematen gebroken en wier oogen uitgestoken zijn, op haren Siddartha, haren meester. De profeet komt eindelijk en brengt *Izeyl* den vrede, waarnaar zij verlangt. Hij bekent haar, dat hij haar van den beginne af heeft liefgehad maar thans wil zij van zulk eene liefde niet meer hooren: zij wil sterven, zoo rein als dat mogelijk is voor een vrouw, die een leven heeft geleid als het hare geweest is. De stervende *Izeyl* geeft de profeet één kus en dan zinkt hij moedeloos ter aarde. Maar de ziel van de gestorvene spreekt tot hem uit een lotusbloem, opgeschoten voor het beeld van den god Siwa en bemoedigt en troost hem.

In een merkwaardigen zin in zijn tooneelkroniek, dien wij onze lezers niet willen onthouden, somt Jules Lemaitre op, wat Sarah Bernhardt in de rol van *Izeyl* had uit te drukken:

»La coquetterie sereine et presque enfantine; la mélancolie et le »vague à l'ame;" la colère humiliée; la »ruse de femme;" la caresse qui enveloppe et qui brûle; la pudeur, l'étonnement; l'invasion soudaine de l'amour vrai dans une âme de courtesane; la soumission, l'admiration; la fusion de cet amour dans un sentiment religieux; la mansuétude, la pénitence et le renoncement; l'indignation, la révolte, la terreur; l'enthousiasme du martyre, le désespoir, la résignation, l'apaisement, suprême dans la joie de l'amant retrouvé et dans la mort déjà présente; la volupté, l'amour d'un homme, l'amour de tous les hommes et l'amour divin; la gamme presque complète des sentiments poétiques et tragiques, du plus doux au plus violent... c'est de quoi se compose le rôle d'Izeyl, que est aussi sainte Marie-Madeleine, qui est aussi la Dame aux camélias, qui est aussi Thaïs, qui est aussi, à un certain moment, la Tosca;" en de schrijver van *Les Rois* voegt er bij, dat Sarah dat alles onovertreffelijk heeft weergegeven. Sarcey is vooral vol bewondering voor de wijze waarop Sarah Bernhardt de bekentenis van *Izeyl* aan Harastrî heeft gedaan. Wat zij vertelt, heeft ieder zooeven zien gebeuren; dit verhaal is dus een fout in het stuk maar Sarcey noemt dit een gelukkige fout, nu zij Sarah in de gelegenheid heeft gesteld zulk een aangrijpende bekentenis van hare schuld te doen. De mise-en-scène en de décors schijnen zeldzaam mooi te zijn en *Izeyl* wordt sedert eene maand iederen avond luid toegejuicht. Het hartelijkst waren die toejuichingen, toen Sarah onlangs de Parijsche studenten tot een voorstelling had uitgenoodigd; dien avond scheen aan het applaus, aan de »bans", aan den bloemenvloed geen einde te zullen komen.

En toch heeft Sarah blijkbaar reeds het idee, dat *Izeyl* het niet zoo heel lang zal uithouden: zij heeft tenminste aangekondigd, dat zij vóór het seizoen teneinde loopt *Fédora* weder wil monteeren en spelen. *On en revient toujours...*

* * *

Le théâtre des refusés zou men tegenwoordig enkele Parijsche theaters kunnen noemen; wij bedoelen de gezelschappen, die de door de censuur geweigerde stukken spelen. De laatste dagen hebben er weer twee gebracht, Maurice

Barrès' *Une journée parlementaire*. gespeeld door het Théâtre Libre, en *l'Automne* van Adam en Mourey, dat door het Théâtre X, een bijeengehaald troepje acteurs, is gespeeld, alles natuurlijk voor genoodigden. Het behoeft geen betoog, dat eene censuur, die op deze manier ont-doken wordt door ieder schrijver, die genoeg toeschouwers bijeen weet te krijgen om een of twee kostbare voorstellingen van een stuk te betalen, niets beduidt. De couranten geven verslag van de zoogenaamde niet-publieke voorstellingen, zoo goed als van andere: het eenige verschil is, dat de groote hoop, zij die geen geld hebben voor een dure voorstelling, het verboden stuk niet zien.

Zij, die goed op de hoogte waren van de politiek en de politici hebben verklaard, dat het duidelijk was, welke personen Barrès in *Une journée parlementaire* heeft willen treffen. Op het Panama-schandaal zelf wordt niet gezinspeeld. De hoofdpersoon is een minister, die zich, toen hij député was, 100000 francs in de handen liet stoppen, om te stemmen voor zekere invoerrechten; een brief, waaruit van deze omkoopning blijkt, is gestolen en in handen van politieke tegenstanders geraakt. Uitlevering van den brief tegen goeden prijs, achterhouding van een photographie van den brief enz., uitlopende op een door het slachtoffer en zijn vijanden na kalm overleg als den eenigen uitweg aangewezen zelfmoord! Het stuk bevat enkele zeer goede tooneelen, maar trof overigens het grootendeels uit politieke personen bestaande publiek meer door de curieuse, cynische, soms brutale gezegden van Barrès, dan door eengoeden bouw. Antoine moet den hoofdpersoon, Thuringe, zeer goed gespeeld hebben.

Meer moeite dan den bekenden oud-afgevaardigde en letterkundige Barrès kostte het Adam en Mourey, om hun tot contrabande verklaard stuk opgevoerd te krijgen. Reeds verleden jaar werd het stuk verboden, naar het schijnt, om eenige heftige tooneelen, die er in voorkomen. De arbeiders, die in het stuk oproermaken, zijn echter zoo klaarblijkelijk in het ongelijk, dat hun oproerkieten de censuur, die op het werk is toegepast, nauwelijks verklaarbaar maken. *L'Automne*, dat als tooneelstuk veel meer beteekent, dan *Une journée parlementaire* is na de ééne voorstelling waarschijnlijk voorgoed in de doos gedaan. Het eenige voordeel, dat aan zulk eene enkele voorstelling is verbonden, kan men vinden in de gelegenheid, die de auteur heeft om de fouten in zijn stuk op te merken, welke hij dan zoo mogelijk een volgende maal kan vermijden.

* * *

Het Independent Theatre heeft eene voorstelling gegeven van *Les Héritiers Rabourdin* van Zola, dat volstrekt niet in den smaak van het Londensche publiek is gevallen. Gedeeftelijk moet dit geweten worden aan de voorstelling, waartoe meest zeer jonge acteurs medewerkten. Maar ook het stuk zelf is door de Londensche kritiek veroordeeld. Zwaar, plomp, ruw, gemeen en zonder eenigen humor heeft men het gescholden. Onze lezers zullen zich herinneren, dat wij bij gelegenheid der opvoering van *De erfgenamen van Rabourdin* verleden jaar door het gezelschap der Gebrs. Van Lier een geheel ander oordeel uitspraken.

J. K. JR.

HET VERVAL.

Langzaam, heel langzaam worden we het er over eens. Eerst uit den vreemde hebben wij het gehoord, het mompelen over decadentie, toen van nabij steeds luider, van enkelen, later van velen, totdat we het allen zullen uitspreken, zoolang het nieuwe er nog niet af is, en dan zullen we ons óók neergelegd hebben bij het verval.

Bijna alle pogingen op artistiek terrein in onze dagen hebben den karaktertrek van ballon d'essai geen enkel oogenblik verloochend, kort na het verschijnen zijn ze

neergedaald, door tal van oorzaken, maar toch in hoofdzaak door gemis aan eigen kracht.

Toen de gevestigde werkplaatsen met hun vaste clientèle die pogingen van nieuwe kunstrichting weigerden, toen zijn er werklieden in den wijngaard der kunst opgestaan, die met mannenmoed op vrije tooneelen, voor een ledenkring, de rijpe en onrijpe vruchten hebben aangeboden en wier pogingen om zwakke pogingen te verzamelen en te steunen tot levensvatbaar product, alweer zijn gebleken zwak te zijn.

De kunst — de goddelijke — te vernieuwen is tot heden, globaal genomen, niet gelukt en wat erger is, de hartstochtelijke middelen, die gebruikt zijn om daarin te slagen, hebben ons — dat het toch niet voor goed zij! — den lust om het oude te genieten, neen! te aanbidden, voor het oogenblik benomen.

Dat zou het ergste zijn, dat de nieuwe kunst, die in hoofdzaak klatergoud en vervliegenden Champagne bracht, het klassicismus tot mummificatie doemde.

Alles wat als nieuwere kunst is aangeboden, doet zich als een chaos aan ons voor, de psychische analyse naast de theosophie, in éézelfde tijdperk van beschaving, staan dáár als tegenstrijdige pendanten, als humoristisch effect. Zoozeer heeft het doen in nieuwe kunst, het hijgen naar iets anders zich alreeds aan de kaak gesteld, dat te spreken van wat tegenwoordig „het nieuwste” is, de qualiteit van grap heeft verkregen.

Maar niet alleen het belachelijke in dat sloven en zwoegen naar noviteit heeft de nieuwe kunst machteloos doen zijn tot nu toe, het is ook de rijpheid die tot overrijpheid en cynismus is aangegroeid van ieder, die thans ouder is dan zeventien jaar.

Wie enthousiast is, mag doorgaan voor achterlijk, wie zich warm maakt, is een heethoofd geworden in onzen tijd, waar het genie aan den waanzin heet te grenzen. Voor wie dan is het genieten, dat tot aanbidding van kunst moet aangroeien, nog weggelegd? Voor de armen van geest?

Wèl is ook in deze materie hunner nog het koninkrijk, want zij onderzoeken niet, zij kritiseren noch het gegevene, noch de wijze waarop zij het plegen te ontvangen. Wanneer het u mogelijk is, zonder in hetzelfde oogenblik kritikaster of zelfs kritikus te zijn, een kunstwerk te naderen, dan prijs uzelf gelukkig! Daarin ligt de waarborg voor het opleven der kunst, dat wij allen — omdat nu eenmaal niemand onzer dom genoeg is gebleven om zuiver beschouwend genietingsmensch te zijn — dat wij allen ons gewonnen zullen geven, vóórdát wij nog gewonnen zijn. Als een kind, dat naar den schouwburg mag.

Zal die verhouding tusschen den productieven kunstenaar en den beschouwer ooit terugkomen?

Zal de beschouwer den tot vitzucht opgejaagden lust om te beoordeelen van zich kunnen afschudden, of zal de artiest zich kunnen verheffen boven een publiek, dat zichzelf — al meer en meer — van beoordeelaar artiest gaat voelen?

Dat laatste zal moeten gebeuren en tot zoolang zullen we moeten wachten.

Welnu, ons geduld staat ons dat wachten toe. Maar nu, op den tegenwoordigen oogenblik, laat het publiek zich niet zoo spoedig door de priesters van godsdienst of kunst bedotten. We zijn elkander te zeer gelijk geworden, wij menschen. Er is iets in de lucht der kunstwereld, dat ons er toe brengt vele kunstuitingen te beschouwen als een middel om ons beetnemen en daarvoor, zoo meenen we althans, zijn we te glad. Het vet is van den ketel en we laten ons geen knollen meer verkoopen voor citroenen: we hebben de kunst, ten minste de huidige, in de gaten!

Wat gaarne zouden we ons misschien nog laten leiden door de kunstrechtters, maar ook deze staan in hun mee-

ningen, gevolg hunner krachtig gevoelde ikheid, lijnrecht tegenover elkkaar en zoo ontnemen zij ons de weinige illusie, die ons overbleef.

Een enkel voorbeeld.

Daar wordt ons uit Parijs aangekondigd *Izyl van Kavalavastou* van Armand Silvestre en Eugène Morand, met muziek van Gabriel Pierné, en verrassend is het verschil in opvatting, dat er bestaat bij Handelsblad en Nieuwe Rotterdammer. Wat moet het publiek hiervan denken? Het kan niet anders of het houdt dergelijke oordeelvellingen voor weinig betrouwbaar.

„La critique doit constater et combattre. Il lui faut une methode” (zie No. 15 van Het Tooneel). Dit naieve votum van Zola brengt ons al bedroefd weinig verder

Welke methode?

Alsof één onzer zich tot methodist zou hervormen en zich vrij kunnen maken van alle verkeerde invloeden buiten de zaak! Een verval van krachten, dat vaststaat, is een treurig verschijnsel, er is geen verhelpen meer aan en alle welwillende oppassing kan den patient niet redden.

Dan zij er berusting en geduld.

Dat is het eenige, het laatste, maar — niet eens meer „het nieuwste”.

J. V. JR.

De Rechtbank op het Tooneel.

Dezer dagen kwam ons een boekje in handen, dat wel niet zoo heel nieuw meer is, maar dat toch niet verdient, dat het geheel onopgemerkt blijft. *Das Gerichtsverfahren im modernen Drama* heeft Dr. Max Neuda een voordracht genoemd, welke hij in den »Verein der Literaturfreunde” te Weenen heeft gehouden en in 1892 in druk heeft gegeven. De Schrijver is jurist en van juridisch standpunt heeft hij onderzocht of verscheidene moderne drama's voldoen aan den eisch van trouw aan de werkelijkheid. Hij heeft zich evenwel beperkt tot die gevallen, waarin processen in de stukken worden behandeld, hetzij de instructie, het vooronderzoek of wel de behandeling ter terechtzitting op het tooneel wordt voorgesteld.

Vele tooneelschrijvers hebben zulk eene terechtzitting op het tooneel een zeer aantrekkelijk tafereel gevonden en menigmaal is dit middel om de toeschouwers te boeien gebruikt. Of het echter bij den rechter van instructie of op de zitting werkelijk zoo toegaat, als zij het doen voorkomen, daarnaar hebben weinig schrijvers gevraagd. Een prachtig voorbeeld is altijd de terechtzitting in Shakespeare's *Merchant of Venice*. Op echte operettenmanier ¹⁾ wordt de advocaat, plaatsveranger van den beroemden Bellario (in werkelijkheid de verkleede Portia) plotseling de rechter, hij doet de uitspraak, dat Shylock, wanneer hij bij het uitsnijden van het vleesch uit Antonio's borst maar één druppel bloed vergiet, zelf strafbaar zal zijn volgens de wetten van Venetië, en dat hij door een burger naar het leven te staan al het zijne heeft verbeurd.

Maar de nieuweren maakten het niet beter: Dr. Neuda herinnert aan *De dochter van Fabricius* van Wilbrandt, waar wij gevoerd worden in het kabinet van den rechter van instructie en een tooneel aanschouwen, dat geen rechter-commissaris wel ooit bij zich zal hebben zien afspeelen; aan *De bruiloft van Valeni*, waar de bewijsvoering van de zijde van den officier van justitie Tchuku toch wel wat al te zwak is; aan eenige andere hier niet bekende stukken, waarvan *Ein gutes Haus* van Emil Granichstaedten ver raadt, dat de Schrijver niet alleen dichter, maar ook deskundige op het terrein der Strafvordering is.

Al onze lezers zullen waarschijnlijk *Roger de Schandvlek*, *De geschandvlekte* of hoe *Roger la Honte* in het Hollandsch

mag geheeten hebben, wel eens hebben zien spelen: zij weten dus hoe dwaas in dit stuk de getuigen bijv. meepraten op de zitting, als waren zij de president van de rechtbank in eigen persoon. Een voorbeeld eener goede behandeling van een rechtzaak op het tooneel heeft Jean Ajalbert, die behalve medewerker van de *Gil-Blas* een bekend Parijsch advocaat is, gegeven in *La Fille Elisa*, hier in het Fransch door het Théâtre Libre, in het Hollandsch in den Salon des Variétés gegeven. Het scherm gaat in dat stuk voor het tweede bedrijf op in het midden der terechtzitting. De getuigenverhooren met al hunne vragen naar naam, ouderdom, beroep enz. van de getuigen, met eedsaflegging en ondervraging zijn afgeloopen: het zou niet mogelijk zijn de aandacht van een schouwburgpubliek te behouden bij zulk eene volkomen formeele behandeling op het tooneel. Het woord is aan den Officier van Justitie, als het bedrijf begint: deze houdt zijn pleidooi, de wetsartikelen, die op de zaak betrekking hebben worden voorgelezen, voluit; de verdediger krijgt het woord, de president vat de zaak voor de jury in eenige woorden nog eens samen, weer voorlezing van wetsartikelen: de jury gaat beraadslagen. De eenige aanmerking op den vorm dezer terechtzitting welke men zou kunnen maken, is dat de jury wel wat heel weinig tijd gebruikt om te beraadslagen: eene fout, die men evenwel gaarne vergeeft.

Dr. Neuda heeft volkomen gelijk, wanneer hij aan het slot zijner brochure opmerkt, dat de prozamensch van den dichter niet kan vorderen, dat hij zich precies aan zijne alledaagsche vormelijkheden houdt, maar toch mag ieder, niet alleen de jurist, die zich natuurlijk eerder ergert, maar ook de leek vorderen, dat de tooneelschrijver bij de behandeling van een voorval uit de rechtspleging evenmin als bij eenig ander onderwerp uit het werkelijk leven der waarheid schromelijk te kort doe.

J. K. JR.

INGEZONDEN.

De Tooneelvereniging.

De heusche redactie van dit tijdschrift heeft, in een voorgaand nummer, aan mijne beschouwingen over het tooneel in Nederland bereidwillig plaats verleend en stelt mij nu weder in de gelegenheid mijn plan tot oprichting eener nieuwe tooneelvereniging toe te lichten. Daarvoor zeg ik dank in de eerste plaats. Heb ik, in mijn vorig opstel, gesproken van de leemten en gebreken in den tegenwoordigen toestand van ons tooneel, dan zij het mij vergund thans te pleiten voor de middelen tot verbetering aan te wenden. Nederland heeft plaats genoeg voor verschillende tooneelgezelschappen, die welig kunnen tieren mits zij niet allen hetzelfde genre omvatten, of liever mits ieder gezelschap zijn eigen genre hebbe. Wanneer een groote, machtige, koninklijk gesubsidieerde vereniging in de hoofdstad en in de hofstad resideert, moet zij haar taak koninklijk opvatten en de groote classieke tooneelwerken voor het voetlicht brengen, waartoe de veelzijdigheid van haar gezelschap, de ruimte harer middelen haar in staat stellen. Zij mag, neen zij moet zóó hoog aspireeren, dat zij de onvergankelijke grootheid van Shakspeare, Molière, Victor Hugo in het volle licht plaatst, dat zij, meelevende met den loop der tijden, Ibsen, Maeterlinck, Hauptmann vaardig vertolkt en den vorst onzer vaderlandsche dichters, Vondel evenmin verwaarloost als den geestigen, genialen, echt Nederlandschen Breëroo.

Naast die koninklijke vereniging kan een gezelschap een waardige plaats bekleden, dat, minder hooge letterkundige eischen stellende en meer steunende op groote en bijzondere gaven van vertolking, zijn repertoire vindt

¹⁾ Zie Jaargang XX pag. 76 van dit Tijdschrift.

in werken als: *Adrienne Lecouvreur*, *Marguerite Gautier*, *Kean*, *Narciss*, enz., waar de kunst van den tooneelspeler meer aandacht trekt en verdient dan de waarde van het tooneelstuk.

Wanneer nu ons betrekkelijk kleine land zoo gelukkig en rijk is twee gezelschappen te bezitten, als waarop ik hier doelde, dan is er nog overvloed van plaats voor tooneelvereeningen, die òf het moderne blijspel en de comédie, òf de klucht tot hoofdzaak maakt van zijn artistiek streven. Een gezelschap, dat alle vier, door mij hoogst oppervlakkig aangeduide genres wil omvatten, is naar mijn bescheiden meening ter dood veroordeeld.

Qui trop embrasse, mal étreint.

Ik ben er vast van overtuigd, dat een tooneelgezelschap slechts dan iets waarachtig goeds kan bereiken, wanneer het een vast en beperkt repertoire heeft en daarnaar zijn artiesten zoekt, zijn tooneel kiest, ja ik zou bijna zeggen, zijn publiek zoekt. Ik wil daarom eene tooneelvereening stichten, die met een klein aantal artiesten in een kleinen schouwburg voor een klein publiek naar intieme kunst streeft, die niet wil schitteren met of door sterren, maar die haar kracht vindt in samenspel. Ik wil er naar streven een tooneelstuk zoodanig voor het voetlicht te brengen, dat de toeschouwer zich geheel verplaatst in den gegeven toestand, dat hij daarin meêleeft en — als het doek valt — indruk heeft van het werk, niet van dezen of genen vertolker.

Wanneer ik daarvoor zoek naar het genre van comédie de moeurs, hooger blijspel, karakterstuk, bij voorkeur modern, en — althans bij voorkeur — Nederlandsch, dan eisch ik niet veel van de verbeelding des toehoorders en van den tooneelspeler intelligentie en waarheid.

Ik geloof in het bereiken van mijn doel, want ik weet dat ik kunstenaars aan de tooneelvereening kan verbinden, die de door mij genoemde vereischten bezitten. Ernstige toewijding, onverdroten ijver en waarachtig geloof in de juistheid van den ingeslagen weg zullen de taak voltooien.

Maar . . . ik heb steun noodig. Een kunst-instelling, die winstbejag bedoelt, is veroordeeld, een kunst-instelling, die niet dagelijks streeft naar het evenwicht tusschen inkomsten en uitgaven, kan slechts kortstondig bestaan.

Ik wil en zal trachten mijn budget zoo klein mogelijk te maken, maar ik moet gewaarborgd zijn voor onvermijdelijke verliezen of teleurstellingen.

Ik wil drie jaar lang beproeven wat in Amsterdam en elders te bereiken is met eene tooneelvereening zooals ik hoop te stichten en — na dien tijd — zullen de artistieke en de finantiële resultaten mijn rechters zijn.

Wie helpt mij die proeve wagen? Ik zoek voor de tooneelvereening een grondkapitaal van twintig duizend gulden, verdeeld in aandeelen aan toonder van f 125 elk. Is er winst, dan wordt aan aandeelhouders jaarlijks vier percent uitgekeerd, is er meer, dan komt dat ten bate der vereening. Zooals gezegd, na drie jaar zal de algemeene vergadering beslissen of de vereening een nieuw leven ingaat, of den droeven dood sterft der teleurstelling.

De vereening wordt beheerd door vijf bestuurders, die haar in rechten vertegenwoordigen en die beheer voeren en contrôle uitoefenen.

Wie instemt met mijn denkbeelden, wie sympathie heeft voor mijn plan, waagt weinig; hij kan veel bereiken.

Amsterdam, Februari 1894.

D. H. JOOSTEN.

(Wij hebben bovenstaand ingezonden stuk gaarne opgenomen, omdat het ons voorkomt, dat de kunst door de oprichting van de vereening, welke de heer Joosten zich

voorstelt te vormen, zal worden gebaat. Want de stelling door den heer Joosten verdedigd, dat een tooneelgezelschap, wanneer het iets goeds wil bereiken, een beperkt repertoire moet hebben, komt ons zeer juist voor. Tot een klein repertoire heeft in den laatsten tijd geen onzer gezelschappen zich beperkt: een tijd lang speelden de heeren De Vos en Van Korlaar hoofdzakelijk moderne tooneelspelen van belang, sedert zoeken zij — vi coacti — ook hun heil meer in kluchten en oude Fransche stukken. En de heer Chrispijn, die met trots mag wijzen op *Jeugd*, voert meer kluchten en oude melodrama's op, dan ernstige tooneelwerken.

Wanneer de »Tooneelvereening» — een mooie naam voor wie zich de eerste opvoeringen van *Nora* en *Belachelijke Hoofsche Juffers* herinnert! — tot stand komt en de heer Joosten slaagt er werkelijk in zijn acteurs het heen en weer zwalken tusschen alle genres van rollen te besparen, dan kan het nieuwe gezelschap veel bijdragen tot de ontwikkeling van den smaak voor goed tooneel in onze stad. En wat wij wenschen voor het tooneel is toch, dat er weer eens een tijd kome, waarin men te Amsterdam naar de comédie gaat, zooals men nu naar het Concertgebouw trekt, om aandachtig en eerbiedig te luisteren en te genieten van werken van groote meesters en het spel van groote kunstenaars; dan zal men een stuk nog wéér eens gaan zien, zooals men de eene of andere symphonie nu met het grootste genoegen voor de tweede of derde maal gaat hooren. Wij gelooven, dat de heer Joosten met zijn gezelschap in die richting zal kunnen werkzaam zijn en naar de namen te oordeelen van hen, die zich met den heer Joosten hebben verbonden, zijn er mannen van beteekenis op kunst- en ander gebied, die deze meening deelen. Moge het grondkapitaal der »Tooneelvereening» weldra zijn bijeengebracht, opdat zij hare voorbereidingen spoedig kunne beginnen.

RED.)

BERICHT.

Meermalen komt het voor, dat bij leden van het Hoofdbestuur klachten over onregelmatige verzending van »Het Tooneel» inkomen.

Daar door mij steeds de meest mogelijke stiptheid bij de expeditie wordt in acht genomen, verzoek ik de leden, die onverhoopt klachten meenen te moeten inbrengen, zich in deze *direct* tot mij te wenden, omdat het anders ondoenlijk is, gemaakte abuizen te herstellen of te voorkomen.

De Uitgever

M. J. P. VAN SANTEN.
(firma TH. A. VAN ZEGGELEN.)

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 12.

15 MAART 1894.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité.
 Niet-Officieel gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*Jean Darlot, Een Hongaarsch Duel, Rosmerholm*, enz.) — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Roze Kate, Het Albumblad*). — I. K. Jr., Uit het Buitenland. — Frans Mijnsen, Jean Darlot—L. ... wneester. — De Gast, naar het Duitsch door Ida.

Officieel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ.

Een gedwongen huwelijk is afgekeurd.
 Ingekomen zijn *Attentie s. v. p.!*, klucht 1 bedr., en *Emma*, tooneelsp. 3 bedr.

M. EMANTS.
 M. B. MENDES DA COSTA.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

In het gezelschap van enkelen, die meer dan gewoon belang stellen in het verloop der dramatische kunst te dezer stede, werd met bezorgdheid gesproken over beheer, regie en tucht bij de hier bestaande gezelschappen en toen mocht een hunner, zeer ernstig, opmerken: »De wegen van den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* zijn ondoorgrondelijk.»

Zooals voor iedereen, waren voor mij die woorden een prikkel om te onderzoeken in de hoop van dan toch te zullen doorgronden.

Hoe welkom was mij dus het schrijven van den heer A. C. Wertheim (*) naar aanleiding wel-is-waar van iets anders, maar toch genoeg in verband met de ondoorgrondelijkheid bovenbedoeld, om er ernstig nota van te nemen.

(*) *De Telegraaf*, avond-editie, 26 Februari 1. 1.

Het schrijven opende met de opmerking: »De vereeniging voornoemd kan op alle aanvallen, waaraan zij dagelijks is blootgesteld, geen antwoord geven».

Aanvallen, alle aanvallen en dan dagelijks. Tot een aanval zal ik het niet brengen, wij zijn er niet om onze degens te kruisen en te zien wie het zoó winnen zal, maar iets zeggen, dat wil ik toch met kracht doen en daarin sta ik blijkens het schrijven van den heer A. C. Wertheim, niet alleen.

Er is een drom van ontevreden en over de Koninklijke Vereeniging en aan dien drom biedt zij weerstand.

Dit moge haar ondoorgrondelijkheid zijn.

Met buitengewone belangstelling las ik in het bedoelde stuk enkele regels verder, dat de voorzichtige vrienden der vereeniging zich eerst gaan »informeeren voor zij hun oordeel en nog wel een afkeurend oordeel in 't openbaar uitspreken».

Aldus gewapend met officieele aanwijzigingen, wachtte ik het eerstvolgende nieuwe stuk af met meer belangstelling dan anders.

Een raad van beheer — van wat ook — werkt moeilijk, omdat er een meerderheid moet worden gevonden, eene die, nota bene, numeriek is. Dat kan niet anders.

Voor dat echter de »grootste helft» aan het woord komt, gaat er bij elk gezelschap een onderzoek vooraf. De deskundige adviseur verzamelt gegevens voor een keuze; stel tien titels van stukken, vergezeld van zijn toelichtingen, komen in behandeling.

Voor het uitspreken van een kundige beslissing zou iemand met een werkzaam leven allicht eenige weken noodig hebben.

Stukken lezen, oordeelvellingen van anderen controleren, het succes elders nagaan, de stukken zien, hun speelbaarheid op een gegeven tooneel met de voorhanden dramatische krachten wikkelen en wegen en nog heel wat meer.

Het is niet te vergen van een raad van beheer, dat al deze zorg komt op elk zijner leden. Dan hebben wij kroniekschrijvers het minstens tienmaal makkelijker, wij worden slechts voor één stuk geplaatst, en eerst als het geannonceerd is begint onze arbeid, slechts een enkele

maal, voor zeer belangrijke tooneelproducten, stellen wij ons in het werk óók als het stuk niet gaat over onze eigen planken.

Maar zelfs in geval een stuk wordt opgevoerd, maken wij er ons soms af met het bijwonen der uitvoering en dan zetten we ons aan het schrijven.

Zeer dikwijls kan dat niet anders. (*)

Toen echter de eerste advertentie: *Jean Darlot*, drama in 3 bedrijven uit het Fransch van Louis Legendre, vertaald door A. Ising Jr., onder mijn oogen kwam, heb ik mijn uiterste best gedaan.

In een paar winkels en op twee bibliotheken vroeg ik te vergeefs om den tekst.

In *Le Monde Artiste* van 27 November '92, vond ik echter wat ik zocht. (Zie ook ons No. 4. Uit het Buitenland.)

Maar hoe nu?! De eerste regel der bespreking van *Jean Darlot* bevestigt de ondoorgrondeijkheid der wegen van de K. V. H. N. T.

»La pièce de M. Louis Legendre n'a pas réussie à la Comédie-Française» schrijft de chroniqueur Flamberge.

Is de opvoering in de Comédie-Française een zóó groot lokaas voor ons, dat wij de stukken, die daar gevallen zijn, mooi moeten vinden?

Mevrouw de weduwe Boisset heeft een verlopen boekwinkeltje, waar zij haar klanten uit de hoogte behandelt en zij is in het bezit van een aantrekkelijke dochter, Louise, die bemind wordt door haar neef André Boisset (in stilte), door den heer Langlois, den huisheer der wed. Boisset (met onedele bedoelingen) en door Jean Darlot (met offering).

De neef alleen verheugt zich in wederliefde, doch daar geen der beide gelieven in staat zijn een huwelijk aan te gaan, omdat er geen geld is, zwijgt hij van zijn liefde en vertrekt naar het koloniale leger. Langlois stelt Louise voor het alternatief om zijn liefde te worden of met haar moeder wegens non-betaling der huur, den winkel te worden uitgezet (Men zou zoo zeggen: dat is niet de manier!) Dan komt Jean Darlot, die met zijn spaarpot de huur betaalt en daarvoor de hand krijgt van Louise, die dus al even onverstandig is, als *Die Haubenlerche*, daar deze ook al iemand neemt van wien zij niet houdt, om haar moeder plezier te doen.

Het eenige verschil is, dat mama-*Haubenlerche* in een bad genezing voor haar verlamde beenen zal vinden in ruil voor het geluk harer dochter, terwijl het hier, veel prozaïscher slechts te doen is om het behoud van een verlept boekenstandje.

Het huwelijk van Louise en Jean is natuurlijk niet gelukkig. Wat doet het er toe, dat hij machinist op den spoortrein is en zij romans gelezen heeft, dáárin zit niet hun ongeluk, Louise hield niet van hem, zij hield van André, dat bewijst genoeg.

Na een jaar komt André, met de strepen, uit de heete zonen terug en na een twijfeling van Louise plegen zij overspel. Louise, uit eerlijkheid, vertelt het aan Jean Darlot en deze — — — —

Tot hiertoe!

Ik geef op nieuw het woord aan Flamberge. »Jean Darlot, la sertant perdue à jamais, se jette par la fenêtre, mettant ainsi son cadavre entre les deux amants. Je ne veux relever que la faute du dénouement tout à fait illogique. Dans la primitive version, Jean jetait Louise par la fenêtre, ce qui était une solution radicale, mais du moins conforme au caractère violent et emporté qu'ou nous avait sans cesse dépeint. Épouvanté de son crime il se dirigeait aussi vers la fenêtre et le rideau tombait au moment où il allait se faire justice. C'était une apparence de satisfaction donnée aux honnêtes gens, qui veulent que sur le coup

de minute le crime soit puni. Avec la modification de la dernière heure, inspirée bien à tort par les donneurs de conseils, personne n'est content».

Men heeft dus goed gedaan met de *primitive version* van het drama hier te vertoonen, zoowel om het karakter van Jean Darlot als van Louis Bouwmeester en mijn verhaal hervattende meld ik dus:

Jean Darlot werpt Louise uit het venster te pletter. »Épouvanté de son crime» grijpt hij een flesch (*) met cognac, en zegt »dan maar als de anderen!» hetgeen beteekent: ik ga aan den drank.

Van wien is nu deze »troisième version»? Zie! dat wist ook de heer Wertheim niet, die mij zeer voorkomend heeft ontvangen en ingelicht.

Het spijt mij nu te meer den tekst niet tot mijn beschikking te hebben, want wellicht zou deze ons kunnen helpen. Wij staan thans (tot dat er licht wordt ontstoken) in volslagen duisternis en de meerbedoelde ondoorgrondeijkheid is nog niet uit den weg geruimd.

Ten aanzien der geheele opvoering, die na den val in de Comédie-Française, iets raadselachtigs kon hebben, ben ik zoo gelukkig te kunnen mededeelen dat zij plaats greep om aan het verklaarbare verlangen van den heer Bouwmeester, om zich te doen zien en te hooren toejuichen, onvermijdelijke onafscheidelijkheid, te gemoet te komen.

Het is ten slotte alles zeer eenvoudig.

Er is niet veel geschikts te vinden voor de vereeniging, noch hier, noch te Parijs of elders. Zij doet haar best, zij wil vooruit.

Legendre heeft succes gehad met *Cynthia*, met *Célimène* en met *Beaucoup de bruit pour rien*, hij behoort niet tot de »abgeschmackte» auteurs. Eerste argument. Comédie-Française. Tweede motief. Rol voor Bouwmeester, dat doet de deur toe.

Het is werkelijk een rol voor Bouwmeester en al meent nu de schrijver in de *Kunstwereld* (n°. 10), dat dit een belediging voor dien acteur is, dan heeft daaraan niemand anders schuld dan Bouwmeester zelf.

Maar wat een onzin om in deze rol een belediging te zien!

De liefde heeft haar uitingen in die richting (sadismus) en zij openbaart zich op deze wijze op haar toppunt van perverse kracht. Het materieele vergrijp, de fysieke kwelling der beminde vrouw aangedaan, de liefde zich vereenzelvigende met den moord, zij bestaat en zij vond een fraaie uitbeelding in het laatste bedrijf van *Jean Darlot*.

Het is geen schildering van de nieuwere richting, verzwakkende in overgevoeligheid, het is de kracht der mannelijke middeleeuwen, die tegenwoordig atavisme mag zijn, het is moord en bloed.

En dat is meer het empooi van Bouwmeester dan iets anders. Machtig en groot is zijn talent, verbazend, overweldigend zijn invloed op het publiek, hij is intensiteits-acteur, maar hij is niet de acteur der fijnere schakeeringen.

Wie het één boven het ander stelt, begaat een absolute dwaasheid.

Men heeft *Jean Darlot* vrij algemeen leelijk gevonden, behalve bij de première.

Zeer spoedig was het weer van het affiche.

De twee eerste bedrijven zijn als slappe thee. Zeer onbeteekenende figuren houden praatjes met elkaar, om de expositie voor ons te leveren.

Een heer en Langlois vallen in het eerste bedrijf af, dan vallen een dienstmeisje en de weduwe uit, eindelijk ook André en nu staan Jean Darlot en Louise (Mevr. Holtrop-v. Gelder) tegenover elkaar.

De worstelstrijd begint.

Persoonlijk houd ik niet van die vertooningen.

Voor Mevr. Holtrop was de taak bij de eerste opvoe-

(*) Bijv. bij de recensien, ook die hier volgt, van *Een Hongaarsch Duel*.

(*) Een toeschouwer meende met vergif.

ring wat zwaar, zij raakte buiten stem, ook liet gebaar, houding en plaatsing te wenschen over, zij waren aan het toeval overgelaten.

Bouwmeester bedreigde met ontembare woestheid de omgeving, lamp, coulissen, coupes op den schoorsteen, tafelleeden, tafels, flesschen en glazen alles kwam in verzoeking om tegen den vloer te vallen. Men gebruike, ter voorkoming van paniek in het vervolg verplaatsbare elektrische lampen, maar behalve dat, zou er toch ook in het overige meer zorg aan het décor mogen worden besteed.

Een Hongaarsch Duel, oorspronkelijk blijspel van Ivans, mocht zich in fraaie costumes verheugen, maar ik mag mij, alleen omdat hier gelukkig weer eens eindelijk een product van vaderlandschen bodem valt op te merken, niet laten verleiden tot opschroeverij.

Het geheel leek mij onbeduidend.

Rosmersholm heeft in den Salon een gewijzigde bezetting verkregen. In November '93 speelden mej. Beukers Rebekka West en Färber Mortensgaard, thans worden deze rollen vervuld door Mevr. Schwab en van der Horst. De heer Chrispijn, die de regie waarnam, heeft sedert nog de opvoering door Ligné-Poë bijgewoond en het is niet twijfelachtig, dat de tegenwoordige uitvoeringen beter verwerkt ten tooneele komen dan toen (ons n°. 4).

Voorts is er iets zeer verstandigs gedaan.

Op de achterzij van het programma heeft men uit de Dordrechtse Courant laten overdrukken de scherpzinnige en goed geschreven studie, die Dr. H. J. Kiewiet de Jonge vóór de uitvoering deed plaats en daardoor is tegemoet gekomen aan het bezwaar der moeilijk zoo-in-eens te begrijpen Ibsen-conceptie. Men had de bron dezer gemakkelijk verkregen toelichting wel mogen vermelden.

Ook *Jeugd* beleefde nog enkele opvoeringen in den Salon, maar voor het overige is de vlakke woest en ledig.

Plotseling werden we verrast door enkele unieke voorstellingen: *Margot de Bloemenverkoopster* met een bezetting uit alle denkbare, zelfs operagezelschappen, een stuivertje voor acteurs zonder emplooi, toen weer Poolman met artiesten van het ontbonden gezelschap -- niet de besten.

De braafste man van de wereld, een Fransche klucht uit de demi-monde zonder eenige losheid afgerederijkerd, dat is wel het treurigste waarom men lachen kan.

Zoo eindig ik ook thans met een zucht. —

J. V. JR.

UIT DE MAASSTAD.

Ziet hier dan Roze Kate, het treurspel van de smeden,
O, galerij-publiek, belust op aaligheden.
Pa Dirix, smid en boer, in 't eerste overleden;
In 't tweede volgt zijn vrouw, vermoord met diepe sneden;
De brave Everard op pijnbank zwaar geleden,
Gered door mooie Kate met huichlen en gebeden;
Zijn slechte broeders saam een fellen strijd gestreden,
Ten slotte wie nog leeft naar Brussel fluks gereden!

— — — — —
Strookt, zuidelijke broer, zoo'n stuk met onze zeden?
— — — — —

Het scherm wordt opgehaald voor het eerste bedrijf van *Roze Kate, het Treurspel der smeden* van Nestor de Tière, *Groot succes van de Nederlandsche schouwburgen te Brussel, Antwerpen en Gent*, excusez du peu! Een aardig decoratief, op den achtergrond de smederij van den ouden Dirix, getrouwd met Cornelia en vader van drie zoons: Jacob, Simon en Everard; rechts op den voorgrond zijn huis, verder wat groen, een vroolijk kijkje. We maken kennis met de familie en merken al gauw dat vader Dirix heel ijverig maar ook heel vrekking is, dat Cornelia om het geld met hem trouwde, maar eigenlijk meer van Jan Meerloo houdt, dat Jacob en Simon niet veel deugen, dat de eerste brutaal, de tweede zwak is, dat Everard, een allerbest mensch, een nobele rol zal spelen en dat, wanneer hij in

gevaar mocht raken, Roze Kate hem wel een handje zal helpen.

Niet ontypisch wordt de oude Dirix door het volgende geteekend. Cornelia bekent hem dat Jan Meerloo haar kort geleden gekust heeft en dat zij voor die teederheid met een zontje bedankte. Matheus wist het al, hij liep achter de twee en heeft van Meerloo's verbouwereerdheid, toen deze hem onverwacht zag opdagen, gebruik gemaakt om een paard te koopen voor zestig kronen. En het was ruim vijf-en-zeventig waard! Nu, vijftien kronen voor eerzoon, dat is niet slecht betaald, wel? Maar het moet niet meer gebeuren. Wanneer Matheus zijn vrouw in de smederij lokte, kon er dan licht een stuk ijzer op haar hoofd terecht komen, bij ongeluk natuurlijk. Maar, indien er honderd kronen bij te verdienen waren? tart Cornelia. Dan nam ik de honderd kronen, luidt het cynische antwoord, en het ongeluk gebeurde toch. Waarlijk niet kwaad.

Het werk is gedaan en de familie verpoost zich evenals de smeden en landbouwers bij Dirix in dienst. Roze kweelt een liedje bij het spinnewiel (Zondags hebben we nog een orkest in den schouwburg, weet u.), Everard, die niet alleen braaf maar ook erg belezen blijkt te wezen, leest voor uit *Vader Cats* en knoopt daaraan een gerijm van eigen maaksel met diepzinnige woorden over menschenwaarde, broedermin en zool meer. Niettegenstaande het potsierlijke van de situatie gaat er van dit tafereeltje wel eenige bekoring uit en de kostuums (het drama speelt omtrent 1750) verhoogen het effect van het landelijke groepje. Pa Dirix is lang niet ingenomen met de moderne denkbeelden van zijn zoon. We hebben den ouden man al hooren hoesten en klagen over zwakke borst; nu windt hij zich zoo hevig op dat hij »een tak van een beroerte» krijgt en tot algemeene ontsteltenis sterft na zijn vrouw nog een paar postjes voor het journaal te hebben opgegeven, die hij vergeten had te boeken. Het scherm valt en de Heer D. Haspels snelt naar zijn kleedkamer, denkelijk den auteur dankbaar, dat deze hem zulk een kort leven gegund heeft. Il a payé de sa personne; hoe deze artist dergelijke karakters weet uit te beelden, is bekend.

Cornelia wil hertrouwen; den eersten keer werd zij gedwongen, nu zal ze een man nemen naar haar eigen zin en de uitverkorene is Jan Meerloo, die al lang op haar geaasd heeft. De drie zoons hebben het land aan dat huwelijk, want trouwt hun moeder dan zal de boel verdeeld worden; en dan krijgen wij minder dan anders, denken de twee slechte er bij. Vooral Jacob is al heel erg slecht. Alsof het de eenvoudigste zaak van de wereld gold, slaat hij Simon voor, de moeder uit den weg te ruimen, want hij is nog feller geworden, nadat een oude, zeurende oom met veel omhaal een strootje is komen breken om hun volgens de Fröbel-methode aan te toonen hoe het erfgoed hunner vadersen verbrokkeld dreigt te worden. Simon spartelt tegen, maar geeft zich gauw gewonnen. De bruijom komt met zijn twee broers een glaasje drinken; er wordt een beetje getoost. Everard zegt eerlijk met het huwelijk weinig ingenomen te wezen; Jacob en Simon huichelen vreugde. De gasten gaan heen. Nog even een liefdesduetje tusschen Roze en Everard, een beetje berouw van Cornelia over haar hertrouwplan zoo kort na het overlijden van haar eersten man, en allen gaan naar kooi. De onmisbare maan werpt groen licht door het raam, de twee slechte broers sluipen binnen om hun onzalig plan te volvoeren; het gelukt. Een gil, de moordenaars vluchten. Alle huisgenooten vliegen te voorschijn, het eerst Everard. Hij snelt de slaapkamer der moeder binnen, rukt het mes uit de doodelijke wonde en als hij met het wapen in de hand de deur uitkomt, voegt Jacob die met Simon is teruggekeerd, hem toe: »Everard, hoe heb je dat kunnen doen!» Groep, het scherm valt. Tweede bedrijf uit, we hebben twee dooden gehad. Mevrouw Burlage is de tweede gelukkige.

Everard voor de rechtbank. O, geachte redacteur, de schrijver moet bepaald uw artikel in de laatste aflevering *De rechtbank op het Tooneel* eens lezen. Het gaat hier weer kostelijk toe. Den beschuldigde wordt gevraagd of hij een verdediger wenscht. Neen, de onschuld verdedigt zich niet. Misschien vreest hij l'embarras du choix, want er waren verschillende jonge advocaten bij de première. Nu treden de getuigen als verdedigers op, maar zonder veel verstandigs in het midden te brengen en wanneer zij het den president wat al te druk naar zijn zin maken, verklaart deze het getuigenverhoor gesloten, omdat de nog niet gehoorde getuigen vermoedelijk niets nieuws te vertellen hebben! Everard blijft ontkennen. Dan de pijnbank, beveelt de voorzitter na de rechters geconsulteerd te hebben. Beroering onder het publiek. Roze Kate offert haar eer om den beminde te redden en beweert dat Everard op haar kamer was toen de moord werd gepleegd. Men gelooft haar niet, ook Everard ontkent het ten stelligste en laat zich naar de folterkamer voeren. Weldra klinkt een kreet uit het vertrek, verradende hoe wreed de onschuldige gepijnigd wordt, een kreet door Roze met een tegenkreet beantwoord. Op de galerij rilt men. Het scherm valt, maar moet weer dadelijk rijzen om de vertooners in de gelegenheid te stellen hun compliment te maken. Derde bedrijf uit, ditmaal zonder doode. Maar een onschuldig gefolterde beteekent toch ook iets, niet waar? En een beetje geduld, we zijn er nog niet.

In de smidse. De knechts zijn aan het werk, het wil niet vlotten. Allen zijn onder den indruk van de terechtstelling die morgen volgen zal. Want Everard is ter dood veroordeeld; onschuldig veroordeeld, dat gevoelen allen. De laffe Simon dwaalt als een schim rond en is hard op weg zich te verraden; Jacob houdt zich nogal kordaat. Innig overtuigd, dat zij de moordenaars zijn, heeft Roze Kate een plannetje bedacht om hen te ontmaskeren. Eerst huichelt ze, liefde tegenover Jacob en zegt Everard schuldig te gelooven, deze laat zich spoedig inpalmen. Dan tegenover Simon hetzelfde spelletje en ook bij hem heeft zij succes en zelfs begint Simon te biechten. Daar treft Jacob hem met de begeerde Roze in de armen. Een woeste woordenwisseling; het dappere meisje zegt dat Simon zijn broer als den moordenaar heeft aangewezen, de slechtaards vullen in hun woede het ontbrekende aan en felle medeminnaars als ze zijn, grijpen ze naar de mokers. Roze ontsteekt een toorts om den broedermoord te verlichten met rossen gloed. Wie valt is de schuldige! klinkt haar even eenvoudige als praktische uitspraak. Twee losgebroke beesten gelijk beuken de broers op elkaar in, dan vallen beiden, Jacob rechts, Simon links; in het midden bij het aanbeeld staat de verwilderde Kate. Op den achtergrond een trouwe knecht, die besteld was om bij de rechtbank te kunnen getuigen en — — — Neen, Katrien de meid is niet toegesneld zooals afgesproken was. Eén getuige te weinig! Zal haar de redding ten slotte nog mislukken? Daar komt de meid. Gelukkig zit er nog een greintje leven in Jacob en is hij zoo beleefd zijn bekentenis te herhalen. Victorie, nu is het zaakje gezond en met een juichkreet: Naar Brussel! hollen de levenden van het tooneel. De dooden wachten tot het scherm neer is. Dan geestdriftige toejuichingen, scherm op, twee, drie maal. Het publiek is innig dankbaar voor den goeden afloop en zou de pintere Kate wel in de armen willen drukken. En in zijn goedigheid verlangt het niet eens den braven Everard terug te zien, vast vertrouwend dat hij morgen vrij zal wezen en over een paar weken trouwen met zijn flinke bruid. Misschien mag men het den schrijver als een verdienste aanrekenen, dat hij hier de pen liet vallen en ons de gebruikelijke omhelzingen van held en heldin bespaarde.

Verder zal het moeite kosten veel goeds in het drama te ontdekken en *Roze Kate* kan als een aardige illustratie dienst doen van de vervolgenheid, waarmede een paar

maanden geleden een Belg zelfs een Mevróuw Snijder van Wissenkerke aanviel en den arbeid van zijn bodem opvijzelde! Want, wanneer we volledigheidshalve nog vermelden, dat er in het geheele stuk van karakterteekening bijna geen sprake is en de taal stijf en boekerig mag genoemd worden, dan zal niemand ons tegenspreken, als we beweren dat dit treurspel der smeden een draak is en een zonder de minste letterkundige en technische waarde. Over de draken in den ruimen zin van het woord is onze meening niet altijd ongunstig; niet omdat we begrijpen, dat onze lans op de harde huid dier diertjes toch zou versplinteren, maar omdat we meenen dat deze soort stukken reden van bestaan heeft, omdat een groot deel van het publiek er een onschuldig behagen in scheidt en ook omdat ze ons voor de jongere acteurs een goede oefening lijkt, vooral tegenwoordig nu vele moderne stukken met hun fijne detailleering van salon-ondeugdjes en dwerg-karaktertjes het spreken met klanklooze stem, het terughouden van allen hartstocht, het maken van kleine gebaren bevorderen en het intime spel dreigt te worden een leuk niets-doen, een onverstaanbaar mommelen van halve zinnen, een premie op onverschilligheid. En onverschilligheid is de dood van alle kunst; dan duizendmaal liever overdrijving naar den anderen kant, naar den kant van het vuur.

Maar deze draak mist vele deugden van zijn broertjes. In *kunstwerken* is het volstrekt geen vereischte, dat we in geestdrift raken, zelfs niet dat we sympathie gevoelen voor enkele personen, maar in draken, welke hoofdzakelijk als voedsel voor het volk dienst moeten doen, achten we dit zeer wenschelijk. Niet behoeft de deugd beloond en de ondeugd gestraft te worden, maar het volk moet kunnen onderscheiden, moet kunnen waardeeren. En voor wie of wien zal het zich in *Roze Kate* warm maken? Voor Everard? Het mooie van dien braven jongeling schuilt in de negatieve verdienste, dat hij den moord *niet* heeft bedreven. Voor Roze? Tot op zekere hoogte stellig, maar haar liefdegehuichel zal op het eerlijke gemoed een onaangename indruk maken, zoo het al niet verkeerd begrepen wordt. En men denke niet, dat het gejuich aan het slot haar moedige daad geldt; dan is het beest ontketend door het gevecht der smeden; daarom joelt en tiert het volk op de hoogste rangen. We stellen ook dezen strijd, overgenomen uit *Twee Weezen*, ver beneden het oorspronkelijke. Met Cornelia kan men medelijden hebben, maar al had het mensch nu juist niet den dood verdiend, sympathiek is ze evenmin. Rest alleen het slechte in Jacob en Simon; daaraan zou men zich althans kunnen ergeren, maar Jacob is egaal zwart geverfd en het halfslachtige in Simon zeer onvoldoende geteekend; van het laatste was iets te maken geweest.

Verder is het getal pakkende tooneelen veel te gering en het getal vervelende tamelijk groot; het komische element ontbreekt nagenoeg geheel; de taal noemden we reeds treurig, terwijl men juist kernachtig Hollandsch moest hooren en het drama biedt weinig gelegenheid tot mooi spel. Neen, *Roze Kate* is een naar draakje, al zal het — vermoedelijk juist door zijn ondeugden — wel in den smaak van het volk vallen.

Door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten wordt het stuk goed gespeeld. In de titelrol weert Mevrouw Van Kerckhoven-Jonkers zich dapper; in haar hartstochtelijk spel aan het slot zouden we sterkeren climax wenschen; haar gevrij met de broers was heel goed, ook haar optreden tegenover Meerloo in het laatste bedrijf. Dat is waar, we hebben nog vergeten te vertellen, dat deze ook al een oogje op Roze schijnt te hebben, nadat Cornelia hem ontgaan is; of geschiedt zijn uitnoodiging om bij hem te komen inwonen met eerlijke bedoelingen? De Heer De Vries (Jacob) ontwikkelde nogal kracht; breeder spel zou echter niet schaden. Ook de Heer Van Kerckhoven (Simon) mag genoemd worden.

De tooneeltjes zagen er aardig uit; de regisseur heeft eer van zijn werk.

Vreemd was het, na dit drama nog een *Albumblad* te krijgen. Het publiek boven raakte nu heelemaal in de war en de smeden van zooveen vonden het stukje bijzonder aardig.

7 Maart 1894.

JEAN VALJEAN.

Naschrift. — Met genoegen hebben we vernomen, dat de Heer H. Brondgeest, in het laatste seizoen onder den naam Van Amstel bij het Tivoli-gezelschap alhier werkzaam geweest, thans bij de Koninklijke Vereeniging, voor 1894/95 is geëngageerd door de Heeren Le Gras & Haspels. Zijn optreden in *Mijnheer gaat naar buiten*, *Championol*, *Heimat*, *College Crampton* heeft bij ons zeer aangename herinneringen achter gelaten; ook over zijn Leistungen in Amsterdam hoorden we met lof gewagen, zoodat het bericht met ingenomenheid zal zijn ontvangen door hen die, evenals wij, van meening zijn, dat het gezelschap der Vereenigde Rotterdamsche Tooncelisten, te meer nu de Heer De Vries dit gaat verlaten, behoefte heeft aan jonge mannen.

En nog een blijde mare: Mevrouw Beersmans is van haar ernstige ziekte hersteld en zal vermoedelijk zo dezer haar rentrée maken als Mevrouw Desvarenes in Ohnet's *Serge Panine*.

Dat zal me een geestdrift zijn!

10.3.'94.

J. V.

UIT HET BUITENLAND.

Wanneer men zich in volgende tijden er toe zal zetten de geschiedenis van het tooneel in de 19de eeuw te schrijven, zal men beschikken over een bron meer om uit te putten, dan men tot nu toe had, wanneer men de beweging der tooneelkunst van vroegere perioden wilde nagaan. De tooneelkritiek, zoo uitgeoefend als tegenwoordig gebeurt, is van vrij jongen datum: haar vlucht heeft zij eerst genomen met de groote ontwikkeling der journalistiek. De verzamelde tooneelverslagen van bekende chroniqueurs, hetzij in boekvorm uitgegeven, hetzij door uitknipping uit couranten bewaard, zullen eens een belangrijke bron van studie worden voor den schrijver van een geschiedenis der letterkunde. En wanneer die geschiedenis, voor zoover onzen tijd betreft, zooals het waarschijnlijkst is, vooral over Frankrijk zal worden geschreven, dan kan het niet missen of een man, die 35 of 40 jaar zulke kronieken heeft geschreven, valt het eerst in het oog der aanstaande bronnenverzamelaars, te meer wanneer zijn reeksen feuilletons in een zeer voornaam blad zijn verschenen. Zoodat er dus alle kans bestaat, dat Francisque Sarcey een der meest geraadpleegde schrijvers over het tooneel van zijn tijd zal worden.

Het is reeds eenigen tijd geleden — ik meen dat het gebeurde na de mededeelingen van Sarcey, dat hij Whitechapel te Londen zulk een prettige, rustige buurt had gevonden — dat de couranten de verschijning aankondigden van een bundel »Sarceyiana», waarin de *slips of the pen* van den ouden kroniekschrijver, die ook wel eens *slips of memory* en zelfs *slips of judgment* konden zijn, zouden worden verzameld. Wij hebben evenwel nog geen »Sarceyiana» gezien. Of de schrijvers hubben hun plan opgegeven en het gelaten bij de caricatuur van den tegenstander van Becque, zooals hij in *la Plume* verleden jaar werd afgebeeld, ten hemel stijgende met het manuscript van *La Tournee Ernestin* in de hand, of zij hebben willen wachten tot de collectie nog wat werd vergroot. In dat geval hebben zij in den laatsten tijd reden gehad zich over het uitstellen van hun uitgave te verheugen.

Ik wensch mijne medemenschen niet licht iets kwaads en Sarcey, met wiens *Souvenirs de ma jeunesse* ik indertijd met veel genoegen kennis maakte, van wien ik eens een amusante causerie heb gehoord over de werken van Beau-

marchais, wiens uiteenzettingen van en opmerkingen over een farce van Brisson of Valabrègue soms zeer vermakelijk zijn, Sarcey evenmin als iemand anders. Maar toch geloof ik, dat het bepaald tijd wordt den aureool, dien een aantal tooneelliefhebbers in hun verbeelding om het hoofd van den chroniqueur van den *Temps* zien schitteren, eens iets van zijn glans te ontnemen. En daarvoor behoef men alleen er op te wijzen, dat Sarcey bijzonder eenzijdig moet genoemd worden. Het oude theater kent hij op zijn duimpje: Corneille, Racine, Molière, Marivaux, Regnard, later Ponsard en de romantieken, de *dramas de cape et d'épée*, de groote melodrama's en eindelijk de vaudeville, en al wat daar- onder te brengen is. Niet weinig? Neen, maar dat alles ligt achter ons en men zoekt naar iets nieuws. Niet de menigte, »le public qui paye», »le public qui a toujours raison», de massa, die in het theater niets anders zoekt dan spanning bij het gevecht der beide broeders in *De Twee Weezen* en »le rire gaulois», »le rire rabelaisien» bij een klucht. Maar de intellectuele, de gevoels-*upper ten thousand* rekenen toch ook nog mee! En tegenover de kunst, die door deze, ik zeg niet wordt bewonderd, maar dan toch beschouwd met belangstelling, omdat zij iets nieuws, iets beters, iets bijzonders tracht te geven, neemt Sarcey steeds het standpunt in, dat gekenschetst wordt in dezen zin uit zijn voorlaatste feuilleton: »Quelle détente des nerfs et de l'esprit quand on passe de ces elucubrations noires à un simple et joyeux vaudeville!» Zet voor *ces elucubrations noires* »ces folies» of »ces fumisteries très-médiocres» of eene andere sterk veroordeelende uitdrukking en ge hebt de meening van Sarcey over ongeveer alles wat door Antoine, Paul Fort, Lugné-Poë en anderen is beproefd, over de stukken van Ibsen, Maeterlinck, Björnson, Hauptmann, Rachilde, Jean Jullien en een half dozijn andere schrijvers. Aan dat alles worden de hoofdeigenschappen van een tooneelwerk ontzegd: het is niet duidelijk, men heeft ons niet voorbereid, wij zijn niet mede in het geheim genomen, in één woord: »ce n'est pas du théâtre.» Een *Geist der stels verneint* is Sarcey voor alles wat op tooneelgebied nieuwe wegen wil inslaan en de regels, die Mephisto op deze mededeeling omtrent zijn eigen persoon laat volgen, zijn ook in dezen zeer toepasselijk:

Und das mit Recht; denn alles was entsteht

Ist werth, dass es zu Grunde geht;

Drum besser wär's, dass nichts entstünde.

En wil men een bewijs, dat Sarcey in dezen niet spreekt in naam en met instemming van de geheele kritiek? Jules Lemaître, die in *Flipote* een klucht à la Meilhac en in *Les Rois* een melodrama leverde, is het dikwijls met zijn »bon maitre» oneens.

Dat *Axel* van Villiers de l'Isle-Adam opgevoerd, beter geciteerd is, vindt Lemaître evenmin te verdedigen als Sarcey; het stuk is trouwens door den schrijver niet voor het tooneel bestemd; maar over *Hannele* van Hauptmann, over *Au-dessus des forces humaines* van Björnson, *L'Image* van Beaubourg, zelfs over *Une journée parlementaire* van Barrès spreekt Lemaître met waardeering, soms met bewondering. En Sarcey? Van *Hannele* heeft hij geschreven: »Ça, de l'art? c'est un méchant truquage de mise en scène fantômatique! Il n'y a pas là-dedans ombre d'observation vraie, ni même d'imagination, ni de talent d'aucune sorte, c'est au dessous de rien»; de bewonderaars van het stuk van Björnson, die na het stuk zeiden: »C'est ça qui console des *Cabotins*» noemt hij zelf cabotins; na *l'Image*, zegt hij, »c'est dans la salle un délire d'admiration; on applaudit furieusement, on rappelle l'auteur; on crie: »Vive Beaubourg!» Décidément la folie est contagieuse»; en *Une journée parlementaire*, door Lemaître zeer juist »le drame de la peur» genoemd, heet bij Sarcey weer een *fumisterie*, welke de criticus niet »au sérieux» wil noemen, waarin »ni action ni observation, ni étude de caractère, ni analyse de sentiments, ni style, ni quoi que ce soit qui ait ombre de rap-

port avec le théâtre." En dat van een stuk, dat bij de lezing reeds pakt, een stuk met zeer dramatische toestanden!

Ik zou niet gaarne beweren, dat *l'Image, Au-dessus des forces humaines* en die vele andere stukken, welke Sarcey zoo onbarmhartig veroordeelt, meesterwerken zijn, maar het zijn tenminste stappen op een ander pad, dan de veelbeloopen, platgetrapte wegen van tot nu toe, het zijn tenminste pogingen om iets minder gelijkvloersch te zijn, dan de schrijvers van *Champignol malgré lui* en *Pont-Biquet*. En hier paste ieder, die het met de tooneelkunst goed meent, tenminste waardeering, ook al werden die stappen maar aarzelend gedaan en al stegen de schrijvers dier nieuwere stukken niet hoog boven den grond.

Maurice Beaubourg, de schrijver van *l'Image* zegt in zijn voorrede voor de brochure van dat stuk:

»Il n'en reste pas moins incontestable qu'il y a un théâtre nouveau à faire, un domaine incomparable à explorer, celui de l'Idée pure débordant en émotions. Le mouvement dramatique, au lieu de procéder de bas en haut, s'accomplirait de haut en bas, du cerveau au cœur et aux sens.

Physiologiquement, d'ailleurs, cet idéalisme n'est-il pas vrai?

Le rêve, l'au-delà, ce frisson de l'infini qui nous saisit tous jusqu'aux plus simples une fois au moins, que ne serait-il, enfin, le but »en beauté"?

l'Image est un essai. Je remercie toute cette jeunesse ardente qui me fut reconnaissante de la tentative, y applaudit si violemment son idéal.

Je lui dis ceci dès aujourd'hui:

Par moi ou par d'autres, ce théâtre idéaliste sera."

Sarcey-Mephisto zal bij deze woorden wel ontkennend het hoofdschudden en den schrijver beloven, dat hij een tegenstander van veel gewicht zal hebben uit den weg te ruimen. En daarom is het goed, dat men ook ten onzent wete, waaruit het voetstuk van de autoriteit Sarcey eigenlijk bestaat.

J. K. Jr.

JEAN DARLOT. — LOUIS BOUWMEESTER.

Ik heb *Jean Darlot* gezien; ik heb Louis Bouwmeester als *Jean Darlot* gezien — —

En van Bouwmeester's creatie: *Jean Darlot* wil ik hier gaan spreken. —

Daarover wil ik hier spreken gaan; dáarover alléén — —

Want waar ik hem, den koninklijken kunstenaar, wéer-zien wil, heelemaal vóór me zien, zóó als ik hem zag, dien avond zag, daar mag in mijn herinnering niets meer zijn van die anderen die optraden in Legendre's stuk. — —

Een koninklijk kunstenaar: Louis Bouwmeester: een koninklijk kunstenaar; zijn spel in *Jean Darlot*: koninklijke kunst! — — —

Al in de eerste acte — * * *

Wat was er weinig stemming in het eerste deel van de eerste acte bij de opvoering op Zaterdag!

Die acteurs die hun rollen niet kenden, die buiten het stuk stonden; druk, onzeker, irriteerend-onrustig waren de eerste tooneelen; alleen Mw. Stoetz bracht even iets dat raakte aan het betere — — —

Toen kwam Louis Bouwmeester, toen kwam Leven. — — —

Al bij de eerste claus merkte men het: er was een man, een mensch gekomen. — — —

En zoo is het gebleven. — Het was een mensch dien Bouwmeester ons gaf; het wás *Jean Darlot* — — —

Er zijn lieden geweest die kwamen en zeiden dat het ruwe kunst was de kunst van Bouwmeester in Legendre's drama. —

Die lieden hadden moeten zwijgen. — — —

De creatie die Bouwmeester gegeven heeft was geheel af; geheel doorleefd was zijn spel — — —

O dat moment in de tweede acte! — *Jean Darlot* met

z'n vrouw aan tafel; hij heeft haar zitten aankijken, lang, stil gelukkig. Z'n oogen zoenen die vrouw — — — hij houdt zooveel van 'r — — — — Als hij bij háár is dan kan hem niets meer schelen, dan wenscht hij niets meer. — — —

Eindelijk komt stil, heel zacht de vraag:

»Hou je nou 'n klein beetje van me" en als ze »ja" knikt, met iets van: jawel, jawel, dat heb ik al zoo dikwijls moeten zeggen, dan:

»En ben je wel tevreden?"

En zij weer: Zeker, zeker — — —

»Waarom ben je dan zoo treurig?" —

God, dat was zoo mooi van Bouwmeester; 't stil-weemoedige in die stem als smeekend: O hou toch wat van me, hou toch van me, zie je dan niet dat jij me alles bent, álles; dat ik je lief heb met 't mooiste, 't beste in me — O, hou toch wat van me" — — —

Wat was dit brokje heerlijk mooi — — —

En later bij het raam; rustig zittend, hij, na hard werken; gelukkig nu, in z'n eigen huis met z'n vrouw dicht bij zich geweten — — —

De frissche lucht die binnenstroomt — — — En hij die hier heerlijk rusten kan, hier kalm-rustig zitten kan bij z'n vrouwtje, waar ie zoo veel van houdt — — —

Dan de laatste scène; de bleeke smart dat ze 't 'm verteld heeft: »Waarom heb je dat nou gedaan, waarom heb je me nou verteld dat je niet van me houdt" — — — pijnlijk, moeilijk gezegd, dan in vertwijfeling: ik kán je niet missen, je moet blijven, je hoort bij me, je hoort van mij, alles aan je is van mij, je oogen zijn van mij, en je mond, alles, alles — — — Je moogt niet weg, je moogt niet! — — —

En dan de zekerheid dat alles nu toch uit is, alles uit is — de zekerheid die met klauwen grijpt in z'n hersenen en weg-scheurt het denken:

»Nou ga dan, ga dan, ga dan naar dien kerel, dien ploert, die je van me hebt weggehaald — — — —"

En als hij haar gedood heeft in z'n beest-zijn — — — op-éens, — — — héél stil, — — — blijft hij staan; — hoort hij nog iets? — Wat is 'r eigenlijk gebeurd? — En dan 't besef-krijgend wát hij gedaan heeft: »Vooruit dan maar net als de anderen, net als de anderen" — 'n zuilap — vergeten, vergeten, vergeten — — —

De creatie van Louis ^{* * *}Bouwmeester is een daad van blijvende waarde.

»De toekomst zal zijn aan tooneelkunst" heeft Royaards ergens gezegd — —

In *Jean Darlot* heeft Bouwmeester naar die verblijdende toekomst gewezen.

12 Maart.

FRANS MIJNSSSEN.

DE GAST,

naar het Duitsch door IDA.

«Hij komt! Hij komt!"

Eindelijk, eindelijk heeft het Nieuwsblad gemeld, dat zijn komst onherroepelijk vaststaat, de kunstlievende inwoners van het stadje halen ruimer adem: hij komt! Wat al tegenstrijdige berichtjes heeft men gedurende de laatste weken onder de rubriek »Kunst" moeten lezen. »Een zeldzaam kunstgenot staat ons te wachten. De vermaarde »karakterspeler Schreier zal op zijn terugreis van Sint-Petersburg, waar hij met eerbewijzen en geschenken overladen is, onze stad met een bezoek vereeren en alhier »eenige gastvoorstellingen geven. De Heer Schreier heeft »den Directeur van het Stadtheater onder meer geschreven, »dat hij nergens liever optreedt dan in onze stad, waar hij »van den aanvang van zijn kunstenaarsloopbaan af de »kunstliefde en beschaving van het publiek heeft leeren »kennen en waardeeren". Schreier schrijft deze phrase aan iederen directeur; hij weet vooruit, dat zij in de bladen

wordt afgedrukt en haar doel nooit mist. Daarna begint Schreier bezwaren voor te wenden; morgen »verlengt hij »zijn verblijf in Petersburg, daartoe gedwongen door den »stormachtigen bijval!"; overmorgen »is het zelfs zeer de »vraag of hij zal kunnen komen"; een week later laat hij zich »door zijn artsen een reis naar het Zuiden voorschrijven om zijn geschokte gezondheid te herstellen"; na twee weken schrijft hij »dat het geheele plan in duigen ligt" en eindelijk, wanneer de opgewondenheid haar toppunt heeft bereikt, zegt hij »aan den drang van zijn hart geen »weerstand te kunnen bieden, hij moet het dierbare publiek »van Z... weer eens begroeten", en.... komt ten slotte toch.

Van nu af spreekt het Nieuwsblad niet meer koud en vormelijk van *den Heer Schreier*, neen, thans komt er het praedicaat »onze" voor in de plaats: »Onze Schreier zal de »eerste maal den »Lear" spelen" — »Onze Schreier komt »overmorgen" — »Onze Schreier vertoefte sinds gisteren in »onze stad".

Geheel Z... is in beroering, aan alle hoeken der straten ziet men groote schel-kleurige aanplakbiljetten, men loopt storm om plaatsen te bespreken, de Directeur wrijft zich verheugd de handen, en slechts een klein, nietig troepje neemt geen deel aan de algemeene vreugde, maar wacht brommend en ongestuurd de komst van den grooten man af, met wien zij helaas! gedurende de volgende dagen in nauwe aanraking zullen komen; het zijn: de tooneelspelers.

Dien personen ontbreekt stellig de gaaf om Schreier's grootheid te beseffen. Zij kennen hem al te goed, den rusteloozen zwerver, den »Tooneel-Ahasverus", die het op den duur aan geen enkelen schouwburg kan houden, omdat hij geen andere goden naast zich duldt.

Hem het applaus, hem de lauweren, hem de goede rollen, de slottooneelen vooral, de merkwaardigste scènes... indien hij er kans toe zag, zou bij de klassieke drama's tot alleenspraken omwerken.

Gelijk een reus, wil hij boven zijn collega's uitsteken, in eenzame grootheid, — »Nacht moet het zijn, waar Schreier's sterren stralen", heeft eens een onbeschaamde komiek gedeclameerd, doelende op de bekende drie sterretjes achter den vetgedrukten naam van den virtuooos.

Sinds jaren kennen de heeren en dames al de pikante anedotes en geschiedenisjes, welke bij elk bezoek van Schreier weer dienst doen; zij kennen den kostbaren pels, »het geschenk van den Czaar", en beweren uit goede bron te weten, dat deze te Berlijn in de Potsdammerstrasse gekocht is; zij weten precies, hoe de zilveren krans er uitziet, die Schreier zich bij de afscheidsvoorstelling laat overhandigen en copieëren de handbeweging waarmee de ontroerde gast het geestdriftige publiek pleegt te bedanken — eerst naar het hart en dan naar de vochtige oogen — bedriegelijk waar. De goede luidjes hebben ook gelijk, dat zij uit hun humeur zijn, een massa repetities staat hun te wachten, zij zullen een onnoemlijk aantal nieuwe rollen moeten leeren, iederen avond gaat een ander stuk en daarenboven hebben zij zich slaafs te onderwerpen en mogen het nauwelijks wagen, wáár ook hun individualiteit te laten werken. De beste passages worden geschrapt, oude in hun geheugen vastgeroeste rollen moeten zij op nieuw instudeeren volgens de eigenaardige en vaak hoogst zonderlinge omwerking des Heeren Schreier en wee hun, wanneer zij niet op het juiste oogenblik invallen; het verwijt dat zij den avond bedorven hebben, is dan wel het zachtste, dat van de lippen van den vertoornen tooneelgod kan glijden. Alleen het hart van enkele naïve beginnelingen klopt sneller in blijde verwachting, dat zij door deze gastvoorstellingen eindelijk een paar klassieke rollen zullen krijgen; zij hopen de aandacht van den grooten meester tot zich te trekken, zijn bescherming te winnen en door zijn invloed het engagement aan een Hoftheater te verwerven, waarnaar zij zoo vurig verlangen.

Het is een koude winterdag. Op de straten ligt de sneeuw een voet hoog en de baarden bevroren tot ijskels. Z... is als uitgestorven en slechts hier en daar ziet men een man of vrouw voortsnellen, neus en ooren half bevroren uit den jas- of mantelkraag. Wie niet op straat noodig heeft, blijft thuis bij de kachel. Gindsch jong keurtelje zou stellig sensatie maken, als de straten maar niet zoo verlaten waren; hij verdient het althans, want zijn garderobe is zoo slecht voorzien, dat hij zich gedwongen ziet in een zomerjasje en op verlakte schoenen naar den schouwburg te wandelen.

Hij gaat de binnenplaats over, beklimt het nauwe, donkere tooneeltrapje en ziet tot zijn verwondering, dat de repetitie nog niet in vollen gang is. Hij komt eerst in het derde bedrijf en vreesde reeds te laat te zijn. Zijn kunstbroeders en zusters staan in druk, opgewonden gesprek bij elkaar en uit het stemmegegons klinken enkele zinnen, welke aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten, als: »Het is een ongehoord schandaal; zou hij denken, dat wij »ons zoo willen laten behandelen!" — »Ik wacht nog hoogstens vijf minuten en ga dan naar huis". — »Waar is de tooneelknecht? Ik zend den directeur mijn rol terug". De ingénue kucht erg gemaakt, de père noble loopt met vervaarlijke stappen het tooneel op en neer, de komische Alte klaagt, dat het vuur in de conversatiekamer niet is aangelegd, de karakterspeler, die zich door Schreier de beste rollen heeft zien wegkapen, lacht sarcastisch: »Ik »heb het immers dadelijk gezegd, waarvoor hebben wij »gasten noodig? Wij kunnen zonder hem hetzelfde doen »en veel mooier en behoeven dan niet urenlang op de »planken te staan blauwbekken". En de aanleiding van deze algemeene ontevredenheid? Schreier heeft verzocht de repetitie inplaats van op tien uur reeds op negen te bepalen; de klok heeft elf geslagen en de grooten man is nog niet verschenen! Zelfs de flegmaticke tooneelknechts beginnen onrustig te worden; zij trachten zich met de armen een beetje warm te slaan. De souffleuse, die door de enge ruimte in haar kastje verhinderd wordt deze heilzame beweging na te volgen, klappertandt van koude.

Daar komt een rijtuig aanrijden, de tooneelkeur knarst op haar hengsels, een deftige tred klinkt op de trap en met een mat »Goeden morgen, heeren en dames" betreedt de grooten man het tooneel. Hij zit warmpjes in zijn »geschenk van den Czaar", een onberispelijke cilinderhoed dekt zijn merkwaardigerwijs nog ravenzwarte lokken en met de rechterhand houdt hij een fijn zakdoekje voor den mond.

Een blik op zijn horloge. »Ach — ik heb u laten wachten! Duizendmaal verschooning, bid ik u, dat ik aan mijn »spreekwoordelijke nauwgezetheid ontrouw ben geworden; »een conferentie met den intendant van het Hoftheater te »X., die op het oogenblik hier vertoefte, heeft mij zoo lang »opgehouden. Ik heb Zijn Excellentie kunnen overhalen »de voorstelling van morgen bij te wonen."

Schreier weet dat deze mededeeling hoogst verzoenend werkt; allen zien weer het engagement aan het Hoftheater voor zich zweven, levenslang en hoog pensioen. De stemming wordt dadelijk zachter.

Eerst confereert de »gast" geruimen tijd met den tooneelmeester; het voordock moet lager hangen en de troon noodzakelijk eenige treden verhoogd worden. Tot aan het opkomen van Schreier moet het tooneel in schemering blijven, eerst bij zijn optreden wordt het helder licht, gelijk bij het opgaan der zon.

Nadat hij den tooneelmeester deze en dergelijke wenken goed heeft ingeprent, begint de repetitie. — Schreier's potlood woedt onmeedoogend in de rollen der medespelers als een zicht in de korenhalmen, hij groepeerde ze als figuranten, zoodat hij zelf steeds meer en meer het middelpunt der handeling vormt. Hij ziet graag, dat zijn collega's het publiek den rug toekeeren en schrapt consequent iedere passage in hun rol, waarmee zij applaus zouden kunnen

krijgen. Verschillende van zulke gedeelten heeft hij zelfs bij zijn eigen rol ingelijfd, niet zonder reden vertrouwend op de letterkundige onkunde van zijn toehoorders.

Hij zelf geeft alleen de woorden aan, hij spaart zich en fluistert zijn partij klankloos en eentonig, maar alle anderen moeten met volle stem repeteeren, want Schreier wil weten, of er niet wellicht een onder hen schuilt, wiens orgaan bij de voorstelling het zijne in kracht en omvang zou kunnen overtreffen. Meedoogenloos dresseert hij de ijverige nieuwelingen, die het zich tot een eer rekenen met den »grooten Schreier" te spelen, die zelfs niet de kleinste tegenwerpingen durven maken en met toewijding en enthousiasme repeteeren, alleen om aan het slot der reeks gastvoorstellingen beloofd te worden met het bewuste portret met de handtekening van den grooten man.

De kleine, aanvallige Cordelia heeft haar tranen niet kunnen bedwingen, die als heldere paarltjes langs haar wangen biggelen. Zij zou haar rol zoo dolgraag goed spelen, maar haar hersentjes zijn te zwak om de tallooze gecompliceerde aanwijzingen van Lear-Schreier in zich op te nemen en te bewaren.

»Und wie ein Fremdling meiner Brust und mir
»Sei du von jetzt auf ewig!"

(»Hier, juffrouw, moet u een weinig naderbij komen, dan kan ik u door een handbeweging terugwijzen."')

»Der rohe Scythe und der Kannibale",

(»Ik verzoek u thans de hand met schrik op het hart te leggen."')

»Der die eignen Kinder macht zum Frass",

(»Sidder, als-'t-u blijft, ik heb dit bepaald noodig voor mijn tegenspel."')

»Soll meinem Herzen so benachbart sein."

(»Nu moet u mij een langen, smachtenden blik toewerpen, ik maak hier namelijk, onder den indruk van dien blik, een lange pauze, om mij daarna des te krachtiger op te heffen."')

»Und gleiche Liebe, gleichen Trost empfah'n."

(»Wring uw handen, als in wanhoop, juffrouw! Wanhopiger, nog wanhopiger als het kan."')

»Wie du!!" — — —

(»Hier verzoek ik de dames en heeren doodstil te zijn, ik pauseer nu lang en men mag alleen mijn mantel hooren ruischen en mijn tanden hooren knersen."')

»— — — Mein weiland Kind!"

(»Nu valt Cordelia op de knieën — met den rug naar het publiek, als-'t-u blijft! *Kent* moet met de woorden: »O, edler König!" wachten, tot het applaus is weggestorven."')

En zoo gaat de repetitie voort — drie kwart Schreier, één kwart Shakespeare! *Kent* moet zijn rol aan een ander geven, het is een groote, sterke kerel en de »gast" speelt niet gaarne met collega's die zoo boven hem uitsteken.

Een jong ventje, kersversch van het conservatoire, die de rol van den nar had gekregen, dwaalt met een zelfmoordenaarsphysionomie achter de coulissen en bijt zijn lippen aan bloed. Hoe had hij zich verheugd, toen de tooneelknecht hem de rol van den nar bracht, hoe heeft hij zich dag en nacht geoefend, alle mogelijke nuances bestudeerd, het zou een kabinetstukje worden! Wat is er nu van overgebleven? Een repliek, een niets en nar zal alleen hij zijn, die de rol speelt. Die woorden vol galgenhumor — geschrapt, het ondeugende liedje — geschrapt. Hij zal niet eens »Und der Regen regnet jeglichen Tag!" mogen zingen en hij had er nog wel zulk een fraaie melodie bijgecomponneerd.

Opmerkelijk, bijzonder opmerkelijk is het onweer op de heide geïnceneerd — een waar natuurwonder. De wind loeit, de boomen slaan tot splinters, de donder rommelt onophoudelijk, zoodat de stemmen der vertooners vergeefs tegen de elementen kampen; alleen wanneer Schreier spreekt, bedaart de storm, de wind is dan minder hin-

derlijk, de donder rommelt bescheiden en talrijke bliksemschichten zijn zoo welwillend steeds precies de plaats te verlichten, waar Schreier staat met woesten baard en fladderende haren, getooid met bloemen en stroohalmen, op een knoestigen stok leunende. Every inch a king!

Om half drie is de repetitie geëindigd.

Schreier informeert aan het bespreekbureau naar den stand van de kas. Daarna rijdt hij naar zijn hôtél.

»Zijn er ook brieven voor mij?"

Er is een heele stapel. Aanzoeken van theater-agenten, bedelbrieven, epistels van autografenverzamelaars en zoo al meer. Eenige kwajongens, die een onweerstaanbaren drang naar het tooneel gevoelen, smeeken om een onderhoud; zij willen den grooten meester eenige monologen voorbrullen om hem van hun talent te overtuigen.

Drie fotografen verzoeken om de eer hem te mogen vereeuwigen in civiel en in kostuum. En dan nog — een rosé geparfumeerd briefje! Schreier breekt het couvert open en leest glimlachend de weinige regels: »Aangeboden kunstenaar!... hartstochtelijk... laatste voorstelling... geen moed genoeg... samenkomst... eeuwige dankbaarheid... in bange afwachting." Geteekend: »Een ongelukkige".

De »aangeboden kunstenaar" pakt zijn correspondentie samen, maar laat, heel toevallig, het rosé briefje op de trap vallen. Hij weet, dat de portier het zal vinden en dat portiers in kleine stadjes indiscreet en praatziek zijn.

Na het diner doet de »gast" een ommeegang naar de verschillende critici. Een woont op de vierde verdieping, wat zou dat? Hij zou den man opzoeken, al was het huis zoo hoog als de Eiffeltoren.

Tegenover de critici beijvert Schreier zich aandoenlijk bescheiden te wezen. Een van zijn geliefkoosde uitdrukkingen is: »U moet van mij niet een virtuozenstukje verwachten, ik ga steeds op in het samenspel. Ik houd het voor mijn heiligen plicht de vertooning alleen als middel tot het doel te beschouwen, den arbeid van den dichter niet te vervalschen, maar het werk te geven gelijk deze het zich gedacht heeft." Hij haalt weemoedig de schoulers op. »Laten anderen begeerig naar gemakkelijk te veroveren lauweren grijpen, ik zal nooit afwijken van den weg, dien ik van mijn prilste jeugd op tooneelgebied heb afgekend, vreemd aan alle egoïsme, in dienst van de ware, de edele kunst!". Nadat hij afscheid heeft genomen, reeds bij de deur, keert Schreier nog even om en zegt als bij invallende gedachte: »U zult mij zeer verplichten met in uw geacht blad te vermelden, dat de Groothertog van... mij zijn huisorde met de ster heeft geschonken. Het wordt om den hals gedragen aan een lichtblauw lint".

De avond is gekomen. Moede en afgemat zit de »gast" achter de coulissen. Hij denkt aan alles, uitgezonderd aan zijn rol. Eenigen vrienden, wier kaartjes hem op het tooneel gebracht zijn, heeft hij laten antwoorden, dat hij niemand kan ontvangen, dat hij reeds geheel in zijn rol is »meer Lear dan Schreier" en het gevleugelde woord doet de ronde door de zaal.

En nu treedt hij op, gebukt en toch veerkrachtig, steunende op het prachtige zwaard, dat hij van Bogumil Dawson beweert geërfd te hebben. Donderende toejuichingen verwelkomen hem. Met een uitdrukking in zijn oogen, die den naderenden waanzin reeds verraad, laat hij zijn blik langzaam van rang tot rang glijden, monstert alle loges en — — — taxeert met bewonderenswaardige nauwkeurigheid de recette.

Het huis is nagenoeg uitverkocht, over Schreier's gelaat zweeft een glans van tevredenheid.

Hij zal dezen avond voortreffelijk spelen.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 13.

1 MEI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D.

Officieel gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de XXIV^{ste} Algemeene Vergadering. — Begrotingen met Toelichting. — Aan de Afdeeling-
Secretarissen. — Leescomité.

Niet-officieel gedeelte: Uit de Afdeelingen: Amsterdam. — J. Vrtesendorp Jr., Uit de Amstelstad (*l'Image, l'Araignée de Cristal, Mejonkourouw de la Seiglière, Een Parijsch Drama*, voorstelling onder regie van den heer A. D. Loman Jr., *De Amsterdamsche Kaart-
legster, Plicht, Roze Kate, enz.*) — Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Artiest, Bredero-avond, De Onder-Prefect van Château-Buzard, Mijnheer de Consul, Eenzaam.*) — A. B. Davids, *Iets over Ibsen en zijn Rosmersholm. I.*

Nederlandsch Tooneelverbond.

24STE ALGEMEENE VERGADERING

op Zaterdag 26 Mei 1894 des morgens te 11 uur te DELFT in „Stads Doele”.

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Rapport over den toestand der Voorbereidende School der Tooneelschool (Art. 17 van het Reglement dezer School).
- 4°. Begrooting 1894/95.
- 5°. Verkiezing van 4 leden van het Hoofdbestuur wegens het periodiek aftreden der HH: JEAN BROWNE, DAN. DE LANGE en J. A. HEUFF en het bedanken van den Heer Dr. F. L. ABRESCH.
- 6°. Verkiezing van een Redacteur van het Tijdschrift wegens het bedanken van den Heer Mr. J. KALFF JR.
Het Hoofdbestuur draagt ingevolge Art. 18 der Statuten voor:
 - 1°. J. VRIESENDORP JR.
 - 2°. Mr. F. COENEN JR.
- 7°. Voorstel tot wijziging van eenige artikelen in het Reglement der Tooneelschool.
- 8°. Aanwijzing der Afdeeling, aan welke Rekening en Verantwoording moet gedaan worden.
- 9°. Aanwijzing van de plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering moet gehouden worden.
- 10°. Voorstel der afdeeling Tiel, om bij de Regeering een adres in te dienen, waarbij gevraagd wordt wijziging in de wet tot regeling van het auteursrecht van 1 Januari 1882, en wel:
 - 1° om te doen vervallen art. 12, luidende:

De uitsluitende bevoegdheid om dramatisch-muzikale werken of tooneelwerken uit- of op te voeren, gaat verloren zoodra die werken door den druk zijn gemeen gemaakt, tenzij de auteur bij de oorspronkelijke uitgave, op het titelblad of bij gebreke daarvan op den omslag van het werk, zich die bevoegdheid uitdrukkelijk voorbehoudt.

2° om art. 15 aldus te lezen:

De uitsluitende bevoegdheid om tooneelwerken of dramatisch-muzikale werken uit- of op te voeren duurt tijdens het leven van den auteur en dertig jaren na zijn dood.

A. Algemeene Begrooting A°. 1894/95.

ONTVANGSTEN.

Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden	f 5050.—
Rente	» 50.—
Nadeelig saldo	» 683.05

(1893/94 vermoedelijk geen noemenswaardig saldo.
1892/93 voordeelig saldo f 663.35.—)

f 5783.05

UITGAVEN.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 4278.05
» 2. Tijdschrift	» 800.—
» 3. Leescomité	» 150.—
» 4. Bijdrage Bijzondere Voorstelling, door een der Afdeelingen georganiseerd	» 200.—
» 5. Bijdrage Tooneel-Catalogus	memorie
» 6. » Regisseur	memorie
» 7. Reiskosten	» 150.—
» 8. Drukwerk	» 20.—
» 9. Bureaukosten	» 60.—
» 10. Onkosten Algemeene Vergadering	» 25.—
» 11. Onvoorziene Uitgaven	» 100.—

f 5783.05

B. Begrooting Tooneelschool A°. 1894|95.

ONTVANGSTEN.

Art. 1. Bijdrage van H. M. de Koningin	f 5000.—
» 2. » » de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	» 500.—
» 3. Giften, jaarlijksche bijdragen, enz.	» 375.—
» 4. Rente Fonds Hacke van Mijnden	» 48.—
» 5. Schoolgelden	» 400.—
» 6. Bijdrage uit de Algemeene Kas	» 4278.05

f 10601.05

UITGAVEN.

Art. 1. Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het Onderwijs in Lezen, Voordracht, Geschiedenis van het Tooneel en Tooneelletterkunde	f 4000.—
» 2. Jaarwedde van het Onderwijzend Personeel:	
a. Spel en Grimeeren	f 1500.—
b. Uitspraak en Stemvorming	» 180.—
c. Teekenen, Hoogere Mimiek en Costumeerkunde	» 180.—
d. Costuumkunde	» 135.—
e. Fransche Uitspraak en Letterkunde	» 180.—
f. Nederlandsche Stijlleer en Letterkunde	» —.—
g. Hoogduitsche Uitspraak en Letterkunde	» 180.—
h. Engelsche Uitspraak en Taal	» 90.—
i. Plastische Oefeningen	» 225.—
k. Dansen en Mimische Oefeningen	» 90.—
l. Costuumnaaien	» —.—
	» 2760.—
Art. 3. Voorbereidende School.	
m. Adjunct-Directrice, tevens belast met het Onderwijs in Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Geschiedenis, en Handwerken	f 1020.—
n. Lezen. Uitspraak en Stemvorming	» 300.—
o. Teekenen	» —.—
	» 1320.—
Art. 4. Oefen-Tooneel	memorie
» 5. Toelage Mevrouw Rennefeld	» 250.—
» 6. Belasting	» 250.—
» 7. Verwarming en Verlichting	» 400.—
» 8. Erfpacht	» 337.05
» 9. Rente 4 % Leening	» 100.—
» 10. Aflossing 4 % Leening	» 500.—
» 11. Bureaukosten	» 10.—
» 12. Schoolbehoeften en Bibliotheek	» 200.—
» 13. Onderhoud Gebouw	» 240.—
» 14. Onderhoud Ameublement	» 50.—
» 15. Pianohuur en stemmen	» —.—
» 16. Verwarming en schoonmaak Gymnastiek-lokaal	» 34.—
» 17. Onkosten Examens	» 50.—
» 18. Assurantie	» —.—
» 19. Onvoorziene Uitgaven	» 100.—

f 10601.05

VOORSTEL

tot Wijziging van eenige Artikelen in de Reglementen van de Tooneelschool.

Bestaand Artikel.

Met den aanvang van ieder leerjaar wordt in het orgaan van het Verbond mededeeling gedaan, zoowel van het leerplan (Art. 2) *als van den rooster der lessen (Art. 21)*.

De leeraren worden door de Commissie benoemd. Van elke benoeming wordt kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

De Directeur zendt jaarlijks vóór 15 Juli aan de Commissie een beredeneerd verslag over den toestand van de school en van het onderwijs.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling der Commissie van Beheer en Toezicht, kan nog een toelatingsexamen afgenomen worden vóór het einde der kerstvacantie.

Leden van het Verbond hebben, op vertoon van hun diploma, toegang tot het examen (overgangs- en eindexamens).

Deze school omvat een cursus van twee jaren.

Voorgestelde Wijziging.

ART. 5.

Voorstel om de cursiefgedrukte woorden te laten vervallen.

ART. 17, alinea 2.

De leeraren worden door de Commissie benoemd *en ontslagen*. Van elke benoeming *en ontslag* wordt kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

ART. 26, 1^e zin.

Voorstel om 15 Juli te veranderen in 1 Augustus.

ART. 33, alinea 2.

In buitengewone gevallen, ter beoordeeling der Commissie van Beheer en Toezicht, kan *tusschentijds* een admissie-examen afgenomen worden.

ART. 36, alinea 2.

Leden van het Verbond hebben op vertoon van hun diploma toegang tot *dat gedeelte van het examen, dat bedoeld wordt in Art. 39, alinea 1* (examens in voordracht en spel der 2^e en 3^e klasse).

ART. 43 bis.

In den loop der maanden Januari en April leggen de leerlingen ten overstaan der Commissie proeven af van hunne vorderingen in voordracht en spel, naar aanleiding van het in de voorafgaande maanden ingestudeerde.

ART. 27 van het Reglement der Voorbereidende School.

Deze school omvat *naar behoefte* een cursus van *één of twee* jaar.

TOELICHTING.

Het Hoofdbestuur oordeelt, dat het afdrucken van den rooster in het orgaan een noodloos bladvulling is. Zij, die het recht hebben om het onderwijs op de school bij te wonen, ontvangen door de zorgen van den Directeur een rooster; andere belangstellenden kunnen er op aanvraag een verkrijgen.

Daar in de bestaande reglementen het College niet is aangewezen, dat de bevoegdheid heeft casu quo leeraren te ontslaan, acht het Hoofdbestuur het noodzakelijk in deze leemte te voorzien.

Wegens de drukke bezigheden van den Directeur aan het einde van den Cursus, is het voor hem niet goed mogelijk den 15n Juli zijn verslag gereed te hebben. Daar de Commissie eerst vóór 1 October verslag omtrent haar werkzaamheden aan het Hoofdbestuur moet uitbrengen, zijn er geen bezwaren den in Art. 26 genoemden termijn op 1 Augustus te stellen.

Het Hoofdbestuur acht het principieel verkeerd, dat tusschentijds leerlingen tot de Tooneelschool toegelaten worden. Het daar gegeven onderwijs is toch in verschillende vakken van dien aard, dat het slechts met de grootste moeite kan gevolgd worden door leerlingen, die tusschentijds tot de school worden toegelaten. Daarom is het wenschelijk, dat de admissie-examens tusschentijds tot de hooge uitzonderingen behoren.

Het aanwijzen van een bepaalden termijn voor dergelijke buitengewone examens is gevaarlijk; waarom zou toch een Candidaat, die in een dergelijk buitengewoon geval verkeert, moeten wachten tot December om plaatsing op de school te kunnen verkrijgen?

De overgangs- en eindexamens worden met uitzondering van het gedeelte in Art. 39, alinea 1 genoemd, afgenomen in het gebouw der School. In de laatste jaren wordt de toeloop van belangstellenden steeds groter en hierdoor dreigt er gevaar, dat met het oog op de beperkte ruimte in het schoolgebouw het examen niet met dien ernst kan afgenomen worden, die gewenscht is. Daarom stelt het Hoofdbestuur, op het dringend verzoek der Tooneelschool-Commissie, voor, dat de examens, voorzover zij in het schoolgebouw plaats hebben, worden afgenomen door Directeur en Leeraren ten overstaan der Commissie van Beheer en Toezicht met de gedelegeerden der Afdelingen, en van het Hoofdbestuur en in tegenwoordigheid van genoodigden, en dat de examens, in art. 39, alinea 3 bedoeld, voor alle leden van het Verbond toegankelijk zijn.

Deze maatregel, die door de Commissie gedurende 2 jaren bij wijze van proef genomen is, werkt zoo gunstig op den ijver der leerlingen, dat het Hoofdbestuur het wenschelijk oordeelt haar door opname in het reglement der school verplichtend te maken.

Het besluit, door de vorige Algemeene Vergadering genomen, en het voorstel, thans door het Hoofdbestuur gedaan, om slechts de hoogste klasse der voorbereidende school te continueren, maken een wijziging van Art. 2 wenschelijk.

TOELICHTING DER BEGROOTINGEN.

De rekening 1893/94 zal vermoedelijk geen noemenswaardig saldo toonen. Kan deze mededeeling tamelijk bevredigend schijnen voor hen, die zich wellicht op een nadeelig saldo van eenige beteekenis hadden voorbereid, onmiddellijk moet er worden bijgevoegd, dat bij deze uit den aard der zaak oppervlakkige becijfering ondersteld is, dat niet zal worden uitgekeerd hetgeen op de begrooting werd geplaatst voor een bijzondere voorstelling en voor prijs aan een bekreond tooneelwerk, terwijl het tevens twijfelachtig is of zich iemand zal aanmelden voor de bijdrage aan een regisseur. Met andere woorden: de ontvangsten zijn zeer tegengevallen. Leiden blijft nog steeds een niet onaanzienlijk bedrag schuldig¹⁾ en van verschillende afdeelingen is het ledental vrij beduidend afgenomen. Was het dus noodig geweest de hierboven genoemde uitgaven te doen en had de rekening 1892/93 niet een saldo van f 663.35 gelaten, de toestand had zeer treurig mogen heeten. Nu is het nog doenlijk een begrooting over te leggen met nadeelig saldo van

f 683.05	of verminderd met het batig saldo van 1892/93 :
» 663.35	met een nadeelig saldo van :
f 19.70	—, dus van weinig beteekenis.

De schoolbegrooting is zeer zuinig opgemaakt. Bij de uitgaven voor het onderwijzend personeel valt het volgende op te merken. Aangezien de hoogste klasse zal ontbreken, vervalt het onderwijs in Zang (om dezelfde reden Art. 15, Piano uur en stemmen). Mevrouw Gallas heeft ontslag gevraagd als onderwijzeres in Hoogduitsche Uitspraak en Letterkunde; daarom wordt het honorarium daarvoor thans onder Art. 2 g, ingevuld en het salaris van Mw. G. met hetzelfde bedrag, onder Art. 3 m. verminderd. Tengevolge van het ontbreken der hoogste klasse kan eveneens minder voor Engelsche Uitspraak en Taal worden uitgetrokken (Art. 2 h.), terwijl ook het onderwijs in Dansen en Mimische oefeningen f 10.— minder zal kosten. Met dankbaarheid zij vermeld, dat het onderwijs in Costuumnaaien wederom door de Dames Patronessen zal worden bekostigd.

De overige posten vragen nagenoeg geen toelichting. Voor de meeste, als Art. 7, 12, 13, 14 is genomen het gemiddelde in de laatste drie jaren besteed. Art. 7, verwarming, blijft steeds aan vrij sterke afwisseling onderworpen. De assurantie-polissen loopen resp. tot 2 Augustus 1896 en 16 Januari 1898.

Onder de Ontvangsten vermeldt het Hoofdbestuur in de eerste plaats (Art. 1 en 2) de Bijdrage van H. M. de Koningin en die van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Voor beide betuigt het zijn warmen dank.

Giften, jaarlijksche bijdragen enz. (Art. 3) zijn even hoog als het vorige jaar geraamd.

Met het oog op het kleiner aantal leerlingen is de post schoolgelden van f 500.— op f 400.— teruggebracht.

Daar de Uitgaver f 10.601.05 (f 280.— minder dan verleden jaar) bedragen, is er f 4278.05 noodig uit de Algemeene Kas, welke som als Art. 1 der Uitgaven op de Algemeene Begrooting is gebracht (f 70.— meer dan vorig jaar).

De post Tijdschrift (Art. 2) is onveranderd gelaten.

Aangezien de mededeelingen van het Leescomité het vertrouwen wettigen, dat de som voor belooningen aan schrijvers van bekreonde tooneelstukken (Art. 3) geen figurant zal blijven, is deze verhoogd tot het oorspronkelijke bedrag, f 150.—.

De Bijdrage aan een bijzondere Voorstelling (Art. 4) blijft gehandhaafd en zal vermoedelijk worden opgevraagd. Daarentegen noteert het Hoofdbestuur Art. 6, bijdrage Regisseur, pro memorie, omdat tot dusver geen aanvragen zijn ingekomen. Al blijft het doordringen van het groote gewicht dezer aangelegenheid, het Hoofdbestuur meende in deze min gunstige tijden de begrooting niet onnoodig te moeten bezwaren.

Drukwerk (Art. 8) kon een kleine vermindering ondergaan, Art. 7, 9, 10, 11 werden onveranderd van vorige begrootingen en rekeningen overgenomen.

Bij de Ontvangsten zal het kleine bedrag van geraamde Contributie wellicht verwondering wekken, toch dreigt het dicht bij de werkelijkheid te komen,

want in 1890/91 werd ontvangen	f 5461.—
	1891/92 » 5807.—
	1892/93 » 5674.—
1893/94 (voorloopig)	» 4950.—

De Rente is op f 50.— aangenomen, zoodat de Algemeene Begrooting sluit met een nadeelig saldo van f 683.05, welk saldo echter verminderd mag worden met het overschot 1892/93 f 663.35, zoodat zij mag geacht worden te sluiten zonder tekort van beteekenis, terwijl de strenge cijfers tegelijk de oorzaken van de slechte omstandigheden en de middelen tot verbetering aanwijzen.

RAPPORT OVER DEN TOESTAND DER VOORBEREIDENDE SCHOOL VAN DE TOONEELSCHOOL,

volgens Art. 17 van het Reglement dezer School op de Algemeene Vergadering uit te brengen.

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft de eer het volgende ter kennis der Algemeene Vergadering te brengen :

Bij de overgangsexamens, op het einde van den Cursus 1892—93 gehouden, werden 2 leerlingen van de laagste klasse der Voorbereidende School tot de hoogste klasse bevorderd, terwijl de derde leerling deze klasse wegens gebrek aan aanleg de School verliet. De beide leerlingen der hoogste klasse werden tot de Tooneelschool toegelaten, ééne, na in September een voldoende herexamen in Nederlandsch en Fransch te hebben afgelegd.

Volgens besluit der vorige Algemeene Vergadering is in den cursus 1893—94 alleen de hoogste klasse der Voorbereidende School gecontinueerd. Naar aanleiding van dit besluit bracht de Commissie van Beheer en Toezicht een wijziging in het Reglement voor het admmissie-examen der Voorbereidende School en richtte de eischen, bij dit examen te stellen, zoo in, dat hieraan konden voldoen zij, die een volledigen cursus aan de Openbare Scholen van Uitgebreid Lager Onderwijs (3^e en 4^e klasse Scholen) te Amsterdam doorloopen hadden. Bij het den 2ⁿ September ge-

¹⁾ Bij het afdrucken van den beschrijvingsbrief bereikt ons het bericht, dat Leiden het verschuldigde bedrag heeft afbetaald.

houden Admissie-examen werden 3 leerlingen tot de Voorbereidende School toegelaten, van welke twee zich aangemeld hadden voor de Tooneelschool; 4 aspiranten, die een plaatsing op de Voorbereidende School verzochten, moesten wegens hun gebrekkige kennis afgewezen worden.

De eenige klasse der Voorbereidende School wordt dus in dezen cursus door 5 leerlingen bezocht. Van de 3 nieuwgeplaatste kan slechts één zonder moeite het Onderwijs volgen; zij heeft eerst de lagere school, die zij ten einde toe doorloopen heeft, verlaten, toen zij op onze inrichting plaatsing vond. Dit is met haar 2 medeleerlingen niet het geval geweest.

Tot de Tooneelschool kon bij het laatstgehouden admissie-examen niemand toegelaten worden; geen candidaat, die een of meer jaren Middelbaar Onderwijs had genoten, meldde zich aan. Gedurende den tijd, dat het nieuwe reglement der Tooneelschool in werking is (sedert September 1890) hebben slechts 3 aspiranten toelating gevraagd die twee of meer jaren het onderwijs aan een Hoogere Burgerschool hadden gevolgd; aan één kon slechts ingevolge Art. 29 van het schoolreglement vrijstelling van het examen in de theoretische vakken verleend worden. Het Hoofdbestuur vrees op grond van het boven aangevoerde, dat de opheffing der Voorbereidende School, zoolang althans de toeloop van oud-leerlingen van Middelbare Scholen niet grooter wordt, de opheffing der Tooneelschool door gebrek aan leerlingen met zich zou sleepen. Hieraan zou kunnen tegemoet gekomen worden door verlaging van de eischen van het examen voor de Tooneelschool, waarop op de vorige Algemeene Vergadering gewezen werd. Doch noch de Tooneelschoolcommissie noch het Hoofdbestuur meent hiertoe te mogen overgaan, daar hiervan of een verlaging van het peil van het onderwijs aan de Tooneelschool, — wat zeker niet gewenscht is — of een verlenging van den cursus aan die school met één jaar het gevolg zou zijn. In het laatste geval zouden de moeilijkheden slechts verplaatst worden.

Op grond van bovenstaande beschouwingen hebben wij de eer U voor te stellen voor het schooljaar 1894—95 dispensatie te verleen van de bepaling van Art. 2 van het Reglement der Voorbereidende School (dat een cursus van 2 jaren voorschrijft) en dientengevolge, evenals het vorige jaar, te bepalen, dat alleen de hoogste klasse dezer School zal gecontinueerd worden.

AMSTERDAM,
15 April 1894.

Het Hoofdbestuur voornoemd,
A. G. VAN HAMEL, Voorzitter.
C. I. VINKESTEYN, Secretaris.

Toelichting van het voorstel der Afdeeling Tiel.

Het vervallen van art. 12 zou een gevolg moeten zijn van de aanneming der voorgestelde wijziging in art. 15. Dit artikel, zooals het thans bestaat, bepaalt den termijn op levenslang en dertig jaren na den dood des schrijvers voor stukken die *niet gedrukt* zijn; voor *gedrukte stukken* wordt slechts een opvoeringsrecht van *tien jaren* toegestaan, en dan moet het nog wel voorbehouden zijn.

Deze termijn is te kort. Hetzelfde wat thans gevraagd wordt, werd gevraagd door den Heer A. M. Maas Geesteranus in zijn adres aan de 2e Kamer van 10 Maart 1881. Zie hierover ook een Artikel, getiteld »Auteursrecht,” in het Tijdschrift van het Verbond van 1 Dec. 1880, door Huf van Buren. Beide Heeren hebben op de ongunstige bepalingen voor onze tooneelschrijvers nadrukkelijk de aandacht gevestigd. De Commissie van Rapporteurs in de 2e Kamer gaf dan ook eenparig in overweging bij monde van den Heer V. d. Kaay, het voorgestelde art. *niet goed te keuren*. Art. 15 werd evenwel aangenomen met 37 tegen 22 stemmen.

Zie verslag Kamerzitting van 1 en 2 Juni 1881.

TIEL, 18 April 1894.

Vrijdag 25 Mei 1894.

Te 7 $\frac{1}{2}$ ure in Stads Doele te Delft

Voorstelling door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten,
Directie LE GRAS & HASPELS.

V O R S T E N S C H O O L

VAN

M U L T A T U L I.

De Afdeeling Delft noodigt H.H. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden tot deze voorstelling uit. — Na afloop der voorstelling noodigt de afdeeling genoemde Heeren tot eene bijeenkomst in de Concertzaal van het gebouw.

H.H. Afdeelings-Secretarissen gelieven *vóór of uiterlijk op 19 Mei* a.s. den Secretaris der afd. Delft, den Heer Mr. W. F. VAN DER MANDELE, O. Delft 139, te melden hoeveel Afgevaardigden van de uitnoodiging der afdeeling wenschen gebruik te maken.

Zaterdag 26 Mei 1894.

Gemeenschappelijke Maaltijd voor Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en andere
Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond,
in Stads Doele des namiddags te 5 $\frac{3}{4}$ ure,

à f 4.50 per couvert met inbegrip van $\frac{1}{2}$ flesch wijn.

Deelnemers worden dringend verzocht zich *vóór* 22 Mei e.k. aan te melden bij den Afdeelings-Secretaris, den Heer Mr. W. F. VAN DER MANDELE, O. Delft 139.

AMSTERDAM,
28 April 1894.

Namens het Hoofdbestuur,
De Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

Officieel gedeelte.

Aan H.H. Afdeulings-Secretarissen.

L. S.

Voor zoover door U nog niet voldaan is aan de bepalingen van Art. 10 der statuten, verzoekt ondergeteekende U zoo spoedig mogelijk het verslag Uwer afdeeling bij het hoofdbestuur in te zenden.

AMSTERDAM,
17 April 1894.

De Alg. Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

HET LEESCOMITÉ.

Attentie s. v. p.! en *Emma* zijn afgekeurd.

19 APRIL '94

MARCELLUS EMANTS.

M. B. MENDES DA COSTA.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. Het Bestuur der afdeeling Amsterdam van het Verbond heeft op Donderdag 15 Maart j.l. een soirée georganiseerd, tot welke aan ieder lid met een dame toegang werd verleend. Evenals het vorige jaar stond op het programma een geheel stuk: het stelsel der voordrachten en kleine stukjes heeft het afdeulingsbestuur blijkbaar laten varen. *Mejonkvrrouw de la Seiglière*, door het Nederlandsch Tooneel opnieuw ingestudeerd, werd voor de leden vertoond. Over de voorstelling wordt elders in dit nummer gesproken; wij kunnen volstaan met te vermelden, dat het talrijke publiek de vertoening met genoegen scheen te volgen en dat aan de dames, die in het stuk optraden, Mevr. Holtrop-v. Gelder en Mevr. Pauwels-v. Biene bij haar eerste opkomen bouquets werden aangeboden. Na de voorstelling vereenigde het afdeulingsbestuur eenige gasten, waaronder enkele leden van het hoofdbestuur en de acteurs, die in het stuk van Sandeau waren opgetreden, in het Amstel-Hotel. De heer de Gijselaar stelde daar een dronk in op de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel en hare artiesten, waarop de heer de Leur antwoordde.

De leden van de afdeeling Amsterdam waren op 17 April voor de tweede maal in dit seizoen de gasten van de Nederlandsche Tooneelvereeniging, dir. de heer L. H. Chrispijn, die hen had uitgenoodigd de première van *Plicht* door D. H. Joosten te komen bijwonen. Aan deze uitnoodiging hadden velen gevolg gegeven, zoodat de eerste voorstelling van dit oorspronkelijke stuk voor een geheel gevulde zaal werd gegeven. Tot slot werd *De Vonk* van Pailleron gespeeld, waarin Mej. Eva Westenberg, die sedert eenigen tijd enkele lessen op de Tooneelschool volgt, debuteerde in de rol van Antoinette.

UIT DE AMSTELSTAD.

L'Image.

L'araignée de Cristal.

Beatrice door Dante en andere vrouwen door dichters uit zijn tijdperk vereerd en verheerlijkt met Multatuli's Fancy zijn, waarschijnlijk met zeer vele andere geïdealiseerde vrouwen, dáár om te bewijzen, dat Maurice Beaubourg met *L'Image* geen nieuwe situatie in beeld bracht.

Al schijnt het wijzen op dit gebrek aan oorspronkelijkheid een verkleining van den schrijver te bedoelen, het gezelschap van Dante en onzen Multatuli, den dichter meen ik —niemand anders, is toch zóó voornaam, dat daardoor alle

schijn van geringschatting op het ondubbelzinnigst is weggenomen.

Het vragen, wie eigenlijk de levende modellen waren voor de ideale Beatrice of voor de poëtische Fancy, deze ijdele nieuwsgierigheid behoeven wij bij Beaubourg niet te onderdrukken, hij geeft in zijn drama het stoffelijk model: Jeanne Deménière en het ideële beeld: l'Image tegelijkertijd en tegenover elkander.

Marcel Deménière, (een naam etymologisch te dicht bij *dementia*, dan dat u deze vingerwijzing van den auteur ontgaan zou) is romanschrijver van de idéalistische richting.

Zijn liefde voor Jeanne, met haar jeugdige liefvalligheid, ontstond in het bosch van Seignelette, waar haar moeder, achter hen een wakend oog hield.

Die eerste indruk van het ideale heeft zich onwrikbaar vastgezet in hart en hoofd van Marcel.

Och! is het niet als bij ons allen, maakte ook hij zich van zijn geliefde niet een al te schoone voorstelling? Zeer zeker. Maar poëtischer dan wij, heeft hij die voorstelling behouden en is die hem een afgod geworden.

Gewone laag-bij-de-grondsche menschen weten wel, dat het niet anders kan. De teleurstelling wordt hun een dom, noodzakelijk kwaad, maar Marcel wil strijden voor zijn ideaal, hij wil zijn vrouw opheffen tot het heerlijk schoone wezen, dat hij zich dacht bij die eerste ontmoeting, hij wil haar hervormen tot een betere Jeanne, tot het beeld, dat zij bij hem heeft doen ontstaan en dat hem nooit heeft verlaten.

Als hij aan Jeanne vraagt hem daarin tegemoet te komen begrijpt zij den toestand.

Zij schijnt Marcel niet meer de Jeanne van het bosch van Seignelette, zij is een andere, een mindere geworden, haar man houdt niet meer van haar zooals zij is, maar zooals zij vroeger aan hem toescheen te zijn.

Doch Jeanne is een gevoelige vrouw, die met haar temperament aan het leven toebehoort. Het ideale is voor haar niet, wat het voor Marcel is en vooral nu niet een levensbestanddeel, nu het haar de liefde van Marcel ontroofd ter wille van een ander: L'Image.

Jeanne wordt jaloersch en Marcel verjaagt haar door haar te zeggen, dat hij haar haat, omdat zij weigert met zijn idealen mee te gaan.

Op een smeekbrief van Marcel komt zij echter in het derde bedrijf terug om een kort oogenblik van afscheid te gunnen aan den man, dien zij nog lief heeft.

Eerst weigert Jeanne den kus, maar bij het weder opvlammen der hartstochtelijke ideeën van Marcel, geraken zij beiden in de extase eener ontzettende zinsbegoocheling.

»Tu sais bien comment elle s'appelle, la voleuse d'étreintes, la ravisseuse de caresses, la soutireuse de douceurs! ... (*Criant.*) C'est l'Image! ... l'Image! ...

Un grand silence se produit.

Oh si! ... J'ai peur! ... J'ai une peur terrible! ... Je l'ai entendue! ... dans l'escalier! Ce sont ses pas légers! ... Elle ouvre la porte maintenant. Elle est dans le vestibule! Elle va entrer!"

In een verschrikkelijk delirium verkeerden deze twee overspannen menschen en in het vervolgen door Marcel van *de ides* der vrouw, die hij lief heeft, ligt voor haar zelve de grootst mogelijke smart, want nu wordt het hem helder, dat hij slechts door Jeanne te dooden bezit kan nemen van haar beeld. Na haar te hebben gedood spreekt MARCEL, *tombant à genoux, illuminé*: Merveilleuse et sublime chérie, je vais donc te contempler dans l'étincelante vérité de ta nature! ... Telle que tu naquis! ... Telle que je t'ai fait renaître! ... Telle que tu es! ... Te voilà morte, te voilà vivante et resplendissante! ... (*Il saisit le corps inerte par la taille. et ainsi que s'il promenait une amante, l'amène très doucement sur le devant de la scène.*)

Viens, Jeanne ... Viens comme jadis au bois de Seignelette ... Enlace-moi le cou de ton cher bras ... (*Il lui*

place le bras autour de son cou.) Là!... Ouvre tes doux yeux que j'y lise ta joie... (*Il lui lève les paupières.*) Mets ta bouche sur ma bouche, que je boive tes lèvres... (*Il l'embrasse sur les lèvres.*) Jeanne... Je crois que ta mère est derrière nous qui cueille des violettes... Vite... Vite... Prenons ce petit sentier qui mène au fond du bois... pour nous aimer! *Rideau.*

De greep, hier gedaan, is stout, het stuk is overweldigend schoon, al nemen we met weërzin nota van schrijvers eigen verklaring, dat we hier te doen hebben met »une pièce dont tout l'intérêt humain, toute l'action, toute l'émotion dérivassent d'une crise mentale.»

De schrijver heeft met *L'Image* een symbool bedoeld, maar men moet zich ernstig inspannen om dit, ook na zijn toelichting te begrijpen.

Het woord »image» beteekent de Kunst, (*) kan zich uitstreken tot het heelal en sluit desnoods een wereldtheorie in. Zoo staat het in de voorrede.

Maar ook al begrijpt men deze bedoeling zeer duidelijk, dan blijft het ten slotte een curieuse logenstraffing des schrijvers, dat hij voor zijn ideale beginselen een zóó woeste realiteit als vrouwenmoord en lijkensliefde ten tooneele meende te moeten brengen.

Daardoor is, voor mij althans, de laatste zin van de voorrede niet als ernst op te vatten: »Par moi ou par d'autres, le théâtre idéaliste sera.»

Een der zwakke punten van het werk vindt men op blz. 135, waar Marcel doorslaat als volgt:

»Et si nous nous lassons de courir après ces choses toujours nouvelles, toujours les mêmes, de voler vers ces buts inaperçus, identiques à ceux que nous atteignons déjà... Que deviendrons nous?»

Wie hierin geen absolute fout ontdekt, is rijp voor het idealisme.

Zwak is ook de opening van het derde bedrijf, waar we Marcel in alleenspraak kinderlijk-naïf terug hooren verlangen naar zijn vleeschelijke vrouw, die hij later met toepassing van *geweld* verlangf te kussen!

Zoo onttrekt zelfs het meest gewilde idealisme zich niet aan den wellust der werkelijkheid!

Dan is er nog een aanmerking, die ik op dit buitengewone kunstwerk heb te maken.

Waarom is Marcel's vrouw, die toch zelf erkent een stuk realiteit te zijn, zoo weinig practisch in een geval, waar juist de vrouw is aangewezen om den man binnen de banen van het normale leven te brengen en te houden?

De uitvoering liet weinig of niets te wenschen over, de artisten moeten van het reizen zeer vermoeid zijn geweest en dat heeft men zonder het te weten, niet kunnen merken, het komt mij voor, dat de type van Marcel betere zorg heeft voor de kleedij, dan Ligné-Poë, die de rol heeft vervuld, ten toon spreidde. Maar vergeeft men niet ten volle zijn reispakje, in een praestatie, die zoo afmattend is als de vertolking van Marcel?

Behalve dat een opzettelijk en volslagen duister in de zaal en op de planken iets of wat op knaffect schijnt te lijken, herkent men toch dadelijk, zelfs bij de gebrekkige accessoiërs van het Grand Théâtre de flinke regie, die bij het Théâtre de l'Oeuvre heerscht.

L'araignée de cristal is een meesterstukje van angstgevoel. Ook hierin hadden Ligné-Poë en Mad. Bady de eenige en dus de hoofdrollen en al moet men zich nog gewennen aan een genre, dat voorloopig nog zoo ongewoon is en misschien als soort zelfs af te keuren zou kunnen zijn, toch mag de onbevooroordeelde beschouwer dezer exquisite kunstuitingen, het feit, dat zij zeer echt zijn, niet loochenen.

De beide werken munten uit en nooit hebben we in Amsterdam iets zoo interessants gezien.

Bij beide treffen we de alleenplaatsing van een begrip naast de werkelijkheid en de dramatisering van dat begrip aan.

In *L'araignée de cristal* wordt immers l'épouvanté ja-loersch op het spiegelbeeld der vrouw en bang van het hem in den spiegel steeds vergezellend tweede ik.

Door dit nieuwe worden die werken overweldigend schoon zij verkrijgen grootheid van opvatting, pracht van gedachte, majesteit van belichaming.

Zij trillen van aandoening.

Hoewel vol afwisseling door een verrassend allerlei, heeft de verlopen maand ons toch werkelijk weer niets gebracht, waarop we met ware tevredenheid kunnen terugzien.

Het Grand Théâtre in de Amstelstraat opende medio Maart zijne deuren voor de leden der afdeeling Amsterdam, als gasten dier afdeeling.

Dat deze gastvrijheid op prijs werd gesteld, bewees de volle zaal en daarvan waren ook de bloemruikers levende getuigen, toen zij reeds bij het opgaan der gordijn de eerste stoornis brachten in de opvoering van het buitengewoon goed gemonteerde tooneelspel van Jules Sandeau, *Jonkvrouw de la Seiglière*.

Van Frankrijk begint nog steeds de victorie der dramatische kunst, men kan dus met vreugde het opvoeren van dit mooie werk begroeten, maar dan ook eischen, dat er iets van de eigenaardigheden van den Franschen geest over uitgespreid worde, zij het als waas.

De eenige acteur, die hieraan ruimschoots te gemoet kwam was Clous, als de advocaat Destournelles. Zijn spreektoon, zijn beweging en gebaar, zijn grime en kleeding hebben het geheele publiek verrast.

Men verwachtte dien zwier, die élégance niet van Clous, die naar mijn oordeel door hen, die niet van hem houden, verkeerd wordt beoordeeld. Het is voor hem ten eenemale onmogelijk in zijn tegenwoordige positie te toonen wat hij kan.

Bij de jeremiades over den zoogezegd onvervangbaren Moor, heeft men niet gedacht aan Clous-Destournelles, die èn fijner èn moderner gedaan heeft wat Moor vroeger alleen heette te kunnen doen.

Louis Bouwmeester was te grof, de rol van den Markies is door hem tot een typischen tooneelmarkies verfonfaaid, zonder dat hij wist te franciseeren.

Ook schoten de andere vertooners hierin te kort, doch het komt mij gewenscht voor, het gegeven paard niet te zeer in den bek te zien en ik bepaal mij dus overigens bij de vermelding, dat ditmaal de knechtsrollen een pluimpje hebben verdiend.

Jean Darlot werd nog eenige malen met succes vertoond en het slot, waar Jean zijn toevlucht in de flesch zoekt, bleef gehandhaafd (zie ons no. 12.)

Zóó komt het ook voor in de uitgaaf van het drama, bezorgd door P. Ollendorf te Parijs (1893) en wanneer dit stuk met drie verschillend werkende sloten daardoor niet reeds zijn innerlijke fatale zwakheid heeft bewezen, dan moet ik bekennen geen kritischen blik te hebben. Het drankslot was dus geen eigen, Nederlandsche vinding, maar kennelijk een retouche van den auteur-ten-einde-raad.

De reprise van *Zijn meisje komt uit!* gaf ons wèl goed décor, wèl een élatante Jolie van Schulze, óók een goede freule Stuart van mevr. Holtrop, maar geen echt-indische mevrouw Goedhart en dochter van mevr. Chr. Stoetz en mej. Lorjé te zien, de dames deden wel Hollandsch mal maar niet Indisch wijs. Dat is een groot verschil — ja?

Voorts hebben we nog moeten luisteren naar *Een Parijsch Drama*, Tooneelspel (!) in 5 bedrijven van Ernest Daudet. Wat dus in de werkelijkheid een drama was, werd op de planken een tooneelspel. Daarvoor zijn maar twee verklaringen mogelijk.

(*) Blz. 72.

Of het drama te Parijs afgespeeld was voor derden niet belangrijk of de bewerking heeft het vernooit.

Ik geloof, dat beide factoren in het spel zijn geweest.

De echte vrouw van een Parijzenaar vermoordt haar man en de verdenking en het vonnis treffen zijn maîtresse.

De zaak-De Jong en de moord aan de Marolleput zijn voor mij veel belangrijker, dan het hier getooneelspelliseerde drama.

Het drama is zéér en zéér gewoon, het is een thema voor een stuiversroman, en zoo komt het, dat ik mij er heusch niet ernstig boos over kan maken. Dat het mij dubbel heeft verveeld is het eenige wat ik er van zeggen kan, overigens aan volle zaal en applaus geen gebrek. Maar waarover ik mij wel ernstig ontstemd gevoel — nu nog! is de wijze waarop de heer A. D. Loman Jr. ons heeft beet gehad.

Uit mijn persoonlijke aard ben ik niet grof genoeg om hem uit te schelden, maar ik zou er, als ik tegengespoken werd, toe kunnen komen.

Wat verbeeldde deze heer zich wel?

Hij had van te voren der menschheid verkondigd, dat hij de regie te Parijs en Berlijn bestudeerde en de aandacht verder nog weten te trekken door advertentiën en biljetten van beter uiterlijk, dan wij gewoon zijn.

De prijs voor het balcon was iets verhoogd. Slechts één enkele voorstelling zouden we te genieten krijgen.

Zou de schouwburg wel alle belangstellenden kunnen bevatten? Immers geheel Nederland snakt naar een verbeterde regie! De regie van *Enone*, treurspel van Alfred Berger, door Loman bestuurd, was iets minder goed dan gewoonlijk. Het décor was onnoozel, het storende souffleurshok, dat den op den grond stervenden Paris aan ons oog ontrok, was niet weggenomen, *Enone* komt links van den voorgrond (1e plan) uit een deur en de slaaf ziet haar op den achtergrond in de vlakke aankomen, de pauzes waren erbarmelijk lang en door de aanvullende muziek scheen het, alsof we een concert in stede van een tooneelvoorstelling bijwoonden.

Het eenige, waarin de regie van Loman heeft uitgeblonken, was de verlichting, maar ik vrees, waarschijnlijk met zeer veel recht, dat de goede lichteffecten meer te danken zijn geweest aan den electro-technicus achter de coulissen, die zich werkelijk zeer bedreven heeft getoond in het afwisselend op en neer draaien der gloeilampjes, dan wel aan den regisseur Loman. Rest de acteur Loman.

Ook deze bleek te kort te schieten. Daargelaten een enkel goed moment, is Loman tot nog toe totaal ongeschikt voor den artistieken arbeid, dien hij met zooveel ostentatie op zich nam. Het brauwen en zijn slechte *ei*, ergelijke spraakgebreken, zijn vrijwel oude speeltrant, zijn onhandigheid in 't algemeen en een *tic nerveux* in beide handen, alsof hij aanhoudend bezig was vliegen te vangen, kan deze zich overschattende persoonlijkheid zeker op onze tooneelschool, met wat goeden wil, kwijt raken, zonder daardoor dan acteur te zijn geworden.

Mej. Beukers en Ude, Malherbe en Harms hebben zich onder Loman's valsche vlag met *Onfeilbaar!* (Klucht en niet Intrigen-Komedie, zooals geannonceerd was) treurig gecompromitteerd.

Dat een acteur onder den pseudoniem »van de Merwe tot de Noordt" Paris in *Enone* heeft gespeeld, vermeld ik alleen om nog duidelijker aan te toonen, dan ik reeds deed, dat de hoofddruk van deze voorstelling slechts is neergekomen op een geur van komische pedanterie, die van dit alles is uitgegaan.

Het Hollandsch Tooneelgezelschap (Directie A. van Lier) vertoonde *De Amsterdamsche Kaartlegster* van onzen Rosier Faassen. Goddank weer een oorspronkelijk stuk, met de beste hoedanigheden van het volksstuk en de zwakheden van allen arbeid van genoemden auteur.

De tafreelen hangen wat los aan elkaar en de gebeur-

tenissen zijn wat toevallig, maar overigens zijn dialoog en samenstelling begrijpelijk en belangwekkend, de personen zijn duidelijk en bevattelijk voorgesteld, goed of slecht, zonder nuance. Er wordt een kind in verduisterd, dat, »18 jaren later" als paardrijdster, met opgeheven zweep, tegenover de moeder staat, die aan haar dochter, terwijl de vrouwen elkâar niet kennen, een oneerlijken minnehandel voorstelt. Daarin is teekening.

Er werd heel goed gespeeld en als men uitsluitend let op de eischen, die een volksstuk stelt, dan was het geheel zelfs uitmuntend. Het is mij een genoegen te kunnen constateeren, dat ons repertoire is verrijkt met een oorspronkelijk tweederangstuk van beteekenis.

Mejuffrouw Maria Speet, de kundige onderwijzeres onzer Tooneelschool, hield op 2 April in Odéon een Soirée over de uitspraak der Hollandsche taal.

Naar ik van deskundigen vernam was het voor dezen niets nieuws, en naar mijn meening was het voor ons leeken niet veel belangrijks, voor beroepssprekers veel leerrijks en voor Mej. Maria Speet een uitstekende reclame. Wat heeft ze een verrukkelijk orgaan!

Voor den heer D. H. Joosten, die een man is van beschaafden smaak en die nog zoo pas alle tooneelvrienden voor zich ingenomen had door zijn ijverige pogingen om iets beters dan het tegenwoordige ons oplevert, tot stand te brengen, spijt het mij, dat hij zijn *Plicht* heeft doen opvoeren en dat hij voor de première er van heeft ingestemd met de uitnoodiging van onze afdeeling.

In onnoozelheid kan dit alles toch niet geschied zijn. De heer Joosten had moeten weten, dat hetgeen hij ons aanbood beneden het middelmatige was.

Een handelsfirma verkeert in nood, de oudste der beide vennooten vermoordt en besteelt een looper der Associatie Cassa en het lijk wordt in een der grachten geworpen.

De ontdekking heeft plaats door de dochter van den moordenaar op wien en de andere firmant en de eerste bediende verliefd zijn. Deze laatste levert de ontknopping, de moordenaar sterft, aan beroerte, de intellectueele dader en feitelijk medeplichtige compagnon wordt door de politie gevat.

Deze legende is plat, burgerlijk en grof, maar zij had gered kunnen worden door de behandeling der stoffe. Hiermede is het al even erg. De moordslag met den ijzeren bout in het 1^e bedrijf, het wegrollen en uit een deuropening laten neerploffen van een in een zak genaaid lijk in het 3^e is zoo middeleeuwsch woest en smakeloos, dat deze feiten genoeg zijn voor een veroordeelend vonnis over dat stuk.

Die daden komen voor in een klasse der maatschappij, waar men nagenoeg niet te eten heeft en hier is het een welopgevoed tweetal, dat de weelde gekend heeft.

Het eenige goede was de opzet; het kantoorgesprek van het eerste bedrijf boeide niettegenstaande het drooge van elk tooneel, waarin zaken behandeld worden. Hier toch voelde men een onweer aankomen, maar de bliksem sloeg zóó abrupt in, dat men met den besten wil van de wereld niet verder kwam, dan tot een ongeloovig »wel-heb-jenou-ooit!" Met al zijn onbeholpen, kleine tafreeltjes en laffe bedenkseltjes, met al de banaliteitjes van haat, wroeging, berouw, plicht, liefde en de rest heeft de schrijver het -- eilacie voor onze eigen Nederlandsche kunst! — niet verder kunnen brengen dan tot een dubbeltjesstuk.

Dat ook een draak kunstswaarde kan hebben heeft Nestor de Tière bewezen met zijn *Roze Kate* in haar omgeving van ijzeren moordmensen, want werkelijk het is niet alleen aan mej. Julia Cuypers te danken geweest, dat de vele uitvoeringen van dit stuk uitsteken als een pyramide in de woestijn. Lomp en vierkant, zwaar van bouw heeft het zich vertoond voor volle, stampvolle zalen van uitbundig toejuichende massa's. Om der wille van hare nalatenschap vermoorden de tweelingbroeders in complot, met den sluwst-voorbachten raad hunne op hertrouwen beluste

moeder. De derde zoon, beminde van Roze Kate, wordt beschuldigd en om hem zal zij, de dienstmaagd, tevens kind aan huis, de ware moordenaars ontdekken.

Zij verlaagt zich tot dat doel, dat voor haar alle midde-len heiligt, tot boeleerster van het schuldig tweetal en ont-lokt hen de bekentenis. Zoowel om deze reden als om haar kussen, die de broeders in jaloezie doen ontsteken werpen zij zich op elkaâr en de dood van beiden volgt.

In de omgeving, waarin dit »Treurspel der Smeden» ge-plaatst is, wordt dat alles aannemelijk en zelfs waarschijnlijk. Ruwheid en groote hartstocht zijn hier thuis. Het jaar 1750 en een gemeente in Belgisch Brabant motiveeren de daden van geweld, die misschien met wat te veel pourpar-lers, zeer kloek bij elkaar geplaatst zijn. Godsdienst en bijgeloof geven den mystieken tint aan deze episode, waar-voor men ten slotte als modern cultuurmensch ernstig huilt. De dagen van voorheen zijn goddank voorbij, maar men gevoelt zich een contrast van verzwakking en uitputting tegenover deze dier-menschen. Dat is het, wat de schrijver gewild heeft en waarin hij, ten spijt van een zoogenaamd uit-den-tijd-zijn dezer stukken, volkomen ge-slaagd is. Hoe krachtig pakt bijvoorbeeld die opzettelijke tweelinggeboorte, die der moeder later als haar zoons volwassen zijn, het leven kost.

Jacob, de eene, de ergste, de verschrikkelijkste was Pot-harst en — hoe vreemdsoortig mij deze aangename ver-klaring ook is — hij gaf een prachtige créatie; ook Faassen, als Simon, de andere, was zeer goed. Maar wat ik zeker weet, zonder dat ik daarnaar nader behoef te informeren, is, dat zij buitengewoon goed waren, omdat zij werden meêgesleept door mej. Julia Cuypers, deze heeft behalve de Roze Kate ook nog die twee rollen, mede tot stand gebracht als reflex, door reactie van de andere zijde.

Als men wist hoeveel daardoor tot stand wordt gebracht zou men er meer op letten; het is, wat men intellectueele regie gelieft te noemen, hoewel het hier onbewust is ge-weest. Die beide broêrs zwoegen tegen Roze Kate aan, met een andere vrouw in die rol zouden Potharst en Faas-sen het zóó ver niet gebracht hebben.

De jonge aantrekkelijke Vlaamsche actrice is bedweld geworden door ovaties, die aan de opgewondenheid der Belgen herinnerde, ik heb er onder het publiek hooren brullen van ingehouden overspanning, zien opstaan, recht-stand van lang verkropte onrust om lucht te geven aan hun medegevoel.

Zoo een jonge vronw kent Nederland niet. J. V. Jr.

UIT DE MAASSTAD.

Met tooneelstukken gaat het hier te lande ongeveer als met dames-modes. Wanneer ze niet van buiten komen, liefst uit Parijs, dan is het publiek buitengewoon voorzichtig. Het neemt een erg gereserveerde houding aan, wil eerst de kat uit den boom kijken en besluit pas naar den schouwburg te gaan, wanneer het van meer voortvarende kennissen of door de krant hoort, dat het heusch wel de moeite waard is en men voor zijn paar gulden niet bekocht zal wezen. En dat-zelfde publiek neemt volstrekt niet deze voorzorgen wanneer een pikant blijspel uit de bommenstad of een Germaansch lach-succes wordt aangekondigd. Ach, ziet u, de Hollanders zijn nu eenmaal geen tooneelschrijvers; het is jammer, maar...

Zoo is het gegaan met *Lotos*, met *Het Goudvischje*, ook met *Artiest*, tooneelspel in drie bedrijven van Marcellus Emants, 13 dezer voor het eerst in den Tivoli-Schouwburg vertoond.

Toch had de geachte schrijver wel eenige reden tot tevredenheid, want was het aantal toeschouwers klein, daar waren verschillende bekende tooneelvoorstanders uit Den Haag, Amsterdam, Arnhem, Leiden, die de première niet hadden willen verzuimen. En het kleine publiek was heel belangstellend, heel geestdriftig, zoodat de ontvangst van *Artiest* bepaald gunstig mag heeten. Ontegenzeggelijk is dit

tooneelspel dan ook een werk met vele goede eigenschappen en strekt het den smaakvollen schrijver tot eer.

Een korte beschouwing over den inhoud.

Gerard Adrikus is gefortuneerd, een gelukkig denkbeeld van den Heer Emants om al dadelijk de honger-kwestie op zijde te schuiven. Misschien maakt hij daardoor hen tegen zich, die meenen dat de kunst-baccil alleen kan tieren in een holle maag zoodals de leeuwen in hun hok bij Carré, wij achten dit onderdeel gelukkig en niet zonder beteekenis.

Gérard Adrikus is artiest, ten minste de schrijver zegt het en we gelooven hem gaarne, al merken we er in het stuk niet veel van en al zien we meer het onhebbelijke dan het mooie van zijn kunstenaar-zijn. Veelzijdig is hij stellig, want eerst heeft hij een juweel van een novelle geschreven, maar als zijn familie er op aandringt verruilt hij de pen met het penseel. Ook leeren we Adrikus kennen als een fijngevoelig zenuwmensch; kortom als een beschaafd jong-man met artistieke neigingen beschouwen we den hoofd-persoon, niet bepaald als een artiest.

Adrikus heeft vroeger een liaison gehad met Marie Brong; dat hooren we in het begin door de familie vertellen, ter-wijl zij hem met zijn jong vrouwtje van de lange huwelijks-reis terugverwacht. De artiest is tot nu toe met zijn een-voudig lief wijffe heel gelukkig geweest, maar zoodra hij terug komt, ergert hij zich aan de plat-burgerlijke begrippen van zijn omgeving. Het doet hem pijn dat zinlooze ge-wauwel aan te hooren, hij stoot zich onophoudelijk aan de ruwe hoeken van het leven en reeds overvalt hem een drang naar een afgezonderd blijven, alleen met zijn vrouwtje, ver, ver van die nare maatschappij. In zulk een overprikkelden toestand ontvangt hij een bezoek van Marie Brong. Zij doet zijn ouden hartstocht weer ontwaken, zoo mooi, zoo onstuimig naast de lieve tamme genegenheid voor zijn vrouw. Zeker van haar macht, weet Marie hem nog meer te prikkelen en doet hem een halve uitnoodiging den volgenden dag, haar verjaardag, bij haar te komen. Zij gaat en als Adrikus zijn vrouw hoort naderen, vlucht hij, walgend van zichzelf, walgend van Marie's zoen. Hij is zwak, niet slecht.

Enkele trekjes teekenen in het tweede bedrijf verdienste-lijk, ofschoon te uitvoerig behandeld, Gérard's karakter duidelijker. Men zoekt tapijten uit. Echt of namaak? vraagt de behanger. Natuurlijk echt, alles echt, doch als hij hoort dat die tapijten een menschenleven en langer kunnen duren, dan huilt hij, zou bijna namaak kiezen, maar doet geen keus en laat alles aan zijn vrouw over. Zijn neefje heeft met schooljongens gevochten en komt bebloed thuis. Adrikus wendt zijn hoofd af, hij kan dat bloed niet zien en dat gejammer en gehuil maakt hem razend. Weer een bui van zenuwachtige overspanning. Hij doet zijne vrouw vragen, die ze niet begrijpt, die ze niet durft beantwoorden. Of zij hem genoeg liefhad om desnoods zonder stadhuus met hem te leven, zij, het beschaafde, fatsoenlijke meisje kan zich niet denken in zulk een toestand. Ze is bang, ze gevoelt dat ze hem gaat verliezen, dat ze niet de kracht bezit hem te behouden voor haar alleen... en als hem dan het weemoedig-ware *Wat is geluk? ... een woord!* van de lippen glijdt, dan is ze diep rampzalig. Er is iets teers, iets kristal-fijns gebroken, dat nooit hersteld kan worden.

Twee vrienden komen Adrikus opzoeken en een weet hem over te halen bij Marie Brong te gaan feestvieren. Dit gedeelte is weer veel te uitvoerig; een paar woorden waren voldoende geweest om den zwakkeling mee te voeren. Alleen hadden we dan de aardige uitvallen van Salser moeten missen. Op het punt van heengaan komt Gérard's vrouw binnen. Adrikus weifelt en wil zelfs thuisblijven, maar Elisabeth, denkende dat hij naar een vriend gaat, dringt er op aan dat hij afleiding zal zoeken. Spoedig verneemt het arme vrouwtje de waarheid en nog een vreese-lijke ontdekking wordt haar niet gespaard: haar zwager Rudolf, dien zij in stilte lief had, totdat ze Adrikus haar hand schonk, hopen de iets voor hem te kunnen wezen en

omdat haar beminde zweeg zoodat ze geen wederliefde onderstellen mocht, Rudolf heeft haar lief.

Den volgende morgen komt Adrikus thuis en een groote scène tusschen hem en zijn vrouw volgt. Elisabeth heeft vooraf al de verschillende opinies van haar familie moeten aanhooren, waarbij Rudolf op echtscheiding aandrong meer met egoïstische dan eerlijke bedoelingen, en de anderen schandaal vermijden wilden; sommigen vonden het vergriep zelfs zoo ernstig niet. Elisabeth ook wil scheiden en deelt het haar man mede, maar als ze hem daar hulpeless en zwak ziet jammeren en klagen, dan beseft ze dat het haar plicht is bij hem te blijven. Veel zal ze moeten lijden, veel zal ze moeten vergeven, dat ziet ze duidelijk. Maar ze begrijpt tevens, dat ze veel goed zal kunnen bewijzen aan die zwakke natuur en wanneer Rudolf haar nogmaals wijst op die andere, zonnige toekomst, dan heeft ze den moed de woorden te herhalen, die haar eens diep grieden en die ze nu begrijpt in hun geheelen treurigen omvang: *Wat is geluk? . . . een woord!* Zal zij dien moed behouden? Rudolf blijft op den achtergrond wanneer zij den geknielden Adrikus ophoest. Een symbool?

Moois, heel veel moois vinden we in *Artiest*, zowel in de hoofd-handeling als in de uitwerking der details. Des te meer betreuren we, dat er veel te veel is uitgewerkt. In het voorbijgaan wezen we reeds op het onnoodig uitvoerige van sommige momenten en we gelooven niet te overdrijven, wanneer we beweren, dat van bijna alle tooneelen de helft kan gekapt worden. Niet dat de ontwikkeling der gesprekken niet logisch en natuurlijk is, dat we de flinke taal en de talrijke kernachtige gezegden niet waardeeren, volstrekt niet daarom. Maar er is te veel, te veel goeds, dat men met aandacht en inspanning volgt. Daardoor dreigen de bij-tooneeltjes, waaronder kostelijke kabinetstukjes, den indruk van de hoofdzaak af te leiden en wordt het aanschouwen van *Artiest* zeer vermoeiend. Indien de geachte schrijver kon besluiten het snoeimes duchtig te hanteeren en veel moois voor later op te bergen, zou zijn arbeid ontzaggelijk winnen; we geven dien raad zonder op de waarde van die wegnipsels iets te willen afdingen. Zoo is de karakterteekening der meeste personen bepaald te roemen, doch bij de nevenpersonen kan met enkele flinke trekken worden volstaan. Zelfs de uitgebreidheid der familie Van der Raad komt ons bedenkelijk voor; geheele personen zouden kunnen verdwijnen. Het zou zeer jammer wezen, indien *Artiest* spoedig bezweek onder de overdaad van goede hoedanigheden en daarvoor zijn we werkelijk bevreesd, wanneer het tooneelspel niet aanmerkelijk wordt besnoeid. De Heer Emants heeft een flinken, nauwgezeten arbeid geleverd, hij toone nu nog den moed het overtollige te durven wegsnijden en onze tooneelletterkunde zal met een uitmuntend werk verrijkt wezen.

Artiest valt geheel in het kader van het Tivoli-gezelschap en wordt zeer goed gespeeld. Hoe de Heer Roijaards personen als Adrikus weet voor te stellen, is genoeg herhaald, dat we kunnen volstaan met de vermelding, dat hij deze lastige rol zeer goed vervult. Misschien kan de Heer Roijaards langzamerhand meer zorg gaan wijden aan mimiek en plastiek, thans is het de voordracht waarvoor alles moet wijken, waarvoor wel wat te veel wordt veronachtzaamd. Ook zijn kostuum met dat hooge boord kon ons niet bekoren.

Mevrouw Poolman (Elisabeth) stond hem voortreffelijk ter zijde en zag er allerliefst uit. Ze heeft haar mooie partij met veel intelligentie en gevoel vertolkt.

Gesina, de strenge nicht, werd door Mevrouw van Korlaar ietwat burgerlijk maar overigens zeer gelukkig getypeerd. Later werd haar rol door Mejuffrouw G. Faassen overgenomen. Laatstgenoemde speelde eerst voor Jan, een aardige jongen en met zijn flink uit de kluiten gewassen zusje (Mejuffrouw Snijders) een leuk spannetje vormend. Toen Mejuffrouw Faassen tot Gesina promoveerde, nam Mejuffrouw Sasbach haar rol en naar we vernamen met succes.

De Marie Brong is een goede rol voor Mevrouw Rös-

ing-Sablairolles; toch hadden we haar liever minder scherp gezien, want Adrikus is wel hartstochtelijk en zwak, maar waarschijnlijk toch geen beginneling in het liefde-vak.

Als Rudolf was de Heer De Vos niet bijzonder op dreef en de Heer Erfmann is tegen een type als Salser nog niet opgewassen.

Daar zagen we Woensdag l.l. de laatste opvoering van *Artiest* aangekondigd! Dat is stellig een vergissing. Anders, Rotterdamsch publiek, for shame!!

* * *

Het feest van Mevrouw Beersmans hebben we tot ons zeer groot leedwezen niet kunnen bijwonen. Schitterend en schitterend is het geweest en de bloemenwinkels waren leeggeplunderd. We voegen onze beste wenschen bij deze mooie blijken van deelneming in het herstel van deze groote kunstenaars.

23 Maart 1894.

9 dezer werd op bescheiden schaal een Bredero-avond gegeven door den Rotterdamschen Kunstkring. Mag ook het streven worden toegejuicht in deze tijden van kwijnende en mokkende machteloosheid heul te zoeken bij de oude meesters, het kan niet op onzen weg liggen deze uitvoering in haar geheel te bespreken. Slechts enkele kanteekeningen.

Na een inleiding door den Heer Th. Nolen — voor sommigen wellicht wat lang, maar voor de velen, die hun tijd verbeuzelen aan laffe romannetjes, »bœiende» feuilletons, en dergelijke belangwekkende lectuur, een hoogst noodzakelijke voorbereiding — volgden o.a. voordrachten van Mejuffrouw Mina Sasbach en den Heer Willem van Zuylen.

Mejuffrouw v Sasbach was recht gelukkig en heeft stormenderhand de harten veroverd van hen, die nog niet wisten welke talenten en kwaliteiten dit jonge meisje in zich vereenigt. Doch ook zij, die haar in *Heimat* en *College Crampton* toegejuicht hadden, zullen met veel genoegen naar haar geluisterd hebben.

Het sierlijke *Sonnet*:

Vroegh in den dageraet, de schoone gaet ontbinden,
leed een weinig onder zenuwachtigheid, maar het *Klachtigh Maeghden-Liedt* met zijn zangerige couplet-einden was een onbetwist succes. De emotie, die zoeven aan de voordracht afbreuk deed, verhoogde hier zelfs de bekoring en het mooie gedicht werd met gevoel en sijn genuanceerd voorgedragen.

In de tweede afdeeling vond het Liedt:

Die sonder hoop moet minnen,
Dien isser ellendich aan,
Die dwarlen al sijn sinnen
In idelheit en waan.

een verdienstelijke vertolking en de allerliefste, schalksche *Voorsangh*:

Ick sie je wel, al gaeje snel,
U in het bosch vertrecken,
O Maechdekijn! u klaar aenschijn
En kundy niet bedecken,

beweest dat ook gedichten, waarin het leven rooskleuriger wordt bekeken, aan Mejuffrouw Sasbach best zijn toevetrouwd.

In dit bijna geëindigde seizoen heeft zij weinig te doen gekregen. Jammer, want aankomende artisten moeten gelegenheld hebben te probeeren, te pogen, te zoeken. Maar . . . Mejuffrouw Sasbach is jong en Bredero herhaalde steeds: *'t Kan verkeeren*. Dus gauw: *'t Sonnetje steekt zijn hoofjen op!*

De Heer Van Zuylen begon met het liedeken

Mocht ick verwerven 't geen ik wou,
nog een beetje onzeker, en gaf verder het *Boeren Geselschap* en het *Nieuw Liedeken*:

Haarlemsche drooghe harten nu,
Komt toont hier wie ghij zijt.

Buiten kijf is hij de aangewezen man om deze boertige gedichten tot hun recht te laten komen. Enkelen waren

van een andere meening en meenden dit te moeten toonen. Maar overal vindt men immers kleine keffertjes die tegen de maan blaffen, en de goedige nachtbewaakster werpt daarom niet minder gul haar zilverglans op de aarde. Wanneer Van Zuylen daar als Vaenderich, gegrimeerd en gekleed als Bredero, het oranje-blanje-bleu in de hand, kranig naar voren treedt, dan is het, of een figuur van een regentstuk het doek verlaat, dan worden we teruggevoerd tot die forsche tijden van krachtsontwikkeling en pittige pret... een weldadige douche in deze tijden van zenuwachtigheid en ontzenuwing.

Twee kluchten: *De Onder-Prefect van Château-Buzard en Mijnheer de Consul* (Herr Senator), de eerste van Franschen, de andere van Duitschen oorsprong en beide de eigenaardigheden van hun oorsprong duidelijk toonende; de eerste champagne, misschien hoofdpijn-merk, de andere zoete limonade; bij de eerste, gelegenheid tot blozen, voor wie daartoe aanvechting gevoelt, bij de andere tot geeuwen; de eerste minder geschikt voor jonge meisjes, de andere zonder aanstoot zelfs voor ongespeende menschjes; bij de eerste gegriinnik en geknipoog over dubbelzinnige geestige gezegden, bij de andere gul gelach om flauwiteiten (toch enkele goede uien, als: *de ergste schoonmoeder is een schoonvader*); de eerste een hupsch, elegant dametje met fonkelend bruine oogjes, dat nu en dan een keurig voetje en mooi gevormd beentje laat zien, de andere een knap, levenslustig meisje met helderblauwe kijkers, dat smakelijk lacht en daarbij aardige kuiltjes in de wangen en mooie tanden toont; in de eerste een leuke café-chantant-mop, in de tweede een sentimenteele herinnering aan Pygmalion en zijn marmeren Galathea; de eerste te genieten in Tivoli, de andere in den Grooten Schouwburg.

De angst die in 't verkiesen leyd behoeft nu uw hart niet meer te beswaeren. Men zij gewaarschuid voor beide kluchten, of... voor geen van beide.

In *De Onder-Prefect* vervult de Heer Henri Poolman de hoofdrol, wat breed en overdreven, en met sterk Amsterdamsch accent, maar héél vermakelijk; verder speelt en zingt Mevrouw Poolman aller-innemendst en laat de Heer Jan C. De Vos als kolonel een uitstekend geslaagd type zien.

De Duitse klucht wordt eveneens vlot gespeeld; Mijnheer de Consul-Generaal, de Heer Van Zuylen heeft zich veel moeite gegeven, doch dikwijls tobben hij en zijn medespelers er mee dat er zoo weinig kluchtigs in de klucht is.

11 April 1894

Is de moeder van een onecht kind verplicht haar verleider te trouwen, wanneer daardoor het huwelijk van haar kind mogelijk zou worden? Moet zij dat doen, zelfs wanneer ze slechts walging kan gevoelen voor den ellending, die, gehuwd zijnde, haar ten val bracht en, weduwnaar geworden, toestemt in de zonderlinge verbintenis? Mag zij, die haar dochter opvoede in de waarheid, dit offer brengen en voor God en de menschen liegen, daardoor het heilige van den huwelijksband voor haar kind besmettende? Of moet zij weigeren en blijven weigeren, al scheldt de wereld haar egoïst, al verlaten haar haar weinige vrienden, al eischt haar dochter het offer, om later te berusten en heen te gaan met een droef: »Vergeven kan ik nog niet, maar ik wil trachten te leeren begrijpen?»

Ongeveer deze vragen bestormen den toeschouwer van het tooneelspel *Eenzaam* van de Zweedsche schrijfster Alfhild Agrell, nadat hij eerst getuige is geweest van de ontwikkeling der liefdeshistorie en in wel wat uitvoerige gesprekken de kwesties met welsprekendheid heeft hooren behandelde

Mooi wordt geschilderd de marteling der moeder (Thora) die voor alles waarheid wil, die haar kind aanbidt, wie het juist daarom zoo ontzettend zwaar valt neen te moeten zeggen, wanneer haar Yngva losbarst: »Ik heb u niet om

worden! En nu, nu u mij gelukkig kunt maken, nu u de onrechtvaardige smet kunt uitwischen die op onze naam kleeft, nu aarzelt u! Dat verbied ik! Ik wil gelukkig worden. Ik eisch het als mijn recht, dat u mij gelukkig maakt.» Vreeslijke pijnen, die alleen een moeder kunnen treffen, die alleen een moeder kan dragen.

En hoe kinderlijk weemoedig klinkt het van Yngva's lippen: »Niemand heeft achting voor me gehad. Wreed en onbarmhartig zijn ze allen geweest. O, zoo wreed! Geloof u, dat ik mij niet meer herinner, hoe we gebrek en koude moesten lijden, toen ik klein was — eerst later heb ik begrepen waarom. En later! »Het kind van de mamsel, het kind van de mamsel!... Ja, dat was ik. Herinnert u u dat kleine meisje, dat dikwijls met me naar school ging en zoo vriendelijk was? Weet u waarom ze met me ging? Als straf voor haar hoogmoed wilden haar ouders, dat ze zich met mij op straat zou vertoonen... En op partijtjes... O, dat was het vreeslijkste! Dan heette het: »Kinderen, je moet ook lief zijn tegen dat kleine meisje.» Alsof ik een misdadigster was! Zelfs de dominee gevoelde zich verplicht me bijzondere vermaningen te geven en vroeg... O, als u wist, wat hij mij vroeg!...»

Hoe heerlijk vertelt ze haar korten droom van geluk: „Die eerste dagen op Seeholm! Als u wist! Ik sloop diep in het bosch en jubelde en juichte. Ik moest het uitgillen — het was, of al, wat ik daarbinnen verborg, naar buiten drong. En dan lachte ik... ik lachte tot ik in tranen uitbarste. Ik gevoelde me zoo gelukkig.»

Heftig zijn dikwijls haar uitvallen tegen de rampzalige moeder, maar toch vindt ze bij haar troost wanneer ze berouwvol snikt: „O, vergeef me! Vergeef me! U is duizendmaal beter dan alle anderen, duizendmaal beter. Dat weet ik! Maar ik ben zoo ongelukkig, zoo grenzenloos ongelukkig!»

Rond moeder en dochter de verliefde maar zwakke Hjalmar, die ten slotte de schatten van zijn pleegvader afstoot, om zelf te arbeiden voor zijn Yngva; Sandén, de ongepolijste, hartelijke dokter, die Thora niet kan volgen in haar gedachten over waarheid, plicht en recht; de strenge Eksköld, Hjalmars pleegvader, vroeger smoorlijk verliefd op Thora en medeplichtig aan haar val, omdat hij zweeg, ofschoon hij wist dat haar verleider getrouwd was; vrouw Rasch, een eenigszins symbolieke figuur, moeder van een dochter, die van de zonde leeft.

Forsch zijn de karakters geteekend, flink en natuurlijk is de taal die deze menschen, geen tooneelpoppen, spreken; doch handeling wordt gemist in Agrell's tooneelspel en daarbij gevoegd de mooie, maar sombere stemming, dan kan het niet verwonderen, dan *Eenzaam* niet bijster in den smaak viel van het groote publiek, al werd het met aandacht gevolgd en al geraakte het publiek tegenstribbelend onder den machtigen indruk. Daarbij komt nog, dat deze ernstige arbeid moeilijk bij de vluchtige kennismaking van een enkele opvoering voldoende zal begrepen worden. En hoe velen gaan een tooneelstuk twee of driemaal zien of lezen het werk vooraf? De schouwburg wordt nog te veel beschouwd als plaats van ontspanning en *Eenzaam* kan wel ontspanning schenken, maar slechts door inspanning.

De opvoering was door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten uitstekend verzorgd; wij achten haar een der beste van het geheele seizoen. Wellicht is daaraan de omstandigheid niet vreemd, dat het tooneelspel reeds vroeger in studie was genomen, totdat de ziekte van Mevrouw Beersmans dwong de opvoering uit te stellen.

Er werd misschien iets te slepend gespeeld, wat te veel gedetailleerd. Mevrouw Beersmans was als Thora wel wat erg tragédienne; haarforsch talent brengt haar allicht tot al te krachtige uitbeelding. Maar niettemin verdient haar vertolking grooten lof; men leed mede met de diep ongelukkige vrouw, trots alle miskennis strijdende voor wat zij waarheid acht; met de moeder, die den moed bezit, uit liefde voor haar kind, dat kind van haar te vervreemden.

De heerlijk-mooie rol van Yngva heeft Mevrouw Alida

uitvallen had ze verrukkelijke momenten; meer innigheid daarna zou niet schaden, want snijdend wreed zijn vaak Yngva's gezegden en duidelijk moet uitkomen, dat zij zielsveel van Thora houdt en alleen haar ongeluk haar zoo bitter stemt. Ook in het tweede onderhoud met Hjalmar was veel moois. Eerst dat koude, ongenaakbare om later uit te barsten: »Begrijp je dan niet, dat ik zijn *moet* . . . zooals ik ben . . . dat je wreed en onbarmhartig handelt!» De Yngva behoort ongetwijfeld tot het beste, dat Mejuffrouw Klein heeft doen genieten.

Als Eksköld was de heer Tartaud bij de eerste opvoering zeer gelukkig, bij de tweede wat overdreven stroef. Hij mag later veilig laten blijken, dat hij bekeerd is en hartelijk een gunstige oplossing verlangt.

De dokter Sandén werd door den Heer J. Haspels fijn getypeerd; het aanbieden van het snuifje aan het slot — toch al een gevaarlijk experiment — moet niet te uitvoerig geschieden. Sandén doet het, meenen we, om zijn gelegenheid met den toestand te verbergen.

De heer Van Eijsden stelde met tact den luitenant Hjalmar voor (is uniform noodig of gewenscht?) en Mevrouw Burlage (vrouw Rasch) was vooral in haar laatste tooneel zeer goed.

Alles in alles een kostelijke opvoering van een belangwekkend werk.

29 April 1894.

JEAN VALJEAN.

Iets over Ibsen en zijn Rosmersholm.

(Gedeeltelijk naar aanleiding van eene kritiek op *Rosmersholm*, voorkomende in *De Kunstwereld van Maart* jl. N°. II.)

I.

Volgens Willem van Bergen — een der eerste mannen in »de» en onze (?) Kunstwereld — is de ergste fout van »Rosmersholm», dat zijn auteur Rosmer en Rebekka afzonderlijk laat slapen.

Dit teekent dezen criticus.

Ibsen's kunst heeft om gewaardeerd te worden eenige gelijkgezindheid van noode. Deze ontbreekt hier tusschen den dichter en zijn beoordeelaar geheel en al. In de gevoelswereld van den laatste neemt het geslachtsleven zulk een overheerschende plaats in, dat bij het zien van verhoudingen tusschen menschen, dit leven het eerst en het sterkst zijn aandacht trekt; het meest zijne belangstelling gaande houdt; ja, ik wed, dat hij moeite heeft aan de eerlijkheid van den artiest te gelooven, die beweert anders te zien.

Dat Ibsen anders ziet, weten we intusschen allen.

Toch kan zelfs Willem van Bergen met eenigen goeden wil echte kunstenaarseigenschappen bij dezen auteur waarnemen. Ieder stuk, in onze dagen spelende, draagt er de bewijzen van, dat hij het gewone doen der menschen scherp en duidelijk ziet en met frappante juistheid weer kan geven. Willem van Bergen leze met dit doel om te beginnen *Nora*, *De wilde eend* en *Een vijand des volks* maar eens over. Ibsen's kennis van het zieleleven van velen zijner tijdgenooten, is een gedeelte van zijn roem. Zijne gaven als echt dramatisch dichter worden door het derde bedrijf van *Spoken* buiten allen twijfel gesteld. Voor 't overige — het moet erkend worden — is de auteur Ibsen een zeer zonderling groeisel. Een man — die hem het best kennen, verzekeren het ons — voor wien een reeks van drama's een gelijke reeks van zelfbevrijdingen, een gelijk aantal fasen van zelfkennis is; een man, die, drama's dichtende, — dit is gewoon — strijd wil laten zien op het tooneel maar — en dit is minder gewoon — een strijd, waarbij hij zelf in de hoogste mate geïnteresseerd is, omdat het einde van dien strijd zijn ziel tot rust moet brengen. Geboren met de ongewone neiging om de stemming, waarin het gepeins over Maatschappij en Moraal hem brengt, in drama's vorm te geven, is hij — en dit is nog ongewoon — begaafd met het vermogen om drama's te schrij-

ven — drama's, die, wat Willem van Bergen er ook van zeggen moge — geen lezer onverschillig laten, die tot luisteren en nadenken dwingen, onophoudelijk om een eindoordeel vragen, die van onberispelijk zuiveren bouw zijn.

Is er ooit vreemder combinatie van neiging en vermogens gezien?

Niet te ontkennen evenwel is het, dat de strijder voor zedelijke beginselen bij hem domineert, dat zijn denken over Maatschappij en Moraal de eerste beweegkracht van zijn dichten schijnt; ja, als ik mij niet bedrieg, denkt ieder bij het hooren van Ibsen's naam in de eerste plaats aan den zedelijkheidsapostel, in de tweede plaats aan den kunstenaar.

De bovengenoemde eigenschappen nu, waarbij nog komt een vorm, zoo sober, als men zelden gepaard ziet gaar, met zoo diepe bedoelingen — ik geloof, dat dit alles te zamen voor een groot deel den verbijsterenden indruk verklaart, die ieder zijner scheppingen op iederen lezer voor het eerst maakt; verklaart, waarom zijn arbeid ook voor hem, die er een ongunstigen, onaangenamen indruk van ontvangt, iets »glads» heeft (zooals W. v. B. het noemt), iets onaantastbaars, zou ik 't willen noemen, iets, dat bij ontleding te sterk is, ontsnapt, ontglipt, omdat het goed overwogen blijkt — ge gevoelt dat er een sterke geest aan het woord is; zoodat, al weet ge niet waarom, ge met uw kritiek vrees een dwaasheid te zeggen; iets, dat den Heer Willem van Bergen heeft geprikkeld en boos gemaakt en hem over alle bedenkingen heen aan het schelden en tieren heeft gezet. En toch, 't is opmerkenswaard, van al de details, die hij tot staving van zijn zeer ongunstigen indruk opsomt, is er slechts één, dat men met instemming niet-goed kan noemen, het geld geven van Rosmer aan zijn vroegeren leermeester in tegenwoordigheid van anderen; en ik wil hem gaarne een tweede cadeau doen: Kroll's onaannemelijke verklaring voor zijn lange afwezigheid op Rosmersholm. Voor het overige — de belangstellende lezer controleere het — raken zijne aanmerkingen minder het stuk Rosmersholm dan wel het drama als kunstvorm. Desdemona zou volgens Willem van Bergen haar zakdoek niet mogen verliezen en in *Blanchette* de wegwerker niet mogen in de herberg komen juist op het moment, dat Elise en hare adellijke vrienden zich aldaar bevinden.

Om de drama's van Ibsen te bewonderen, om in de lectuur of vertooning er van genot te vinden, om er door aangegrepen te worden — moet men in meerdere of mindere mate de gevoels- en gedachtenwereld van hunnen auteur deelen. Boezemen u vragen van den volgenden aard: mogen of moeten we onze persoonlijkheid aan de maatschappij, aan onze verwanten wellicht — ten offer brengen? Welke verhouding tusschen den gehuwden man en vrouw is de eenige goede? In hoever kan onze afkomst ons willen en denken belasten? Hoever werkt de invloed van den eenen mensch op den anderen in? Is een streng zedelijk leven bestaanbaar met levensvreugde? Boezemen u deze en dergelijke vragen belang in, hielden zij, wellicht onbewust, meermalen uwe aandacht bezig, dan is zijn werk u als eene openbaring. De soberheid, die ingehoudenheid van dien stijl, die eenvoudige woordenkeus ook bij de meest subtiele ontleding, die dialoog, schier bij iedere wending een geestelijk vergezicht openend, dit alles treft en verrast u in hooge mate. Dan — na eenigen tijd — bemerkt ge dat niet alle zijne figuren werkelijkheids-menschen zijn; vooral aan het werkelijk leven van menigen hoofdpersoon rijst twijfel bij u. 't Wordt u duidelijk, dat in deze kunst menigmaal de zedemeester den kunstenaar het werk uit de hand heeft genomen. Toch blijft de dichter u aantrekken, en blijft ge, terwijl ge u de vrijheid van kritiek hebt verworven, den zwaar-ernstigen denker met zijn sobere vormen, den fijnen zielekenner, den ervaren tooneelman, den steeds belangwekkenden auteur bewonderen en eeren.

(Wordt vervolgd.)

A. B. DAVIDS.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSENGRACHT 949
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 14 EN 15.

9 JUNI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

I N H O U D.

Officieel gedeelte: Verslag der 24ste Algemeene Vergadering te Delft gehouden. — Leescomité.

Niet-Officieel gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad (Mej. Julia Cuypers, *Die goede buitenlui* enz.). — A. B. Davids, Iets over Ibsen en zijn Rosmersholm II. — Varium.

Officieel Gedeelte.

**24ste Algemeene Vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond
op Zaterdag 26 Mei 1894, des morgens te
11 uren in „Stads Doel” te Delft.**

Tegenwoordig zijn: de leden van het Hoofdbestuur Prof. Dr. A. G. van Hamel, Dr. C. I. Vinkestejn, Jean Browne, Marcellus Emants, M. B. Mendes da Costa, Dr. F. L. Abresch, J. A. Heuff en Mr. L. J. Plemp van Duiveland.

De afgevaardigden der Afdeelingen:

Amsterdam: Mr. A. Fentener van Vlissingen, H. Heyermans Jr. en J. G. Robbers Jr.

Rotterdam: Jean Browne, J. Milders en Mr. J. Hanegraaff.

's Gravenhage: Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissekerke, D. F. van Heyst en Mr. A. G. N. Swart.

Dordrecht: D. Crena de Jongh, Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen en Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.

Utrecht: F. L. A. Roeloffs Valk.

Groningen: Mr. B. ten Bruggen Cate.

Delft: J. Post van den Burg, J. A. Kalff en H. Lohr.

Tiel: J. A. Heuff.

Verder zijn aanwezig: Mr. J. Kalff Jr., Redacteur van „Het Tooneel” en de gewone leden van het Verbond: Herman Heyermans en J. H. Rössing.

De Voorzitter, Prof. Dr. A. G. van Hamel, opent te ongeveer half twaalf de vergadering en spreekt daarbij ongeveer het volgende:

»Mijne Heeren,

»Het is zeker altijd eervol, maar lang niet altijd gemakkelijk, Bestuurder laat staan, Hoofdbestuurder, van het Nederlandsch Tooneelverbond te zijn. Daartoe zijn de plichten welke die betrekking oplegt, — ik zal niet zeggen: te zwaar: ze zijn misschien zelfs te licht: maar — te onbepaald, te onduidelijk.

»Een Bestuurder van het Tooneelverbond behoeft, het is waar, de statuten onzer Vereeniging slechts te raadplegen om te weten wat hij zoo ongeveer te doen heeft. Maar verder dan dit »ongeveer” brengt de bepaling waarin het doel der Vereeniging omschreven wordt, hem niet. En veel verder dan dit »ongeveer” brengt hem evenmin het wetsartikel waarin de middelen genoemd worden welke de Vereeniging tot het bereiken van haar doel bij voorkeur wil aanwenden. Een nauwkeurig omschreven taak heeft hij meestal zelf te zoeken: en dit zoeken wordt hem door de omstandigheden niet altijd gemakkelijk gemaakt.

»Misschien zullen de tooneelspelers reeds meer dan voldaan zijn over zijn werk, wanneer hij zorgt draagt dat hun, bij gelegenheid van een jubilé of van andere soortgelijke plechtigheden, de noodige kransen worden ter hand gesteld — eene werkzaamheid die aan ons Verbond wel eens den naam van »Kransenverbond” heeft doen geven. De leeraren der Tooneelschool zullen hem wellicht reeds een goede dosis lof toezwaaien wanneer hij zorgt dat dit raderwerkje ongestoord aan 't marcheeren kan blijven. De leden van het Verbond zullen hem mogelijk reeds een voortreffelijk Bestuurder achten, wanneer hij hun eenige gratis-voorstellingen weet te bezorgen.

»Maar wanneer hij dit alles gedaan heeft, dan is hij natuurlijk over zich zelf verre van tevreden, dan meent hij daarmede zeer weinig voor den bloei der tooneelletterkunde en der tooneelspeelkunst in Nederland gedaan te hebben. Hij doet dan ook meer. Maar hoe licht wekt dit meerdere critiek en oppositie, bij den e... omdat het niet genoeg, bij

den ander omdat het te veel, bij een derde omdat het niet goed gedaan is!

»Had hij maar een taak, een vaste taak, door nagenoeg alle leden van het Tooneelverbond eenstemmig hem opgedragen, — hoe gaarne zou hij aan deze zijn beste krachten wijden!

»Intusschen, M. H., het moge dan niet altijd aangenaam zijn zich Bestuurder te gevoelen van het Nederlandsch Tooneelverbond, één dag in het jaar is er, ten minste, waarop die betrekking een voorrecht en een genot is. Het is de dag der Algemeene Vergadering. Het is waar, de Bestuurder, althans de Hoofdbestuurder kan zich op dien dag te verdedigen hebben tegen bedenkingen van allerlei soort, tegen critieken waarop hij gerekend had, of tegen eene oppositie waardoor hij overvallen wordt.

»Maar, in ieder geval is hij dan een ganschen dagsamen met mannen die het vaderlandsche tooneel en de Nederlandsche tooneelspeelkunst een warm hart toedragen, die veel ophebben met die grootste, die meest gecompliceerde, maar ook — in menig opzicht — dankbaarste van alle kunsten. Hij gevoelt dat hij niet alléén staat met zijne liefde voor de dramatische letterkunde in hare interpretatie. Zijn gevoel van isolement, de mismoedigheid die zich soms van hem meester maakt wanneer hij denkt aan het weinige dat hier is verwezenlijkt, aan het vele dat hier veranderd zou moeten worden en toch niet te veranderen is, — dat gevoel wijkt voor de zekerheid dat de gemeenschap waarvan ons Tooneelverbond heet te getuigen, geen illusie is, dat hij door hartelijke sympathie voor hetzelfde streven met velen zeer wezenlijk verbonden is.

»Op dien dag, M. H., gelooft de Bestuurder van het Tooneelverbond weer eens aan de waarde van zijn ambt, aan het leven zijner Vereeniging, aan de toekomst van het Nederlandsche tooneel.

»Dat geloof kan ook heden onder ons gewekt worden, in weerwil van de sombere stemming die door den weerklank van sommige geluiden welke, in 't afgelopen jaar, in de tooneelwereld weerklonken hebben, onvermijdelijk bij ons zal worden geacht. Want die geluiden zijn op verre na niet alle helder en opwekkend geweest. Wel zijn er waarvan wij ook thans nog gaarne de echo's vernemen: toejuichingen aan »jubilerende» tooneelspelers en van ziekte herstelde tooneelspeelsters; handgeklap, en meer dan dat, voor eene Segond-Weber, een *Théâtre Libre*, een *Œuvre*, die Fransche kunst, oude en nieuwe, zelfs zeer nieuwe, ons hebben doen bewonderen en genieten.

»Maar, tusschen dit alles door, hoeveel sombers, hoeveel droevigs! Al die acteurs-jubilea herinneren ons dat onze goede tooneelspelers oud worden, en wij vragen ons wel eens af waar de jongen zijn die al deze bekwame artisten moeten vervangen? De hoofdstad vooral heeft ons op tooneelgebied getuigen doen zijn van ons aarzelen, een zoeken en tasten, eene onbekwaamheid bij sommigen, bij anderen eene onverschilligheid of onzekerheid, een onderlinge naijver zelfs, waarvan weinig goeds te verwachten is.

Wie onzer gedenkt niet de jammerlijke tragedie die in het anders zoo vroolijke *Salon des Variétés*, — en niet op het tooneel alleen, ook achter de schermen, helaas! — is afgespeeld? Hebben we niet jonge tooneelspelers — en daaronder oud-leerlingen der tooneelschool van wie wij nog al veel hadden verwacht — heen- en weer zien trekken, van het eene gezelschap naar het andere, als dwalende lichtjes die er maar nooit in slagen kunnen vaste sterren te worden? Hebben groote gezelschappen, die voor de tooneelspeelkunst het meest behoorden te doen, ons niet vaak teleurgesteld, zoal niet door het spel van enkele zeer bekwame onder hunne leden, dan toch door de keuze der opgevoerde stukken? Hebben we niet een jong mensch, die het geheim der nieuwere tooneelspeelkunst in den vreemde was gaan bestudeeren, terug zien komen met de

ervaring dat de taak die hij op zich had genomen voor zijne krachten te zwaar was?

»Nog van andere droevige geluiden zult gij, in het jaarverslag van onzen Secretaris zoo straks de echo's kunnen vernemen. . . .

»En toch, Mijne Heeren, op den dag onzer Algemeene Vergadering is het te verwachten dat zij zich zullen oplossen in de goede klanken die in de discussies dier vergadering, in de heildronken onzer feestelijke bijeenkomsten zich zullen doen hooren. Want wij zullen elkaar met moed en vertrouwen weten te bezielen.

»Hier zullen de handen in elkaar geslagen worden die bereid zijn alle wezenlijk goede tooneelkunst oprecht en warm toe te juichen, — en tevens bereid om in de beurs te tasten waar de belangen der tooneelspeelkunst of die der tooneelspelers groote of kleine offers mochten eischen. Geen onzer die zich aan deze soort van verbroedering zal willen onttrekken. Ook heden, ook te Delft, de oude orakelstad, moge het blijken dat het Tooneelverbond in den echten zin een verbond van tooneelvrienden is en blijven wil.

»Met den wensch dat *dit* verbond heden bekrachtigd moge worden, open ik deze 24ste Algemeene Vergadering.»

Toen het applaus, waarmede deze rede werd begroet, was weggestorven, deelde de Voorzitter mede, welke afgevaardigden door de afdelingen werden gezonden, vermeldde het aantal stemmen, dat door iedere afdeling zou worden uitgebracht en constateerde, dat de afdelingen Middelburg, Haarlem, Harlingen, Leeuwarden en Gent niet op de vergadering vertegenwoordigd waren; alleen Middelburg had kennis gegeven, dat het geen afgevaardigden kon zenden. Bovendien had Mr. J. N. aan Hall, Eerelid van het Verbond medegedeeld, dat hij verhinderd was de vergadering bij te wonen; een gelijkkluidend bericht was ingekomen van den Hoofdbestuurder den heer Daniël de Lange en van den Directeur der Tooneelschool, den heer S. J. Bouberg Wilson.

De Secretaris, Dr. C. I. Vinkesteyn kreeg daarna het woord, om het verslag, over het afgelopen bondsjaar uit te brengen en las als volgt:

Het afgelopen tooneelseizoen vormt een donkere bladzijde in de geschiedenis van het vaderlandsche tooneel. Overal zagen wij bittere teleurstelling naast zeer weinig voorspoed. Bijna alle tooneelgezelschappen hadden een harden strijd om het bestaan te strijden; een, dat van den Amsterdamschen Salon des Variétés, dat gedurende de laatste jaren ondanks zijn kleine middelen zoo vaak met zooveel inspanning en met zooveel succes de vaan der kunst hoog wist te houden, bezweek in dien strijd. Ook voor onze vaderlandsche tooneelletterkunde, die gedurende de laatste jaren door zoo menig belangrijk product verrijkt werd, was het afgelopen seizoen niet zeer winstgevend; slechts enkele oorspronkelijke stukken werden ter opvoering aangenomen. Deze malaise, die zich ook in het buitenland deed gevoelen, had ook zijn invloed op onze vereeniging. Zelden zal voor een verslaggever de taak om U in het kort de fata van ons Verbond uit een te zetten minder aangenaam geweest zijn, dan dit thans voor mij het geval is. Veel teleurstelling, weinig succes viel ons ten deel. Andere jaren was ten minste bij veel tegenspoed nog op enkele lichtpunten te wijzen; een dezer lichtpunten was vaak de *Tooneelschool*. Doch ook haar geschiedenis was in het afgelopen jaar niet zeer schitterend.

Weinig dagen voor het einde van den cursus deelden 3 leerlingen der 2 laagste klassen der Tooneelschool aan den Directeur mede, dat zij van het theoretische gedeelte van het examen verzochten vrijgesteld te worden, daar zij bij verschillende tooneelgezelschappen geëngageerd waren. Bij het sluiten dezer engagementen was noch de Directeur

noch de Tooneelschoolcommissie gehoord. Zeer ontstemd waren en Directeur en Commissie over deze handelwijze van eenige tooneeldirecties, waardoor noch de kunst gebaat noch het belang der leerlingen, wier opleiding zoo plotseling afgebroken werd, genoegzaam in acht genomen was. Nog grooter werd deze ontstemming, toen deze directies hen bij hun debuut als oud-leerlingen der Tooneelschool bij het publiek introduceerden. Het publiek moest daardoor onwillekeurig in den waan komen, dat zij den geheelen cursus der School doorloopen hadden, wat natuurlijk aanleiding kan geven tot onbillijke beoordeelingen van het daar gegeven onderwijs. De Commissie en de Directeur meenden, dat door dergelijke handelingen van Tooneeldirecties en aan de School en aan de betrokken leerlingen groote schade wordt berokkend en verzochten het Hoofdbestuur maatregelen te nemen om dergelijke engagementen met leerlingen, die de School niet geheel hebben afgevoerd, te voorkomen. Het Hoofdbestuur richtte zich dientengevolge bij missive van 29 October 1893, No. 19 tot de verschillende directies der Nederlandsche tooneelgezelschappen. Het wees hen op het feit, dat door het sluiten van engagementen met leerlingen, die slechts gedeeltelijk den cursus hebben gevolgd, niet alleen de geregelde gang van het onderwijs aan onze inrichting in hooge mate gestoord, maar ook de band, die de leerlingen met den Directeur en de Commissie verbindt, op onbehoorlijke en voor de toekomst van den betrokken leerling nadeelige wijze verbroken wordt. De eigenaardige voorbereiding, welke de ouders en voogden van den aanstaanden tooneelspeler voor hun kind of hun pupil op de Tooneelschool hebben gezocht, blijft toch op deze wijze zeer onvolledig en wordt door die onvolledigheid nagenoeg geheel waardeloos. Tevens werd medegedeeld, dat volgens Art. 45 van het Reglement der School noch de leerlingen noch hun ouders of voogden of verzorgers engagementen mogen sluiten dan met goedvinding en medewerking van den Directeur.

Op grond van het voorgaande verzocht het Hoofdbestuur aan de bovengenoemde Directies in het vervolg geen engagementen met onze leerlingen te sluiten, dan na eerst den Directeur gehoord te hebben en slechts hen als oud-leerlingen der Tooneelschool bij het publiek te introduceeren, die met een diploma van eervol ontslag onze inrichting verlaten hebben. Ten slotte is nog het besluit genomen, dat in het »Tooneel» zal openbaar gemaakt worden, indien een leerling der School zich in strijd met het bovengenoemde artikel 45 bij een tooneelgezelschap engageert.

De resultaten der overgangs- en eindexamens, die bij het einde van den cursus 1892—93 werden afgenomen, waren als volgt:

Voorbereidende School. 1e klasse: geëxamineerd 3 leerlingen, toegelaten 2; een leerling, die aan de eischen van het examen had voldaan, verliet op advies van den Directeur, wegens lichamelijke ongeschiktheid voor het Tooneel de School.

2e klasse: geëxamineerd 2; toegelaten 2, een evenwel eerst na afloop der vacantie na een goed afgelegd examen in Nederlandsch en Fransch.

Tooneelschool. 1e klasse: geëxamineerd 2; toegelaten geen; van de 2 overige leerlingen dezer klasse had de één de School verlaten wegens ziekte, de andere wegens haar engagement bij het gezelschap van den Salon des Variétés.

2e klasse: geëxamineerd 2; toegelaten 2. De 2 overige leerlingen waren geëngageerd, de een bij het gezelschap van den Heer De La Mar, de ander bij dat van den Heer Christijn.

3e klasse. Aan den eenigen leerling dezer klasse, Hendrik Teune, werd eervol ontslag verleend, onder toekenning van het diploma. Hij werd geëngageerd door de HH. Poolman en Kreukniet en na de opheffing van hun gezelschap door den Heer Christijn.

De examens in spel en voordracht der beide hoogste klassen werden gehouden ten overstaan van een jury, bestaande uit Mevr. S. Pauwels—van Biene en de HH. Prof. Dr. A. G. van Hamel, Jean Browne, Henri van Kuijk, A. Ising Jr., Dr. G. Kalf en Mr. J. Kalf Jr. Deze jury kende de volgende onderscheidingen toe: aan H. Teune een tweeden prijs voor blijspel, aan Caroline van Dommelen een tweeden prijs voor blijspel en eenzelfden voor drama en aan M. Spree een eervolle vermelding voor zijn spel als *Frits Kobus*. De jury meende bovendien een woord van hulde te moeten uitspreken voor de uitnemende wijze, waarop Mevrouw Stoetz *Vriend Frits* had ingestudeerd.

De admmissie-examens werden den 2ⁿ September gehouden. Ingevolge het besluit der vorige Algemeene Vergadering bestaat dit jaar de Voorbereidende School slechts uit de hoogste klasse. Hierdoor was een wijziging van de eischen voor het admmissie-examen van deze School noodzakelijk; de Tooneelschoolcommissie heeft deze eischen zoo ingericht, dat leerlingen, die de Openbare Scholen van Uitgebreid lager onderwijs te Amsterdam met goed gevolg geheel hebben afgevoerd, aan dit examen kunnen voldoen.

Voor de Voorbereidende School werden geëxamineerd 3 adspiranten, van wie één kon worden toegelaten.

Aan het admmissie-examen voor de Tooneelschool namen deel 4 candidaten, waaronder een leerling der Voorbereidende School. Geen hunner kon aan de eischen van het examen voldoen; aan twee hunner werd toegestaan de lessen der Voorbereidende School te volgen.

Den 4ⁿ September begon de nieuwe cursus met 11 leerlingen, als volgt verdeeld:

Voorbereidende school 5.

Tooneelschool. 1e klasse 4; 3e klasse 2. De 2e klasse dezer School ontbreekt; hetzelfde is na den 4ⁿ October ook met de hoogste klasse het geval. Den 30ⁿ September berichtte een der 2 leerlingen dezer klasse, dat hij wegens veranderde bestemming, vooral om gezondheidsredenen, de School moest verlaten; de andere woonde na den 4ⁿ October de lessen niet meer bij.

Tengevolge van het vertrek dezer 2 leerlingen besloot de Commissie onder goedkeuring van het Hoofdbestuur voor dezen cursus het programma van het onderwijs aan de laagste klasse der Tooneelschool eenigzins te wijzigen; er werd bepaald, dat dit jaar in die klasse onderwijs zou gegeven worden in Hoogere Mimiek, de beginselen van Costuumkunde en de Engelsche taal; tevens werd het aantal lessen in Spel en in Fransche Taal en Letterkunde vermeerderd. Volledigheidshalve dient nog opgemerkt te worden, dat de lessen in de Engelsche taal slechts door 2 leerlingen worden gevolgd. Tevens werd besloten, dat eenige uren in Lezen en Voordracht, Uitspraak en Stenvorming, Spel en Zang afzonderlijk voor de hospitanten zouden gegeven worden, die dezen cursus ten getale van 6, enkele lessen gevolgd hebben; thans bezoeken nog slechts 2 hunner de School.

Het geringe aantal leerlingen leverde vaak moeielijkheden op bij de lessen in spel van Mevr. Stoetz; met groote waardeerling maakt daarom de Commissie melding van de welwillendheid van den oud-leerling H. Teune, die sedert half October, wanneer dit noodig was, ter assistentie dit gedeelte van het onderwijs volgde.

Gedrag en ijver der leerlingen geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen; het schoolverzuim, waarover in het vorige verslag geklaagd werd, verminderde tengevolge van de daartegen genomen maatregelen; dat het tot een minimum beperkt is, kan nog niet verzekerd worden. De Directeur tracht zooveel mogelijk dit gebrek tegen te gaan; hij wordt evenwel in zijn pogingen niet altijd voldoende gesteund door alle ouders en voogden der leerlingen.

In het personeel der leeraren en leeraressen kwamen de volgende wijzigingen. Tengevolge van de beslissing, bij de vaststelling der begrooting op de vorige Algemeene Ver-

gadering genomen, verviel bij het begin van den cursus het onderwijs in de Aardrijkskunde. De leeraar in dit vak, de Heer *A. D. Hagedoorn*, werd daarom met ingang van den 1ⁿ September als zoodanig eervol ontslagen onder bijzondere dankbetuiging voor de uitstekende wijze, waarop hij gedurende zoovele jaren in het belang der School was werkzaam geweest. Tegen dienzelfden datum nam de Heer *A. Reijding* ontslag als leeraar in de Costuumkunde. In zijn plaats benoemde de Commissie voor den tijd van één jaar den Heer *Gerard Muller*. Op haar verzoek verkreeg bij het begin van den nieuwen cursus Mej. *S. F. Spengler* eervol ontslag als leerares in Fransche uitspraak en Letterkunde. De Commissie wees *Dr. J. J. A. A. Frantzen* als haar opvolger aan. De Heer *Jan C. de Vos* werd opnieuw voor den cursus 1893—94 tot leeraar in spel en voordracht benoemd.

Den 11ⁿ Februari ontviel aan de School haar oudste Leeraar. Sedert 1878 heeft de Heer *J. M. G. A. Witt* zijn artistieke gaven ook ten dienste onzer inrichting gesteld en het past ons hier een woord van waardeering te spreken voor de groote diensten, door hem aan de Tooneelschool bewezen. Zijn nagedachtenis zal bij ons steeds in eere blijven.

In de vacature, door zijn overlijden ontstaan, zal eerst bij het begin van den volgende cursus worden voorzien.

Het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen wees in plaats van zijn afgetreden lid, den Heer *Prof. Mr. G. A. van Hamel*, den Heer *Mr. J. A. Levy* tot zijn vertegenwoordiger in de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool aan. Eerstgenoemde Heer werd als Onder-Voorzitter dezer Commissie vervangen door *Dr. C. J. Vinkesteyn*.

In het Comité van Dames-Patronessen kwam in het afgelopen jaar geen wijziging. Het Hoofdbestuur apprecieert zeer de groote diensten, door dit Comité bij voortdurend aan de School bewezen.

Acht afdelingen hebben gedelegeerden bij de vergaderingen der Tooneelschoolcommissie aangewezen; de commissie constateert met groote waardeering de tegenwoordigheid op de meeste harer vergaderingen van den gedelegeerde der Amsterdamsche afdeling, den Heer *Jules L. N. de Gijsselaar*.

Het gebruik, door de leerlingen van de bibliotheek gemaakt, nam den vorigen cursus zeer af; slechts 58 boeken werden aan hen uitgeleend. De nieuwe cursus onderscheidt zich in dit opzicht zeer gunstig van zijn voorganger. Mevr. *Rennefeld*, de H.H. *Mr. J. N. van Hall*, *J. A. Holtrop* en *H. F. Vogin* gaven aan de School boekwerken ten geschenke. Den gevers een woord van dank.

De meeste voornamen Nederlandsche Tooneelgezelschappen, die te Amsterdam gevestigd zijn of daar optreden, en de Maatschappij Apollo gaven den leerlingen gratis toegang tot de door hen gegeven voorstellingen. De Maatschappij »Arti et Amicitiae" stelde eenige malen toegangskaarten voor haar exposities ter beschikking.

Slechts 3 keer traden de leerlingen in particuliere vereenigingen op; sedert October j.l. werd wegens het ontbreken der 2 hoogste klassen afwijzend beschikt op alle aanvragen van afdelingen of vereenigingen om toe te staan leerlingen voor haar leden te doen optreden.

Ter voorkoming van misbruiken besloot de Commissie, dat in het vervolg geen leerlingen der School in vereenigingen hunne medewerking zullen verleen in stukken door leden dier vereenigingen opgevoerd.

De verwachting, in het vorige jaarverslag uitgesproken, dat de lessen in Uitspraak en Stemvorming aan de Voorbereidende School en in Spel aan de Tooneelschool meer geregeld zouden gegeven worden en niet ver zouden blijven beneden het aantal, dat gedurende een cursus moet vervuld worden, bleek ongegrond. Ambtsbezigheden van de betrokken leeraren en leerressen belemmerden zeer den gereden

gang van dit onderwijs. De Heer Le Gras maakte den vorigen cursus hierop een gunstige uitzondering; de som der door hem gegeven uren wees zelfs op een klein voordeelig saldo.

De proef, den vorigen cursus genomen om de door de leerlingen ingestudeerde stukken vóór iedere vacantie in tegenwoordigheid van het Hoofdbestuur, de Commissie van Toezicht en de Gedelegeerden der afdelingen, het Leerenpersoneel en het Bestuur der Amsterdamsche afdeling te laten opvoeren, werd dit jaar voortgezet. Zij werkt in hooge mate gunstig op den ijver der leerlingen en daarom zijn thans voorstellen ter bestendiging van dezen maatregel ingediend.

Het *Oefentoneel* gaf om de bekende redenen ook dit jaar geen voorstellingen.

Dank zij het aanzienlijk subsidie van H. M. de Koningin en den steun van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, behoeften geen ingrijpende wijzigingen in de inrichting der School aangebracht te worden. Daar de inkomsten van het Verbond steeds kariger vloeien en de financieele hulp van het Nut slechts een tijdelijk karakter draagt, zal binnen vrij korten tijd een niet onaanzienlijke inkrimping van het programma der School te wachten zijn. Moge de toekomst bewijzen, dat deze voorspelling voorbarig is geweest.

Het *Tijdschrift* verscheen vrij geregeld. Wegens toememende werkzaamheden verzocht en kreeg de Redacteur de toestemming van het Hoofdbestuur om den Heer *J. Vriesendorp Jr.* te belasten met de rubriek »Uit de Amstelstad." Het Hoofdbestuur verleende deze toestemming onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de Heer *Kalf* de verantwoordelijkheid voor den geheelen inhoud van het Tijdschrift zou dragen; de Heer *Vriesendorp* zou dus in geenerlei officieele betrekking tot het Hoofdbestuur staan.

Ten einde de belangstelling in het Tijdschrift te doen toenemen is besloten, dat aan den nieuwen redacteur zal opgedragen worden naast de gewone tooneelcritieken een overzicht te geven van de verschillende tooneelrecensies, die in de grootere bladen en tijdschriften verschenen zijn.

Op de Algemeene Vergadering, den 15den April 1891 te Utrecht gehouden, werd tot de groote afdelingen het verzoek gericht pogingen in het werk te stellen tot bevordering van een degelijke *tooneelcritiek* bij de opvoering van oorspronkelijke werken. In de jaarverslagen, op de Algemeene Vergaderingen van 1892 en 1893 uitgebracht, is er op gewezen, dat bij het Hoofdbestuur geen berichten waren ingekomen, dat de afdelingen in dien geest werkzaam waren. Alleen de Haagsche Afdeling scheen dit onderwerp op het programma harer werkzaamheden gezet te hebben, zooals bleek uit het verslag eener afdelingsvergadering van 2 November 1891, opgenomen in het Tooneel van 15 November 1891. Sedert dien tijd vernam evenwel het Hoofdbestuur niets van de resultaten, waartoe deze bemoeiingen geleid hadden. Daarom werd tot de besturen der 3 groote afdelingen den 14n Januari j.l. het verzoek gericht mede te willen deelen, wat door hen tot dusverre was gedaan of welke maatregelen werden voorbereid om in den geest van het te Utrecht gesprokene werkzaam te zijn. *Amsterdam* bewaart naar aanleiding van dit schrijven tot op dit oogenblik een diep stilzwijgen. *Rotterdam* berichtte eerst niets in dit opzicht te kunnen doen, daar deze afdeling zich niet kon vereenigen met de opinies, door *den Haag* te Utrecht over dit onderwerp verkondigd. Na eenige opheldering van de zijde van het Hoofdbestuur verklaarde het zich evenwel bereid deze zaak in ernstige overweging te zullen nemen. *'s-Gravenhage* antwoordde, dat de tooneelcritiek daar ter stede thans weinig te wenschen overlaat en geene aanleiding geeft om te trachten daarin eenige wijziging te brengen. Het Hoofdbestuur kan niet nalaten bij deze gelegenheid nog eens met nadruk te wijzen op het groote belang, dat voor de Nederlandsche tooneelauteurs bestaat in de behoorlijke voorbereiding en

voorlichting van het publiek bij de opvoering hunner werken. Het drukt de hoop uit, dat de grootere afdelingen nog eens zullen willen overwegen, in hoeverre zij werkzaam kunnen zijn in den geest van het door den Algemeenen Voorzitter te Utrecht gesprokene. Het neemt daarom de vrijheid U uit het officieele verslag van het daar verhandelde het volgende in herinnering te brengen: »Spreker zou nu wenschen, dat in iedere afdeling zooveel mogelijk een kern belangstellenden zich vormde, die zich verbonden om zooveel mogelijk alle premièeres bij te wonen en met wie ook onze critici konden te rade gaan. Veel voelt hij ook voor het opwekken van de belangstelling van het publiek vóór de voorstelling door het mededeelen van wat de auteur beoogd heeft, door het publiceeren van een fragment, terwijl het bijwonen der generale repetities door de critici hem mede gewenscht voorkomt. Het zijn vooral de drie groote afdelingen, die in deze richting werkzaam kunnen zijn» (Tooneel van 23 Mei 1891, 20ste jaargang. No. 14 en 15. pag. 114).

Geen aanvragen om in aanmerking te komen voor de toelage voor de opleiding van een *regisseur* kwamen in. De Raad van beheer der Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel» verzocht bij schrijven van den 6^{en} October aan de voor deze toelage uitgetrokken som met betrekking tot een ander gezelschap vooralsnog geen bestemming te geven, daar deze vereeniging, eerst na het nemen eener decisie omtrent hare reorganisatie een desbetreffende aanvraag kon inzenden. Het Hoofdbestuur antwoordde den 11^{en} October d. a. v. zich niet te kunnen verbinden tot het niet in overweging nemen van andere voorstellen vóór de beslissing omtrent de reorganisatie van het Nederlandsch Tooneel; het zag evenwel binnen korten tijd de voorstellen der Koninklijke Vereeniging, in deze zaak met belangstelling te gemoet. Sedert dien tijd zond de Raad van Beheer geen nieuw verzoek in.

Evenmin meldde zich een der afdelingen aan om in aanmerking te komen voor de som, uitgetrokken voor het organiseren van een *bijzondere voorstelling*. Het Amsterdamsche bestuur berichtte evenwel, dat dit jaar van hem geen verzoek over deze zaak kon verwacht worden; het stelde evenwel een eventueele aanvraag om steun voor dit doel in het volgende tooneelseizoen, wanneer de nieuwe Schouwburg gereed zal zijn, in het uitzicht. Het Hoofdbestuur benoemde eene subcommissie, bestaande uit de H.H. *Marc. Emants*, *M. B. Mendes da Costa* en *Jean Browne* om na te gaan, welke stukken voor een dergelijke voorstelling geschikt konden zijn.

Het vorige jaar werd aan de Algemeene Vergadering medegedeeld, dat bijzondere omstandigheden het den Heer *F. Z. Mehler* onmogelijk maakten voorloopig zich met het samenstellen van een beredeneerden *Catalogus van de Nederlandsche tooneelcuriosa* bezig te houden. Daar deze Heer sedert dien tijd de hoofdstad heeft verlaten, is van het oorspronkelijke plan, de uitgave van zulk een catalogus te *ondersteunen* moeten afgezien worden. Het Hoofdbestuur ging evenwel voort om gegevens voor een eventueel uit te geven catalogus te verzamelen; verscheidene leden gaven deels naar aanleiding van de desbetreffende kennisgevingen in het orgaan van het Verbond, deels in antwoord op rechtstreeks tot hen gerichte verzoeken min of meer volledige opgaven van de memorabilia op tooneelgebied, die in hun bezit zijn. Het maakt nog een plan van overweging bij het Hoofdbestuur uit, welk gebruik van deze gegevens kan gemaakt worden en tot welke voorstellen aan een volgende Algemeene Vergadering zij aanleiding kunnen geven.

Het *Leescomité* ontving sedert het laatste verslag elf stukken ter lezing; de meeste daarvan waren ver beneden het middelmatige en blijkbaar geschreven door menschen, die van de eischen van het Tooneel weinig of geen begrip hebben. Twee stukjes intusschen, in één bedrijf, van den-

zelfden schrijver, n.l. *Het Spionnetje* en *De trein van 7.54* waren van aanmerkelijk beter gehalte, hoewel nog niet zoó goed, dat het Comité ze kon aanbevelen ter vertooning op een gewoon tooneel; *en famille* gespeeld zullen ze echter licht succes kunnen hebben.

Gelukkig evenwel is één der ingekomen stukken van dien aard, dat het Comité gemeend heeft de(n) auteur te mogen en moeten steunen eerst in het nog meer speelbaar maken, daarna, zoo mogelijk, in het vertoond krijgen. De auteur, dankbaar voor de gemaakte op- en aanmerkingen, heeft dienovereenkomstig het stuk omgewerkt en verkort, en thans heeft op verzoek van het Comité de directie van een onzer groote tooneelgezelschappen zich bereid verklaard het stuk te lezen en haar oordeel er over aan het Comité mee te deelen. Het bedoelde stuk heet *De mantel der aristocratie*.

Evenals het vorig jaar maakten de H.H. *Marc. Emants* en *M. B. Mendes da Costa* het Comité uit. Gedurende de buitenlandsche afwezigheid van eerstgenoemden Heer trad de Heer *Jean Browne* als zijn plaatsvervanger op.

Pogingen om nieuwe *afdeelingen* te stichten, hoewel met grooten ijver in het werk gesteld, leden schipbreuk. Of in den boezem der bestaande afdelingen maatregelen om het ledental uit te breiden hebben plaats gehad, is ons niet bericht. Uit de ontvangen mededeelingen bleek ons echter, dat te 's-Gravenhage, Delft, Harlingen en Haarlem het ledencijfer afnemend is; te Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht, Utrecht, Groningen, Tiel en Middelburg is op een kleinen vooruitgang te wijzen. Dientengevolge is het aantal Verbondsliden vrijwel stationair gebleven. In den loop van October wees het Hoofdbestuur bij circulaire de besturen der kleinere afdelingen op de in de vorige algemeene vergadering medegedeelde faciliteiten, die 3 tooneeldirecties: *Le Gras en Haspels*, *De Vos en Van Korlaar* en *Poolman en Kreukniet* aan de leden dezer afdelingen bereid waren toe te staan en verzocht hen zich in betrekking tot deze directies te stellen, indien zij van deze faciliteiten wenschten te genieten. Wij vernamen niet, welke afdelingen van deze aanbieding hebben gebruik gemaakt.

De Heer *J. A. Heuff* vertegenwoordigde op het 22^e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Arnhem, het Tooneelverbond.

Het Hoofdbestuur bracht den H.H. *H. Van Kuyk* en *J. de Boer* bij hun jubilea, de gelukwenschen onzer vereeniging over.

De Amsterdamsche afdeling noodigde ook dit jaar de Hoofdbestuurders tot bijwoning harer jaarlijksche voorstelling uit.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur kwamen geen wijzigingen; na zijn terugkeer uit het buitenland trad de Heer *Marc. Emants* weer als Onder-voorzitter op. De Heer *L. J. Plempe van Duveland* werd tot 2^{en} Secretaris aange-
wezen.

Uit de afdelingen vernamen wij het volgende:

Te *Amsterdam* bood de Heer *Christijn* twee voorstellingen aan de leden der afdeling aan; op de eerste werd Ibsen's *Rosmersholm* opgevoerd; de tweede was de première van *Plicht*, oorspronkelijk drama door D. H. Joosten. Op de jaarlijksche soirée, door het Bestuur georganiseerd, werd door de artisten der Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel» opgevoerd *Jonkvrouw de la Seiglière* van Jules Sandeau; het doen dezer uitnodiging was het bestuur gemakkelijk gemaakt door de bijzondere welwillendheid van den Raad van Beheer dier vereeniging en de medewerking van Gebroeders van Lier.

Te *Rotterdam* »bleef op tooneelgebied ook dit jaar de kalmte voortduren, een kalmte die zich uitgestrekt heeft over geheel Europa. Want zondert men de pogingen uit van gezelschappen als L'Œuvre en dergelijke — ongetwijfeld energieke pogingen, doch missende en soms moedwillig afstootende den steun van ervaring en technische ken-

nis — dan blikk men op een watervlak zonder golfslag, op een tooneelven zonder beroering, ook zonder geestdrift”.

De jaarlijksche invitatie-voorstelling werd den leden 23 October aangeboden; het programma bestond uit: *De Erfenis van Mijnheer Plumet*, gevolgd door *Regen en Zonneschijn*.

»De twee voornaamste tooneelgezelschappen, de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten en dat van den Tivoli-Schouwburg, brachten met afwisselend geluk voor het voetlicht hetgeen het buitenland bood; het bezoek aan den Grooten Schouwburg mocht voldoende heeten, bij eereavonden was er soms bijna geen plaats onbezet; Tivoli had minder reden tot tevredenheid. Om een greep uit het repertoire te doen, noemen wij bij de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten: *Muurbloempjes*, waarin de Heer D. Haspels een mooie creatie gaf, *Wildzang* met een kostelijk type van den Heer W. van Zuylen, *Koningen*, het in Frankrijk tamelijk druk besproken tooneelspel. En in Tivoli: *Rosmersholm*, waaraan veel studie was besteed, doch dat slechts eenmaal ging, *De Ideaal-Vrouw*, een interessants Italiaansch stuk, *Der Vrouwen Vriend* met een parade-rol voor den Heer Roijaards.”

»Met oorspronkelijke stukken werd weinig bijval geoogst. *Lacie* van Mevrouw Snijder van Wissekerke, de sympathieke schrijfster van *Lotos*, mocht niet behagen en *Artiest* van Marcellus Emants, ofschoon een arbeid van onmiskenbare verdiensten, trok in den aanvang weinig publiek. Weinig bemoedigend! Beide genoemde oorspronkelijke stukken werden door het gezelschap van den Tivoli-Schouwburg ten tooneele gebracht.”

»Na een lange ziekte mocht Mevrouw Beersmans eerst tegen het einde van het seizoen weder optreden. Met groote geestdrift werd deze kunstenaress toegejuicht en de afdeeling bood haar een huldeblijk aan. In *Serge Panine*, *Hannes* en *Zwarte Griet* toonde Mevrouw Beersmans hoezeer zij die toejuichingen waardig is gebleven.”

»Met leedwezen moet vermeld worden het vertrek der Heeren Roijaards en De Vries naar de hoofdstad. Daarentegen zal Rotterdam de Heeren Henri Poolman en Brongheest winnen. Ook Mevrouw Aleida Mulder—Roelofsen, die in Tivoli Mevrouw Rössing—Sablairoles zal vervangen”.

»Het nieuwtje, dat voor de Heeren Le Gras & Haspels de Artis-Schouwburg was gekocht, bracht de gemoederen in beweging, omdat men een verhuizing naar de hoofdstad vreesde. Maar de vrees bleek weldra ongegrond: De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten zullen *Rotterdamsche* blijven, doch hopen door deze schikking minder te zullen behoeven te reizen en trekken, die leelijke schaduwzijde van hun kunst.”

»De Heeren Gebroeders A. van Lier, die den kleinen Schouwburg bespelen, hoofdzakelijk op Zondagen, noodigden de leden der Afdeeling tot een opvoering van *Hendrik III*, waaraan door sommigen werd gevolg gegeven.”

»Te 's-Gravenhage had dit jaar de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel” de beleefdheid den leden der Afdeeling met hunne dames eene gratis-voorstelling aan te bieden, welke op 16 Maart j.l. plaats had en zeer druk bezocht werd. Opgevoerd werd *Mejonkrouw de la Seiglière*, van Jules Sandeau, nieuwe vertaling van v. d. T.”

»Kort daarna werd door het Bestuur der Afdeeling eene soirée georganiseerd in den Foyer van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, waarop de leden eveneens vrijen toegang hadden. Mevrouw Aleida Mulder—Roelofsen, Mejuffrouw Alida Klein en de Heer v. d. T. uit 's-Gravenhage traden daarbij in monologen en kleine tooneelstukjes op.”

»Eene door het Bestuur aangewende poging om ook eenige leerlingen der Tooneelschool te 's-Gravenhage te laten optreden, en aldus daar ter stede meer bekendheid met en sympathie voor die inrichting te wekken, mocht, tengevolge van het ontbreken van de hoogste klassen der

Vakschool, dit jaar niet met gunstigen uitslag bekroond worden.”

»Te *Dordrecht* konden de aanvankelijke plannen, om door leerlingen der Tooneelschool eene voorstelling te laten geven, om dezelfde reden geen doorgang hebben.

»Onder de auspiciën der Afdeeling trad in het afgelopen seizoen aldaar op de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel” met *Fromont Junior en Risler Senior*; hoewel aan de monteering veel werk was besteed, had de voorstelling geen succes; men is hier te veel verward met het goede *samenspel* der beide Rotterdamsche gezelschappen, hetgeen bij de Koninklijke Vereeniging niet in die mate wordt gevonden.”

»De schouwburg-directie zorgde dezen winter weder voor een goed menu, dank zij den velen goeden eigenschappen der beide Rotterdamsche gezelschappen, die de abonnementsvoorstellingen bezetten; ook hier werd het natuurlijk gevoeld, dat de tooneellitteratuur haar besten tijd niet beleeft. Als schitterende ster aan den Dordtschen tooneelhemel verscheen voorts Mevrouw Segond—Weber.”

Utrecht bericht alleen, dat het ledental ongeveer hetzelfde bleef en de toestand der kas bevredigend is.

Het laatste kan te *Groningen* niet getuigd worden; »er is daar een betrekkelijk belangrijk tekort, dat, dank zij eenigen milden gevers, niet zoo angstwekkend meer is als het zich eerst liet aanzien. Het bestuur is eenstemmig van oordeel, dat het aanzienlijk percentage dat jaarlijks aan het Hoofdbestuur moet worden afgedragen, hiervan voor een groot deel oorzaak is. Het afdeelingsbestuur is dan ook voornemens het volgend jaar een voorstel te doen op de Algemeene Vergadering, dat hierop neer zal komen, dat kleine afdeelingen minder tot de algemeene kas zullen behoeven bij te dragen dan thans het geval is.”

»Drie tooneeldirecties, de Kon. Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel”, de HH. De Vos en Van Korlaar en de Heer Chrispijn, hebben in den afgelopen winter den afdeelings-leden een gratis-soirée aangeboden, dank zij mede der Groninger Schouwburg-Directie, die in deze gratis voorstellingen geen bezwaar vond.”

»Mocht een dergelijk gelukkig samentreffen met Tooneeldirecties en Schouwburgcomité een volgend speelseizoen weer plaats hebben, dan zal dit zeker niet weinig bijdragen om het ledental te vermeerderen en »voor hen, »voor wie de enkele lust om eene goede zaak te steunen »geen voldoende motief tot aansluiting mocht zijn, het lidmaatschap van het Tooneelverbond aantrekkelijk te »maken.”

»De Heer *Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein* sedert de oprichting der afdeeling Voorzitter, legde zijn ambt neer en werd met algemeene stemmen tot honorair bestuurder verkozen.”

Den 11n November bood het bestuur den leden een soirée aan in den foyer van den Nieuwen Schouwburg, waarop na een openingsrede van *Prof. Dr. A. G. van Hamel* over de opvoering der Fransche tragedie in de 17e eeuw Mevr. E. Holtrop—van Gelder en de Heer C. Ph. J. Clous dramatische en Mej. Wilhelmina Hoek muzikale voordrachten gaven.

»Al mag het Bestuur niet klagen over tegenspoed, toch zag het garne meerdere medewerking der stadgenooten in eene zaak die toch zoozeer aller sympathie verdient.”

Delft kon met het oog op de receptie der Algemeene Vergadering in het afgelopen seizoen geen voorstelling of soirée littéraire aanbieden; een openbaar optreden der Afdeeling moest daarom tot deze gelegenheid uitgesteld worden.

Te *Middelburg* neemt de belangstelling in vergaderingen niet toe. Het gezelschap der Heeren Le Gras & Haspels gaf voor de Afdeeling een opvoering van *Koningen* van *Lemaître*.

Harlingen verheugt zich weer in een Afdeelingsbestuur.

Aan de daar ter stede bestaande Schouwburgvereniging werd uit de kas der Afdeling een subsidie van f 60 verstrekt tot steun van eventueele door tusschenkomst van die vereniging te geven tooneelvoorstellingen.

Tiel's leden werden door de HH. De Vos en Van Korlaar uitgenoodigd tot eene voorstelling van »Men Zegt» van Justus van Maurik.

Haarlem bood den Heer Jacques de Boer bij gelegenheid van zijn jubilé een krans aan.

Gent en Leeuwarden zonden geen verslagen in.

Niet zeer bemoedigend is het verslag van den toestand onzer vereniging in het afgelopen jaar geweest. Op weinig lichtpunten kon gewezen worden. Aan pogingen om in het belang van het vaderlandsch tooneel werkzaam te zijn heeft het in dit jaar niet ontbroken. Maar, waar aan den eenen kant steeds verminderende inkomsten ons beletten aan die pogingen de noodige kracht bij te zetten, aan den anderen kant geen medewerking te vinden is bij hen, die in de eerste plaats ook in hun eigen belang groepen zijn ons werk te steunen, daar moest voor een groot gedeelte onze arbeid zonder vrucht zijn. Moge de heropening van den Amsterdamschen Schouwburg in het volgende jaar ook een nieuw tijdperk in de geschiedenis van ons tooneel openen; moge dit tijdperk zich dan onderscheiden door een oprechte en hartelijke samenwerking van allen zonder onderscheid, wien de bloei van ons vaderlandsch tooneel ter harte gaat.

Na de voorlezing van het verslag vroeg de heer Post van den Burg het woord om mede te deelen, dat, mede ten gevolge der algemeene vergadering en van de ter gelegenheid daarvan gegeven voorstelling het aantal leden der Delftsche afdeling is toegenomen zoodat de toestand der afdeling vrij gunstig kan genoemd worden.

De voorzitter deelt nog mede, dat met name in Gelderland door den heer Heuff en door hemzelf pogingen zijn aangewend afdelingen te stichten. Het uitzicht op medewerking was echter ook in de grootste Geldersche steden zoo gering, dat deze pogingen weer werden opgegeven. Ook had de Voorzitter willen trachten de afdeling Leeuwarden, welke een kwijnend bestaan leidt, wat op te wekken tot frisscher leven, doch zijn aanbod te dier zake was zonder gevolg gebleven.

Het jaarverslag wordt daarna bij acclamatie goedgekeurd en den secretaris wordt onder applaus der vergadering dank gezegd voor zijne redactie.

Ook het rapport over de voorbereidende school der Tooneelschool, dat in het laatste nummer van »Het Tooneel» gepubliceerd is, geeft geen aanleiding tot discussie, de conclusie, daartoe strekkende, dat alleen de hoogste klasse der Voorbereidende school zal blijven bestaan, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Vervolgens is punt 4 der agenda, de begroting, zowel voor de Tooneelschool als voor het verbond zelf, aan de orde. De voorzitter wijst er op, dat, zooals in eene noot bij de toelichting der begroting in den beschrijvingsbrief is vermeld, de opgeheven studenten-afdeling Leiden hare schuld aan het verbond heeft betaald, zoodat deze eenigszins onaangename zaak thans tot een goed einde is gebracht. Dit geld, een extra inkomste, zal misschien ook een extra bestemming kunnen krijgen. Over de bijdrage van de maatschappij tot Nut van het Algemeen, welke op de begroting der Tooneelschool voorkomt tot een bedrag van f 500.— merkte de voorzitter op, dat het Nut het zeer gewaardeerd heeft, dat het vorig jaar de steun, welke voor de Tooneelschool, zoonoodig, was toegezegd, niet door ons is gevraagd. Ditmaal zullen wij de hulp van het Nut echter hard nodig hebben, eene hulp die wij dan ook zeer dankbaar zullen aanvaarden. Deze woorden van den voorzitter vinden veel bijval bij de vergadering.

Bij de begroting der uitgaven van de Tooneelschool wijst

de afdeling Rotterdam bij monde van den heer Jean Browne er op, dat het toch wel wenschelijk is, dat aan de Tooneelschool ook muzikles, met name pianoles wordt gegeven. Wel weet de afdeling Rotterdam, dat in den tegenwoordigen toestand geen nieuwe posten op de begroting zullen kunnen worden gebracht, zij maakt dan ook geen voorstel van dit denkbeeld, maar wil het toch onder de aandacht van het Hoofdbestuur brengen.

De heer Crena de Jongh (Dordrecht) stemt in met den heer Browne; pianospelen is iets dat op het tooneel dikwijls te pas komt en dat een acteur behoorde te kennen.

De heer Abresch, lid van het Hoofdbestuur, wijst op de nu reeds noodige inkrimping der uitgaven, waar wel uitbreiding wenschelijk ware, vooral met het oog op het onderwijs in vreemde talen.

De heer Vinkesteijn meent, dat er nog een ander bezwaar bestaat, het reglement der Tooneelschool schrijft voor welke leervakken worden onderwezen, om meer vakken te doceeren, zou eene reglementswijziging noodig zijn.

De voorzitter juicht het toe, dat het denkbeeld ter sprake is gebracht: al kan het Verbond thans niet meer leeraren betalen, er worden wel eens extra uitgaven uit bijzondere inkomsten gedaan; de zaak zou dan ook ter overweging kunnen worden gegeven aan de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool.

De heer Van Heyst is in beginsel zóór vóór het onderwijzen van muziek, maar meent toch dat men, wanneer men niet zeer goed onderwijs kan geven, dit liever achterwege moet laten. De eischen aan hen, die in het publiek muziek maken, zijn tegenwoordig zoo hoog, dat het misschien beter zou zijn eene actrice, die niet best speelt, maar te hulp te laten komen door iemand, die achter de schermen op een tweede piano speelt.

De heer Browne vraagt, naar aanleiding van een opmerking van den voorzitter, die meent, dat men goed zou doen, tegen de volgende vergadering eene wijziging in het reglement der Tooneelschool uit te lokken, of zulk een wijziging wel noodig is. Spreker meent, dat het reglement verplichte vakken noemt, maar geen andere verbiedt.

De begroting voor de Tooneelschool wordt bij acclamatie goedgekeurd.

Over de uitgave van f 800.—, uitgetrokken voor het tijdschrift vraagt de afdeling Amsterdam het woord. De heer Fentener van Vlissingen licht een voorstel der afdeling toe, strekkende het vrij geregeld twee maal 's maands verschijnende blaadje te veranderen in een tijdschrift, dat om de drie maanden uitkomt. »Het Tooneel,» thans grootendeels gevuld met kritieken is niet actueel en kan dat ook niet zijn. Waren die kritieken zooveel beter dan in andere bladen, dan kon het zijn belang hebben, die ook nog later te lezen, wanneer de stukken reeds niet meer op het programma zijn, doch dat zijn ze niet. Daarom verlangt de afdeling Amsterdam, dat men zal terugkeeren tot den vroegeren toestand toen 4 maal per jaar een nummer verscheen, waarin de kritiek werd vervangen door kronieken over binnen en buitenland, die in later tijd een vruchtbare bron ter raadpleging zouden zijn en waarin verder beschouwingen over zaken, die met het tooneel in verband staan, een plaats zouden vinden. De redactie van zulk een blad, die voor één persoon te zwaar zou zijn, zou moeten worden opgedragen aan eene commissie met één hoofd, dat verantwoordelijk zou zijn maar overigens bestaande uit eenige vaste medewerkers, die voor bijdragen aan een driemaandelijksch tijdschrift wel te vinden zouden zijn. Van deze wijziging in de uitgave van het tijdschrift maakt de afdeling hare stem aan den begrootings-post afhankelijk.

De heer Post van der Burg (Delft) vraagt hoeveel eventueel zou moeten worden toegestaan voor de uitgave van het tijdschrift naar de denkbeelden der afdeling Amsterdam.

Mr. Fentener v. Vlissingen antwoordt, dat het tijdschrift vroeger, toen het uitgegeven werd, zooals de afdeling Amsterdam het thans weer zou wenschen, slechts /400.—kosten zou. Het zou dus een bezuiniging kunnen worden maar beter achtte spreker het de som van /800.— te behouden en het tijdschrift door middel van dat geld beter te maken. Daarin wenscht hij het Hoofdbestuur echter vrijlaten.

De heer Browne deelt namens het Hoofdstuur mede, dat dit lichaam het voorstel van Amsterdam met genoegen gehoord heeft. Ook het Hoofdbestuur weet, dat het »Tooneel» niet is wat het wezen moet, maar het acht het aangegeven middel tot verbetering verkeerd. Na het redacteurschap van den heer Van Hall heeft het tijdschrift zich in dien vorm ook niet kunnen handhaven, de ijver verflauwde, de vijf, zes nummers per jaar werden niet meer gelezen en toen werd de tegenwoordige vorm als een ware *trouvaille* van den heer Simons begroet. Het tijdschrift wordt nu wel gelezen, maar de redacteur heeft weinig medewerking. Belangrijke opstellen ontbreken, maar zij kunnen evengoed opgenomen worden in het tijdschrift in zijn tegenwoordigen vorm. Wilde men het tijdschrift in den ouden vorm goed maken dan zouden wel f 1800.— per jaar noodig zijn om belangrijke bijdragen ook goed te honoreeren. De geschiedenis heeft volgens spr. een tijdschrift zooals Amsterdam wenscht veroordeeld.

De heer Fentener van Vlissingen verwerpt het beroep, dat het Hoofdbestuur doet op de geschiedenis: wat Amsterdam wenscht is niet geheel hetzelfde als hetgeen vroeger bestaan heeft. Men wenscht nu een redacteur *en vaste medewerkers*. Thans kost het ook moeite het tijdschrift te vullen, men vult het met kritieken, zoodat de officieele mededeelingen het belangrijkste deel van het blaadje worden. En spr. geloof niet, dat het tijdschrift thans meer gelezen wordt dan vroeger. Bovendien zou een uitgave van groo-tere afleveringen wenschelijk zijn, daar men stukken van meer omvang zou kunnen plaatsen.

De heer van Heyst noemt het tijdschrift een patient, op wien vele dokters hun kunst beproeven. Het middel van Amsterdam kon spreker niet goedkeuren. Vier afleveringen 's jaars is te weinig; men vindt het wel aardig van tijd tot tijd een blaadje thuis te krijgen en heeft bovendien het denkbeeld in het tijdschrift van het verbond onpartijdiger, beter beoordeeling te zullen vinden dan in de dagbladen. Misschien is dit een illusie maar het denkbeeld bestaat bij velen. Een tijdschrift vol stukken over Shakespeare en Ibsen acht spr. ook niet aanbevelenswaardig en kritieken drie maanden na de voorstellingen evenmin. Spreker vertrouwt, dat het Hoofdbestuur wel een goede keus voor den nieuwen redacteur zal gedaan hebben.

De heer Abresch merkt op, dat het tijdschrift ook gelezen wordt in kleine plaatsen, waar de leden de kritieken zelfs nu dikwijls kunnen lezen vóór de voorstellingen.

De heer Van Vlissingen herinnert den heer Van Heyst er aan, dat naar het plan der afdeling Amsterdam de kritieken juist zouden vervallen en meent dat ook in de kleine plaatsen, waar men toch ook wel groote bladen leest, het »Tooneel» achteraan komt.

De Voorzitter acht het blaadje in zijn tegenwoordigen vorm ook wenschelijk voor de leden der kleine afdelingen, aan wie men om het lidmaatschap aantrekkelijk te maken anders niets heeft aan te bieden. Het blaadje vormt een band tusschen het verbond en zijne leden. Wanneer, zooals het Hoofdbestuur ook wenscht, in het vervolg meer plaats aan kroniek wordt ingeruimd dan aan kritiek, wanneer een persoverzicht wordt gegeven, waarin ook groote stukken, die in andere tijdschriften in Nederland een plaats vinden, worden besproken, dan meent Spr. dat zulk een tijdschrift nog het beste is. Of een Raad van Consultatie naast een redacteur niet wenschelijk is, is een andere vraag. Ook over een jaarboekje heeft het Hoofdbestuur wel eens

gedacht: daarin zouden misschien dan langere, belangrijke stukken kunnen worden opgenomen. Naar een tijdschrift als Amsterdam wenscht zou zeker niet met dezelfde be-geerigheid worden gegrepen als naar het tegenwoordige blaadje.

Nadat de heer Fentener van Vlissingen nog had opgemerkt, dat ook voor de kleine afdelingen het driemaandelijksch tijdschrift voordeelen zou aanbieden en dat de kleine afdelingen toch niet door de verandering van het tijdschrift waren aangegroeid, wordt het voorstel der afdeling Amsterdam in stemming gebracht en verworpen met 35 tegen 10 stemmen. Met hetzelfde aantal stemmen wordt de begrotingspost daarna goedgekeurd, hetgeen even later ook met de geheele begroting geschiedt.

In de pauze, die thans volgt, hebben de afgevaardigden gelegenheid hunne biljetten in te leveren voor de stemming over drie periodiek aftredende Hoofdbestuursleden, voor een nieuw lid in de plaats van Dr. F. L. Abresch, die bedankt had, en voor een redacteur van »het Tooneel». Na afloop der pauze, gedurende welke Hoofdbestuurders en afgevaardigden de gasten waren van den heer Post van den Burg, president der Delftsche afdeling, bleek dat met algemeene stemmen als Hoofdbestuurders herkozen waren de heeren Jean Browne, J. A. Heuff en Dan. de Lange, gekozen Mr. J. Kalff Jr. De ter vergadering aanwezige gekozenen verklaren, dat zij hunne benoeming aannemen; den heer Dan. de Lange zal van zijne herkiezing bericht worden gezonden*). Als redacteur van het tijdschrift is met 32 van de 45 stemmen gekozen de heer J. Vriesendorp Jr.; Mr. F. Coenen Jr. had 13 stemmen.

De Voorzitter heet Mr. J. Kalff Jr. welkom in het Hoofdbestuur en dankt Dr. Abresch voor de belangrijke diensten die hij het Verbond als Hoofdbestuurder en vooral ook in de betrekking van lid der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool heeft bewezen. Een plan van werken zal het Hoofdbestuur met den nieuwen redacteur bespreken. De afgevaardigden, die het stembureau gevormd hebben, de heeren Mr. B. ten Bruggen Cate en F. L. A. Roeloffs Valk worden door den Voorzitter bedankt voor hunne moeite.

Aan de orde zijn de wijzigingen in de Reglementen van de Tooneelschool en de Voorbereidende School: deze wijzigingen, waarvan de Voorzitter enkele nog kortelijk toelicht, worden zonder discussie met algemeene stemmen goedgekeurd.

Als afdeling, aan welke het nazien der rekening en verantwoording van den Penningmeester wordt opgedragen, wijst de vergadering ouder gewoonte de recipieerende afdeling, Delft, aan.

Bij punt 9, de aanwijzing der plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering zal worden gehouden deelt Mr. ten Bruggen Cate mede, dat de afdeling Groningen hem heeft opgedragen Hoofdbestuur en afgevaardigden uit te noodigen het volgend jaar hare gasten te zijn. Deze mededeeling wordt met applaus begroet en Groningen als vergaderplaats voor het volgende jaar aangewezen.

Het tiende punt is het voorstel der afdeling Tiel, welke gaarne aan de Regeering een adres zag ingezonden, houdende verzoek wijzigingen te doen brengen in de wet op het auteursrecht van 28 Juni 1881, welke ten gevolge zouden hebben, dat art. 12 wet zou vervallen en art. 15 zoo zou gelezen worden, dat de bevoegdheid om tooneelwerken op te voeren zou duren tijdens het leven van den auteur en dertig jaar na zijn dood.

Den heer van Vlissingen is niet gebleken, dat het op den weg van het verbond ligt voor de tooneelschrijvers in de bres te springen en zulk een adres in te zenden als Tiel wenscht. Spreker vraagt of de tooneelschrijvers zich

*) De Heer de Lange heeft zijn herbenoeming aangenomen.

door de bestaande wet laten weerhouden van het uitgeven hunner stukken en meent dit ontkennend te moeten beantwoorden.

De heer Heuff (Tiel) meent, dat de belangen van de tooneelschrijvers en van het verbond één zijn. Moet men er niet voor waken, dat iemand als de schrijver van *Vorstenschool* na tien jaar tijds alle recht op zijn werk verliest, zoodat ieder het kan gebruiken en misbruiken, zelfs verknoeien en verminken? Spr. wijst er bovendien op, dat de tegenwoordige minister van justitie indertijd als president der Commissie van Rapporteurs over dit onderwerp de meening verdedigd heeft, welke ook de afdeeling Tiel, blijkens haar voorstel, is toegedaan.

De heer Plemp van Duiveland, niet sprekende namens het Hoofdbestuur vraagt, hoe wenschelijk het ook zij dat de auteurswet veranderd worde, of het op onzen weg ligt die veranderingen nu van de regeering te vragen. Kans van slagen bij den tegenwoordigen politieken toestand is er niet, de gronden voor de wijziging aangevoerd zijn zwak, het zijn dezelfde, die in 1881 niet sterk genoeg bleken om eene redactie der wet, zoo als Tiel die zou wenschen, aangenomen te krijgen. Dat er zulke treurige gevolgen van de tegenwoordige wet zijn, is spreker nog niet gebleken.

De heer Fentener van Vlissingen wil geen oppositie voeren: hij vraagt slechts of het belang der tooneelletterkunde en dat der tooneelschrijvers één is en merkt op, dat men, wanneer een adres gezonden zal worden, misschien goed zal doen door zich aan te sluiten bij de Vereeniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels, die een adres aan de regeering wil zenden, waarin aansluiting van Nederland bij de Bernsche conventie wordt aangevraagd.

Nadat de heer Heuff heeft geantwoord, dat men tenminste kan beproeven of men succes kan hebben en dat wij niet op de Nederlandsche uitgevers behoeven te wachten, deelt de heer Swart mede, dat de Haagsche afdeeling tegen het voorstel Tiel zal stemmen, omdat het verbond niet de tooneelschrijvers, doch het publiek en de tooneelspeelkunst moet dienen en 2°. omdat door de wijziging van art. 15 der wet op het auteursrecht het beginsel der wet, die gedrukte werken op anderen voet behandeld wil zien, dan niet gedrukte, zou worden geschonden.

De heer Robbers (Amsterdam) zou eene verandering als de afdeeling Tiel voorstelt niet wenschen; daardoor toch zouden vooral in kleine plaatsen goede stukken moeielijk te geven zijn, de auteursrechten zouden op de voorstellingen daar te veel drukken. Het uitgeven van tooneelwerken levert niet veel op, maar in de eerste tien jaar vooral wordt met een goed stuk geld gemaakt en dat het daarna vrij gegeven wordt is in het voordeel van het publiek.

Mr. Snijder ('s Gravenhage) merkt op, dat er tusschen de belangen van den auteur aan den eenen kant en die van het publiek en de gezelschappen anderzijds strijd is. Door te bevorderen wat de afdeeling Tiel wenscht, zou men het publiek iets ontnemen wat het thans bezit. De erfenamen van een auteur zouden wel eens, wanneer hun gedurende 30 jaar na zijn dood de beschikking over zijn werk vrij stond, de opvoering van een goed stuk geheel kunnen beletten.

De heer Heuff meent, dat uit deze redeneering volgt, dat men ook de 10 jaar bescherming zou moeten afschaffen en wijst verder op het buitenland, op Frankrijk, Duitschland, Oostenrijk, waar resp. 50, 30 en 10 jaar na den dood van den schrijver, een stuk nog het eigendom is van de erfenamen. En juist in die landen bloeit de tooneelschrijfkunst, terwijl zij bij ons kwijnt.

Mr. Fentener van Vlissingen ontkent het verband tusschen bescherming der rechten van den tooneelschrijver en den bloei van de tooneelschrijfkunst: wie iets te zeggen heeft, zegt het wel, ook zonder bescherming.

Na nog eenige opmerkingen van de heeren Van Heijst,

Robbers, Plemp van Duiveland en Browne, wordt het voorstel der afdeeling Tiel met 43 tegen 2 stemmen verworpen.

De heeren Mendes da Costa en Browne, stellen daarna voor de volgende motie: De Algemeene Vergadering noodigt het Hoofdbestuur uit zich in verbinding te stellen met de Vereeniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels, ten einde gezamenlijk zich tot de regeering te wenden met een verzoek tot betere regeling van het auteursrecht.

Tegenover den heer Plemp van Duiveland, die eene motie afraadt op dezelfde gronden als hij het voorstel der afdeeling Tiel bestreed, merkt de heer Browne op, dat het hier eene geheele herziening der gebrekkige auteurswet geldt, waarvoor twee groote lichamen thans in de bres zouden springen. De motie wordt met 37 tegen 8 stemmen verworpen.

De agenda is hiermede afgehandeld. Op de vraag van den Voorzitter of nog iemand iets heeft op te merken, vraagt de heer H. Heijermans Jr. (Amsterdam) het woord ter toelichting eener motie aangenomen op de vergadering der afdeeling Amsterdam, welke aldus luidt:

»De afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond bijeengekomen tot bespreking van den beschrijvingsbrief voor de Algemeene Vergadering op Zaterdag 26 Mei a.s. te Delft, spreekt haar leedwezen uit dat de treurige toestand van ons tooneel en van het Amsterdamse in het bijzonder onopgemerkt wordt voorbijgegaan en acht een buitengewone Algemeene Vergadering in verband hiermede noodzakelijk.»

De beschrijvingsbrief voor deze Algemeene Vergadering heeft volgens spreker een onaangenamen indruk gemaakt: leest men dien, dan krijgt men niet den indruk, dat er in ons land iets bijzonders op tooneelgebied gebeurt. Slechts twee punten van belang komen op dien brief voor: het oeffentooneel en de bijdrage voor een reis van een regisseur en beide werden slilzwijgend voorbijgegaan. Het is alsof de tooneelschool en het tijdschrift het doel, niet de middelen van het Verbond zijn. In die middelen gaan wij op. En die zijn dan nog niet schitterend; de tooneelschool met hare negen leerlingen is noch wat gebouwd, noch wat instelling aangaat, wat zij wezen moest. De oud-leerlingen vinden geen plaatsing; men kan er verscheidene vinden in Tivoli, bij het gezelschap van den heer de la Mar te Amsterdam; over het tijdschrift is reeds bij de begroting het noodige gezegd. Het is nu tijd voor degelijke maatregelen: ook moreele pressie moet door het verbond worden uitgeoefend en van de concentratie om school en tijdschrift moet worden afgestapt. De afdeeling Amsterdam wenscht een speciale algemeene vergadering belegd te zien ter bespreking van mogelijke maatregelen om tot verbetering van den toestand te geraken.

De Voorzitter heeft met bevreemding de klacht over den beschrijvingsbrief gehoord. Dat het Hoofdbestuur den toestand niet schitterend vindt is wel gebleken uit den openingsrede van den Voorzitter en het jaarverslag van den Secretaris. Maar voor klagen is de beschrijvingsbrief de plaats niet, wel voor bepaalde voorstellen, en voorstellen ter verbetering van den toestand heeft het Hoofdbestuur niet weten te doen. Dat de tooneelschool en het tijdschrift de eenige zaken zijn, waarmede het verbond zich inlaat is evenwel niet juist; het Hoofdbestuur heeft getracht een onderling contract van tooneelgezelschappen omtrent de opvoering van vertaalde werken tot stand te brengen; het wijdt zijn aandacht aan een catalogus van tooneelwerken, aan een mogelijke tentoonstelling van tooneelcuriosa, het heeft een leescomité, dat met enig succes werkt, er worden vergaderingen gehouden waarop onderwerpen, het Tooneel betreffende, besproken worden, voorstellingen georganiseerd en persoonlijk trachten de leden van het Hoofdbestuur een goede tooneelcritiek nu en dan te bevorderen. Dat de tooneelschool niet bloeiend noch schit-

terend is, wordt erkend, doch dit is niet de schuld van het Hoofdbestuur en evenmin van de Commissie van Beheer en Toezicht. Doch tracht men naar verbeteringen, die voorloopig in onderzoek zijn bij eene subcommissie die nagaat in hoeverre een reorganisatie van het onderwijs aan de Tooneelschool mogelijk is.

Zijn er buitengewone maatregelen, die kunnen aangevend worden, dan kunnen die op deze vergadering zeer goed worden besproken, eene buitengewone vergadering is daarvoor niet noodig.

De heer Vinkesteyn wijst er ook op, dat men geen algemeene vergadering kan beleggen zonder dat men weet waarvoor. Het Hoofdbestuur weet niet in welken zin het nieuwe voorstellen zou moeten doen. Van het Hoofdbestuur kan ook niet alles uitgaan. Dikwijls maakt het plannen, maar ondervindt allerlei tegenwerking en in de afdeelingen vindt het gebrek aan medewerking. Zoo b. v. toen men de groote afdeelingen vroeg mede te werken tot het verbeteren der tooneelcritiek. Van den Haag kreeg men geen bevredigend antwoord, maar uit Amsterdam hoorde men volstrekt niets! In vele afdeelingen beperken zich de werkzaamheden tot het aanbieden van voorstellingen en het houden van vergaderingen, waarop de beschrijvingsbrief besproken wordt. Dat is geen verwijt, maar spreker constateert, dat Amsterdam zelf niets doet om verbeteringen aan te brengen. Laat Amsterdam, waar thans twee leden van het afdeelingbestuur b.v. zitting hebben in den Raad van Beheer der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel zelf eens overwegen, hoe in den ontredderden toestand van het tooneel daar ter stede verbetering kan gebracht worden. Waar de afdeelingen voorgaan, kunnen zij op den steun van het Hoofdbestuur rekenen. Het Hoofdbestuur hoopt, dat de afgevaardigden van het hier gesprokene in den boezem hunner vereeniging verslag zullen doen en het daar eens zullen overwegen.

De heer Van Vlissingen wijst er op, dat Amsterdam met de motie geen verwijt wil doen aan het Hoofdbestuur, hetgeen door den heer Vinkesteyn gaarne wordt erkend.

De heer Heijermans dankt voor de antwoorden van Voorzitter en Secretaris maar is niet voldaan. De gereleveerde punten hebben geen betrekking op den toestand van het oogenblik. Ook hebben de Amsterdamsche afgevaardigden geen opdracht om iets voor te stellen: wat er gedaan moet worden is nog niet genoeg overdacht, daarom is een bijzondere vergadering noodig en op die vergadering zullen wel practische voorstellen komen, om in den wanhopigen toestand eenige verbeteringen te brengen.

De voorzitter merkt op, dat Amsterdam, dat den toestand ontreddend noemt, geen voorstellen voor den beschrijvingsbrief inzond. Maar in andere afdeelingen ziet men niet door zulk een zwarten bril. In Rotterdam is het niet zoo erg en te Groningen is spreker onlangs bij gelegenheid der kermis ook gebleken, dat er op tooneelgebied veel beter kon zijn maar dat er toch ook nog al wat goeds is. Dat de leerlingen der school niet beter terecht komen is droevig maar het ligt buiten de macht van het hoofdbestuur daarin verandering te brengen. Men heeft wel eens gedacht over een eigen tooneelgezelschap maar het denkbeeld van concurrentie toch maar weer laten varen, omdat steunen van anderen toch waarschijnlijk beter was. Komt er een voorstel, van wien ook, dat het houden van eene buitengewone algemeene vergadering wenschelijk maakt, dan zal die zeker worden uitgeschreven.

De heer Heijermans vertrouwt gaarne, dat het Hoofdbestuur daarvoor zorg zou dragen, maar op deze vergadering hebben de afgevaardigden geen mandaat om over maatregelen ter verbetering van den toestend te spreken en te stemmen.

De heer Browne: »Dat hebben zij evenmin op eene latere algemeene vergadering, wanneer de voorstellen niet eerst op een beschrijvingsbrief gestaan hebben.»

De heer Vinkesteyn vraagt of de afdeelingen zelve niet eens zouden overwegen of er ook voorstellen te doen zijn.

De heer Snijder van Wissekerke zegt, dat de motie van Amsterdam niet onverwacht kwam, zij was uit de verslagen in de bladen bekend, maar nu is eerst duidelijk geworden, wat men precies er mee bedoelt. Eene buitengewone vergadering zou niet baten volgens den spreker, die het betreuren zou, wanneer de motie niet werd teruggenomen. Zij bevat toch eene aanmerking op het beleid van het Hoofdbestuur. Verwerping der motie is niet gewenscht, zelfs niet voor het Hoofdbestuur. Wordt de motie verworpen dan zou het Hoofdbestuur geen vergadering behoeven uit te schrijven, en zal het dat wel doen wanneer het noodig blijkt.

De voorzitter hoopt, dat in een mogelijk verwerpen of in bestrijding der motie geen gebrek aan belangstelling en de zaken des Verbonds zal worden gezien.

De heer Fentener van Vlissingen verklaart, dat Amsterdam de toezegging omtrent eene, zoonoodig uit te schrijven, buitengewone algemeene vergadering aanneemt en de motie intrekt.

De heer Post van den Burg neemt daarop het woord om den Voorzitter de hulde der vergadering te brengen voor zijne uitstekende leiding. Zijne woorden worden met applaus begroet.

De voorzitter dankt den heer Post van den Burg voor zijne woorden, de afgevaardigden voor hunne tegenwoordigheid en de leden der pers voor hun geduld en sluit de vergadering.

Den avond vóór de algemeene Vergadering waren de leden van het Hoofdbestuur en de afgevaardigden de gast der afdeeling Delft bij de voorstelling van Multatuli's *Vorstenschool*, waarin de rol van de Koningin werd vervuld door Mej. Alida Klein, oud-leerlinge der Tooneelschool. Na de voorstelling brachten de gasten der afdeeling met eenige leden der afdeeling Delft en enkele acteurs van het gezelschap Le Gras en Haspels nog een paar uur te zamen door.

Bij het diner, dat na afloop der vergadering werd gehouden bracht de voorzitter den eersten dronk uit op HH. M.M. de Koningin en de Koningin-Regentes. Telegrafisch werd aan H. M. van dezen toast kennis gegeven. Daarop werd het volgende draad-antwoord ontvangen:

H.M. de Koningin-Regentes draagt mij op de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond H.D. dank te betuigen voor den uitgebrachten Heildronk op HH. MM.

Adjutant v. HOOGENDORP.

Aldus opgemaakt door

J. KALFF JR. *Redacteur.*

Goedgekeurd namens het Hoofdbestuur,

C. J. VINKESTEYN.

HET LEESCOMITÉ.

Wegens afwezigheid van den heer MARCELLUS EMANTS worden stukken en brieven het Leescomité betreffende tot einde September alleen ingewacht bij den ondergeteekende.

M. B. MENDES DA COSTA

724 Prinsengracht, Amsterdam.

Niet Officiël gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Veertien programma's liggen er naast mij als zoovele papieren getuigen van al het kunstgenot, dat ik sedert het laatste besproken stuk heb gemaakt. En deze kaleidoskopische verzameling is mij niet veel meer dan een pijnlijk dreigement om van dat alles iets over te vertellen, dat toch aan zekere eischen moet voldoen, eischen helaas hooger gesteld, dan die welke onze directiën zich als maatstaf schijnen aan te leggen voor hare vertooningen.

Slechts enkele tooneelspelers komen in de verwarde, zwakke herinnering van het veel te banale schouwspel, wat ons in zes weken werd aangeboden, eenigermate tekenachtig voor den dag.

Julia Cuypers met haar bijzonderlijken Rose-Kate-roem mocht in *De industrieel van Pont-Avesnes* zeer juist aantoonen, dat dit stuk niet voor haar of zij niet voor het stuk gemaakt is.

Den melodrama-toon, als haar eenigen en eigenen kon deze actrice hier niet afleggen, wat *a priori* te voorzien was, maar reeds te lang is dit optreden voorbij om er ernstig bij stil te staan; dan vond zij in *Anna Boleyn* veel meer haar gading, maar wat er van dit stuk terecht is gekomen door de vrije vertaling van Peka en het daarna bewerken door W. Potharst, dit zou Carmen Sylva, de auteur, u waarschijnlijk beter kunnen uiteenzetten dan ik, die slechts den indruk kreeg, hier en daar, dat het oorspronkelijk misschien niet slecht was.

Behoudens zeer fraaie costumes leverde ook dit stuk niet veel merkwaardigs op.

Ons publiek is goedig. Het leeft mee met de acteurs en zou het jammer vinden om ze uit te lachen. Vandaar een onderdrukt lachen en proesten, bij plaatsen, die de tegenovergestelde werking moesten hebben.

Ernstig bedoelde effecten knapten herhaaldelijk af als brekend glas. Telkens en telkens — het was treurig om bij te wonen — mislukten fijn bedoelde episoden en werden — natuurlijk door het ruwe spel — de momenten, waarin bijv. over geboorte werd gesproken, plat en belachelijk.

Overleeft nu reeds Julia Cuypers haar snel verkregen roem?

Het zou niet moeilijk zijn haar enthousiaste vereerders op haar fouten te wijzen, vooral als Anna Boleyn, waarin het haar aan vorstelikheden ontbreekt, doch ik acht dit voorbarig, zij heeft te veel goeds om van haar niet eerst nog in andere emplooiën een beter succes te verwachten.

De tweede, die door mijn geheugen meer dan de anderen is vastgehouden, was Royaards. Wellicht meer nog, omdat hij Amsterdammer staat te worden, dan om zijn werk, waarvan ik maar enkele staaltjes heb gezien: Gerard Adrikus in *Artiest*; Escalquens in *Corignan tegen Corignan*, Herman Koorders in *Het Goudvischje*; ziedaar alles. Maar toch genoege om hem te apprecieeren als een van meer gedistingeerde en nieuw-nervouse manieren, dan de meeste anderen. Met hem zal iets te doen zijn buiten het gewone kader, met zijn talent zal er nog eens iets anders gespeeld kunnen worden dan — zooals de militairen hun gerenommeerde marschen weten te noemen — nummer zóoveel uit het blauwe boekje.

Onze medewerker uit Rotterdam besprak zoo herhaaldelijk dezen acteur en het Tivoli-gezelschap, waartoe hij behoort, dat ik hiervoor thans geen plaats meer in beslag mag nemen en dus zal wachten tot hij zal optreden in zijn nieuwe omgeving.

De Koninklijke Vereeniging gaf niets dan reprises, stukken van goed allooi en dergelijke reputatie wel is waar, maar toch reprises, zonder een enkel oorspronkelijk stuk. Ik noem slechts *Marguërite Gauthier*, waarin Mevr. Frenkel-Bouwmeester het laatste bedrijf heeft gemaakt tot een aangrij-

pende sterfscène en het geheele publiek tot tranen heeft gebracht, zoodat het den schouwburg verlaat, langzaam, zwijgend als van een indrukwekkende begrafenis huiswaarts gaande.

Die goede buitenlui! het opgewekte, frissche zomerstuk van Sardou, met zijn elk-wat-wils tooneelen; waschvrouwen, optochten van de vergulde brandweer, tuin- en waterscènes, duel en quasi-echtbreuk.

Het geheel middelmatig gespeeld met een te langzaam tempo. Bouwmeester in de vier eerste bedrijven onvast, onverschillig, één moment pijnlijk lang, zonder dat iemand een woord zegt, de souffleur ook niet, een mislukte poging om een vlot bijspel te geven.

Slechts één dialoog in het vijfde een juweeltje van samspeel: Geneviève (Mej. S. de Vries) met den Baron (Bouwmeester) en in het publiek kwam voor het eerst dien langen avond een sprankje van méeleven, van wat er door tooneelspel, als geringste effect bedoeld wordt: belangstelling in de dramatische positie.

En hierbij kan ik het laten.

Na een algemeene vergadering, waar van alle kanten op malaise werd gewezen valt, er nog slechts te melden, dat daarbij de nadeelige invloed zich doet gevoelen van het seizoen, dat in de pijp brandt.

J. V. JR.

Iets over Ibsen en zijn Rosmersholm.

(Gedeeltelijk naar aanleiding van eene kritiek op *Rosmersholm*, voorkomende in *De Kunstwereld van Maart* jl. N°. 11.)

II

Ik heb mij langen tijd afgevraagd hoe het komt, dat Rosmersholm zelfs op hen, die den Meester hoogachten (zonder bij hem te zweren) zulk een duisteren, onbevredigenden indruk achterlaat, en ik wil hier trachten op deze vraag een antwoord te geven.

In *Rosmersholm* is het, door eene andere oorzaak, meen ik, dan door Willem van Bergen is opgegeven, Ibsen niet gelukt ons aan de werkelijkheid der personen, uit wier botsingen zijne stemming en zijn gedachtenstrijd moest spreken, te doen gelooven. De oorzaak hiervan moet, meen ik, gezocht worden in het geheele vierde bedrijf. Dit bedrijf is overbodig en hierdoor verwarrend, wanneer men het drama naar zijne meest waarschijnlijke bedoeling beoordeelt. Het is een onmogelijk bedrijf, wanneer men, zooals misschien enkele Ibsen-vereerders zouden willen, het drama als de afspiegeling van een stuk bestaans werkelijkheid gaat beschouwen.

Het is bekend dat Ibsen in den namiddag van zijn leven van radicaal (in het staatkundige) reactionair is geworden. In de periode van dezen overgang schijnt mij *Rosmersholm* geschreven. Het stuk bevat, naar het mij toeschijnt al de overleggingen en de tegenstrijdige gevoelens van iemand, die het vrije denken heeft liefgehad, de consequenties er van heeft gepeild en voor deze consequenties is teruggedeinsd. Het is een pleidooi voor den godsdienst, zonder dat het woord godsdienst er een enkele maal in wordt genoemd. De gelukkigste, meest levenslustige man in het stuk (hij is de eenige, die iets vroolijks zegt) is iemand, wiens huiselijke vrede is verstoord, wien vrouw en kinderen de eerbied hebben opgezegd. Deze man is een oprechte orthodox. Twijfel is hem onbekend. Tegenover elken mensch en ieder verschijnsel in het maatschappelijk leven kent hij zijne plaats. De grondslagen van zijn zedelijk denken zijn ongeschokt.

Al wie er in het stuk vrijdenkt — blijkt in 't eind zedelijk zijn mindere te zijn. Brendel is een leeglooper, een drinkbroer, een bedelaar. Mortensgard, een eerloos intrigant, een vrouwenverleider. Rebekka West, een moorde-

nares in 't geniep en Johannes Rosmer haar aspirant-minnaar.

Rosmersholm predikt in mijne ooren nogmaals, dat er voor het zedelijk handelen geen zuiver motief kan bestaan dan het geloof aan eene openbaring Gods. Zonder dit geloof valt elke *absolute* maatstaf voor het geoorloofde of ongeoorloofde van onze daden weg en er rest geen maatstaf dan eigen lust, welbehagen, zucht naar afwezigheid van smart.

Beschouwt ge nu deze gedachte als de diepste drijfveer tot het dichten van *Rosmersholm*, dan gaat u het geheele vierde bedrijf spoedig overbodig toeschijnen. Ibsen is — zeer zeker in de periode, waartoe *Rosmersholm* behoort — moralist, boven en vóór alles en in de allereerste plaats. Naar eene grondgedachte van dit stuk, naar de stemming van den zedelijken dichter als ge wilt, moogt ge dus veilig vragen. En ik vraag u, welke andere van dit drama mogelijk is dan die, welke ik zoeven heb pogen te schetsen? Meent ge, dat de dichter eenvoudig het noodzakelijk levensverloop heeft willen schilderen van twee personen, gegeven karakters, tijd en omgeving, dan stuit men, m. i. op nog ernstiger moeilijkheden, welke ik aanstonds hoop aan te wijzen.

Ziet men echter evenals ik in *Rosmersholm* in hoofdzaak eene aanklacht tegen het vrijdenken naar zijne consequenties, dan is met het derde bedrijf die aanklacht geschied. In Rebekka's onmacht om met Rosmer te huwen, in Rosmer's onmacht om na de bekentenis van Rebekka bij haar te blijven, is de onmogelijkheid geteekend ook voor deze uiterst geavanceerden om te ontkomen aan den invloed van de eeuwenoude zedewet, die verbiedt iemand te dooden. Niet het genot van Rebekka West beslist over de geoorlooftheid van de door haar bedreven daad maar het door haar miskende, gesmade, niet meer begrepene zevende der tien geboden. Dit voelt ieder na het derde bedrijf — ook zij zelf. Want hare verdediging — als ik het zoo noemen mag; ge herinnert u het noodlottige stapje — is natuurlijk niet als zoodanig bedoeld. Het is een stukje moderne zelf-analyse, die wel ontleden kan, maar niet van schuldgevoel ontlasten.

De nederlaag van deze vrijdenkenden, man en vrouw, is na het derde bedrijf volkomen.

Wat heeft Ibsen met het vierde bedrijf willen zeggen?

De nederlaag nog volkomener maken door een gezamenlijken zelfmoord? De sympathie voor zijne hoofdfiguren redden door de zelfopgelegde boete voor hun vergrijp? Hoe ik het ook beschouw, mij blijft het vierde bedrijf overbodig toeschijnen, en al wat er in dit bedrijf gedaan en gesproken wordt, zelfs na herhaalde en nogmaals herhaalde overweging, onnatuurlijk en gewrongen, de nachtmerrie van een over zedelijkheid dichtenden denker.

Die in *Rosmersholm* eenvoudig de voorstelling willen zien, van het lot van twee menschen onder bepaalde condities, stuiten op nog ernstiger moeilijkheden. Zij moeten ook aannemen, dat eene door atkomst, aanleg en levensomstandig-

heden door en door cynische, hevig genotzuchtige vrouw in staat is iemand ten doode te voeren, in staat is zich na die daad rustig en gemakkelijk te bewegen, om daarna onder den invloed van een fijnvoelend, scrupuleus man te komen dermate, dat zij haar leven — het eenige, waar zij prijs op stelt — wegwerpt. Zij moeten ook aannemen, dat een man, de meest willooze en besluitelooze ter wereld, een plan tot zelfmoord opvat en uitvoert binnen enkele minuten tijds!

Ibsen onderzoekt zijne denkbeelden diep en naar alle kanten, geeft dan in een nauw bestek zijne talrijke, vaak ongewone vondsten hunne plaats steeds in den sobersten vorm; hij geloof in zich zelf met een vast geloof; hij is krachtig; oorspronkelijk, door eene vereeniging van vermogens, die nog nimmer in die mate in een mensch vereenigd waren; dit alles verklaart — zij het voor een deel — het suggestieve van zijn kunst. Maar tracht u een oogenblik aan zijn overmacht te ontworstelen — dan zegt Rosmer tot Rebekka aan het slot van het vierde bedrijf: doe me een plezier en ga je van kant maken; waarop zij antwoordt: als ik u een genoegen er mee kan doen, gaarne; en hij weer: nu, 't is goed; ik ga met je mee den weg uit; juist alsof er op moest volgen: ik moet toch in de buurt wezen.

Dat een groot acteur en een groote actrice de figuren van Rosmer en Rebekka voor eenigen tijd zouden kunnen aannemelijk maken, bewijst niets voor het leven dezer figuren. Tooneelspeelkunst en tooneelschrijfkunst zijn er twee. Elk mensch is een gecompliceerd wezen en echte kunstenaars bezitten bovendien zulk een wondermacht, dat zij ons — zij 't ook tijdelijk — alles kunnen doen geloven — zelfs het onmogelijke.

AMST. Maart 1894.

A. B. DAVIDS.

VARIUM.

VERMAKELIJKE VERGISSINGEN.

In *De Zoon der Wildernis* moest een speler zeggen: *Da kommt der Timarch mit den Tektosagen*; de topper was niet erg rolvast, verstond den souffleur maar half en zei: *Da kommt der Timarch mit Respekt zu sagen*.

* * *

Possart trad op als Napoleon I in het stuk van Heigel. Mondeling had hij order gegeven op de doodkist van den Koning van Rome N. II te schilderen. Hoe groot was zijn verbazing toen hij 's avonds *entzwei* op de kist las!

* * *

In *Kabal und Liebe* antwoordde een acteur op de vraag: *Wo wurde der Ritter verwundet?* in plaats van: *Vor Nicäa, Vorn an der Zehe*.

IDA.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., P.C. HOOFDSTRAAT 103.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 16.

26 JULI 1894.

XXIIIe JAARGANG.

INHOUD.

Officieel gedeelte: Bericht. — De Examens der Tooneelschool.

Niet officieel gedeelte: J. Vriesendorp Jr., Uit de Amstelstad. — J. K. Jr., Drie stukken van Maeterlinck. — Prof. A. G. van Hamel, Sarah's »Phèdre.» — Varium.

Officieel Gedeelte.

Tot 15 Augustus a.s. moeten stukken, het Hoofdbestuur betreffende, toegezonden worden aan Mr. L. J. Plemp van Duiveland te Rotterdam (Schickade).

DE EXAMENS DER TOONEELSCHOOL.

Donderdag en Vrijdag 5 en 6 Juli jl. werden de gewone jaarlijksche *Examens der Tooneelschool*, tot sluiting van den cursus, afgelegd. Zij hadden ditmaal een zeer eenvoudig karakter, daar de beide hoogste klassen der Vakschool ontbraken, er mitsdien geene kandidaten waren voor eervol ontslag met toekening van diploma, geene Jury behoefde benoemd te worden en alles in 't Gebouw der School zelve, alleen voor autoriteiten en enkele belangstellende toehoorders — zonder genoodigden — plaats vond.

Den eersten dag legden de vier leerlingen der Vakschool en de beide hospitanten, Mej. *Joh. Koelscheidt*—*Wilson* en Mej. *Eva Westenberg*, des namiddags proeven af van Voordracht en Spel. Het programma bestond uit:

- 1°. *Granida*, van Hooft, 1e bedrijf, 1e tooneel;
- 2°. *Maria Stuart*, van Schiller, vertal. v. Ten Kate. Tuinscène;
- 3°. »*En Négligé*», blijspel in 1 bedr., uit het Hoogduitsch;
- 4°. *Anna Boleyn*, dramat. fragment v. Schimmel;
- 5°. »*n Vrouw die liegt*», blijsp. in 1 bedr., n. h. Fransch door Mw. Stoezt.
- 6°. *Goudvischje*, v. Nouhuys, 2e bedr., en slot v. het 3de.

NB. Mw. *Stoezt* had ingestudeerd de Nos. 2, 4 en 5; de Hr. *De Vos* de Nos. 1 en 6, terwijl hij zich, sedert de ziekte van den Hr. *LeGras*, óók belast had met het voltooien der studiën voor No. 3.

De geheele Vrijdag, van 9.30—12 en van 1.30—4, werd besteed aan proeven van Lezen en Voordracht — aan de Vakschool ingestudeerd door de HH. *De Vos* en *Wilson*, aan de Voorbereidende School door Mw. *Holtrop*—; aan Nederlandsch, Fransch en Hoogduitsch; aan Geschiedenis (alleen door de leerlingen der Voorbereidende School) en aan Tooneelletterkunde (alleen door die der Vakschool); terwijl alle leerlingen gezamenlijk, tot slot, Mimische en Plastische Oefeningen, onder leiding van den Hr. *de Blécourt*, vertoonden.

Onmiddellijk na afloop der examens vergaderden de Commissie en Directeur en Leeraren, als gevolg van wier beraadslagingen deze uitslag aan de leerlingen werd bekend gemaakt:

Bevorderd naar de 2de klasse der Vakschool: *Rika Hopper*, *Louis Christijn*, *Johanna Vereül* en *Jan Wensma* en van de Voorbereidende School tot de laagste klasse Vakschool: *Jan van Dommelen*, *Christine Staas* en *Jeannette Meijer*.

Twec leerlingen der Voorbereidende School zullen den cursus aldaar nog eenmaal moeten volgen.

16 Juli 1894.

De Directeur der Tooneelschool
S. J. BOUBERG WILSON.

Niet Officieel Gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Nu ik in dit nummer, den hekkesluis van dezen jaargang, niet nalaten kan iets voor deze rubrick te schrijven, past het eigenaardig een vluchtig défilé te doen houden van datgene, wat iets meer dan zeer gewoon was. Zoo vind ik bij het doorbladeren der vorige nummers in tijdsorde

de volgende stukken en spelers: *Vader*, het brutale stuk van Strindberg met een middelmatige vertolking, Mme Segond-Weber, de tragédienne en Frédéric Febvre, beiden boven het peil der Nederlandsche tooneelspelers en toch nog representanten van een vroegere periode, *Jeugd*, het hooggeprezen stuk van Max Halbe, met veel succes en zorg vertoond; *Rosmersholm*, de beide laatste door Chrispijn in scène gezet. *De Dupe* van Ancey, op verschillende wijzen beoordeeld, maar toch goed. De dames Reichenberg en Favart, chic spel en elegante beweging. *De Talisman*, het voornaamste van de Koninklijke Vereeniging en toch mislukt, bijgenaamd »de Glazenwasscher» (Rössing).

Lugné-Poë het beste van alles. *Pelléas et Mélisande*, Ibsen, *l'Image*, *l'Araignée de Cristal*.

Zonder te willen afdoen op het andere, zonder in aanbidding neer te zinken voor dit, is er toch geen twijfel of het gaf ons de hoop op een toekomst. Welke?

Jean Darlot, een speciaal nummer voor Louis Bouwmeester, *Rose Kate*, een extra-schotel voor Julia Cuypers

De eenige oogst voor de oorspronkelijke literatuur *Plicht* van D. H. Joosten. Dat dit stuk in drie weken werd geschreven en dat Chrispijn in de regie tegen den schrijver in handelde moge het excuseeren, dat het viel, maar gevallen is en blijft het.

Ziet daar, wat het afgelopen seizoen opleverde. Het is pover.

Veel meer is er niet bij gekomen.

Het werd te warm, de directiën waren den hoer op of sloten hun schouwburg.

De directie A. van Lier, speelde in de Amstelstraat braaf door.

Jane Shore, de Koningin van één Dag (Frans Gittens). Een stuk, dat in de 15e eeuw speelt, met een hofnar en twee kinderrollen, een volslagen melodrama, waarin Jane Shore (Mej. Julia Cuypers) haar echt breekt en haar kinderen verlaat om een amourette met Edward IV, koning van Engeland. Enkele goede momenten gaven dit stuk niet de noodige levensvatbaarheid. Met *A Basso Porto* was het niet beter. Al beleeft een stuk elders succes, dan bewijst dit nog niet, dat het hier »gaan» zal. Aan Mej. Mina Hens vertrouwde men in deze taferelen uit het Napolitaansche volksleven, zeer waarschijnlijk *faute de mieux* een rol toe, die haar allerminst convenieerde. Zooals het pasgeboren lammetje rondom de moeder ophuppelt, zoo sprong — in psychischen zin — deze naïve kijk-in-'t-rond tegen moeder Julia op. Op deze wijze vermoordt men behalve de rol ook nog den roep, die van een jong meisje zou kunnen uitgaan als men haar opdroeg, wat binnen haar bereik ligt. Ten slotte verliep dit gezelschap in de operette, zooals we omgekeerd operettisten zich zien wijden aan het tooneelspel. De moed heeft mij ontbroken om dit alles te gaan zien.

Mevrouw Agnès (Julien Berr de Turique) mocht er zijn. Maar waarom werd *Een glas melk*, dat hetzelfde onderwerp als *Mevrouw Agnès* slechter behandelt, juist terstond daarna gegeven? Die stukken waren beter dan *De rechte sleutel* (Francis Stahl) en *De Poppenninkel* (Henry Arthur Jones) allen vertoond door de Koninklijke Vereeniging. Wat men van deze normaal-uitvoeringen zeggen of denken moge, meestal getuigen zij van ijver, men ziet er uit, dat men zijn best doet, maar het is met de dramatische kunst al even als met bijlarten: iemand, die zoo erg zijn best doet, is eigenlijk de ware kunner niet.

Justus van Maurik heeft ons opgefrisch. Deze eenvoudige stukken, die half-kluchten, laat ze maar spelen, voer ze maar op. Als men niet slaagt in het uiterst goede, als men niet slaagt in het meer dan gewone, dan verkies ik verreweg den lustigen eenvoud, zelfs het platte, omdat daarvan, ten minste in het genre, iets terecht komt.

Een goede kruiwagen is beter dan een manke muilezel.

I. V. J.

DRIE STUKKEN VAN MAETERLINCK.

Moeten wij werkelijk denken, dat de dramatische kunst, ik bedoel de tooneelschrijfkunst, eene richting opgaat, die het tooneelspel zal doen verdwijnen? En als het zoo is, moeten wij ons dan daarover verheugen? Ik kan het niet gelooven.

»Drames pour marionettes» noemt Maeterlinck zijn nieuwste werken en naar aanleiding daarvan schrijft Jules Lemaitre in een zijner *Semaines dramatiques*, dat hij hoopt gespaard te blijven voor ruwe pogingen tot opvoering van ellendige tooneelspelers van vleesch en been. En Anatole France, geciteerd door Mr J. N. van Hall in zijn letterkundige kroniek in de laatste Gidsaflevering, zegt dat de marionetten volkomen beantwoorden aan de voorstelling die hij zich van het tooneel maakt. Maeterlinck zelf vindt, dat de voorstelling van een kunstwerk door levende tooneelspelers een tegenstrijdigheid is.

Ik ben het niet eens met Mr. van Hall, dat de voorstelling van *Pelléas et Mélisande* door het gezelschap van Lugné-Poë zoo popperig was; heeft Maeterlinck zelf dit ook gevonden en om verdere voorstellingen af te snijden op zijn nieuwe stukken door de bijvoeging *Drames pour marionettes* het stempel, »niet op te voeren» gedrukt? Het is mogelijk, maar ik kan mij niet voorstellen, dat Maeterlinck het iets beter heeft gemaakt door zijne stukken zoo te merken. Wanneer zij niet geschikt zijn voor opvoering door menschen van vleesch en bloed, dan liever in het geheel geen voorstelling. Ik houd niet van geïllustreerde boeken; wie eenige verbeeldingskracht heeft, vormt zich lang vóór de 20ste of 30ste bladzijde van zijn boek, waarnaast men de eerste illustratie vindt, een eigen denkbeeld van personen en voorvalsen en plaatsen, die er in beschreven worden en dan komt plotseling een teekenaar hem vertellen, dat dit alles er eigenlijk heel anders uitzag, altijd naar de voorstelling van hem, teekenaar. En zoo zou het met die marionetten ook zijn: een illustratie, een verduidelijking van hetgeen door goede declamatoren werd voorgedragen: bewegingen, uit den aard der zaak, houderiger dan die van goede tooneelspelers als Lugné-Poë en Mlle Bady.

Maar het enkele lezen der drie stukken geeft ook reeds volkomen genoeg: ik ken geen stukken, waarbij men zoo weinig naar de opvoering verlangt als de zijne. Lees *Hamlet* en ge beproeft aanstonds in gedachten den Deenschen prins en zijne moeder, zijn oom, zijn vrienden een gedaante te geven, ge gaat misschien wel mee twisten of Hamlet zelf dik moet zijn of niet. En bij Maeterlinck? Ge weet niet, waar zijn stukken spelen -- in een denkbeeldig land! niet in welken tijd -- het doet er niet toe! En hoe de personen er uitzien, blijkt slechts nu en dan, en dan slechts wanneer hunne uiterlijke kenteekenen van belang zijn voor de handeling of om daaruit hun gemoeds- of lichaamstoestand af te leiden. De vrouwen zijn mooi, de mannen of oud, of sterk maar hiernaar vraagt men alleen om de gevolgen, welke die eigenschappen hebben. En het decor, zooals Maeterlinck het beschrijft, is bijna altijd zoo, dat men zich slechts tevreden kan stellen met het werk van den besten schilder en den knapsten bouwmeester: de fantasie.

Men leze dus *Alladine et Palomides*, *Intérieur* en *La Mort de Tintagiles*. Die drie, hoe verschillend ook, zijn weer verbonden door het éene denkbeeld, dat in meer stukken van Maeterlinck op den voorgrond komt: het onafwendbare van het Noodlot. De personen van Maeterlinck doen niet, handelen niet, alles gebeurt met hen, komt over hen, zij wachten af.

»Il faut bien que l'on vive en attendant l'inattendu... Et puis il faut agir comme si l'on espérait». Zoo spreekt de oude ridder in *la Mort de Tintagiles* en zoo doen zij bijna allen. En dan trachten zij iets te begrijpen van het leven, dat zij gedwongen worden te leven, van het leven, waarvan zij het mysterie voelen, maar niet doorgronden. De oude

koning Ablamore in *Alladine et Palomides*, die *le roi sage* genoemd wordt, omdat, naar hij zelf zegt, hem niets is overkomen, begrijpt niets van het zieleven zijner dochter Astolaine. hij die alles vergefelijk en natuurlijk vindt wat de menschen doen, omdat zij immers gehoorzamen aan wetten, die zij noch kennen, noch gehoorzamen kunnen.

Palomides, die Astolaine, de dochter van Ablamore, lief had, ziet Alladine, een jonge slavin van den koning, en die twee krijgen elkaar plotseling lief. Palomides weet, dat Alladine, een kind, niet bij Astolaine te vergelijken is, maar hij ziet in »qu'il devait y avoir une chose plus incompréhensible que la beauté de l'âme la plus belle et du visage le plus beau" en dat onbegrijpelijk iets moet hij gehoorzamen. De oude koning wil Alladine en Palomides dooden en sluit hen op in een donkere onderaardsche grot, waaruit de goede Astolaine hen verlost, maar te laat, want zij hebben geen levenskracht meer en sterven beiden.

Er is veel overeenkomst tusschen *Alladine et Palomides* en *Pelléas et Mélisande*; Ablamore heeft iets van Arkel en van Golaud beide, Palomides en Pelléas, Alladine en Mélisande gelijken op elkander. De figuur van Astolaine is nieuw en zij is tevens de mooiste en de merkwaardigste, die jonge vrouw, die blij is niet meer gelukkig te zijn, omdat zij nu rustiger is, de zelfopoffering zelve en die men toch, zoo zijn alle figuren van Maeterlinck, om hare zelfopoffering bijna niet bewonderen kan, omdat zij zoo is zonder het te willen, omdat zij zoo moet zijn.

De indruk, dien *Intérieur* maakt, is grooter dan die van *Alladine et Palomides*. Een dood-gewoon iets, onbewustheid van het ongeluk, dat ons boven het hoofd hangt, dat reeds gebeurd is zonder dat wij het nog weten, is het onderwerp van dit eenvoudige stukje. *Intérieur* is de tegenhanger, bijna het tegenovergestelde van *l'Intruse*. In dit laatste, waarin een vrouw in huis sterft, voelt men den dood aankomen, de geheele natuur is onrustig, de deur gaat open en kan niet weer dicht, men — voornamelijk de blinde grootvader — hoort geluiden, voetstappen, het scherpen eenzer zeis, enz. Hier niet. Een gezin, vader, moeder, dochters en een klein jongske zitten rustig en zwijgend bijeen; deuren en vensters zijn goed gesloten, wat kan hen deren? Ja, een der dochters is 's morgens vertrokken naar hare familie, maar zij is nu zeker reeds lang veilig aangeland. En nu komen, in het donker, een oude man en een vreemde tot de ongelukkigigen, die van hun ongeluk nog niets weten, om te vertellen, dat die dochter, die zij gezond en wel dachten, verdronken is. Maar de oude man, die hen goed kent, durft het hun niet te zeggen: hij heeft hen te lang daar zien zitten in hunne rust en mist den moed die rust te storen. En wie er komt en van uit den tuin door de ramen hen zoo vredig bij elkaar ziet zitten, aarzelt en wordt huiverig hun hun ongeluk mede te deelen. Eindelijk als het lijk der jonge doode reeds in den tuin gebracht is, moet de oude man wel gaan en dan ziet men, zonder één woord te hooren van hetgeen er gesproken wordt, eerst de moeder, daarna ook de anderen, iets begrijpen van wat de grijsaard hun komt zeggen, eindelijk weten zij het en loopen allen naar buiten, alleen het jongentje slaapt rustig door in zijn leunstoel: »l'Enfant ne s'est pas éveillé!" zegt de vreemdeling. Ik heb bij *Intérieur* even gedacht aan Rachilde's *La Voix du Sang*, waarmede het, bij veel verschil, toch eenige overeenkomst heeft. Zooals Rachilde's burgermensen een man op straat om hulp laten roepen, niet vermoedende, dat het hun eigen zoon is, die daar vermoord wordt, zoo zijn ook de personen van Maeterlinck, hoewel geen »bourgeois repus", volkomen onbewust van het ongeluk, dat hun reeds is overkomen. Maar Maeterlinck zegt in *Intérieur* alleen: »Ziet, zoo hangt het noodlot ons arme menschen kinderen allen boven het hoofd" en Rachilde wil in innige verachting voor die rijk geworden burgermensen hun logge ongevoeligheid bewijzen.

Eindelijk *La Mort de Tintagiles*, weer indrukwekkender dan

Intérieur. Bij de eerste woorden van Ygraine, de koningsdochter, tot haar broertje Tintagiles, bekruipt u reeds de angst. Daar op het eiland, waar Ygraine en Bellangère leven, bij het groote slot, waarin, ongezien en vreeselijk, hunne oude, dikke grootmoeder woont, wordt iedere poging om gelukkig te zijn dadelijk onderdrukt en voor Tintagiles, dien het oude monster nu ook naar het eiland heeft laten halen, is er het grootste gevaar. En zonder den titel, die ons van te voren inlicht, zouden wij toch reeds dadelijk geweten hebben, waar het heen gaat. Het monster, de verpersoonlijking van den Dood, zendt hare dienstmaagden om den kleinen Tintagiles te halen: ééns wordt het kind plotseling wakker en dan vallen de deuren, die zich openden en welke Ygraine en Bellangère met den ouden ridder Aglovale te vergeefs trachtten toe te duwen, van zelve dicht en voor het oogenblik is het kind gered. Maar de zendingen van het monster komen terug en rooven het slapende kind uit de armen der slapende zusters en snijden zelfs de lange blonde haren der meisjes af, waarmede zij het kind aan zich zelve hadden vastgebonden.

Ygraine volgt haar door vele lange gangen en hooge trappen tot voor een zware ijzeren deur, waarachter zij Tintagiles hoort. Maar de deur heeft geen opening, geen scharnier zelfs; het kind ziet alleen door een klein spleetje het licht van haar lampje, totdat ook dit breekt en uitgaat en alle licht voor beiden verdwijnt. Daar grijpt het monster het kind bij de keel, een dof geluid als van een val achter de deur en Ygraine roept te vergeefs om medelijden, smeekt om erbarmen, scheldt op het monster, schreeuwt om het kind, voor één oogenblik maar... alles vergeefs, en snikkend valt zij in de duisternis met uitgespreide armen tegen de zware, koude deur.

Het maakt op mij den indruk van moet Maeterlinck op het denkbeeld van zulk een stuk gekomen zijn, door het gezicht van een moeder, die vergeefs haar kind tracht te betwisten aan den dood, door een hevigen croup-aanval bijv. Dit moge prozaïsch klinken, zulk een angst zie ik in Ygraine; maar, juist of niet, het toont genoegzaam aan, welk een indruk dit vreeselijke stuk, dat is als een nachtmerrie, op den lezer maakt. Op den lezer, want voor *la Mort de Tintagiles* is opvoering volkomen onnoodig, m.i. zelfs schadelijk.

Voor hen, die tegen die »rare" stukken van Maeterlinck het belangrijke bezwaar maakten, dat alles er drie of vier keer in gezegd werd, die bij de voorstelling van *Pelléas et Mélisande* elkaar uitermate geestig begroetten met »Bonjour, bonjour, bonjour!", zij hier de mededeeling gedaan, dat dergelijke herhalingen in den bundel *Trois drames pour marionnettes* niet voorkomen.

Alle drie de stukken zijn aan iemand opgedragen: het eerste aan Camille Mauclair, het derde aan Lugné-Poë, het tweede aan Mademoiselle Sara de Swart, een Nederlandsche beeldhouwster, die in ons land maar bij weinigen bekend is.

Ik heb voor het werk van Maeterlinck veel bewondering, maar ik hoop van harte, dat naast zijne kunst die van een Ibsen in zijn *Vijand des Volks* en *Rosmersholm*, Hauptman in zijn *Einsame Menschen*, Halbe in zijn *Jeugd* zal blijven bestaan.

J. K. Jr.

SARAH'S „PHÈDRE".

Het schijnt wel dat ze van die rol niet scheiden kan.

Eerst was het bij wijze van groote uitzondering, tusschen de vertooningen van *Izevl* in, s'Zondags middags, dat Sarah Bernhardt er in toestemde nog eens haar oude, geliefde Phèdre-rol — Rachel's triomf en de hare — te spelen. Een hulde aan het klassieke, haar eerste liefde, door al het moderne van haar fantastisch repertoire nooit geheel verdrongen.

Francisque Sarcey was één en al verrukking, Sarah had tonen in haar stem gevonden die geen mensch nog ooit

had gehoord en die de gansche zaal hadden doen rillen: »... Misérable! et je vis!" 't Was een nieuwe herleving van Racine's aangrijpend treurspel geweest.

Toen volgde een tweede matinée, een derde. Men vroeg om meer. Als een gunst werden de Phèdre-voorstellingen door Parijzenaar en vreemdeling, door klassieken, romantieken, naturalisten en decadenten Sarah afgebedeld.

En ze gaf meer; ze geeft nog altijd door; ze gaat voort met geven. Conférenciers van allerlei richting en talent, Henri Bauer, Sarcey, Lemaître, laatstelijk zelfs de gedynamierteerde Tailhade, leiden de voorstelling in, spreken over Racine over Pradon, over la Champanesle »Phèdre"'s eerste vertolkster, over Adrienne Lecouvreur, de tweede, over Rachel, de derde, over Sarah de laatste, de meest volmaakte van alle, bekoorlijk lyrisch als de eene, eenvoudig en natuurlijk als de andere, edel in haar plastiek, als de derde, en daarbij betooverend hartstochtelijk en, soms, aangrijpend realistisch.

Men luisterde naar den conférencier, meest met halve aandacht, glimlachte, als hij geestig, gaapte als hij vervelend, floot als hij ergerlijk, schreeuwde of ging heen als hij brutaal en onsympathisch was.

Maar nauw verscheen Sarah, uitgeput door waken en lijden, in haar wankelen gang gesteund door vijf meisjes in 't wit, met kransen van rozen in het haar, of iedere stemming week voor de artistieke, echt tragische stemming van medelijden en angstig verbeiden.

„N'allons pas plus avant, demeurons, cherè CEnone"

klinkt als een melodieuze zucht, als een bede waartoe ze nauw de kracht vindt, van haar lippen. Trouw de bewegingen van Racine's verzen volgend, elk gedeelte van die eerste volzinnen met een nieuwe geste begeleidend, zinkt ze afgemat neer in den hoogen zetel, dien ze aan de linkerzijde van het tooneel, zoo artistiek, heeft doen plaatsen. En dan, iets later, dat spreken als in een droom van dien »char fuyant dans la carrière", dat verschrikt ontwaken, waarop CEnone de jonge meisjes een wenk geeft, die zachtjes heengaan . . .

Nu begint het treurspel der folterende liefde en van de folterende wroeging.

Het was een door-en-door moderne tragedie, die hier, met de oude, maar verrukkelijk welluidende verzen van Racine gespeeld werd. Phèdre was de half mythische figuur der oudheid, ze was, door haar wroeging, de christin naar den geest van Port-Royal, en daarbij tevens de moderne vrouw, een persoon uit Bourget's romans. Maar ze was bovenal door-en-door artiste. Ik geloof niet dat het was om Phèdre's ongeluk dat mij soms een schok door de leden voer of dat mij de tranen uit de oogen sprongen. Het was omdat de artistieke emotie van Sarah telkens nieuwe emoties, als echo's, in mij wekte. Soms zag ik de »trucs", maar ze troffen mij alleen als geniale vondsten van de kunstenaars, en in mijn ontroering mengde zich eene bewondering die ik van die ontroering zelve niet vermocht te onderscheiden.

Soms »deblayert" Sarah, zooals de Franschen dat noemen; ze spreekt snel, heel snel een lange rij van verzen, zoo dat men haar ter nauwernood volgen kan. Maar dan op eens, in vollen klank en in volle kracht, een uitroep, een klacht, een zelfverwijt, die, als een bruisende, hoog opgaande golf, dien snellen stroom plotseling tot staan brengt. Het is gewild, doordacht, voorbereid, — en toch op 't oogenblik zelf gevoeld.

Nog zie ik de emotie van het verraste publiek, toen de tooneelspeelster, in het vierde bedrijf, wanneer zij CEnone heeft toegeschreeuwd, met door jaloezie gesmoorde stem, dat zij eene »rivale" heeft, dat Hippolyte, de ongevoelige, liefde gevoelt voor een ander, — op eens hare voedster strak in de oogen ziet en, den wijsvinger ophoefend, scherp en kort tot haar zegt: »tu le savais", op denzelfden toon waarop men tegenwoordig zou zeggen: »jij wist er van."

En dan de stervensscène, weer geleund op de vijf meisjes in 't wit, met, aan het slot, dat zoete woord »pureté" dat, als de reine, diepe klanken van haar laatsten droom, als de laatste zucht van haar lijden, van haar schuldige lippen vloeit . . .

Onvergetelijk is mij de Zondagmiddag gebleven waarop ik, een paar maanden geleden, Sarah Bernhardt *Phèdre* heb zien spelen.

Er was niemand in de zaal of hij dacht wat Sarcey dien middag zei: »hooger kunstuiting is niet denkbaar." Zoo oordeelde ieder dien ik sprak, ook de zoo moderne spelers »L'Œuvre" die, evenals wij allen, aan haar lippen hingen.

In het fooneelverbond hoort men dikwijls plannen opwerpen van een »modelvoorstelling." Mij dunkt, men moest Sarah Bernhardt uitnoodigen om te Amsterdam en te Rotterdam »*Phèdre*" te komen spelen; dat zou een modelvoorstelling kunnen zijn. Maar dan moet ze komen met haar eigen decoratief en haar eigen medespelers, dan moet ze 't stuk opvoeren geheel zooals ze het geeft in het Renaissance-theater te Parijs.

En ik hoop er bij dat ze die avonden »nerveus", heel »nerveus" zal zijn. Want ook Sarah is niet altijd dezelfde, op de woorden die ik zooveen van hem aanhaalde, liet Sarcey deze volgen: »Elle ne joue pas toujours comme ça, oh! non! non!"

A. G. VAN HAMEL.

VARIUM.

Het is niet algemeen bekend, dat Alexandre Dumas père en Alexandre Dumas fils bijna te zamen een drama geschreven hebben. De vader kwam op het denkbeeld met zijn zoon een »collaboration" te beginnen en schreef den volgende brief:

Paris, le 7 Octobre 1893.

Alexandre Dumas père à Alexandre Dumas fils.

Cher maître,

Après trente ans de luttés, de défaites et de victoires, de chutes et de succès, je crois enfin avoir atteint sinon une grande célébrité, au moins la réputation d'un fertile romancier. Hier même, venant de Guernesey, j'ai reçu de Victor Hugo une lettre pleine d'encouragements et de félicitations. J'ai l'honneur d'appartenir à la Société des gens de lettres et à celle des auteurs dramatiques. Voici mes modestes titres à cette première distinction. Romans: *Monte-Cristo*, les *Trois Mousquetaires*, le *Chevalier d'Harnental*, *Joseph Balsamo*, la *Dame de Monsoreau*, cent autres. Mes titres à la seconde: *Henri III et sa cour*, *Antony*, la *Tour de Nesle*, *Mademoiselle de Belle-Isle*, *Charles VII chez ses grands vassaux*, *Caligula*, *Un mariage sous Louis XV*, l'*Orestie*, le *Mari de la veuve*, *Richard d'Arlington*, *Kean*, *Thérèse* et cent autres.

Maintenant, cher maître, je sollicite l'honneur d'écrire avec vous un ouvrage en cinq actes dont je vous ferai connaître l'idée à notre première rencontre. C'est, je crois, conforme au gout du jour.

Voulez-vous y consentir?

ALEXANDRE DUMAS père.

Het antwoord luidde als volgt:

Alexandre Dumas fils à Alexandre Dumas père.

Cher maître, votre lettre est arrivée à bon port.

L'amitié, l'amour, le respect et l'admiration que j'ai pour mon père me font un devoir et un plaisir d'accepter, les yeux fermés, votre gracieuse proposition.

Va donc pour une pièce quelle qu'elle soit, en cinq actes, que nous allons faire ensemble.

Travailler avec vous, entre nous soit dit, je crois bien que ce ne sera pas moi qui ferai un mauvais marché.

Maar niettegenstaande de zoon het aanbod van den vader dus gaarne aannam, is er van de samenwerking niets gekomen, ofschoon Alexandre Dumas père eerst in 1870 is gestorven en de twee beroemde dramaturgen voor hun stuk dus nog vijf jaar den tijd hadden gehad.

INHOUD VAN JAARGANG XXIII.

OFFICIEEL GEDEELTE:

	Blz.
Aan de Afdeulings-Secretarissen	8, 17, 82
Vergaderingen van het Hoofdbestuur	17, 61
Het Leescomité	17, 21, 41, 53, 61, 69, 82, 98
Mededeelingen van het Hoofdbestuur	29, 41
Staat van het Verbond op 15 November 1893	29
Vergelijkend overzicht van den staat van het N. T. V.	30
Aan de afdeulings-Penningmeesters	45
Beschrijvingsbrief der 24ste Algemeene Vergadering	77
Verslag der 24ste Algemeene Vergadering	89
Bericht	101

Tooneelschool:

De cursus 1893/1894	1
Programma van het onderwijs (1893/1894)	8
Voorstel tot wijziging van eenige artikelen in het reglement der Tooneelschool	76
Rapport over den toestand der Voorbereidende School	80
De examens der Tooneelschool	101

Uit de Afdeelingen:

Amsterdam	17, 33, 41, 82
Groningen	41
's-Gravenhage	45

NIET-OFFICIEEL GEDEELTE:

Uit de Amstelstad door JEAN VALJEAN	2
Uit de Amstelstad door J. V. JR.	13, 18, 21, 30, 33, 43, 45, 53, 57, 61, 69, 82, 98, 101
Uit de Maasstad door JEAN VALJEAN.	2, 25, 32, 36, 47, 58, 63, 71, 85
Uit het Buitenland door J. K. JR.	26, 60, 65, 73
Tijdsbespiegelingen door P. v. D.	3

Belangstellenden in den Arnhemschen Schouwburg door MARCELLUS EMANTS.	6
MICHEL SOLSER door J. V. JR.	6
Correspondentie van M. B. MENDES DA COSTA en MR. J. KALFF JR. in zake <i>Motten</i>	7
Een nieuw conservatoire door J. V. JR.	15
Van Tooneel te Londen, I, II, III, door K. W. VAN RIJNSWAERDE	19, 27, 38
De laatste stukken van Gerhart Hauptmann door J. K. JR.	39
L'Oeuvre door J. K. JR.	42
Twee schrijvers over tooneelcritiek door J. K. JR.	48
De Maatschappij »Apollo»	50, 60
Het tooneel in Nederland door D. H. JOOSTEN	54
Henri van Kuyk door J. V. JR.	58
Het Vrije tooneel	59
Matinée Sophie Bos door J. V. JR.	62
Het Verval door J. V. JR.	66
De Rechtbank op het Tooneel.	67
Jean Darlot—Louis Bouwmeester door FRANS MIJNSSEN.	74
De Gast, naar het Duitsch door IDA.	74
Iets over Ibsen en zijn Rosmersholm I, II, door A. B. DAVIDS.	88, 99
Sarah's »Phèdre» door Prof. A. G. VAN HAMEL	103
Drie stukken van Maeterlinck door J. K. JR.	102
Bockaankondigingen	50
Varia.	50, 100, 104
Corrigendum	16
Bericht van den uitgever.	20, 68

Ingezonden:

Van Rijnswaerde re Grein door L. SIMONS MZN.	50, 55
met antwoorden van K. W. van Rijnswaerde	52, 56
De Tooneelvereniging door D. H. JOOSTEN	67

REGISTER

OP DEN XXIII^{sten} JAARGANG.

	Blz.		Blz.		Blz.
A.					
A basso porto.	102	Bourgeois gentilhomme (le)	21	Esperonnière (l')	50
Adam.	66	Bouwmeester (Louis) 14, 21, 70, 73, 83, 99, 102	102	Eysden (van)	36, 59, 88
Agar (Mme)	19	Bouwmeester Solness	42	Eysden-Vink (Mevr. van) 32, 37, 59, 64	64
Agrell (Alfhild)	32, 62, 87	Braafste man van de wereld (de)	71	Examen	32
Ajalbert (Jean)	39, 67	Braakensiek (Mina)	53	F.	
Albregt-Engelman (Mevr.)	46	Brachvogel	57	Faassen (Alex.)	3, 25, 32
Albumblad (Het)	32, 48	Brandon Thomas	28	Faassen Jr. (Alex.)	2, 14, 34, 85
Aleid	36	Brocmer	13	Faassen (Gertrude)	86
Alexander (George)	28	Bruiloft te Valeni (de)	13, 67	Faassen (Rosier)	35, 38, 58, 84
Alladine et Palomides		Bruiloft van Kloris en Roosje (de)	46	Fabriekskind (een)	36
Amour brode (l')	26	Burlage-Verwoert (Mevr.)	36, 71, 88	Fairet (Marie)	50
Amsterdamsche kaartlegster (de)	84	C.			
Ancy (Georges)	31, 102	Cabotins!	60, 73	Färber	24, 71
Anna Boleyn	99	Capendu	25	Favart (Mme.)	34, 102
Anne-Mie	32	Carmen Sylva	99	Febvre (Frédéric)	23, 102
Antigone	46	Cérusier	48	Febvre-Brindeau (Mme.)	23
Antoine (André)	4, 26, 39, 66	Charley's Aunt	20, 28	Fédora	58, 65
Araignée de cristal (l')	83, 102	Chrispijn (L. H-) 2, 13, 22, 24, 33, 46, 71, 102	102	Féraudy (de)	60
Armen en Rijken.		Clous	14, 22, 36, 41, 54, 83	Feuillet (Octave)	54
Arsel (M ^{lle})	43	Coenen (J. M.)	54	Feydeau (Georges)	48
Artiest	85	Coppée (François)	38	Fiala (Julius)	57
As you like it	50	Coquelin (B. C.)	22	Field (Michael)	38
Au dessus des forces humaines	73	Coquelin Cadet	16	Fiesko	60
Augier (Emile)	21	Corneille (Pierre)	16, 19	Fil à la patte (le)	48
Automne (l')	66	Courtney (W. L.)	49	Fille Elisa (la)	67
Axel	73	Curel (François de)	26	Fils naturel (le)	26, 48
B.					
Bady (M ^{lle})	43	Cuyppers (Julia)	3, 84, 99, 102	Fiore della Neve	35
Bapst (Germain)	50	D.			
Barrès (Maurice)	66, 73	Daudet (Alphonse)	30	Fossiles (les)	26
Barrière	25	Daudet (Ernest)	83	Fouquier (Henry)	48
Beaubourg (Maurice)	73, 82	Demi-Monde (le)	23	Fourberies de Scapin (les)	16
Becket	20, 27	Dochter van Fabricius (de)	67	Freie Liebe	22
Becque (Henri)	16, 73	Dokter Muller	47	Frenkel-Bouwmeester (Mevr.) 14, 46, 58, 99	99
Beerbohm-Tree	28	Dommelen-Beersmans (Mevr. van)	32	Friedensfest (das)	40
Beerbohm-Tree (Mrs.)	28	Dons-Albregt (Mevr.)	32	Fromont junior en Risler senior	30
Beere (Mrs. Bernard)	28	Dora	32	Fulda (Ludwig)	14, 35, 62
Beersmans (Cath.)	3, 32, 86, 87	Dreyfus (Abraham)	42	G.	
Bell (Mrs. Hugh)	38	Drie vrouwen voor één man	26	Galeotto	36
Belot	46	Ducaju	32	Gandillot	35
Bennemann (Julius)	57	Dumas père (Alexandre)	104	Ganghofer	13
Berger (Alfred)	84	Dumas fils (Alexandre) 20, 23, 26, 48, 63, 104	104	Gier-Wally	42
Bernhardt (Sarah)	5, 19, 27, 48, 65	Dupe (de)	31, 102	Glas melk (een)	102
Berndt (Berthy)	58	Dupont-Vernon	16	Gittens (Frans)	102
Berr de Turique (Julien)	102	E.			
Beukers (Anna)	24, 71, 84	Eenzaam.	87	Goede buitenlui (die)	99
Biberpelz (der)	39	Eerloos	13	Goethe	27
Bibliothekaris (de)	43	Einsame Menschen	40, 42	Gondinet	3
Biene-Poolman (Mevr. van) 3, 26, 32, 86, 87	86, 87	Eisgang	22	Graaf de Lavernie (de)	42
Bigot (C. P. T.)	46	Ellenbergger (Mevr.)	24, 32, 47	Granichstaedten (Emil)	67
Björnson (Björnstjerne)	42, 73	Emants (Marcellus)	5, 85	Grein (J. T.)	38
Blum	19	Emporkömmling (ein)	22	Grenet-Dancourt	26
Blumenthal	37	Envers d'une sainte (l')	26	Grossstadtluft	57
Boer (Jacq. de)	22, 36, 46	Erfenis van Mijnheer Plumet (de)	25	Grumbach (Mlle)	16
Boer-van Rijk (Mevr. de)	15, 53	Erfmann	32, 63, 80	Gutes Haus (ein)	67
Bos (Sophie)	62	H.			
				Halbe (Max)	22, 102
				Hall Caine (Miss)	39
				Hamlet	19

	Blz.		Blz.		Blz.
Hannele Matterns Himmelfahrt.	39, 73	Lautrec	42	O mijnheer!	3
Harms	84	Legendre (Louis)	70	Onder prefect van Château-Buzard	(de) . 87
Haspels (D.)	25, 37, 63, 71	Le Gras	59	Ongeloovige Thomas (de).	58, 62
Haspels (J.)	25, 37, 64, 88	Lemaître (Gustav)	57		
Haubenlerche (die)	36, 57, 70	Lemaître (Jules)	27, 48, 63	P.	
Hauptmann (Gerhart)	39, 42, 73	Les (een)	62	Pailleron (Edouard)	34, 60
Hedda Gabler	25, 26	Lessing	8, 47	Paljas.	35
Heimath.	57	Loman Jr. (A. D.)	84	Par le Glaive!	26
Henry VIII.	27	Lorenzaccio.	42	Parijsch drama (een)	83
Hens (Mina)	102	Lorjé (Marie)	7, 83	Pater (le)	38
Héritiers Rabourdin (les).	66	Lotgevallen van een arm jong edel-		Pauwels	35
Heuvel (van den)	25, 59	man (de)	54	Pélléas et Mélisande	42, 102, 103
Höfgen (Agnes)	57	Loyer (Georgette)	43	Phèdre	19
Holkers	63	Lucie.	3	Piat (Félix)	34
Holtrop- v. Gelder (Mevr.)	7, 36, 41, 54, 70, 83,	Lugné-Poë (A. F.)	42, 43, 71, 102	Pinero (A. W.)	20
Horst (C. F. van der)	22, 71	Lugt (Anna van der)	2, 22, 53	Plicht.	84, 102
Hongaarsch Duel (een).	71	Lumpengesindel (das)	19	Poolman (Mevr. Christine)	54
Horace	19			Poolman (Henri)	31, 35, 87
Horst (A. van der)	22, 63	M.		Poolman-Huysers (Mevr.)	32
Hugo (Victor)	16, 19	Maandag (J. C.)	22, 46	Poppenwinkel (de)	102
Huwelijksreisje (een)	42	Madame Sans-Gêne.	27, 48	Potharst (W.)	24, 32, 34, 47, 85, 99
Huysers-Rosenveldt (Mevr)	18	Maeterlinck (Maurice)	4, 16, 42	Potharst-Grader (Mevr.)	24, 47
		Malherbe (Jan)	84	Praga (Marco)	25, 42
I.		Manus (P. A.)	54	Professor Crampton.	39
Ibsen (Henrik)	4, 16, 18, 23, 25, 42, 44, 88, 99, 102	Margot de Bloemenverkoopster	71		
Ideaal-vrouw (de)	25, 42	Margeurite Gauthier	99	Q.	
Image (l')	73, 82, 102	Martin-Laya	48	Quillard (Pierre)	19
In dagen van strijd.	14	Mauclair (Camille)	103	Question of Memory (d')	38
Industrieel van Pont-Avesnes (de).	99	Maurik (Justus van)	102		
Intruse (l')	103	Meilhac (Henri)	48	R.	
Invitée (l')	26	Meisjesoogen	53	Rachel	15
Intérieur	103	Mendes da Costa (M. B.)	46	Rachilde	83
Irving (Henry)	20, 27	Merchant of Venice (the).	67	Racine (Jean)	16
Ising Jr. (A.)	54, 70	Meurice (Paul)	48	Ravet	44
Ivans	71	Mevrouw Agnès.	102	Rehan (Ada)	28
Izeyl	65, 103	Militaire Willemsorde (de)	13	Reichemberg (M ^{lle})	34, 102
		Miss Multon	54	Reine Juana (la)	26
J.		Molière	5, 16	Reis naar Turkije (de)	37
Jane Shore	102	Monde où l'on s'ennuie (le).	34	Réjane (Mme)	27
Janus Tulp	21	Moor (L. B.)	83	Rembe (Otto)	57
Jean Darlot	26, 70, 74, 83, 102	Morand (Eugène)	65	Roger de Schandvlek	67
Jerry-builder (the)	28, 38	Moreau	26	Rois (les)	27, 48
Jeugd.	22, 43, 71, 102	Morice (Charles)	15	Rosmersholm	23, 25, 44, 71, 88, 99, 102
Jones (Henry Arthur)	20, 28, 102	Morriën	47	Rössing (J. H.)	30
Jong (J. de)	36	Mort de Tintagiles (la)	102	Rössing-Sablairolles (Mevr.)	3, 6, 25, 32, 86
Jonkvrouw de la Seiglière	83	Moser (von)	13	Roijaards (W. C.)	3, 20, 25, 32, 59, 63, 86, 99
Joosten (D. H.)	84, 102	Motten	7	Roze Kate	71, 84, 102
Journée Parlementaire (une)	66, 73	Mounet (Paul)	48		
		Mounet-Sully	20, 48	S.	
K.		Mourey	66	Salon-luitenant (de)	13
Kaart	32	Mulder-Roelofsen (Mevr. A.)	18	Sandeau (Jules)	21, 83
Kadelburg	37, 57	Mulda (Gusta)	32	Sarcey (Francisque)	16, 26, 65, 73, 103
Kattebelletje (het)	59	Multatuli	2	Sardou (Victorien)	20, 26, 32, 48, 58, 65, 99
Kean	7	Muurbloempjes	37	Sasbach (Mina)	3, 86
Keraban de Stijfhoofdige.	42, 46	Musset (Alfred de)	42	Scalinger (G. M.)	47
Kerckhoven (van)	72	Mijnheer de Consul.	87	Schäfer	13
Kerckhoven-Jonkers (Mevr. van)	3, 25, 38, 59, 63, 72			Schiller (Friedrich von)	60
Kiesvereeniging van Stellendijk (de)	36	N.		Schönthan (von)	57
Klein (Alida)	3, 25, 32, 36, 48, 59, 63, 87	Napoléon	48	Schoonhoven (C. C. van)	46, 54
Kley (Mevr.)	2, 13, 14	Narciss	7, 57	Schoonzoon van mijnheer Poirier (de)	21
Koningen	63	Nathan de Wijze	47	Schultze	31, 36, 83
Königsleutenant (der).	57	Neilson (Miss)	28	Schwab (H.)	2, 14, 22, 24, 34
Koninkrijk der vrouwen (het)	19	Nieuwland (Manta van)	24, 34	Schwab-Welman (Mevr.)	2, 14, 34, 71
Korlaar (Mevr. van)	3	Nora	35, 44	Schwabe (Carlos)	42
Kuische Zusjes (de).	42	Nouhuys (G. W. van)	13	Second Mrs. Tanqueray (the)	20
Kuyk (Henri van)	18, 58	Numa Roumestan	59	Segond	19
L.		O.			
Lamberts Jr. (P. H.)	34, 47	Obstacle (l')	41		
		Oedipe Roi.	19		
		Oenone	84		
		Ollefen (Mevr. van)	14, 31, 36		

	Blz.		Blz.		Blz.
Segond-Weber (Mme)	19, 48, 102	Thorel (Jean)	39	Vrouw der Zee (de)	44
Shakespeare (William)	20, 27, 50	Tière (Nestor de).	71, 84	Vrouwen-Emancipatie	59
Silvain	16	Tourgeniew	42	Vrouwen-vriend (der)	63
Silvestre (Armand)	65	Tournée Ernestin	35	Vuillard	42
Slecht gezaaid	24	Tosca	65	Vijand des Volks (een)	44
Smits	46	Twee Weezen (de)	72		
Snijders (Mej. G.)	59, 86			W.	
Snijder van Wissenkerke (Mevr.)	3, 73	U.		Wertwijn (Johanna)	62
Solser (Michel)	6	Ude (Julia)	35, 84	Westerhoven (L. van)	14, 22, 53
Sophocles	48			Wevers (de)	39
Spoken	26, 44	V.		Wiegje (het)	38
Spoor (C. R. H.)	46	Vacquerie (Auguste)	48	Wilbrandt	67
Stadslucht	36	Vader	18, 102	Wilde (Oscar)	20, 28
Stahl (Francis)	53	Veltman (J. L.)	24, 34, 47	Wilde Eend (de)	44
Stoetz (Mevr. Chr.)	46, 74, 83	Vendeur de Soleil (le)	19	Wildenbruch (Ernst von)	36
Strindberg (August)	18, 102	Verenet	22	Wildzang	59
Swart (Sara de)	103	Veyret	16	Wonderkind (het)	62
T.		Villars (Mlle)	34	Wyndham (Charles),	28
Talisman (de)	35, 102	Villetard	46	Z.	
Tartaud	25, 37, 63, 88	Villiers de l'Isle-Adam	73	Zeven bruiden.	13
Tempter (the)	20, 28	Vischer (Otto)	24	Zola (Emile)	4, 40, 49
Tennyson (Alfred)	20, 27	Voix du Sang (la)		Zoon van Lagardère (de)	34
Ternooy Apèl (M.)	2, 13, 24, 34	Vor Sonnenaufgang	40	Zuylen (A. van)	14
Ternooy Apèl-Faassen (Mevr.)	2, 53	Vorstenschool	2, 32, 36	Zuylen (Willem van)	25, 59, 86, 87
Terry (Fred.)	28	Vos (Jan C. de)	3, 5, 18, 25, 32, 57, 86, 87	Zuylen Jr. (Willem van)	59
Terry (Ellen)	28	Vriend Frits	36	Zwei glückliche Tage	57
Testament van Cesar Girodot (het)	46	Vries (Henri de)	25, 36, 59, 63, 72	Zijn meisje komt uit	83
Théodora	65	Vries (Sophie de).	99		